

నాటకాలు

భక్తి, జ్ఞాన, పురాణ, జానపద

ఆంధ్ర హరికథా వార్తయము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌశిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్ష్యు

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాదే

గురు గౌరీమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠలక్ష్మీంధ్ర స్వామి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు తీర్థాంగ స్వామి

గురు లాహరీ మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు పాయీ బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద

గురు మహాత్మాస్వామి

గురు విద్యాభాషాకానందగిరి

గురు చంద్రకేశవర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్పుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2990100061445

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

ఆంధ్ర హరికథా వాఙ్మయము

ర చ య త

వాడరేవు సీతారామాంజనేయ భాగవతార్ B. A.

నెల్లూరు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడెమీ సాయమున

ముద్రితము

1976

ప్రథమ ముద్రణము డిశంబరు 1976
సర్వహక్కులు గ్రంథకర్తవి.

పుస్తకములకు :—

వాడరేవు సీతారామాంజనేయ భాగవతారు బి. ఎ.
దోరు నెం. 20-91
ప్రీతిప్యాక్టరీవద్ద
బాలాజినగరు, నెల్లూరు-2.

వెల రు. 10/—

ముద్రణము:-
కమలాంబికప్రెస్,
నెల్లూరు.

శ్రీరామాయణము :

విన్నపము

భాషాపటిమగాని పాండిత్య ప్రతిభగాని లేని నేనీ చరిత్రమును వ్రాయ
బూనుట సాహసమే. అయిననూ ఏదోకొంత చదువుకొన్నవాడినని హరి
దాసుడనని యెంచి ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యకాడమీ సభ్యులు శ్రీ బడి గురవా
రెడ్డిగారు నన్ను ప్రోత్సహించినారు. భగవత్ప్రేరణచే నాకీ సదవకాశము
లభించినది ఇందు 20 యక్షానములను 2 బుర్రకథలను 101 హరికథలను
పరిశీలించుట జరిగినది. ఆంధ్రలో ప్రఖ్యాతి వహించి ప్రచారములోనున్న
కవుల గ్రంథముల నన్నింటిని పరిశోధించితిని. ద్వాపరహరికథాష ననున
రించితిని. ఈ గ్రంథరచనకు తోడ్పడిన గ్రంథకర్తలకు గ్రంథాలయాధి
కార్లకు, గ్రంథాలయోద్యోగులకు శ్రీ బడి గురవారెడ్డి గారికి ముఖ్యముగా
ముద్రణకు ఆర్థిక సహాయమొసరించిన ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యకాడమికి, దాని
అధ్యక్షులు మ. రా. శ్రీ. బెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారికిన్నీ నాహృదయపూర్వక
కృతజ్ఞతాభి వందనములర్పించు కొనుచున్నాను.

సీ॥ సింహంబు రీతిగాఁ సింహపురి జనుల
మనలెడి యభినవఁ మనుమసిద్ధి
గంధీరుడయ్యునుఁ కవులకు మాత్రము
కరుణబొప్పుడునుండుఁ కల్పితరువు
రాజకీయములందుఁ రాయలవలెనుండి
సాహిత్యమున నుండుఁ చతురమతిగ
సాహిత్యకాడమిఁ సరి భువన విజయం
తేడు దానికి మనఁ-రెడ్డిగారె

గీ॥ గనుక బ్రహ్మయు విష్ణువు శివుడై
కలిసి తమ తమ వార్తల కడుజతోడి
దేని బ్రహ్మ బోహుల రెద్దిగార్చి
వేయకన్నుల గావనే వేడువాడ౯

క॥ సూర్యునిమీది నె
వాహినబయి సాగిలవడి ప్రాప్తినదేతన
దేహీయన నా గ్రంథము
మోక్షములకి దెబ్బరించె ముచ్చటమీదన్

చ॥ బభి గురబాష్ట్రము
వినువక ముచ్చటను దలయి వినువము తోడన్
కదు నేర్పరి చాచాడు
నడి నిలదల ప్రోత్సహించి పనులను నేయన్

సకాలమునకు ముద్రలు పూర్తిగాయిచిన కమలాంబు ప్రెస్సు వారి
కిని తపోస్సులపట్టిక తయారుదేవి సాయపడిన రేడియో బ్రహ్మలు బ్రహ్మశ్రీ
పునుం శ్రీకృష్ణ భాగవతార్ గారికిని, ముఖ్య నా సోదరుడు వెంకటేశ్వర్లు
B.A.B Ed., గారిని అధిప్రాయము తొనంగిన పండిత శ్రేణికిని
కృతజ్ఞతాభివందనము లర్పించు కొనుచున్నాను.

ఇట్లు,

ర చ యి త.

వాడరేపు సీతారామాంజనేయ
భాగవతారు డి. ఎ.

26-1-1977
దోరు నెం. 20-91
బాలాజినగరు
నెల్లూరు-2.

స్వీయ చరిత్ర

జననం తే 20-2-1924 ది

- నాజన్మస్థలం ప్రకాశం తిల్లా ఒంగోలు రాలారా,
 సీ॥ గుమ్మశంపాడులో కడురుగా బుట్టితి
 వాడలేపనునట్టి పంశమందు
 వెంకటరాయుని పెద్దపుత్రుడ నేను
 అమ్మ మహాలక్ష్మి కొరసుదను
 సోదరి యనసూర్య సోదరుడు గలందు
 బేంకపేశ్వర్లను పిన్నవాడు
 అయివారి నై నంత హరిదాసు నేనైతి
 పట్టభద్రుండనై పండితునితి
- గి॥ భార్య విజయలక్ష్మి యనెడి చిన్నరాలు
 ఆడవార్కువ్వురు యెడటిం యశ్శోకుండు
 సంతతి నియోగి పంశంకంకంభుల
 ప్రస్తాతము పించాపురి మాకు వానమూను.
- గి॥ గోత్రమో భారద్వాజన చుదితి మాకు
 సూత్రమో ఆపస్తంబము చూడ నూది
 కాబయో యజ్ఞాభయె వరిగ యనుతి
 ఉర్వి సీత రామాంబనేయుండ నాదు.
- అ॥ అంజలింతుముందు అహ్మనాస్థులరేను
 అరయనాట చూప నునురజేసి
 వరితనిట్లువ్రాసి, చరిత్రార్థదగిలిన.
 మూలదేవతలగు మూర్తులగుట.

నాకలిదండ్రులు భద్రాద్రియాత్ర చేసివచ్చిన పిదప నేను జన్మించినట్లు. బాల్యము నుండియు నాకు కళలన్న యభిలాషయెందు. పండితులైన రామాయణం సీతాపతి మైనంపాటి నరసింగరావు భాగవతార్థ పరిశరము పరిచయము నాకు బాల్యములో లభించియుండెను. అన్నికళలయందు ప్రవేశమున్నదిగానీ అరిచేస కళమాత్ర మొక్కటియూలేదు. అందులకు కారణము నాప్రాప్తము వైవర్ధియము. 1939లో స్కూలుచదువు ఎనిమిదవ తరగతిలో ముగిసినది. 1951లో ఉపాధ్యాయవృత్తిలో ప్రవేశించితిని. అప్పటినుండియే హరికథలు చెప్పుచుంటిని. స్వయంకృషిలో ప్రయత్నముగా చదివి బి. ఎ. పరీక్షలో కృతార్థుడ నయితిని. నాటిపితనావ ఇతరుల ప్రోత్సాహమును బట్టి పయనించు చున్నది. వైరెన్ విద్వాంసుడు రావినూతల రంగారావుగారి ప్రోత్సాహమువలన హరికథలు నేర్పితిని. పోలంరాజు సీతారామభాగవతారుగారు నాకు రెండురకలను నేర్పిరి. పెల్లూరులో మహాభారత హరికథాకాలక్షేపమునెన్నిన సందర్భమున చెరిగి పల్లి వెంకటేశ్వర్లుగారి ప్రోత్సాహమున 1954-1955 లేదా హరికథా విభారద యను బిరుదు లభించినది. అకీరి శంకరయ్యగారి సంపరత్నముల వద్దా శీర్షవనము జరిగినది. ధూర్తి రావరీరామయ్యగారి ప్రోత్సాహమున నెల్లూరులో రామాయణం హరికథాగాన సందర్భమున 29-1-1962 లేదీన వరసకవి మోవర్ల రామక్రిష్ణయ్యగారు మరొక మహాకవి లోట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారి సమక్షమున ఎంతోమెండుదోర్ల డిప్యూటికమిషనరు శ్రీ నంద గోపాలరెడ్డిగారి ద్వారా సువర్ణ హస్త ఘంటాకంఠం ప్రదానము జరిగినది. నెల్లూరు ప్రంధుయూనియన్ నిర్వాహకుడు ఆర్. వెంకటరెడ్డిగారి ప్రోత్సాహమున నేనొకనటకడనని యనిపించుకొంటిని. బిడి గురవారెడ్డిగారి ప్రోత్సాహమున ఈహరికథా వాఙ్మయమును బ్రాసీతిని. నాప్రథమ హరి కథాకాలక్షేపం కేంద్రమంత్రి పల్లభాయ వశేంద్రగారి మరణ రోజున సానుభూతిగా ఒంగోలు త్యాగరాజు ముదిరమున పాంచాలవరపు ప్రసాదరావుగారి

ద్వారా జరిగినది. ప్రథమ పద్యకవిత పండితాధ్యుల సాంబమూర్తి భాగవతార్గరి త్యాగరాజోత్సవముల ప్రశంసించుటకు జరిగినది. నెల్లూరు గూడూరు మద్రాసు గోవిందప్పనాయకపీఠిలో జరిగిన భారతహరికథలు బాగుగా జరిగినవి. బెంగళూరు చింతామణి సిద్ధగట్ల ఆదోని కడప కర్నూలు అనంతపురం ప్రొద్దుటూరు గుంటూరు బాపట్ల చీరాల తిరుపతి మొదలగుచోట్ల కథా కాలక్షేపములు గావించితిని.

అందరికిని పందనములు.

ఇట్లు

రచయిత

26-1-77

నెల్లూరు

వాడరేపు సీతారామాంజనేయ

భాగవతారు బి. ఎ.

శుభాశంక సుధ

శ్రీయుతులు వాడరేపు సేవారామాంజనేయలు గారు రచించిన ఆంధ్ర హరికథా వాఙ్మయ చరిత్రము" అను సరిశోధన గ్రంథము చదివితిని. ఉపాధ్యాయవృత్తి నెఱపుచు అనుబంధ వృత్తిగ హరికథా గానమును చక్కగా నిర్వహించుచు ఉభయ తారకముగ జీవనమును గడుపు మీరికీ ఇట్టిగ్రంథ రచనకు సహజముగనే అధికారము అనుభూత్యము జూడినది.

‘హరికథ’ నేటి సమాజమున అత్యంత ప్రజాప్రియమైన ప్రక్రియ అబాలగోపాలము ఆనందించుటకు ఆకర్షకమైన గాన రావ్య నృత్య అధి నయాదుల సుందర సమ్మేళనమున కిందు ప్రయోగము గలిగి జనరంజితమైన నాటకీయతాగుణముతో ఏకపాత్రాభివయముగా సాగు లంసవరస భరితమైన కథాకాలక్షేపముయొక్క పుట్టుపూర్వోత్తరములను శరిశోధించి, అనేక గ్రంథముల నవలోకించి పండితుల ననేకులను సంప్రదించి తననుభవము నందులోరంగరించి చేసిన కృషిఫలితమే వీరిరంగ్రంథము.

ఇంతవరకు వెలుగులోనికి రాని “గోపాలకృష్ణ విలాసము” (త్రోత్త పల్లి వారవన) వంటి యక్షగానమును గూడ మీరు పేర్కొనియున్నారు. ఇట్టివాంధ్రదేశమున నింకెన్నికలవో! శ్రీత్యాగరాజస్వామి వారి ‘వ్రహ్మాద భక్తవిజయము” నౌకా చరిత్రము గూడ యక్షగానములై హరికథా గానమున కత్యంత అనుకూలములై యున్న గ్రంథములు.

VII.

ఇట్టి జనప్రితికరమైన ప్రక్రియ హరికథ. ఈవిషయమున ఒక చక్కని చరిత్ర గ్రంథమును వెలయించిన ప్రసిధాతామాంజనేయ భాగవతార్ గారు అధునంద నీయులు. వీరి కృషి ప్రజాదరణ పొందగలడు.

సర్వేశ్వరు డింకను వీరిచే నిర్వహింపబడుట రచింప జేయుగాక!

ఇట్లు

మధురని విధేయుడు

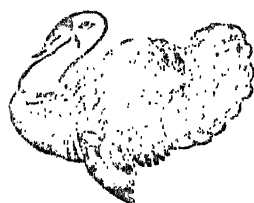
నెల్లూరు

ఇలపాల్కలూరి రామేశ్వరరావు,

27-12-1976

M. A. B. Ed.

తెలుగు తెచ్చర గవన్నమెంటు ట్రయినింగు కాలేజీ.

అభిప్రాయము

హరికథల చరిత్ర వ్రాయుటకు గ్రంథము సాహిత్య పరిశీలన మొక్కటియే చాలదు. స్వయముగా కథకుడైయుండిననే యాకార్యము నిర్వహింపగలడు. శ్రీముతులు వాడలేవు సీతారామాంజనేయులు గారు పండితుడు, కథకుడు నగుటచే నిట్టిసాహసోపేతమైన యాకార్యమునకు బూని కృతకృత్యుడుకాగలిగెను.

శ్రీసీతారామాంజనేయులు గర్భగ్రంథమును వ్రాయుటకు నేర్పబడు కొన్న ప్రణాళిక చక్కగానున్నది. హరికథకు వీరు చేసిన నిర్వచనము సర్వవిధముల యుక్తియుక్తముగా నున్నది. వీరు యక్షగానముల చరిత్రను సంక్షిప్తముగా దెలిపి హరికథలు, వానిలోని భేదమే యనినిరూపించిన విధము నముచితముగా నున్నది. అధ్యాత్మ రామాయణ కీర్తనలు తొలి హరికథ యనిచెప్పెడివారి వాదనను ఖండించి హరికథలరచనారీతులను సోదాహరణముగా వివరించిరి. వీరు వ్యయప్రయాసములకోర్చి యీగ్రంథమును తయారుచేసినందుకు వీరెంతయో శ్లాఘనీయులు.

ఉత్తమకథకుని ఉత్తములను శీర్షికను ప్రతికథకుడును తప్పక చదువ వలయును. ఊరక చదువుటయేగాక వానిలో నన్నింటిని గాఢపఱచుకొని గొన్నింటి నైనను సాధించిననే యుత్తమ కథకుండు కాగల్గును.

అంద్రవాజ్ఞయ చరిత్రలో హరికథల చరిత్రలేనిలోపము దీర్చిన శ్రీసీతారామాంజనేయులు గారికి తెలుగుజాతి కృతజ్ఞతల వర్షింప వలసి యున్నది.

పదాల రామమూర్తి. ఎం. ఎ.

కావలి

1-11-1976.

రిచైర్డు. కావలి జిల్లాపరిషత్తు హైస్కూలు

తెలుగు పండితుడు.

ప రి చ య ము

మిత్రులు శ్రీవాడలేపు సీతా రామాంజనేయ భాగవతారు గారు నెల్లూరు మండలములో ఉపాధ్యాయవృత్తియందుండి ఆంధ్రభాష నభిమాన దేవతగా నారాధించుచు ప్రస్తుతము “ఆంధ్ర హరికథా వాఙ్మయము” అను వివరణాత్మకము, విమర్శనాత్మకము నైన వచనగ్రంథమును సంతరించినారు ఈరచయిత కార్యదీక్షాపరుడు, ఉత్సాహవంతుడు. సాహిత్యజ్ఞాన విపాసి. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారు హరికథా వాఙ్మయముపై విమర్శ నాత్మక గ్రంథమును వ్రాసినవారికి పారితోషికము నిత్తుమని ప్రకటించిన నందర్పమున నేను నావిద్యుత్త ధన్యముగా అట్టి రచనకు పూనుకొనవలసినదిగా హరికథకులైన పండితులకు తెలిపి వారిని ప్రోత్సహించితిని. అట్లే వీరిని గూడ వ్రాయమని కోరితిని. ఇతరులెవ్వరు మనమండలములో సాహసించ లేదు. ఈకవి నామాటను గురుత్వముగా స్వీకరించి హరికథా వాఙ్మయ సాగరమును మధించి చక్కని గ్రంథమువ్రాసి ఆంధ్రావనికి అమృత కలశము నందించినాడు.

ఈహరికథావాఙ్మయ వచనగ్రంథమును నేను అమూల్యగ్రముగ చదివితిని. ఈవిద్వత్కవి తనశక్తికి మించిన ఘనకార్యమును ఈగ్రంథ రూపములో నిర్వహించినందులకు నేను హృదయ పూర్వకముగా అభినందించు చున్నాను. హరికథకుల కుండవలసిన నీతి నిజాయితీలు, భక్తి విధేయతలు ఈరచయితలో నున్నవని నాకు చక్కగా గోచరించినది. నిజముగా ఈతడు సాంఘిక నామధేయుడు.

ఈరచయిత పదునెనిమిదవ శతాబ్దమునుండి నేటివరకు ‘ఆంధ్ర హరికథా వాఙ్మయము’ ఏయే రూపములలో ఏయే విధముగా పరిణమించుచు, ఎట్లుఅభ్యుదయ పరంపరలతో అభివృద్ధి చెందుచు వచ్చినదో, ఏయే మహామ థావు లెంతవరకు ఈవాఙ్మయ రంగములో కృషి నలుపుచు వచ్చినారో

మనకీగ్రంథము ద్వారాపరిచయము గావించినారు. చరిత్రకారుడు వ్రాసు చరిత్రకంటే తత్సంబంధము గలవాడు అనుభవ పూర్వకముగా వ్రాసు చరిత్రలోనే యశాత్త గోచరించు చుండును. ఈచరిత్రగూడ అట్లే యున్నది. తెలగుభారతము నెవరేదృష్టితో చూచిన అట్లేకన్పించు చుండునని ఆదికవి నన్నయగారన్నట్లు ఛాందాసకావ్యాదులుగూడ పలు రీతులలో ఛోభిల్లుచున్నది.

ఇక భాషావిషయమున వీరి వచన రచన బహుసుందరముగా నుండి సులభముగా నర్థమగునీరున జాలువాడుచుండిను. ఛాందాసకావ్యాదులు గ్రంథము మధురశయ్యా బంధము. 'కవులకు గద్యము గీడురాయి' అని దండిపండితుని యాభావకము, దానికి దగినట్లుగా ఛాందాసకారు గారు సంత రించిన వచనభాష మంచి యొడుపు చెడగులలో నవదినది. వీరివచన రచన చదివిన కొలది చవులు పుట్టించు చుండును. మృదుముగ్ధమైన జాను తెలుగు దనము వీరిరచనలో పరవళ్ళు ప్రొక్కుచున్నది. ఇందలి వచనశయ్య మాధురీ మార్దవములకు తావలమై వచన వాక్యములను చప్పెనుతెచ్చు చున్నది.

హృదయములోని ఉద్వేగమును కలములోకన్పింప జేయుటలో మన ఆంజనేయ భాగవతారు గారు అందెవేసిన చేయి. అందులకీ గ్రంథమునుండి ఆనేక ఉదాహరణములను చూపింప వచ్చును. వ్యాసవిస్తరణ భీతిచే అందుకు పూనుకొననైతిని. మననెల్లారి హరిహరనాథుఁడీ ఆంజనేయ భాగవతారుగానికి ఆయురాలొగ్గ విభవములను ప్రసాదింపవలయునని హృదయ పూర్వకముగా ప్రార్థించు చున్నాను.

ధవదీయుడు

విద్వాన్ శ్రీ బడి గురవారెడ్డి

(ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఆకాడమి సభ్యులు)

శ్రీ వేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ బోర్డు ఆఫ్ స్టడీస్ సభ్యులు)

నెల్లూరు

14-1-1977

అభినవచన

సంఘమున ఛార్మికతీర్థము నెలకొనఁజేయుటకుఁ గావలసిన పరమార్థ స్రవోధము స్రవసాదించుటకుఁబోడు అనందప్రదములైన సా హిత్య సంగీతములతో స్రజలను రంజింపఁజేయు హరికథాప్రక్రియవంటి సారస్వత సాధనము మఱియొక్కటిలేదు. అమూల్యమైన ఆంధ్రదేశీయ హరికథా వాఙ్మయచరిత్రమును సంతరించిన యీగ్రంథకర్త శ్రీవాడరేవు సీరారామాంజ నేయభాగవతాటను ఈగ్రంథమును వెలుఁగులోనికిందెచ్చిన ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యఅకాడెమిపాలకవర్గమును నేను హృదయహార్యముగా అభినందింపుచున్నాను.

ద్రోణాచల రామకృష్ణరవి.

నెల్లూరు

అక్టోబరు అగ్రహారము

24-1-1977

విష్వయసూచిక

పేజీ

ప్రారంభము	—	1
హరికథ	—	9
యక్షగానము	—	11
గేయప్రబంధము	—	14
హరికథ - కళ	—	15
హరికథ - భక్తి	—	16
హరికథ - దేశకవిత	—	17
హరికథ యననేమి ?	—	20
హరికథారచన	—	25
రచన - విషయము	—	27
వర్ణనలు	—	32
హరికథ - వస్తుసంగ్రహము	—	33
యక్షగాన ,,	—	33
హరిదాసు	—	44
హరికథకుడు	—	47
భాగవతార్	—	49
భాగవతారిణి	—	51
హరికథ వ్యాపారమా ?	—	51

XIII

ప్రఖ్యాత హరిదాసులు	—	54
హరికథ - నేటిస్థితి	—	59
హరికథ - పరిసరము	—	60
రచనలయవసరము	—	61
యక్షగానము - హరికథకుగల సామ్యభేదములు	—	62
హరికథల విభజన	—	69
హరికథలు చెప్పునందర్పములు	—	73
హరికథ - శైలి	—	73
బహుళ గ్రంథకర్తలు	—	74
నేటి హరిదాసు లక్షణములు	—	75
గ్రంథపరిశీలన ఆధ్యాత్మ రామాయణం	—	77
యక్షగానములు	—	81
హరికథా కవుల కాలపట్టిక	—	96
గ్రంథపరిశీలన హరికథలు	—	101
ముగింపు	—	201
తోడ్పడినగ్రంథములు	—	206
కాలపట్టిక	—	208
తప్పొప్పులపట్టిక	—	209

ఓం.

ఆంధ్ర హరికథా వాఙ్మయము.

హరికథ యనగా మానవుని పాపము హరింప జేయునట్టి కథ యని భావింప వచ్చును. అది విష్ణుకథ గావచ్చును లేక శివునికథ గావచ్చును మఱి యేకథయైనను గావచ్చును. ఆకథ యొక్క ముఖ్య ప్రయోజనము పాపమును హరింప జేయుట యని క్రీ. శ. 1775 ప్రాంతమున నృసింహ కవి రచించిన కృష్ణశతక మందలి ఈక్రింది పద్యము తెలుపుచున్నది.

క॥ హరి యను రెండక్షరములు
హరి యించును పాతకంబు అంబుజ నాభా
హరి సీనామ మహత్త్వము
హరిహరి పొగడంగ వశమె హరి శ్రీకృష్ణ॥

ప్రారంభము:-

తెలుగు దేశములో మొదటి హరికథ క్రీ. శ. 1760 సంవత్సరమున శ్రీ మునివల్లె సుబ్రహ్మణ్య కవిగారు రచించిన ఆధ్యాత్మ రామాయణ మని చెప్పవచ్చునని శ్రీ బాలాంత్రపు రజనీ కాంతారావుగారు తమ ఆంధ్ర నాగ్గేయ కారకుల చరిత్రలో తెలిపియుండిరి. తెలుగులో దేశికవితను రచించి సాహిత్య అకాడమి బహుమతి పొందిన R. V. S. సుందరంగారు గూడ ఆధ్యాత్మ రామాయణమే మొదటి హరికథ అయియుండవచ్చు ననిరి.

హరికథ ప్రధానోద్దేశము భక్తి ప్రబోధము. నీతి జ్ఞాన మైరాగ్య ప్రబోధములు ఉపరి యుద్దేశములు. ముందు ఇట్టి హరికథ పుట్టిన దెప్పుదో కవి శీలించుట యుచితము.

పోతన గారి భాగవతములో నైమిశారణ్యమున సరస్వతీ యాగ సందర్భమున శౌనకాది మునులు సూత మహామునిని హరికథలు చెప్పుడని యడిగినట్లు వ్రాయబడి యున్నది. దీనిని యాధారము జేసికొని కొందరు పిల్లలు హరి కథలు పూర్వమునుండి మనదేశమున వాడుకలో నున్నవే యని యభిప్రాయ పడిరి. ఈ యభిప్రాయము పరిగావని తలంచెదను. కారణమేమనగా భాగవతములో మునులు వినగోరినది విష్ణుకథలనబడు హరికథలు. కాని ఇచ్చట మనము చర్చించునది తాళ మృదంగాది వాద్యములలో గూడరాని హరికథ యను ఒక రచనా ప్రక్రియ.

హరికథ పూర్వము తెలుగుదేశమున లేదనియు అది సుహారాష్ట్రము నుండి మన దేశమునకు వచ్చినదనియు కొందలు పెద్దల వలన తెలియచున్నది. శివాజి ప్రభువు కాలముందు సమర్థ రామదాస స్వామి గారి వలన హరికథలు ప్రచారమునకు వచ్చినవి. సుహారాష్ట్రములో మోలిపోవుచు, వాగున పండితుడు, తుకోటాయను వారలుగూడ సుహారాష్ట్రమున కవులను కథకులను ఆయి యుండిరి. సమర్థ రామదాస స్వామి దాసబోధ యను గ్రంథమును రచించెను. అందు వారు హరికథకున కుత్తమగతి యప్రయత్నముగ లభించునని నుడివిరి. తుకోటా అభంగములను గేయముల రచించెను. తెలుగులో వాఙ్మయ చరిత్ర కారులు, ద్విపద, జానపద, గేయ, దండక, శతక, నాటక, యక్షగానములను వాఙ్మయ భాగములను చర్చించి యుండిరే గాని యక్షగానమును బోలిన హరికథా వాఙ్మయమును గూర్చి ఇంతవఱకు ఏపరిభోధకుడును చర్చించినట్లు కనబడుటలేదు. హరికథ యను దేశరచన యక్షగానము తరువాత నుద్భవించినదే యని నమ్మవలసి యాండును. ఇప్పుడు హరికథ ఎట్లుపయోగ పడుచున్నదో పూర్వము యక్షగాన మట్లుపయోగపడుచుండెనని గ్రంథరచనా శైలిని బట్టియే విదిత మగుచున్నది.

దక్షిణాంధ్ర దేశమునకు హరికథా సంప్రదాయము మహారాష్ట్రము నుండి వచ్చిన దందురు. కానీ అందుకు భిన్నముగా దండు వెంకురెడ్డి రచించిన శ్రీకాళహస్తి మాహాత్యమును హరికథా గ్రంథమున ప్రవేశిక వ్రాసిన గుంటూరు హిందూ కళాశాలాంధ్రోపన్యాసకులు శ్రీ పిల్లలమఱ్ఱి వెంకట హనుమంతరావుగారు హరికథ మనలనుండియే మహారాష్ట్ర మండలమున రేగినదని గుర్తించుట యవసరమని పలికిరి.

బాలాంత్రపు రజనీ కాంతారావుగారు తమ అంధ్ర వాగ్గేయ కారకుల చరిత్రలో హరికథారంభదశను గూర్చి యిట్లనిరి.

మహారాష్ట్రదేశములో హరికథా ప్రసంగమనబడు కాలక్షేపము దక్షిణ దేశమునకు దిగుమతిలయినదేగాని మన ఆంధ్రకురాలేదు. మేరుగోస్వామి ప్రోత్సాహముచే స్వాతితిరునాథ మహారాజు సంస్కృతమున హరికథలు రచించుట ఇందుకు నిదర్శనము. అంధ్రలోని హరికథా పద్ధతి యక్షగానము నుండి యావిర్భవించినది. హరికథకు మహారాష్ట్రుల ప్రోత్సాహముండి యుండవచ్చును. దక్షిణాది హరికథలలో మహారాష్ట్ర సంప్రదాయగేయము లున్నవి. తొహూజ, మహారాష్ట్ర పు లాచణి పోహడా యనుగేయము లను బోలియున్నవి. ఆంధ్రహరికథలలో యక్షగానమువంటి దరువుల కీర్తనలుగలవు. ఆంధ్ర హరికథలో అన్యరాష్ట్ర ప్రభావము తక్కువ అని చెప్పుటకు అభ్యాత్మి రామాయణము దృష్టాంతము. అది ఆభ్యానైలిలో సాగినది. నాటక సంవాద భోరణి తక్కువ. సూక్ష్మముగా ఆలోచించినచో అది కీర్తనాత్మకము దీనిని తొలిహరికథ యని చెప్పవచ్చునని పలికిరి. పరిశోధకుడు డాక్టర్ రాఘవన్ గారు 18 ప శతాబ్దములో యక్షగానములు హరికథలుగా మారినవనిరి. యక్షగానము హరికథ ఒకటే అయినట్లు దృష్టాంతములున్నవి. పిట్టేంద్రుని భామకలాపములో “జనులార వినుడి హరికథ” అని ప్రారంభింప బడినది. (రజనీ) ఈ భామకలాపము అను యక్షగానము

17 వ శతాబ్దములో రచింపబడినదని మునునూరు వెంకటశాస్త్రిగారి విద్యార్థి కల్పితరువులో తెలుపబడియున్నది.

ఆంధ్రలో మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వమేర్పడినపుడు మహారాష్ట్ర యభిరుచి యయిన హరికథ ఆంధ్రలో ప్రవేశించినదని కావ్యవ్యాకరణ తీర్థులు పంచాగ్నుల అదినారాయణశాస్త్రిగారిచే పరిష్కరింపబడిన క్రీ.శ. 1925 లో మద్రాసు R. వెంకటేశ్వర అండ్ కంపెనీ వారిచే ముద్రింపబడిన సింగరిదానకృత రామదాన చరిత్ర విమర్శనము అను శీర్షికలో వ్రాయబడియున్నది. అశీర్షిక ప్రకృత గ్రంథమునకు చాలనంబంధమున్నది. గాన యీక్రింద వివరించడమైనది.

శీర్షిక.

సింగరిదాను తన రామదాను చరిత్రలో పురవర్ణనలు మున్నగు స్థలము లందు రగడలు మున్నగు వర్ణనలతో ప్రబంధశయ్యను కొంతవరకు హరికథా వక్కిని కొంతవరకు రచించెను. సింగరిదాను హరిభజన పరాయణుడు.

ఈయన తన రామదాన చరిత్రమును సాధారణముగ హరికథా వక్కి కనే అనునరించి రచించెను. ఆంధ్రదేశమునందు 15 వ శతాబ్ది చివటనుండి ఆరంభమై 18 వ శతాబ్దము పూర్వమగులోపల హరికథా వక్కిక వక్కుగా వ్యాప్తి నొందినది. అంతకు మునుపు సాధారణముగా పామరజనులు యక్ష గానముల వంటి గేయనాటకములను మాత్రమే ఆడుకొనుచుండెడివారు కానీ రాసురాను అందునూ పాత్రము లధికములై ప్రదర్శనముల నిచ్చు వందనము మున గొంత క్లిష్టత గల్గుటనలన వానిప్రచారము కొంచెము తగ్గజొచ్చినది దీనికిఁ దోడుగా మన ఆంధ్రదేశమునకు మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వపు రాకతోఁ బాటు వారి యభిరుచులు గూడఁ బ్రాక సాగినవి. మహారాష్ట్రులలో వామ సిద్ధాంతానుయాయులు మెండు. మన యాంధ్రమున గూడ రామదాను ఛరి

త్రము నందు ఈసిద్ధాంతమున కనుగుణముగానే ఇతివృత్తపు కూర్పు గలదు. ఆంధ్రుల యభిరుచిని బట్టి ఆకాలమున వాడుకలోనున్న గేయములను గూడ సింగరిదాసుగారు రామదాసు చరిత్రలో చేర్చినాడు.

రామదాసు కీర్తనలు దరువుల వంటివే పూర్వము యక్షగానములన్న ఆంధ్రులకభిరుచి మెండు. వానిలో ఏలలు అర్ధచంద్రికలు చంద్రికలు దరువులు చూర్ణికలు సంధిగతములగు పద్యములు ద్విపదలు తరువోజులు షట్పదులు గీతములు మంగళహారతులు జోలపాటలు హెచ్చరికలు జంపెలు మొదలగు ననేక గేయచ్ఛందము లుండును. ఈగేయములెన్నో తరముల నుండి అనోట నానోట నలవరచుకొని ఆంధ్రులు ఆనందించు చుండిరి. శైవ మత విజృంభణ కాలమున ఈగేయ రచన యభివృద్ధి గాంచినది. హరికథా గ్రంథకర్తలు జన సామాన్యమునకు గల యీ యభిరుచులను గుర్తించి యక్షగాన మందలి కొన్ని చందములను వదలి కొన్నిటిని మాత్రమే తీసికొని సందర్భాను సారముగ హరి కథలలో గూర్చుచు వచ్చిరి. ఈరామదాసు చరిత్రము అట్లే జరిగినది. అట్లు గ్రహించిన చందస్సులు రామదాసులో జంపెలు ద్విపదలు మంగళహారతులు జోలపాటలు హెచ్చరికలు దండకములు మున్నగునవి గలవు. ఈరామదాసు గ్రంథమున దక్కిన హరికథా గ్రంథములందువలెనే కథాంశమును వివరింప వలసినపుడు ప్రాయికముగా ద్విపదలలోను తొహరాలలోను పదనములలోను సంధిగత విషయములు వర్ణింప బడుచుండును. రగడల మీద నేర్పరచిన పరిణామమే తొహరాలగును. అంతేగాని తొహరాలు క్రొత్తవేమియు గావు. కావి క్రొత్తవిగానుండును.

ఉదాహరణ:-

తొ హ రా.

గోపన నప్పుడు బంధికానకు గొనిపోవుటఁ జూచి
యావట్టమున నందరు వగచిరి యనుభావము మదిఁ దలఁచి

ప॥ దీనినే రగడ వలె తగ్గించినచో:—

ర గ డ :

గోపన నప్పుడు బంధికానకు

యాపట్టణమున నందరు వగచిరి.

ప॥ ఇట్లే రామదాసు చరిత్రలో ఘమారు 50 దరువులు ప్రాచీన గేయము లగు ద్విపదలు రగడలు చూర్ణికలనుండి విచిత్ర సంస్కారములచో: గ్రోత్త రూపునఁ జెలగుదు మనకానందము నిచ్చుచున్నవి.

సాధారణముగ హరిదాసులై హరికథలను చెప్పునపుడు నడుమ నడుమఁ బ్రసక్తాను ప్రసక్తముగ నితర గ్రంథములలో నుండియును ఇతర గ్రంథకర్తల కృతులలో నుండియును ఆయా గ్రంథ భాగములను ఉద్ధరించి కీర్తన సేయుచు శ్రోతలను హరికథా శ్రవణ రత్నరులను జేయుచుండుట సంప్రదాయము. ఈసంప్రదాయ మిప్పుడు పట్ట కథలను చెప్పుటగాను బూతు పురాణములను చెప్పుటగాను అపహాస్యపు ప్రసంగములు చేయుటగాను మోసపోయినప్పటికిని మన ప్రాచీన కాలమున మాత్రము సుప్రసిద్ధులై ఆయా విషయములందు నిష్ణాతులై ప్రజలయును ప్రభువులయును గౌరవాదరములకుఁ బాత్రులైన కవులు గ్రంథకర్తలు మహాత్ములు హరిదాసులు విరాగులు మున్నగు వారి సుభాషితములను శ్రోతలకు వినిపించి శ్రోతలకు భగవద్భక్తి కలుగునట్లులుగా అప్పటి హరిదాసులు చేయుచుండెడి వారు. కనుకనే హరిదాస రత్నమగు పింగిరెడ్డాను గారు, గూడ రామదాసు చరిత్రమున తనకు పూర్వులైన నారాయణ తీర్థులు, విఠల్దాసు, ముకుందమాల గ్రంథకర్త యగు కుల శేఖరాశ్వారు మున్నగు హరిభక్తి పరాయణులగు పెద్దల గ్రంథముల నుండి గేయములను ఘానన బోధ శతకము జానకీపతి శతకము అర్చ రక్షమణి

శతకము భావనారాయణ శతకము దాశరథి శతకములనుండి పద్యములు గేయములు రామదాసు చరిత్రమున పొందుపరిచిరి.*

(ఇంతవరకు శీర్షిక పూర్తి.)

ఈ శీర్షికను బట్టి మనము కొంతవరకు హరికథల యుత్పత్తి క్రమము పూర్వపు హరికథాపద్ధతి నేడు హరికథలెట్లు పరిణమించుచున్నదియు. గ్రహించ వచ్చును. రగడలను మార్చి తౌహరాలుగా వ్రాసినట్లే యక్షగానములు హరి కథలుగా మారెనని గ్రహించ వలసియుండును. యక్షగానము లందలి ద్విపదలను రగడలను దరువులను క్లుప్త పరచినచో అది హరికథ యగును. కానీ 1. వెంకటేశ్వర కంపెనీ వారి పైరామదాసు చరిత్ర విమర్శనమునకు విరుద్ధమగు యభిప్రాయము లీక్రింద వివరింపబడినవి.

శ్రీ రజనీ కాంతారావుగారు వాగ్గేయ కారకులచరిత్ర యుగవిభజన ఈక్రమమున గావించిరి. (1) సామగాన యుగము (2) గాంధర్వ యుగము (3) ఆభ్యాస యుగము (4) ధృవగాన యుగము (5) రాగ కార్య యుగము (6) గీతగోవింద యుగము (7) దేశభాగ సంకీర్తన యుగము (8) యక్షగాన యుగము (9) ధాతుసంకల్పనా పరిణామయుగము (10) సఖాసాంప్రదాయ యుగము (11) హరికథా యుగము.

ఇందులో గీతగోవింద యుగము 11, 12 శతాబ్దముల లోను దేశ భాగ సంకీర్తన యుగము 13 వ శతాబ్దములో యక్షగాన యుగము 16 వ శతాబ్దములో ధాతుకల్పనా పరిణామ యుగము 17 వ శతాబ్దములో హరికథా యుగము 19 వ శతాబ్ది చివరిభాగమున విలసిల్లినట్లు తెలియపరచ బడెను.

/ 18 వ శతాబ్దపు త్యాగరాజస్వామి కాలమునాటికి హరికథలను పేర రచనలు అమలాలో లేకపోవచ్చును. ఉన్నచో యక్షగాన నాటకములు వ్రాసిన వాడు హరికథలు వ్రాసియుండక పోడుగదాయని యూహించ వచ్చును.*

అయితే తుము నృసింహదాసు గారు త్యాగరాజు నమకాలికుడట. వీరు ఆనాడు హరికథలు చెప్పుచుండినట్లు వారి చరిత్ర (హరికథ) వలన దెలియును.

తొ హ ర :

“ అనిశము హరికథ జేయుచు నానందాద్రిలోన దేలుచును
మునుపు మనులు నడిచిన సూర్యమున మోక్షమంద గోరుచును!”
ఈవిధముగా నరసింహదాసు గారు తీర్థయాత్రలు జేసిరి.

“ తొ హ ర :

త్యాగరాయ నన్నిది కుత్తరపు తెరువున దమనత్రముకు
పేగమె దోడ్కొని పోయి చేర్చిరి పేదపేద్యు దాసులను”

ఈనత్రం వైద్యం రమణయ్యగారిది. వారు తుము నరసింహదాసు గారిని భర్తులతో నవ్వుటకు జేర్చిరి. దీనిని బట్టి ఆనాటికి త్యాగరాజు గతించి నట్లర్థమగుచున్నది.

హరికథలు తమిళనాడులో గలవు. వారికాలక్షేపములకు సంగీత ప్రాధాన్యమెక్కువ. అందుచే వానిని సంగీతోపన్యాసము లందురు. వారు సంగీత కచ్చేరీ వలెనే కూర్చుండి తంబూరా శృతిలో వాయులీన మృదంగా దులతో కాలక్షేపము చేయుట కూడ వాడుకలో గలదు. కన్నడ దేశమున మాధ్వమత మెక్కువ. దాసరవంధ యను సాంప్రదాయమున వారు హరి కథా కాలక్షేపములు ప్రచారము చేసిరి. కన్నడిగుల హరికథలకు తెలుగువారి హరికథలకు పోలికలు గన్పించును. ప్రస్తుత కాలమున బెంగుళూరు వాస్తవ్యులు శ్రీ కేశవదాసు గారు (B. A. B. L.) అను కన్నడ హరిదాసు విద్వాంసుడు కవి బహుగ్రంథర్త అమెరికా ఇంగ్లాండు మున్నగు పాశ్చాత్య దేశములలో గూడ హరికథా రూపమున భక్తి ప్రచారములుచేయుచూ దేవాలయములు గట్టింపజేయుచూ బెంగుళూరులో దాసాశ్రమము నిర్మించి యుండిరి.

రాయలసీమ ప్రాంతమున విద్వాంసులగు కవులు కథకులునయిన రామకృష్ణ గారు (మహారాష్ట్ర) బ్రాహ్మణులు) బడి కాయలు పల్లి సరిశింహా చార్యులు రాళ్ళపల్లి ఆనంతా చార్యులు డెడదురి వారు హరికథలను రచించి ప్రచారము చేసిన వారిలో అఖండులు మరియు బాగేపల్లి ఆనంత రామచార్యుల వారు 13 హరికథలు రచించిరనియు పీఠ ఆధిభట్ల నారాయణదాసుకు పూర్వుల నియు రజనీకాంతరావుగారి గ్రంథమున మరియు ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వం 3 వ వాల్యూమునందును గలదు. 1884 లో తెలంగాణమున ముద్దయకవి గారు మంథెన రామాయణమును యక్షగానమును రచించిరి. సికింద్రాబాదు తిరుమల నల్లాన్ వెంకట కృష్ణసూచార్యులు గారు కొన్ని హరికథలను రచించిరి. మరియు కవి పంచాంగుల విశ్వనాథభాగవతార్ అనువారు గలరట.

మళయాళములో చాక్కియారు అనువారు కథలు చెప్పుదురు. వారు చెప్పు కథను కూర్తు అనియందురు. తానీ ఇవి మన హరికథల వంటివి గావు. అసలు హరికథను మళయాళములో కథాప్రసంగమని యందురట.

హ రి క థ .

మన హరికథా రచయితలలో కొందఱుండి మాత్రము తమ శివసంబంధముగు హరికథలకు హరకథలని నామ కరణము చేయున్నారు. గౌరి కల్యాణమును హరికథగా రచించిన లక్కవరం శ్రీరామకవిగారు, మేధన రాముడను శివభక్తుని చరిత్ర వ్రాసిన రావుల శ్రీరాములు గారు తమరచనలకు హరకథలని నామమిడి యుండిరి. తాళ్ళూరి నారాయణకవి బ్రహ్మాత్మర ఖండమును హరికథయనిరి.

ఈహరికథ యనునామకరణము ప్రారంభదశలో కథా వస్తువును బట్టి జరిగినది గాదు. కథా సరళిని బట్టి పెట్టబడినది. పార్వతీ కల్యాణం హరికథ అయిననూ, సీతాకల్యాణం హరికథ అయిననూ, తెంటి నీ హరికథపేరు

వనే పిరిచుట జరుగుచున్నది. అయితే మొదట హరికథ యనుపేరు యేర్పడుటకు కారణము పరిశీలించినచో ఈక్రింద వివరించిన విషయము చువచు గోరరమగును. హిందూమత సంబంధముగు కథలలో విష్ణుసంబంధ కథలనే యొక్కవ గామున్నవి. భారత భాగవత రామాయణాది కథిత్రయ నుకావకార కథిత్రయ రామదాన, బాణగరాజు, పురంజనదాన, సుకృతాచార్య, పురాణాచార్య, గోదానాచార్య మొదలగు వనేక భక్తుల కథలు విష్ణు సంబంధ మున్నవనై యున్నవి. పూర్వము హరికథా గ్రంథములు రచింపబడ నెప్పుడు హరివామలు ఇతర గ్రంథములనుండి కీర్తనలు చేకరించి కథా బాల్యవస్తువ చేయుచుండెడినారు. అట్లు చేకరించెడి కీర్తనలు బాణగరాజకీర్తనలు, రామదానకీర్తనలు, అన్నమాచార్యుల కీర్తనలు, నారాయణబిట్టలువారి తరంగములు, శ్రీత్రయ్య పదములు, జయదేవుని యష్టాక్షరము మొన్నగునవి యన్నియు విష్ణు సంబంధమైనవే అయియున్నవి. అందుచే ప్రాచీన కథలలో విష్ణుకథలు చెప్పచూ అట్టికథలను హరికథలని పిలుచుటచే హరికథయనిపేరు ఉత్పన్నమై యుండునని తలంపవచ్చును. ఇందుకు నిదర్శనముగా క్రీ.శ. 1984 లో లకనరం శ్రీరామకవి గారు రచించిన రవ గౌరీకల్యాణమును హరికథలో విష్ణుకథను గురించిన కీర్తనలు రచింపబడినట్లు శివువిగూర్చి యంత వరకు రచింపబడలేదు. పండితశ్రీమంతుల అట్టి శివస్తోత్రముచైన కీర్తనలు గూడా రచించవలయునను గోరికను వెల్లరుడుడు గ్రంథము దీవర వ్రాసి యున్నాడు.

గుమ్మెటలు వాయించుచూ చెప్పు కథను బుర్రకథ యని పిలుచురు. జంజాలను శివ దుకన్తులు చెప్పు కథను జంగం కథ యనియందురు. ఈరెండును బుర్రకథకు సంబంధించినవే. ఈనాడు దేవుఁడులు ఇతివృత్తము వను నరించి వచ్చినవి గావుగదా!

రూపారీకభవ యక్షగాన ప్రబంధమనియు, గేయ ప్రబంధమనియు, యక్షగానమనియు, కళాగానమనియు, కళా కాలక్షేపమనియు పేర్లు వారు కలలో గలపు. బుద్ధకథలు గూడ యక్షగాన జాతికి సంబంధించినవే అయి పున్నవి.

యక్షగానము.

హరికథను యక్షగానమని పిలుచుటయు వాడుకగలదు. యక్షగానము నుండి యుద్భవించినది. గాపుననే హరికథనుగూడ యక్షగానమనుట తగి యున్నది. బుద్ధకథను గూడ యక్షగానమనిరి. రగడ బుద్ధకథకు ముఖ్యాంగము. అరగడ యక్షగానముయొక్క ప్రధానాంగమే అయివున్నది.

“ఈయక్షగానము దేశిసాహిత్య ప్రక్రియలకెల్ల తల మునికము. ఇది పట్టి సాహిత్య ప్రక్రియ గాదు. సంగీతాధినయ కళలకు తావకమైనది. కథకరి యను కళాప్రదిష్ట గల మళయాళము వినా యావద్దక్షిణ భారతమంతయు వ్యాప్తిమై విరాజిల్లినది. ఇది ఆంధ్రతాముద్రమ భద్రపరిచినది. 18వ శతాబ్దిలో కమిళమున రాతి సంబంధ యక్షగానములు పెరిగినవి. యక్షగానము లోలుత మర ప్రవారమున లేర్పడినది.” మొదట యక్షగానే పద్యముతో అటపాటప్రసక్తి పొలుకొని పోషణయని పండితారాధ్య దరిత్ర పద్యక ప్రకరణమున గలదు. అగునది శ్రీ. శ. 1490 ప్రాంతమున రచితమైన శ్రీనాథుని భీమబంధమున బ్రాజరూప ప్రకంస సందర్శమునః ‘కిర్తింతు రెవ్వని కీర్తి గాంధర్వలు గాంధర్వమున యక్షగాన పరతే’ అను పీఠపద్యములో గన్పట్టును. యక్షగానము పడు పుట్టినిల్లు ఆంధ్రదేశము. విభాళ భూములు తమక, కన్నడ, తెలంగాణ ప్రాంతములు. మొదటి యక్షగానము శ్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ది ఉత్తరార్థమున వెన్నుకొరి రచించిన పౌఠరి దరిభము. ఇది అబద్ధము. భయపాత రచించబడినది. కందుకూరి దుద్రకచరి యొక్క-

సుగ్రీవ విజయము ఇతి ప్రదర్శన సౌలభ్యము శ్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దానాటికి
అంధ్రమున యక్షగానములు ప్రదర్శనకైకొనవి. యక్షగానము ప్రదర్శన
కైకొననూ శ్రవ్యప్రయోజనము గూడ ప్రక్క ప్రక్కనే సాగుచున్నది. 19 వ
శతాబ్దములో యక్షగాన రచనలు కోకొల్లలు. తాళప్రవాసమైన రేకుయొక్క
మూల ప్రకృతి రగడ యక్షగానమునకు ప్రధానాంగము చిరంజీవు అనునది సం
స్కృతభాషలో ధృవ అను శబ్దమై యుండును. యక్షగాన ముఖ్యాంగములు
రేకు లేకదరువు, ద్విపద, గద్య, పద్యములు. రాయలసీమ యక్షగానములలో
వచన భాగము స్వల్పము. కథానుసంధానమునకు చిన్న సంవివచనపదలు
దును. దాగేపల్లి అనుతరామాచార్యులు అశిఖర్తి నారాయణ దాసు గారు
తమ హరికథలను యక్షగానము అనిరి కన్నడ భాషలో యక్షగానము,
బొమ్మలాటకు సేవధ్యముగానున్నా మఱియు హరికథలకుగూడ వినియోగింప
బడినదట. తెలంగాణములో పారాయణరై యక్షగానములు 18 వ శతాబ్దిలో
రచింప బడినవి. 1780 లో దర్మపురి రామాయణము రచింప బడెను.
1834 లో మంచెన రామాయణము రచింప బడెను.

యక్షగానములు పారాణికములై యున్నవి. భద్రాచల రామదాసు
పోతులూరి వీరబ్రహ్మం గారి చరిత్రలు యక్షగానములుగ రచింప బడినవి.
19 వ శతాబ్ది ఉత్తర భాగము నుండి తెలంగాణములో యక్షగాన నాటక
రచన ఆరంభమైనది. గోవర్ధనం నరికింపాచార్యులు శేషభట్టరు కృష్ణమా
చార్యులు వట్టెము పాపకవి మొదలగు పండితకవులు యక్షగానముల రచిం
చిరి. 20 వ శతాబ్దములో చెర్విరాల భాగయ 32 యక్షగానముల రచించెను.
తరువాత బూరుగపల్లి సోదరులు రచించిరని శ్రీ S. V. జోగరావుగారు తమ
యక్షగాన వాఙ్మయచరిత్రలో తెలిపిరి.

మొక్షగుండరామాయణ గ్రంథకర్తయగు తాళ్ళూరి నారాయణ కవి
తన బ్రహ్మోత్తర ఖండమును హరికథను యక్షగానమని నుడిచిరి. పూర్వము

జర్కూను తెగవారు ప్రదర్శించు చుండిన దృశ్యవాప్యములకు యక్షగానమని పేర్కొనినదని కొందరి పండితుల యభిప్రాయము. యక్షగానముల ప్రదర్శించుటవలన అతెగకు జర్కూలనిపేరు వచ్చినదని వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారి యభిప్రాయము బొడ్డు యుగమున వ్యాప్తిచెందిన యజ్ఞలయొక్క గానమే యక్షగాన మయ్యెనని, కాకతీయుల కాలము నుండి ఆంధ్రమున యాయక్షగాన నాటకమున్నదనిన్ని నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారనిరి. కురవంజులను గేయరచనలు యక్షగానములుగా పరిణమించెనని సుగ్రీవవిజయ యక్షగాన వీరికనువ్రాసిన వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు తెల్పిరి తంజావూరి యక్షగాన కర్తలు హాస్యము కొలురే కురవంజులను ప్రవేశ పెట్టినట్లున్నదని నేలటూరి వెంకట రమణయ్య గారనిరి. కొరవంటి (కురవంటి) అను నది తమిళ పదము. అనగా ఎరుకలసాని యని యర్థము. ఇంతకు పూర్వము ఆంధ్రమున వెలసిన యక్షగానములలో కురవంటి ప్రవర్తితము. యస్. వి. జోగారావుగారు, కురవంజులు 17 వ శతాబ్దికి ముందు లేవనిన్ని గిరిరాజు వ్రాసిన కురవంటి మొదటిదాన్ని విప్రలబ్ధమైన నాయకకు ఆమెప్రియుని గూర్చి కురవంటి సోది చెప్పననియు తెలియబరచిరి. 17 వ శతాబ్దమున తమిళములో యక్షగానములు బొడవూపినవని నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారి అభిప్రాయము. మైసూరు ప్రభువు కంఠీరవరాజు ఆంధ్రములో ననేక కురవంజుల రచించెను. చిట్టి కురవంజుల సంబంధమగు సోదిచెప్పట నేటి హరి కథలందు గాననగును. తంజావూరి యుగములో యక్షగానములు పాదేస్థితి నుండి ఆదేస్థితికి మారినవని శ్రీ శ్రీనివాసపత్రవర్తి గారు నాట్యశాలయను గ్రంథమున తెల్పిరి. పాల్కురికి సోమ నామడు శ్రీశైలమున బొమ్మలాట లాడ బడుచుండెనని చెప్పెను. ఆబొమ్మలాటల పాటలే క్రమేణా యక్షగాన ములు గామాలెను. యక్షగానములు మధుర కవితకు చెందినవి. ఇవి క్రమేణా తంజావూరులో విజయరాఘవుని కాలమున నాటకములుగా మారినవి. యక్ష

గానమే కొన్నిమార్పులతో కుదించి చుట్టప్రసరచి హరికథలుగా కవిలహరివెనని గ్రంథ సరళినిబట్టి గ్రహింప గలుగుదుము.

పూర్వము యక్షగాన ప్రబంధములనబడిన వాటిని అభినవమునకు కవి కథలని పిలుచుచున్నారు. ప్యుత్పత్త్యర్థమును అర్థిమాచనచో యక్షగానముగా పించునది యక్షగానము. యక్షగానగా దేవరాశ్రేణికి చెందినవాడు. యక్ష గరుడ గంధర్వ కిన్నెర కింపురుషాది దేవరా సమూహము సంగీతాభిరుచి శ్రేణికి సంబంధించినది. అందుచే దైవసంబంధముగి గేయప్రబంధముగా గానమని పేరు సంభవించి యుండును. దేవతల బేర్లు మహానాగ బేర్లు బడినట్లే చెవికింపైన గానమును గంధర్వగానమన్నట్లే చెప్పవచ్చు. కిన్నెరను గేయప్రబంధ రచనకు యక్షగానమను పేరు ప్రసిద్ధమై యుండునని యూహించవగును. మనదేశమందరి పేర్లన్నియు చాలావరకు స్మృత్యర్థమైనవనకరించి నామకరణము చేయబడినవి. మరియు దైవ సంబంధ కథలు అన్నిని సమ్మిళితము లైనవి. దక్షిణాది సంగీతమునకు నామసంగీతమని అర్థము భారత సంగీతమునకు హనుమాన్ సంగీతమని ప్రసిద్ధిగలదు. ఇట్లే యక్షగానము వలె పాడుగానము యక్షగానమనబడియుండును.

గేయ ప్రబంధము.

హరికథలను, గేయ ప్రబంధములనియూ అందురు. పరిమి సుబ్రహ్మణ్య కవి గారు తమ రచనలను యక్షగాన ప్రబంధములనినారు. పురుంధాక శ్రీకృష్ణయ్యగారు తన పరిక్షిత్తు హరికథను గేయ ప్రబంధ మన్నారు. 1870 కి పూర్వము రచింపబడిన రామాయణం వెంకట నరసింహకవి గారి గోపాల కృష్ణవిలాసము గేయప్రబంధమని తెలుపబడినది. ప్రబంధము వర్ణనాత్మకమైనది. హరికథలో కథమూలాధారమైయుండి దేశాల మాన వ్యస్థితుల వసునరించి ఉపమానోదాహరణములతో రసపుష్టికై భక్తురస ముస్ఫురింజేయుచూ కథను పెంచుచూ వీతిబోధించుచూ కథనడుస వలసియుండును.

గాన హరికథా బాహ్యరహస్య కల్పనానాం మైనవి గూడా. కథ కందము చేపూర్పు నను బిగ్గర, ప్రాంతము పోయినది గేయము. అందుచే హరికథ గేయప్రబంధ మైనది. అనంతరాలిక పదునెనిమిదిలో మానవునియందు గానము గోచ రించును. గానము గూనపున లానించమిసంగును. రసభరితమగు గాన నమ్మి శివమైన భావము గీతమగును. గీతమే గేయము. గేయప్రధానమగు కథావర్ణ నమే హరికథ.

హరికథ - కళ.

హరికథ కళలకు సంబంధించినది. అనలు సృష్టిలోని కళలు 64. అందు కవిత్వము, గానము, నాట్యము, శిల్పము, చిత్రలేఖన మనునవి లలిత కళలు. ఈ హరికథసంపదలు కళాకారు లనంబడుదురు. కళ జీవితమున లాసంద మివ్వను. కళాజీవితము పై వానుగ్రహ ప్రాప్తము. కళారహిత జీవితము వ్యర్థము, పశుతుల్యము. కళాకారుడు తానభ్యసించిన కళలద్వారా కళామయుడగు సృష్టి స్థితి లయ కారణ భూతుడగు నర్వేశ్యుని సాక్షాత్కారమును సులభముగా నందగలడు. అట్టి చైవసాక్షాత్కారమును బొందుటకు సులభసాధనమైన సంగీత సాహిత్య నృత్య వాద్య సమ్మేళనమైన హరికథ కళలలో మహోత్కృష్టమైనదని వేరుగా చెప్ప నవసరములేదుగదా! కళలు నగుణభక్తికి చెందినవి: నిర్గుణ భక్తికి చెందినవి యోగము తపస్సు: ఇవి సం దటికి నలపరానివి. సూటికి రోటికి ఏఒక్కరో నిర్గుణభక్తికి చెందినవారుం డురు. మనకందరికి సందుబాటులో నుండునది నగుణభక్తి మాత్రమే. నిర్గుణ భక్తి పరుడు తనను మాత్రమే తరింప జేసుకొనును. నగుణ భక్తి పరుడగు కళాకారుడు తాను తరించి రోడివారలగూడ తరింప జేయును.

శ్లో॥ శ్రవణం రీర్తనం విద్మోః స్మరణం పాద సేవనం

అర్చనం పందనం దాన్యం నఖ్య మాత్మ నివేదనం॥

అనబడు నవవిధ భక్తి మార్గములలో కీర్తనం అనునది అత్యుత్తమమైనది. శ్రీహరి గాన లోలుడు.

శ్లో॥ నాహం వసామి వై శుంలే నయోగి హృదయాల్తపే
మద్భక్తా యత్రగాయంతీ తత్ర తిష్ఠామినరద!

నాభక్తులు నన్ను కీర్తించుచోదే నానివాసమని నారదునితో విష్ణుగొక నాడు పల్కెనట. కావున కళలన్నింటికి హరికథయనుకళ ఉత్తమోత్తమమైనది. అట్టి కళాకారుడగు హరిదాసుని జీవితము ధన్యము. హరికథారచయిత మిక్కిలి ధన్యుడు. హరికథ విలువ వర్ణనాతీతము. భక్తి భక్తి ముక్తి ప్రదమైనది.

హ రి క థ - భ క్తి.

హరికథ ముఖ్యోద్దేశము భక్తిప్రబోధము. హరికథకుడు భక్తుడు. ఆయన భాగవతార్, భాగవతులు అని గూడా పిలువబడుచుండును. హరిదాసు రూపు గనుట తోడనే భక్తిభావములైన శుంబుర నారదులు స్ఫురణకు రావలయును.

శ్లో॥ భక్తిరే వై నం గమయతి భక్తిరే వై నం
దర్శయతి భక్తివళః పురుషః॥

అనునార్యోక్తి ప్రకారము భక్తియే భగవంతుని బోధించును. భక్తియే భగవంతుని దర్శింప జేయును భక్తియే భగవంతుని వళపరచును, అని తెలియుచున్నది.

శ్లో॥ విష్ణోర్ గానంచ నటనంచ— అను పెద్దల సూక్తిప్రకారము భగవంతుడు సంగీత నృత్య గీత వాద్య విశేషములచేత ప్రత్యక్షమగునని తెలియుచున్నది. శ్రీహరి గుణకీర్తనమే భవ సాగర తరణోపాయము. భక్తి రసపోషణము హరిదాసు పూర్వ జన్మసుకృతవిశేషము.

శ్లో॥ కలౌ గాన ప్రియో హరిః :— అనుప్రమాణముచే కలియు
ములలో భగవంతుని గానముచే దర్శించి మోక్షము పొందుట మానవునకు
సులభ సాధనము. ఇట్టి భక్తితో గూడిన హరికథ యను కళ ముక్తికి హేతు
దాయకమే గాని భుక్తికి మాత్రము ఈకాలములో రక్తికి రావటములేదని
శ్రీ ములుకుట్ల పున్నయ్యశాస్త్రి భాగవతార్థగారు తమ రచన యగు పూలబుట్ట
యను ఖండకావ్యమున రచించిన ఈ క్రింది సీస పద్యమును బట్టి మనము
గ్రహింప గలుగుము.

సీ॥ సినిమాలు దయజేయుటనె పురాణీకుల

భుక్తి ముక్తులకును బూజు పట్టె

చలన చిత్రములు విచ్చలవిడి యౌటచే

గాయకావళి నోట గడ్డబడియె

బ్యాగ్రొండు మ్యూజికి ప్రతివారి తలకెక్కి

నాటకాల వారికి తీటబట్టె

ఊరూర పిక్చర్లు భోరు గొల్పుట హరి

కథకుల బ్రతుకు ఏకాదశయ్యె

గీ॥ ధరణిలో కళలన్ని ప్రేత కళలయ్యె

నేటి కాలపు యీ ప్రజానీక మునకు

లోకమే లేదు సినిమాల లోకమొక

అంధృ సోదరులార! మహాత్ములార!

హ రి క థ — దేశిక విత .

హరికథ దేశికవిత్వమునకు చెందినది. వాఙ్మయ మనగా వాక్కు
నుండి వెల్వడి గ్రంథస్థమైన విషయము. దీనినే సారస్వత మనియు సాహిత్య
మనియు అందురు. ఈసాహిత్యము రెండు రకములు ఒకటి మార్గము
రెండు దేశీయము.

మార్గ మనగా ఉదాత్త వాఙ్మయము. ఇది చందస్సు వ్యాకరణ శాస్త్ర సమ్మతమైనది. వాఙ్మీకి వ్యాస నన్నయ తిక్కన పోతనాది కవుల రచన వంటిది. ఇది నియమ సహితము. ప్రాచీనము, పండిత రంజకము, బుద్ధి రంజకము, భాష ప్రాధాన్యమైనది. వీనిని హైయ్యర్ స్టైల్ అందురు. శాస్త్రీయసంగీతమువంటిదని చెప్పవచ్చును.

దేశీయమనగా ఉదాత్త వాఙ్మయమునకు భిన్నమైనది. చందస్సు వ్యాకరణ శాస్త్రాది నియమ నిర్బంధములు లేనిది. నూతనము, పామర జన రంజకము. హృదయ రంజకము. ఆయాదేశ స్రవణచే ఆదరణ లభ్యమగు నది. భావ ప్రాధాన్యమైనది. రసభావ ప్రోకస్విని, రుచి ప్రధానమైనది. దీనిని లోయర్ స్టైల్ అందురు. దీనిని లలితసంగీతమువంటిదని చెప్పవచ్చు. అయితే దేశీయము ఆర్య సంస్కారము పొందినచో మార్గము కానవచ్చునని ఉదాహరణ వాఙ్మయ పీఠికలో నిడదవోలు వెంకట్రావుగారనిరి.

జానపదగేయములు దేశికవిత్తుకు చెందినవని పండితుల యభిప్రాయము. అట్టి జానపద గేయములతో గూడినరచనయగు హరికథ దేశికవిత్తుకు చెందినదే శ్రీ తాళ్ళూరి నారాయణకవి గారు తమగ్రంథమగు మోక్షగుండ రామాయణము (హరికథ) న తనకు వ్యాకరణ చందస్సలంకారాది శాస్త్రజ్ఞానము ఖాన్యమని చెప్పుకొనిరి.

సీ॥ చందో విచారంబు నలువగా నైతిని
 వ్యాకరణంబు నేర్వంగ లేదు
 కావ్యంబులను మాట గలలో నెరుంగను
 నైఘంటి కంబు లనంగవినను
 నవరసాలంకార నైపుణి లేదయ్యె
 భరతశాస్త్రంబు చొప్పరయ లేదు
 రాగతాళముల మార్గము గోచరము గాదు
 స్వరవిభేదంబుల జాడ తెలుగ

గీ॥ వీమహాకావ్య రత్నమింకే విధమున
హరికథ నొనర్తు శక్తిలేదనక నేను
సమ్మతించితి నిది యెట్లు చక్కబడునో
యొండు శరణంబులేదు రాముండు దక్క

ఈవిధముగ ననేకులు హరికథా రచయితలు వ్రాసుకొని యున్నారు. కావున హరికథకు భావము ప్రధానమే గాని భాష ప్రధానము గాదు. జాన పద గేయములవంటి దేశీరచనలు దరువులు రగడలు కీర్తనలు యక్షగానము లందు వ్రాయబడినవని దివాకర్ల వెంకటావధాని గారు నుడివిరి. దేశీవాఙ్మయ మంతయు చాలావరకు గేయకవిత్వమునకు సంబంధించినదే అయియున్నది. తెలుగులో గేయవాఙ్మయమనగా పదములు సంకీర్తనలు కృతులు జావళీలు పాటలు చూర్ణికలు మొదలగునవి. ఇవి నన్నయగారికి పూర్వమునుండియు ఆచరణలోనున్నవి. కాని నన్నయ భారతము వెలువడినప్పటినుండి రాజులు పండితులు మార్గమునకు ప్రాధాన్యమిచ్చి దేశీకవితను ఏవగించు కొనిరని శ్రీ శ్రీనివాసచక్రవర్తి గారు నుడివిరి. విజయనగర కవులు కాలంలో మరల మంచి యభివృద్ధి గాంచినది. ఈదేశీకవిత నిరాదరణకు కారణము పదకవిత్య ప్రధానమగు యక్షగానములలో పద్యరచన లుండుటచే దేశీవాఙ్మయముపై కావ్యప్రబంధరీతుల ప్రభావము విజృంభించినదని నిడుదవోలు వెంకట్రావుగారు రనిరి. ఈ ప్రక్రియగన్నియు మిశ్రితమైనదే హరికథయనబడును. అందు చేతనే ఇది దేశీకావ్యము సంబంధించినది కీ. శే. వంగూరి సుబ్బారావుగారు గేయములను రి రకములుగ విభజించిరి. అవి కృతులు, కీర్తనలు, మంగళ హారతులు, ఏలపాటలు, తత్వములు, చూర్ణికలు, జావళీలు, హరికథలు. హరి కథలు యక్షగానములు రెండును గేయవాఙ్మయమునకు సంబంధించినవే. యక్షగానముల నుండియే హరికథ లుద్భవించినవి. యక్షగానములు హరి కథలు ప్రక్కప్రక్కనే యున్నవి. హరికథతో కథాకథనమెక్కువ ప్రాధాన్య

మొందినది. నాటకీయసంవాద భోరణి యక్షగానమందున్నది. యక్షగానము లను గేయరచనా భేదములు శ్రవ్య యోగ్యములు మాత్రమే. కాని నాయక రాజులనాడు పెరిపినవి ప్రవిర్జనయోగ్యములు అని R. V. S. సుందరం గారన్నారు.

హరికథ యననేమి ?

హరికథను గూర్చి ప్రఖ్యాత హరికథాకవుల యభిప్రాయములు కొన్ని ఈక్రింద తెలియఁబరుచ బడినవి వానిని దయతో పరిశీలింపుడు.

బి. బాలాజిదాసుగారు రచించిన సంగ్రహరామాయణ హరికథా గ్రంథమున తొలిపలుకు అను శీర్షికలో నిట్లు వ్రాయబడినది.

హరికథా క్రమోపక్రమణమునకు బూర్వము హరికథలన్న నెవ్వయో వాని ప్రయోజనమెద్దియో హరికథకు లెట్లున్న హరికథా మహిమోద్ఘాటనము కానేర్చునో సజ్జనులెల్లరకు హృదయంగములు గావించుట శ్రేయోదాయకము. “హరికథ” హరియనగా నెవరు? పరిశుద్ధానంద జ్ఞాన నిలయుండును సృష్టి స్థితి లయ కారుండును నగు నాపరబ్రహ్మమూర్తియే యని పేరుగా వక్కాణింపవలయునా? సర్వమునకు నాద్యమగు నానచ్చిదానందమూర్తి సద్గుణగణ సరికీర్తనమే హరికథ యని చెప్పబడును. విశాల తమంబగు ప్రప్త సృష్టి యందే మహాపురుషాగ్రేసరుల యందును మహా పతివ్రతా శిరోమణుల యందును భాగవ తోత్తమార్హంబులును జ్ఞానాంశములునునగు సద్గుణ పుంజములు మూర్తీభవించి యుండునో అవ్వారి మహదాదర్శ చరిత్రంబులను సత్కిర్యాచరణంబులును నార్యులచే గద్య పద్యాత్మకంబుగ విరచింపబడి ప్రజోషయోగార్థము హరికథలను పేర వాఙ్మయప్రపంచమున సుప్రసిద్ధములయినవి. ద్వంద్వ దార్ధ భూయిష్టంబగు విశ్వంబున వెలయు జీవకోటి, మాయాతీతుడును సర్వాంతర్యామి ప్రతిబింబమే యగుటంజేసి లోకోత్తర గుణయుక్తులగు ప్రీ పురుషా

దుల కథాభినుతులే హరికథలన జేరెన్నికగన్నవి. ప్రవాహరూపంబున వెలయు సలిలమునుండి యేరితి తైత్వాదికృతచే శ్వేతవర్ణమునుదాల్చు మంచు గడ్డ జనింపుచున్నయదో అది యేవందమున గారణంబగు నాదిశక్తినుండి కార్యమగు విశ్వముదయమైనది. సద్గుణము జ్ఞానాంశమగుటయు నాజ్ఞానమే సర్వేశ్వర రూపమగుటయు నాజ్ఞానాంశమే వ్యక్తియందు, గేంద్రీభూతమగునో వానినే భగవదవతార పురుషునిగా భావింపజెల్లును. అట్టియ లౌకికపురుషోత్తముని సత్క్రియా కలాపంబున గామక్రోధాద్యరిషడ్వర్గ పరీభూత చిత్తులగు మానవుల చిత్తముల నజ్ఞానాధికృత నశింపుడు, నిర్మలానంద ఖీణము లంకు రించునని భావమునందెంచియే మానవజీవితోద్ధాన పరిజ్ఞాతలగు కవివరేణ్యులు హరికథలనుపేర నాదర్శ నర నారీమణుల పవిత్ర చరిత్రంబులఁ జిత్రించి మించినారు. పవిత్రతమంబులును శ్రవ్యతరంబులును నగు హరిఁగధల దృశ్య శ్రవ్య కావ్యముల లక్షణావళులన్నియు జిన్నెలువన్నెలు పెంపెక్కినలరారుచుండును. సాహిత్య సరస్వతీదేవికే యీ హరికథాక్షేత్రము నాట్య రంగమగుచుండుట లేదు! ఇయ్యది సంగీత రసాధిదేవతకు సహితము క్రిడా లయమయి భాషిల్లుచుండును.

ఇటీవల M. V. R. కృష్ణశర్మగారు అదిభట్ల నారాయణ దాసచరిత్రము వ్రాయుచు అందు హరికథ లక్షణము లిట్లువర్ణించెను.

అట పాట మాట చక్కని శృతి గొన్న సాహిత్యరూపమే యక్షగానము ఇట్టివానికి దాసుగారు హరికథలను నామమేర్పరచి రచించిరి. ఈరచనా పాటవము నల్లేరుమీద బండినడక వలె ప్రతిభ కనుబడును.

సంగీతసౌరభము (హరికథాసేవ) ఆను శీర్షికలోనిట్లున్నది. సర్వజ్ఞ నైక వేద్యము హృద్యము భగవన్నైవేద్యమైనది సంగీతము. అందునానారస ప్రధానమైనది హరికథా కథనము. అది ధర్మ-భక్తి ప్రబోధమునకు నిర్మల

సాధనము. అది సృత గీతములలో మనోరంజకముగా సాధింపదగి యున్నది. భగవత్సాన్నిధ్యమును బొందుటకు యోగ సంగీత మార్గములు దప్ప వేరులేదు. సర్వ వస్తువులయందు వాసుదేవ భావనచే మనోవాక్కాయ కర్మలచే భగవంతుని పూజింపుచూ సర్వప్రజలకు దైవభక్తిని బోధింపదగు మోక్షసాధనము సంగీతము కన్న వేరులేదని నారదమహర్షి బోధించె. అందు చేత పురందర విఠలాదివాగ్గేయ కారకు లిక్కలియుగమున గీత ప్రబంధములు విరచించి యాడుచు, బాడుచు, బరులఁదరింపఁజేసి తాము తరించిరి. రామ దాసు త్యాగరాజాదులు గూడ భగవంతుని గానామృతముచే, బ్రసన్నుని జేసుకొని ముక్తిని బొందిరి. హరికథా శ్రవణమువలన శ్రోతలు నిఖిల శ్రేయో భివృద్ధిని, బొందుదురు. కథకులకు, గూడ ధర్మార్థ కామమోక్షములు లభించుననుట నిస్సందేహము. అట్టి కథలకు శృతిస్మృతి విజ్ఞానము శబ్దానుశాస జ్ఞత అభిదానప్రవీణత చంద్రప్రభేద వేదిత్వము అలంకారకౌశలము రసభావ పరిజ్ఞానము నానాభాషవైశద్యము కళాశాస్త్రనైపుణి వాక్కుటుత్వము, సదావిజయ సామర్థ్యము ఉచితజ్ఞత రమ్యరూపము మున్నగు లక్షణము లుండవలయును. ఇవన్నియుగలవాడు ఆదిభట్ల నారాయణదాసు.

పాతూరి మధుసూదనరావుగారు నేటి కాలమున పేరెన్నిక గన్న హరి కథా రచయిత. వారు రచించిన సాక్షిదేవ చరిత్రము అను యక్షగానము (హరికథ) న పీఠికలో నిట్లు వ్రాసియున్నాడు.

యక్షగాన కావ్యములకు నారాయణ తీర్థయతీంద్రులు సంస్కృతమున మార్గదర్శకులు. నాటకలక్షణమే యక్షగానముల కయ్యును నిటీవల హాస్య రసాభిలాషులగు శ్రోతలతో వక్తలతో విలక్షణమై విలువ తగ్గుచున్నది. కావ్యము శివేత రక్షతి కొరకై యుండవలెననుట సాంప్రదాయకము. తద్విరుద్ధము విపరీతఫలదము. నాట్య కళాది వైజ్ఞానిక పరిషత్తులు యక్షగానము (హరికథ) ల విషయమున చేయాతనిచ్చి తగినంతగ ప్రోత్సహింప కుం

డుట విచారకరము. బ్రహ్మశ్రీ ఆదిభట్ల నారాయణదాసుగారు ఆంధ్రమున సీకళకు జీవము పోసినమనీషి. శ్రుతి శాస్త్రములకు విరుద్ధముగాక కరుణ రసప్రదానమైన కథావిశేషమును రాగతాళ లయలతో పారమార్థిక తత్వము వెల్లడించుట కర్తవ్యము పక్ష విజ్ఞానియై కథయు త్తమనాయక చరిత్రమై శ్రోతలు రసజ్ఞులై యుండుట విశేషము.

(క్రీ. శ. 1911) విరోధి కృతు సంవత్సరాది సంచికలో హరికథయను శీర్షిక క్రింద ఆదిభట్ల నారాయణ దాసు గారు వ్రాసిన వ్యాసము ఆంధ్రప్రతిక స్వర్ణోత్సవ సంచిక 1964-65 లో ప్రచురించిన దానిలో ముద్రితమైనది. అందు దాసు గారు హరికథను గురించి యిట్లు వ్రాసిరి.

ఆ స్తిక్యమును ధర్మాధర్మములును సర్వజన మనోరంజకముగ నృత్య గీత వాద్యములతో నుపన్యశించుట హరికథ యనబడును. అట్టి యౌపన్యాసి కుడు కథకుడనబడును. దైవభక్తియు సత్యము భూతదయయు హరికథ యందలి ముఖ్యాంశములు. దేవుని గొల్చి తరించిన ప్రహ్లాదాది పరమ భాగవ తుల చరిత్రములును సావిత్రి ప్రముఖపతివ్రతా చరిత్రములును హరిశ్చంద్రాది వీరచరిత్రములును దెల్పినచో మంచి యభివృద్ధియగునని వాల్మీకి వేదవ్యాసుఁడు మొదలగు మహర్షులు కావ్య పురాణేతి హాసంబులఁ బన్నిరి. నారదుఁడు దొడ్డి పరమ మునులు భగవన్నామ సంకీర్తనము సేయుచు నాడుచు బాడుచు లోకులం దరింపఁ జేసిరి.

శ్లో॥ పీఠా వాదన తత్వజ్ఞౌ శ్రుతి జాతి విశారదః

తాలఙ్గశ్చ ప్రయాసేన మోక్షమార్గం నియచ్ఛతి॥

అను యాజ్ఞవల్క్య స్మృతి పదనానుసారముగ యోగము చేతను సంగీతము చేతను దక్కనేరు మార్గమున మోక్షము సాధింప రాదనియు యోగముకన్న నిరపాయమగు సంగీతావలంబనము చేత,

శ్లో॥ గాయంశ్చరిత్రాణి రథాంగపాణేః
 నృత్యనిరస్తాఖిల కర్మబంధః
 నిరంకుశస్వర్వ సమోవిరాగీ
 తైవల్యమభ్యేతి ముకుంద భక్తిః ॥

అను నారద స్మృతి ప్రకారము సర్వ వస్తువుల యందు వాసుదేవ భావనచే మనోవాక్కాయ కర్మములచే దేవుని భజించుచు సర్వజనులకు దైవ భక్తిని బోధింప దగు మోక్ష సాధనము సంగీతము కన్న వేరు లేదని రూఢిగ దెలిపిన పురందర విఠలాది వాగ్గేయ కారులిక్కయ్యుగమున గీత ప్రబంధములు విరచించి యాడుచు బాడుచుం బరులఁ దరింపజేసి తాము తరించిరి.

శ్లో॥ తస్య గీతస్య మాహాత్మనం ప్రేక్షంపితు మీశతే ।
 ధూర్ధ్ర కామ మోక్షణా మిదమేలైక సాధనం॥

అను శాస్త్రముం బట్టి వాగ్గేయ కార సత్తము, ధగు వాల్మీకమహర్షి శ్రీమద్రామాయణమును గీతప్రబంధ మొనరించి రుశలవులచే జగదాహ్లాద కరం బుగ ద్రేతాయుగమునఁ బాడించెను. భరతముని ప్రముఖుల నాదికాలమున “శివస్తుతే ప్రయోజ్యోని మోక్షయ విధదే విధిః” అని బ్రహ్మరచితములగు మన్తకాది గీతములను శివసన్నిధిం బాడిరి. కలియుగమునందు ప్రాచీను లలో సుప్రసిద్ధులగు వాగ్గేయ కారులు జయదేవుడు గీతగోవిందమును నారాయణతీర్థులు శ్రీకృష్ణ లీలా తరంగములును దీక్షితులు కృతులును విరచించిరి. ఆంధ్ర భాషయందు గూడ జ్యేత్రయుఁడు రామదాసు త్యాగరాజు సుబ్రహ్మణ్య కవి గోకులపాటి కూర్మన్న మొదలగు మహానుభావు లుభయ తారకముగ గీతబంధముల గావించి ప్రఖ్యాతి పడసిరి. కొద్దికాలమునుండి మహారాష్ట్రము మొదలగు పెక్కు దేశంబులలో సంగీత సాహిత్య వికారదులు కొందరు జీన వార్ధమై కథకన్పత్తి నవలంబించి హరిభక్త వేషంబుల ధరించి దైవభక్తిని

దర్మాధర్మములను జనులకు బోధించు పౌరాణికులు కథకులు భాగవతులు దాసులు మొదలగు సంజ్ఞలం బరగు చున్నారు.

శ్లో॥ విష్ణు భక్తా ఏవ విప్రా నానాపేద విదాఅపి॥

అను స్మృతి వాక్యము చొప్పున సూతాది కథకులం దలంచి బ్రాహ్మ జేతరులు గూడ కథకులై యుచిత పత్కారములు పడయు చున్నారు.

హరికథా శ్రవణమువలన శ్రోతలకు నిఖిల శ్రేయోభివృద్ధి యగును. కథకులకు గూడ ధర్మార్థ కామ మోక్షములు లభించును.

హ రి క థా ర చ న

హరికథారచన క్లిష్టమైనది. ఏదైనా ఒకరూపమును కల్పించి నిర్మించుటకు కొంత వస్తుసామాగ్రి నైపుణ్యము నిర్మాణకర్త కవసరమగుదా? అట్లే హరికథా రచయితకు కవితాశక్తితో బాటు సాహిత్య జ్ఞానము సంగీత ప్రతిభ గలిగి యుండుట చాలా ముఖ్యము. సంగీత జ్ఞానము లేనివాడు కీర్తనలను లయబద్ధముగా వ్రాయజాలడు. రచన సులభశైలిలో నుండి మాధుర్యసంపన్నముగ నున్నచో ప్రజాబాహుళ్యము లో మిక్కిలి ప్రచారమునకు వచ్చును. ఎక్కువ విషయమును తక్కువ రచనలో ఇమిడ్చగల సామర్థ్యము గలిగి యుండుట హరికథా రచయితలకు ముఖ్యపనరము. అనగా ఉద్గ్రంథము లందలి నాల్గుపద్యముల లోని భావము హరికథలో ఒక్కపద్యములో నిమిద్ధపలయును. ఎందువలననగా ఉదాత్త గ్రంథములు చదువుకొని యానందింపదగినవి. హరికథ లట్లుగాక వాద్యములతో విని యానందింపదగినవి. వ్యయ ప్రయోగములతో గూడినవి. కావున హరికథా రచన క్లుప్తముగా యుండనగును. క్లుప్తరచనలు రేడియో కాలక్షేపములకెంతయో యనుకూలము గానున్నవి. కథారచనలో గూడ పూర్వ సంప్రదాయమునకు నేటి పద్ధతులకు వ్యత్యాసము గన్పట్టుచున్నది. పూర్వపు కథలు విస్తారములు. నేటి కథలు క్లు

ప్రము. శ్రీమదజ్ఞాడాదిభట్ల నారాయణ దాసు గారు క్రీ. శ. 1910 లో రచించిన భీష్మ చరిత్రలో వస్తుసంగ్రహము అని ప్రథమ పేజీలో నిట్లున్నది. 25 గీతములు 13 కందములు 21 సీసములు తరువోజలు 4 చంపకములు 3 ఉత్పలములు 4 మత్తేభములు 1 పంచవామకము 1 మాలిని 15 మంజరులు 46 కృతులు.

ఇట్లే నందివాడ జగన్నాథ కవి గారు 1920 లో రచించిన సీతా కళ్యాణ హరికథ ప్రథమ పేజీలో కీర్తనాదుల సంఖ్య నిట్లు చెల్పి యున్నారు. పద్యములు 67 మంజరులు 66 వచనములు 35 కృతులు 41 గద్య 1. ఆధునిక రచన యగు పరిమి. సుబ్రహ్మణ్యం గారి రఘు చరిత్రలో 20 కీర్తనలు 4 సీసములు 13 తేటగీతలు 9 చంపకములు 12 మత్తేభములు 4 శార్దూలములు 3 ఆటవెలదులు 3 కందములు గలవు. ఈ వివరణ ఆధునిక రచన క్లుప్తమని తెలుపును. 1870 కి పూర్వము రచింపబడిన రామాయణం వెంకట నరసింహ కవి గారి గోపాలకృష్ణ విలాసము క్రీ. శ. 1900 ప్రాంతమున తాళ్ళూరు నారాయణకవి రచించిన మోక్షగుండ రామాయణము 1902 లో రచింప బడిన మన్నేపల్లి వెంకటాచలం పంతులుగారి శ్రీరామ చంద్ర లీలా తరంగిణి ప్రాచీన సంప్రదాయ రచనకు సంబంధించినవి. మరియు నాషర్ నాన్జి, పుట్టా గోపాలదాసు, నీలి వీరరాఘవ దాసు, అదిభట్ల వారి రచనలు గూడ పాత సంప్రదాయముననే రచింప బడినవి. పాతూరి మధుసూదన రావు గారు పరిమి సుబ్రహ్మణ్యం గారు పెద్దింటి సూర్యనారాయణ దీక్షితులు ములుకుట్ల పున్నయ్య శాస్త్రి మొదలగు వారి రచనలు ఆధునిక పద్ధతిలో ఉన్నవి.

పూర్వపు రచన యక్షగానములఁ బోలి యున్నది. ఆధునిక రచన లలో కీర్తనలు మంజరులు పద్యములు దండకములు ప్రాముఖ్యము. పాత

పంప్రజాయములో స్తుత్యంతములనబడు దేవతా ప్రార్థనలు సుకవి స్తుతులు, కుకవి తిర స్తుతులు, కవి వంశావళులు, ఏకాంత సేవలు, పెండ్లి పాటలు, హెచ్చరికలు, మొదలగు రచనలు మిక్కుటము. దరువులు రగడలు తరువో జలు మధ్యాక్కరలు తంగమెట్టులు వృంతములు కందార్థములు సీసార్థములు మొదలైన ప్రక్రియలు గూడా సమృద్ధము. అట్టి రచన నేటి కథలలో లేదు. దరువులనే కీర్తనలుగా చేసి పూర్వకపులు రచించిరి. దరువు అనగా లయతో గూడిన శబ్దము. కీర్తన అనగా కీర్తించునది. దరువులు పాతపద్ధతి కృతులు ఆధునికము. నేటి కీర్తనలు కృతినంప్రదాయము. చరణములు తక్కువ. ద్విపదలలో ఎక్కువ కథను పూర్వపు కవులు సాగించెడివారు. మరియు పాండిత్య ప్రకర్షతో గూడుకొని భక్తి రస ప్రాధాన్యముగా నామ సిద్ధాంత మెక్కువగా పూర్వపు రచనలు గాఢంబడెను. నామసిద్ధాంతమనగా ఆధ్యాత్మిక చర్చా వివరణలు. నేటి కథలు సులభశైలిలో పామర రంజకముగా మన్నవి. సం గీత పాండిత్య ప్రతిభకు మదాహరణముగ అదిభట్ల వారి జానకీ శపథము రామాయణం వెంకట నరసింహ కవిగారి గోపాలకృష్ణ విలాసము పోలంరాజు సీతారామయ్య గారి శబరిమల అయ్యప్ప చరిత్రము (అముద్రితము) అను హరికథలు తీసుకొనవచ్చును.

మూలవస్తు వాకపే అయినను హరికథ రచనా శైలిలో రసపుష్టికై కొన్ని కల్పనలతో వర్ణనలతో రచన సాగును. కథా విషయము సంగ్రహముగా నుండును, మహాభారత గాథను ధర్మరాజుల పట్టాభిషేకము వరకు పరిమి సుబ్రహ్మణ్యం కవి గారు 24 కథా భాగములుగా సంగ్రహించి రచించి యుండిరి. ములుకట్ల పున్నయ్య శాస్త్రిగారు వారి భారతమును 29 హరికథలు గా విభజించిరి కాని గ్రంథమున 40 హరికథలని వ్రాయబడినది

ర చ న - వి ష య ము

సామాన్యముగా హరికథలందలి ఇతివృత్తము ఎక్కువగా పౌరాణి

కమే ఆయి యున్నది. భక్తుల చరిత్రలు గూడ హరికథలుగా వ్రాయ బడుచున్నవి. ఇటీవల రాజకీయనాయకుల చరిత్రలు హరికథా రచనలో ప్రముఖ స్థాన మలంకరించుచున్నవి. కొమ్మూరి బాల బ్రహ్మానందము గారు పూర్ణానందమును సాంఘిక హరికథ నొకటి రచించిరి. కావ్యములు నాటకములు రస పోషణకై కవి కల్పితము సేయవచ్చు ననుట శాస్త్ర సమ్మతము. అట్లే హరి కథలు గూడ భక్తి రేచెత్తించుటకు భక్తి రస పోషణకు కథాకల్పన గావించ బడుచున్నవి. కాని చరిత్ర యట్లుగాక సత్యమునే తెలుపవలయును. అందుచే చరిత్రలు కల్పింప రాదు. కానీ అట్టి చరిత్రలు గూడ చివపుష్టికై కల్పనలలో హరికథలుగ రమ్యముగ నేటి కాలమున ములుకుట్ల వారు రచించియున్నారు.

వీనులకు విందైనరికథ. చెవులకిందైనది గానము. కథలన్న అణాల గోపాలము చెవిగోసు కొందురు. మరి గానమున్న వేరుగ చెప్ప వనిలేదు.

గ్లో॥ శిశుర్వేత్తి పశుర్వేత్తి వేత్తిగాన రసం ఫణిః

అను ప్రమాణమును బట్టి గానము సర్వ జీవులకు ప్రియమైనది. ఇక అట్టి కథాగానముల కలయిక యగు హరికథ బ్రహ్మానంద వదమేగదా; ఇచ్చట సాహిత్యాచార్య ఆంధ్ర అర్నాట్టు బిరుదాంకితులు గుంటూరు హిందూ కళాశాల ఆంధ్రోపన్యాసకులు పిల్లలమట్టి వెంకట హనుమంతరావు గారు 1956 లో దండు వెంకురెడ్డిచే రచింప బడిన శ్రీకాళహస్తి మహాత్మ్యమును హరికథలో వ్రాసిన ప్రవేశికను పొందుపరుచుట ముఖ్యవసరము గాన పొందు పరచ బడినది.

ప్రవేశిక :—

సకల బాషా సాహిత్యము లందును మార్గ దేశి కాఖిలొ ప్సారుచు; బండిత పామరుల నలంకరించు చున్నవనుట విజ్ఞులెఱిగినట్టిద, జానపదులను

ప్రాకృతులను అల్పజ్ఞులను లోగొని ప్రబోధించుటలో నీ దేశికవిత చక్కని సాధనమై యొప్పురు చున్నది. ఆంధ్ర సాహితీ, బిశీలించినచో నీవత్వము పొడగట్టగలదు. నన్నయ్యకు బూర్వము వరలినది పదకవిత్యము. నన్నయ యనంతరము వచ్చిన వీరశైవ వాఙ్మయము బసవ పురాణ పండితారాధ్య చరితములు మున్నగునవి. దేశీయ చందములో జాను తెనుగు భాషలో వెలువడి జనుల లోగొన్నవి. అట్లే బుద్ధారెడ్డి రంగనాథ రామాయణము గౌరన హరిశ్చంద్ర నవనాథ చరితములు శ్రీనాథుని పల్నాటి వీర చరిత్ర మున్నగు రచనములు. ప్రచారమునకు తెన్నగా ననువు వడునది మాత్రా చాదసునెడి సిద్ధాంతమును స్థాపించు చున్నవిగదా.

అట్లే తాళ్లపాకవారి పదములు త్యాగరాజు కీర్తనములు క్షేత్రయ్య పదములు అన్నమయ్య కీర్తనములు అష్టపదులు సప్తపదులు గీతిప్రాచాన్యము లై పాఠ్య గేయేవ మధురమ్ములై పండిత పామరా మోదమును బొంది విరాజిల్లు చున్న దేశీయములకు గేయములకు పదములకు కీర్తనలకు రాజాస్థానములందు గౌరవము ప్రథమము మండిము లభింపక పోయిననూ గ్రామిణుల యాదర ముచే నవి వర్ధిలుచు వచ్చినవి. నాయక రాజుల కాలమునకు మాత్రము రాజా స్థాన ప్రవేశ గౌరమును సమ్మాన్యార్హతను గడించి నెగడుట మెచ్చుకొన దగిన యంశము. యక్షగానము దేశీకావ్యము జెందిన ప్రక్రియా విశేషమై నాడు విశేషా దరము బడసి యుండుట మరువ రానిది. ఇంతకు జెప్ప వచ్చిన దేమన 'హరికథ' యా యక్షగాన సరణికి జెందిన మఱియొక రూపమని. "హరికథ తెనుగు కవితలో న్యతంత్ర ప్రక్రియ యని చెప్పి గర్వింప దగినట్టిది. ఏక పాత్రాధినయమున కనువుపడు సాహిత్య రూపమిది. ఇదియు దేశికవితకు జెందినదే ప్రచారసాధనముగా భక్తి ప్రబోధమున కెంతగానో యుపకరించుచూ జనుల వార్షించినట్టిది. ఇది మనసుండియే మహారాష్ట్రుల కడ కేగినదని గుర్తించుట యవసరము వచనముల తోను కీర్తనలతోను

దరువులతోను హాస్య కథలతోను మధ్య మధ్య సంకీర్తనములతోను ఎడనెడ వద్యములతోను విరాజిల్లుచు భావ రాగ తాళములకుఁ బ్రాధాన్యమిచ్చు రచన మీ హరికథ. భుక్తులే దీనిని గ్రహించి చెప్పుదురు గాన వారు దాసులైనారు.

ఆధునికులలో శ్రీమదజ్ఞాదాదిబొట్ల నారాయణ దాసుగారు హరికథా రచనా వ్యవహారమున దక్షులై స్వతంత్రులై సుప్రసిద్ధులై పితామహ స్థాన మలకరించిరి.

అత్మశుద్ధి చిత్తైర్కాగ్రత భావావేశము నిర్మలాంతరణము ప్రబోధ చికిర్ష సంకీర్తనాభినాష వీధులలో నిండుగా మెండుకొన్న గుణములు ప్రచార కవితలో తత్రాపి దేశికాఖకుఁ జెందిన వాఙ్మయములో భాషలో గాని ఛందములో గాని కవి స్వాకంఠత్యము హెచ్చుగ వహించుచుండుట పరిపాటి అట్టి విశేషమే యీ హరికథలో నయితము గాంతుము.-----

ప్రబంధ శతక వచనములకన్నా హరికథ బహుశః ప్రచార సాధనము.
(ప్రవేశిక సమాప్తి)

పై ప్రవేశిక పరిశీలనను బట్టి యక్షగానము గూడ హరికథ వంటిదే నని తెలియచున్నది. కానీ యక్షగానములో నుండియే హరికథనుత్పత్తి యై వట్లు యక్షగాన నాటకము గూడ అవిర్భవించినదని గ్రహింపవగును

హరికథా రచయిత కుండవలసిన లక్షణములు హరికథ యొక్క యుపయోగములు పుట్టుపూర్వోత్తరములు మొదలగు వివరములన్నియు పండితుల యభిప్రాయానుగుణముగనే హనుమంత రావుగారు మడివి యు న్నారు. కానీ హరికథ మనసుండి మహారాష్ట్రమున కేగినదని పలుకుటొక్కటే ప్రాచీన మతమునకు వ్యతిరేకముగా యున్నది. ఇందులకువారు ఉదాహరణ లిచ్చి హేతుబద్ధముగా తెలిపి యుండలేదు.

ఈ హరికథ గూడ గేయవాఙ్మయము వలెనే గ్రామీణ ప్రజాదరణ మీదనే వర్ధిల్లుచూ వచ్చినది. రాజాశ్రయములు యక్షగానములకు పట్టినట్లు హరికథలకు పట్టలేదు అనిచెప్పవచ్చును. 1920 లో పరీక్షిద్వీలాన హరికథ ను రచించిన ఇతుంబాక శ్రీకృష్ణయ్యగారు తమరచనలో 'అవతారిక' అను శ్లోకలో కథారచన పద్ధతిని గూర్చి విమర్శించిరి. "ప్రస్తుత కాలమున రచించు గేయ ప్రబంధములు (హరికథలు) స్త్రీ, కచకుచాది వర్ణనలతోను మీదు మిక్కిలి కేవల మనభ్యమైన సంభోగ వర్ణనలతోను నింపుచున్నారు. అహో! శ్రీహరి సంకీర్తనములలో గూడ స్త్రీ సంకీర్తనము లేకున్నచో బెంగతీరని దుఃస్థితి యందున్నంత కాలము దేశము బాగుపడనా? మర్మస్థలముల గూడ వర్ణించి తుదకు తల్లి నన్నుగాపాడుమా! యని ప్రార్థించిన ప్రార్థన పద్యములు విని సంతోషించెడి దుర్గతి దేశమునకు బట్టినది. ఈదశ నిజముగా మన యాస్తికతకు మారకదశ. దేశము నీదశనుండి తొలిగించుటకు కవులకు శక్తిలేదా?

గీ॥ యతివిటుడు గాక పోవు బెట్ల నృదీయ

కావ్య శృంగార వర్ణనా కర్ణనమున

విటుడు యతిగాక పోవునే వెనమదీయ

కావ్య వైరాగ్య వర్ణనా కర్ణనమున."

అని సంకుసాల నృపింహ కవి చెప్పినట్లు విటుని వేదాంతిగాను వేదాంతిని విటునిగాను చేయగలకర్త కవులకు గలదు. అట్టి ప్రతిభావంతులగు కవులు 'అటకు దగినదే ఒటి మద్దెల' యనినట్లు కాలప్రవాహమున బడి కొట్టు కొని పోవువారికిఁ బ్రక్కతాళము వేయుచుండుట తగనివని యని కవి సముదాయమునకు మనవి చేయుచున్నాను. అని కథారచనను గురించి విమర్శించెను.

వ ర్ణ న లు

హరికథను యక్షగాన ప్రబంధము, గేయ పబంధముని యందురు. ప్రబంధమనగా వర్ణనా సహితమైది. హరికథ లందు వర్ణింపబడు దృశ్యము లేవనగా సూర్య చంద్రోదయములు పగలు రాత్రులు నదీ ప్రవాహములు సముద్రములు మన్యాశ్రమ ప్రాంతములు అగణ్య ప్రదేశములు ధూమ్రాకాశములు ఋతు ధర్మములు ఉద్యాన వనములు స్మశాన వాటికలు యుద్ధ రంగములు పెండ్లి వందడులు ప్రసవ పేదనలు పుర వర్జనలు రాజాంతః పురములు పతివ్రతా ధర్మములు భక్తుల ప్రవర్తనలు బాల్యక్రీడలు స్వర్గ నరక లోకములు విరాట్ స్వరూపములు అదృష్ట దురదృష్టములు చావు పుట్టుకలు సంతర్పణలు సత్రయాగములు వీరుల ప్రతాపములు వీరుల ప్రగల్భములు స్వయంవరములు వట్టాఖిషెకోత్సవములు తిరునాళ్లు తీర్థములు రాజుల కొలువు చూటములు వేశ్యవాడలు బూటపు గృహములు త్రాగుబోతుల వికారచేష్టలు కుక్క కృష్ణ పక్షములు అమావాస్య పూర్ణిమలు మొదలగు విషయము లెన్నియో చక్కగా హరికథలందు వర్ణింప బడియున్నవి.

హస్యరస పోషణకై పాత్రోచిత పోషణము కొలకై ఇంగ్లీషు, ఉరుదూ, అరవము (తమిళము) మొదలగు భాషలలో పాటలు రచింప బడినవి. పసిపిల్లల వచ్చి రాని మాటలతో మోటుగాండ్ర గ్రామ్యభాషలో ఇంకను అనేక రీతులలో కీర్తనలు రచింపబడినవి. వ్యాకరణ చందశాస్త్రాది నియమములను కవి పాటించినచో పాత్రోచిత భాష కుదరదు. అందుచే పాత్రోచిత్యము చెడును. హరికథకు దేకపాత్రాభినయ పరుడుగదా ?

బి. బాలాజి చాసుగారు తన హరికథలో అవసరమగు చోటుల ఇంగ్లీషు పైలు సాంగు రచించి యున్నారు. బాలర ముద్దు మాటలతో పరిమి ముద్రహ్యులుగారు గ్రామ్య భాషలో చల్లా రామలింగయ్య గారు

గేయములను రచించి యుండిరి. ఒక్కొక్క రచయిత ఒక్కొక్క ప్రత్యేకతను తమ రచనలలో ప్రదర్శించి యున్నారు.

అదిభట్ల నారాయణ దాసుగారు కీర్తనలకు స్వర స్థానములను నిర్ణయించిన కవులలో అగ్రగణ్యులు. రాజకీయ నాయకుల జీవిత చరిత్రలు రచించిన వారిలో ములుకుట్ల పున్నయ్య శాస్త్రి గారు గొప్పవారు. పౌరాణిక గాథల పెక్కింటిని ప్రాథమ్యముగా రచించిన కవి పరిమి సుబ్రహ్మణ్యం గారు. వ్యంగ్య భాషా శైలిలో రచించిన పేరెన్నిక గన్న కవి బి. బాలాజి దాసు గారు. ఇంగ్లీషు కొఛేషనుతో మిక్కుటమైన నామ సిద్ధాంతములతో రచించిన కవి బాబు, పి. యస్. నౌషద్ వాన్ టి. ఇట్లు ప్రతికవిలో కవిత్వములో ఒక్కొక్క ప్రత్యేక నైపుణ్యము గోచర మగుచున్నది.

హ రి క థ - వ స్తు సంగ్రహము

విఘ్నేశ్వర శారదాది ఇష్టదేవతా ప్రార్థనలు గురుస్తుతి షష్ట్యంతములు, తోహారాలు, మంజరులు, దోరాలు, రగడలు, దరువులు కందార్ధములు పృతములు చూర్ణికలు, తంగమట్టులు, అమితోగ్ర దండులు కళికలు, ఉత్కలికలు, లయ విభాతులు, తేవారములు మొదలైనవి హరికథలలో రచింపబడినవి. ఇట్టివి మన్నేపల్లి వారి రామచంద్ర లీలా తరంగణి యను హరి శథలో అదిభట్ల వారి గ్రంథములలో గలవు. ఆధునికమగు హరికథలలో రగడలు దరువులు కందార్ధములు సిసార్థములు తంగమట్టులు తేవారములు కళికలు ఉత్కలికలు మొదలైన పాతరచనా ప్రక్రియలు లేవు. కృతి సంప్రదాయపు కీర్తనలు పద్యములు దండకములు పదనములు ప్రధానముగా గలవు.

యక్షగాన - వ స్తు సంగ్రహము

యక్షగానము మధుర కవితకు చెందినది. దీనినుండియే నాటకములు ఆవిర్భవించినవి. యక్షగానమందలి రచనలను గూర్చి పేటూరి ప్రభాకర

శాస్త్రిగారు సుగ్రీవ విజయమను యక్షగాన పీటికలో యిట్లు చెప్పి యున్నారు. రగడలు ఏలలు జోలలు సువ్యాళులు ఆరతులు ధవళములు చందమామ సుద్దులు వెన్నెల పదములు విరాళి పదములు అల్ల నేరేళ్లు సీసార్థములు కందార్థములు త్రిభంగులు ద్విపదలు త్రిపదులు చాపదులు షట్పదులు మంజరులు జక్కుల రేకులు ఇవిగాక పద్యములు. దరుపులు కీర్తనలుగా మార్చబడి నవని వివరించి యన్నారు.

ఇట్టి రచనా ప్రక్రియలు గోకులపాటి కూర్మనాథ కవిచే విరచితమైన పృథ్వీంజయ విలాస ములోను సింగరి దానకృత మగు రామదాన చరిత్ర మున గలవు.

మచ్చున కొక్కొక్క ప్రక్రియ నీనిగువ నుదహరించ బడినవి పరిశీలింపుడు.

చూ ర్ణ క

శ్రీమదభినవానీత నవనీత వినీతా హరనియ తాచార చోర స్వభావ, భావిత గోప గోపికా కోపాను రూపోప శమన కమనీయ వినమ్ర కమ్రాలా పం ఆవతం పిత కేకీ కలాపం పల్లవా పల్లవాపరి పయోధర పయోధరాధ వేణీ గ్రహణ నైపుణి చణాను గణ తరుణారుణ కిరణారుణ పాణితలం భక్త జనశీతలం —————

బృందావనాంతరా భీర సుందర సుందరీ నందోహమదానంద కంద కందశిత కందర్ప సుందర సుకుమారం దేవకీ కుమారం. —————

చూర్ణికల చివర కొన్నిటికి దండకములవలెనే ‘‘ నమస్తే నమస్తే, నమస్తే నమః’’ అని ముగింపు యున్నది. ఈ పై చూర్ణిక రామాయణం

వెంకట నరసింహ కవి గారి గోపాల కృష్ణ వీలానము నందలిది. ఇది స్తుత్యా త్మకమైనది. ప్రార్థనాదికములకే ఇది యుపయోగించబడు చుండును.

తం గ మ ట్టు

ఈగిగువ నిచ్చు మాదిరులన్నియు మన్నేపల్లి వెంకటాచలం పంతులు గారి రామచంద్ర లీలా తరంగిణి లోనివి. దీనికి తంగమెట్టు అని గూడ పిలుచుటగలదు.

మోసీంద్ర నేను - మోసీంద్ర నేను

దీనుడ జన్మమును - దీనుడ జన్మమును

బూని యజ్ఞపరువును - గోల్పోతి

గాన నీ సుతు గోరితి

॥పల్లవి॥

వేయి గోధనము! వే! వేయి! హిరణ్యము! వే! లీయక!
బూనిమిము వేడితి! నోయనఘ! యనెబ్రీతి! మోని॥

ఇట్లు అంబరీషుడు బుంచీకుడను మునితో పలుకును. ఇది విశ్వామి త్రుని మహాత్మ్యము వర్ణించు సందర్భములోనిది.

మంగళాష్టకము :—

శ్రీకాంతా కుచ కుంభ కుంకుమ పరీరం భాంకితో రనర్కః

శ్రీవత్సాంకిత భూషణ మ్ముమన సామగ్రేనరో కేశవః

విష్వక్సేన ఖగేశ్వర ప్రభృతిభి ర్భక్తై నదాసేవితః

సీతారామ వ్రభో ర్నివాహ నమయే కుర్యాత్తువాం మంగళం॥

(ఇట్లు రెండు పేజీలు వ్రాయబడినది)

తేవారము :— ముఖారి రాగము.

హా నాకుమారు రాము - హా త్రిలోకాభి రాము
నేనెట్టు విడువ గలనె - నీకేల దయ దప్పెనె
కానలకు బంపుమనగ - కారణం బేమె వినగ
చొనరొ జెప్పమికను - నదయ నాలోవేగను

మధురగతి రగడ :—

మద్యమావతిరాగం - ఏకతాళము
ఎంత సుందరంబు - అయోధ్య ఎంత విశాలంబు ||పల్లవి||
శ్రీనిలయము లగు - చిత్తరు మేడలు
మాణిక్యము ల న - మర్చిన గృహములు
బంగరు బూసినఁ - బ్రాసాదంబులు
రంగులుఁ దీర్చిన - రతనపు టరుగులు
నాణెకరములగు - నాబ్ధి భవనములు
బాణములుంచెడు - భర్మ గృహంబులు
అతి రమణీయం - బై భువి విలసిలె
నతులిత మగునా - యమరావతి వలె ||ఎంత||

ఇట్లు అనేక చరణములు గలవు.

అమితోగ్రదండి :—

సురవర్యులంత - ధరఁ బుట్టి రంత సురరిపుల నంత
బరిమార్చి - చెందాడ వింత ||సుర||
వనచర రూప - మునసు బ్రతాప - మనయంబు దొవ
దనుజేంద్రు - గర్వంబు నావ ||సుర||

కళిక :— ఏకతాళము.

అమర వాహిని యైన గలగ మ-హాకృతి నిశ్చలనైతిపై నను
బ్రముదమున దుమికి యును స్థాని—
గౌనక బరవ దొణగెను. — — —

ఈ కళిక మాత్రాచందస్సునకు సంబంధించిన రగడ భేదము. ఇది ఎని
మిది పాదములుండును:

ఉత్కళిక :— అటతాళము.

విను వసిష్టముసీంద్ర శేఖర - ఘనుడు నిమి భూ
కాంతుఁ డీ ధర;

ణిని బ్రనిద్దుడు నాదు వంశము
నను మహావిభవమున పూర్వము
భువిని నేలిన మూల పురుషుడు
ప్రవిమలుడు మిథి యతని పుత్రుడు

ఈ ఉత్కళిక, కళికలో నగభాగము.

షష్ఠ్యంతములు :— అనగా గ్రంథమును అంకిత మిచ్చు వివరము
తెల్పునట్టి రచన.

తొహర :— పల్లవి,

శ్రీరామా జయ - సీతా రామా శ్రీరము రామా యనరే
శ్రీరాముని శుభ - చారిత్రంబిది - శ్రీత జనులారా వినరే॥

వీనిని మంజరులు దోరాలనియు యందురు. వీనిని మధ్యమ కాల
ములో పాడుదురు. రక్తిగా యుండును. ఇవి అటతాళమునకు ఏకతాళము

నకు మాత్రమే సరిపడును. కథను వివరింపుచూ సంది వచనములు నడుపుటకు వీనిని రచించెదరు. గ్రంథమున ఎన్ని మంజరులు వ్రాయబడినను వల్లవి మాత్రమొక్కటే యుండును.

ద్విపద :—

చెలి యాలస్యంబు చేసిన రేవు
ఇలకెల్ల రఘరాము డింపును సొంపు
తొగడు హర్షము లో యువరాజు
గాగరి డావరి గతజరి నేతు
బంధనంబగు గాన ప్రౌఢి మీరంగ
గంధ మాల్యాది సౌఖ్యములను విడచి.

ఇట్లనేక పాదములుండును.

గ ద్య

ఇతి శ్రీమద్భగవద్భాగవతా చార్య దాసాను దాసుండగు మన్నెవల్ల పెంకటా చలపతి విరచితంబగు శ్రీమద్రామాయణ హరికథ యందు సాకేత కాండలో శ్రీరాముండు సీతా లక్ష్మణ సహితుండై యడవుల కేగుటకు దశరథుని యజ్ఞనుబొంది యడవుల కరగుటయు ———

తృతీయస్త రంగము సంపూర్ణము.

దండకము :— (ములుకుట్ల వారి రచన)

శ్రీపార్వతి లోకరజమణీ భక్తసంసేవ్య సాదార
విందే! మహాదేవి వీడివ్యధారితముల్ శ్రీశ వాగీశ
జీవేతులే వర్ణనల్ సేయఁగా జాలరేనెంత దానన్

నా మనవి సమ్ముమిక సుమ్మా
 భూమిలో జన్మించే భాను వంశంబున
 రామ భూపాలుడు రాక్షస వధచేయా
 చంద్రుడు వినుమా నామనవి సమ్ముమిక సుమ్మా॥

ఈ పద్యమును కొంతవరకు చదవి 'చంద్రుడు వినుమా' అనుపదము నుండి పాటగాఁ బాడవలెను. సీసార్థములు ద్విపదార్థములు గూడా యిట్లే యుండును. ప్రస్తుతము వీనిని హరికథలలో వాడుట లేదు. యక్షగానము లలో వీని వాదక మెక్కువ. అయిననూ ఈదాటి ఈరోజులలో వినుటకు ముతక తరహాగా గోచరించును. ముదునలులు భక్తిగా పాడుకొనుటకు పుసయోగించును.

లావణి : —

ఇది మహారాష్ట్ర హరికథలకు సంబంధించిన ఒక ప్రక్రియ. దీనిని పూర్వము తెలుగులో వాడుచుండిరి. ప్రస్తుతము అమలులో లేదు.

పూర్వపు హరికథలలో పద్యరచన తక్కువ. ఆధునికమందు ఎక్కువ. ఈ పద్యములలో రాగప్రాధాన్యముతో భావయుక్తముగా ఎక్కువ విషయము గలిగిఁ బాడుటకు సీసములు మరియు చంపకమాలాది ప్రఖ్యాత మగు నాల్గువృత్తములే యోగ్యములు. నేటి హరికథలలోని గేయములలో సినిమా సంగీతపు ఫక్కికకు పద్యములలో ద్రామా పద్ధతికి జన బాహుళ్యములో ఎక్కువ ప్రాధాన్య మొనంగబడు చున్నది. పూర్వము కర్నాటక సంగీతపద్ధతి శాస్త్రరీతికి విలువెక్కువ. నేడట్లులేదు. అదిభట్ల వారి గ్రంథములన్నియు సీసములతోనే నిండియున్నవి. విషయ వర్ణనలకు సీసములు వరిపడును. వరిమివారి రచనలో చంపకమాలలు, ఉత్పలమాలలు, శార్దూలములు, మత్తేభములు ఎక్కువ. రంగడలు మోక్షగుండ రామాయణమందు నూ

మన్నేపల్లి వారి రామచంద్ర లీలా తరంగిణి యందునూ మిక్కుటముగా రచింపబడినవి. ఇవి పురములు, అరణ్యములు, సభలు, ఇత్యాది దృశ్యములు వర్ణించుట కుపయోగపడును. ఇవి తాళాన్నితములు. నవవిధములైన రగ డలు గలవు. వీనిలో మధురగతి రగడ హరికథలలో నెక్కువగా గన్పట్టుచున్నది. దండకములు యతిప్రాసరహితములు, తెలుగులో తగబడదండకములెక్కువ. ఇవి శృంగార, హాస్య, స్తుత్యాత్మకములై యున్నవి.

కీర్తనలు, పల్లవి అనుపల్లవి చరణము మిత్రము అను భాగములను కలిగియుండును. భావమును బట్టి కొన్ని కీర్తనలు పద్దమస్థాయిలో పల్లవి ప్రారంభింపబడి పంచమ స్థాయిలో అనుపల్లవి ఎత్తుగడ యుండును. మరి కొన్ని పైషడ్డమమునుండి అవరోహణ క్రమములో పల్లవి ప్రారంభింపబడి అనుపల్లవి పైషడ్డమమునుండియే ఆరోహణ క్రమములో పాడబడుచుండును. చరణములు పంచమస్థాయిలో ప్రారంభించబడును. ఇట్లు భావము ననుసరించి కీర్తన ఎత్తుగడ పద్ధతులు మారుచుండును. కీర్తనల ఎత్తుగడలు ఆగతము అనాగతము సమము అని మూడురకములు. మిత్రలు పల్లవికి రెట్టింపు కాలములో దురితముగా పాడబడును. సామాన్యముగా హరికథలలో నుపయోగించుచుండు తాళములు ఆది, త్రిపుట, రూపక, జంపె, తిశ్ర, మిశ్ర, ఏక, అనునవి. రౌద్ర భీభత్సాది రసపోషణకు పంచచామరము, భుజంగ ప్రయాత వృత్తములు రచింప బడును. మచ్చనకొక్కొక్క రకపు తాళమున కొక్కొక్క కీర్తన దిగువ నుదహరించబడినవి.

ఆదిభట్లవారి రచన :—

ఆది తాళం బేగడ రాగం.

ప॥ రామచంద్ర సీతామనోహరా

దఘుకుల జలధి శశీ! పరమాత్మా

॥రా॥

అ॥ నీమహిమఁ దెలియ నెంతవాఁడ నే -

సీమద్రికఁ దాల్చి నాతరంబా

115

చ॥ నీవుదేవుడని నేనెఱిగితిని -

నిర్దేశిత కృప సిద్ధాసు (దను).

దేవలి ధర్మస్వరూప నిఘ్నం -

గిరి_ంపని వారి జన్మమేల।

110112

దేవర గోళ - రూపక కాళా

ప॥ నీపదంబు దాకి నంత - నేఁబివిత్ర నె తి రాసు

25

అ॥ శ్రీపతి నీమహిమ వాగడ - శివుని తరచు

హృతనామ

29

1. చదువనియను గ్రహంబు తన్ను - నిర్గుణ మతి వెరపు లేదు

వేయేలా నీపుదక్క - పేటెచ్చియుఁ గానరాదు

१३१

2. చ॥ వగుణుడవు నిర్గుణుడవు - సజ్జన రక్షకుండపున్

జగము నీకు వేఱు కాదు - స్వర్ణమునకు

జా.య. వలెను

12

భూపాల రాగం - త్రిశ్రగతి తాళం

ప॥ శ్రీరామ చంద్రా - శ్రీరామ చంద్రా

(3)

అ॥ సీతా మానోహరా - శ్రీరామ చంద్రా

10

చ॥ జగదేక వీరా - పజ్జనాథా రా

సత్యవతారా - శ్యామలాకారా

●

ఈ మాదిరిగా ఇందు మొత్తం అయిదు చరణములు గలవు.

శహన రాగం - జంవె తాళం

పరిమి వారి రచన :—

ప॥ అన్వషేమొల్లమో - యభిలేశ గల్పకౌ
మ్మందలి స్నీలోన - సంతకన్నను బాగ్య |అ|

అ॥ పుణ్యమూర్తివి సర్వ - భూత మయుడవు నిన్ను
దొంది మేమవ్యయా - నంద మింకిట గందు |మన్య|

చ॥ తల్లియును తండ్రియును - తనయులాపులు సుతుల్
దైవమును గురుడవును - తలప నన్నియు సీవే
కల్ల సంసారమున - గడగండ్లబడి తెరిపి
గననేరమిక గటా - క్షింపుమా సీదాన్య |మన్య|

సావేరి రాగం - త్రిపుట

పరిమి వారి రచన :—

ప॥ శ్రీమహేశ దయానివేశ! శ్రిత చకోర కువలయేశ |శ్రీ|

అ॥ సామజ చర్మాంబర వా! చామ గోచర నిర్వికార |శ్రీ|

మిత్ర॥ నీ మహిమలు దెలియగ లేరా, నీరజాననాది సుసర్వలు
నామొరాల కింపవదేరా నాగభూష దురితాంధః పూష! |శ్రీ|

చరణం॥ జేదశాస్త్ర పురాణ నంచయ॥ విదితశీల భక్తాను కూల
అది మధ్యాంత విరహిత! అవ్యయానంద భేజోమయ॥

మిత్ర॥ శ్రీధర కుభకర పురహర వచ్చిదానంద స్వరూప గం!
గాధర నిత్యనిరంజన నిష్కళంక నిరుపమాన

నిరామయా ||శ్రీ||

నాద నామ క్రియ - ఏక తాళం

కొమ్మూరి బాలబ్రహ్మనందం గారి రచన :—

ప॥ అంతా శివుని మయం చీజగ - మంతా శివుని మయం॥

అ॥ సుంతయు సంశయ - సూచన కనరా ॥దంతా॥

చ॥ పంచ భూతములు - భానుడుఁ జంద్రుడు
సంచలనంబును - చాలించిన తల ॥మంతా॥

నాటకురంజి రాగం - మిశ్ర తాళం

కొమ్మూరి వారి రచన :—

ప॥ హింస చేయుట తగదు సోదరా - జీవ ॥హిం॥

అ॥ మాంసాహారము చేటు సోదరా - జీవా ॥హిం॥

చ॥ ఎడైముతోడ మీ - తెన్నోపనులఁ జేయు
గొడ్డులఁ జంపుట - చూడునే జీవ ॥హింస॥

ప॥ ఇట్లు మరీ నాల్గు చరణములు గలవు.

పంచ చామరము.

ఖలాఖలా భయంబు లేక కాన వింటి నారికిన్
యిలాకసంబు ధొల్లనిండ యేలలాగెదోరి నా
బిళాళి రూపు బాపినావు బాల మ్రుంగువాడరా
బిలాబిలా బలానరుండి పారిపోక నిల్వరా

హ రి దా సు

హరిదాసను పేరుమొ బట్టియె హరిదాసు మూర్తిమత్వము మన మనొ
నేత్రములకు గోచరమగుచున్నది. హరిని గొలుచువాడు హరిదాసుడు. హరి

కథకునకుండదగు లక్షణము లెట్టివో ములుకుట్ల వున్నయ్య శాస్త్రి భాగవతారు
గారు రచించిన పూరిబట్టయను ఖండకావ్యములోని ఈ క్రింది పద్యమును
పరిశీలించిన తెలియ గలవు.

పద్యం॥ గానము సత్కవిత్వమును కమ్మని కంఠము నర్థశాస్త్ర వి
జ్ఞానము హాస భావ లయ సంపద ముద్దులు మూటఁ గట్టు నా!
ట్యానుభవంబు యుక్తమగు హాస్యము వాగ్మధురంబు శ్రీహరి!
ద్యానము నందు భక్తి హరిదాసుని లక్షణ మాంధ్రసోదరా॥

పూర్వపు హరిదాసుల జ్ఞాన సముపార్జనము అపారము. అదియొక
మహా సముద్రము. పూర్వము భక్తి ధ్యేయముగా భాగవతార్థగుచుండిరి.
ఇప్పుడు భక్తి ధ్యేయముగా హరిదాసులగు చున్నారు. నిజమైన హరిదాసు
లెట్లుండవలెనో ఈ శ్లోకము తెలుపును.

శ్లో॥ యేకంఠ లగ్న తులసీ నళినాక్ష మాలాః

యే బాహు మూల పరిచిహిత శంఖ చక్రః

యే తే లలాట ఫలకే లనదూర్వ వుండ్రాః

శ్రీ వైష్ణవా ధువన మాళు పవిత్ర యంతిః

తులసీ పూసలమాల ధరించి నుదుట ఊర్ధ్వపుండ్రపు బొట్టు పెట్టి
కాళ్లకు గజ్జెలుగట్టి చేత చిఱుతలు బట్టి మెడలో పుష్పమాల గలిగి మరియు
పవిత్రతకై పట్టుబట్ట గట్టి కట్టు బొట్టు జుట్టు అన్నసామెతగా హిందూ
సంప్రదాయముట్టి పడునట్లుండుట హరిదాసు వేషమై యుండవలయును.
పట్టుబట్టలు లేనిదే పాడరాదా? యని కువిమర్యాకులనవచ్చును. అది నాస్తిక

వాదమగును. గుడిలోనేనాదేవుడు, మన హృదయంలో లేదా? యని యన్నట్లుండును. గుళ్లు ఇండ్ల గామారినే భక్తికుదిరేదెలాగా? ఇట్టి వాదనలు పరమోన్నత స్థితికేగిన పరమ హంసలు చేయుట యోగ్యమేమోగాని పాశురులమైన మనబోటి సామాన్యులము సగుణభక్తి పరులము చేయవలసిన విమర్శ గాదు. సగుణభక్తులకు విగ్రహాదులు ఆచార వ్యవహారము లపసరము. వృత్తికి దగిన వేషం పాత్రకు దగిన భాష ఆత్మవసరం. నిర్గుణభక్తులకు తాకికాచారములతో నిమిత్తము లేదు. ప్రపంచములో నిర్గుణోపాసకులు ఋషుల వంటి వారు. నూటికి కోటికి ఏ ఒక్కరో యుందురు. అందుచే హరిదాసుకు పవిత్ర వేష ధారణ యవసరము. లేనిచో గుళ్లెందుకు దేవుళ్లకు అలంకారము లెందుకు? ఉత్సవాదు లెందుకు? అను ప్రశ్నలు బయలుదేరి అనలు భక్తి మార్గమునకే ప్రమాదము సంభవించును.

మోక్షగుండ రామాయణ హరికథ యందలి ఈ పద్యమును తిలకించి నచో పూర్వపు హరిదాసుల వేషము లర్థమగును.

ఉ॥ తంబులుఁ గాలి గజ్జెలును దాశ మృదంగముఖాది భవ్య నా!
దంబులు పొల్పుమీట హరి దాస చయం బరుదెంచి నృత్త గీ
తంబుల రామమూర్తి చరితంబును బాడుదునుత్సవంబు సాం
తం బగునంత దాశ భజినంబు లొనర్చిరి సంతసంబున్ ———

నీరుకాని వస్త్రములు ధరించి వస్త్రేనామములు పెట్టి తంబూర, తాళము, గజ్జెలు, చిటికెలతో హరిదాసులు తాండవమాడుదురని తూము నృసింహదాసు గారి చరిత్రలో వివరింపబడినది.

బి. బాలాజి దాసుగారు సంగ్రహ రామాయణ హరికథ తొలిపలుకులో హరికథ యన నేమో దాని ప్రయోజనమేమో హరికథకు డెట్లుండవలెనో వివరించెను. అందు హరికథకుడు అను చర్చ సీక్రింద పొందు పరచడ మైనది.

హ రి క థ కు డు

ఎవ్వడైన నొక్క మానవుడు మూఢులగు వారికొక నూతనంబగు సీత్యుపదేశంబును గరువ నువక్రమించుటకుఁ బూర్వమతడు దానువదేశింప నుద్యమించి యున్న సీత్యుపదేశ తత్వ జ్ఞానమున బారంగతుడై యుండ వలయును. అన్యులకునదేశించుటకుఁ బూర్వమతఁ దాచరించి యుండనిచో నతని హితోపదేశ వాక్యములన్నియు విధ్యాభిభూతములగు వ్యర్థ ప్రలాప ములే యగును. ముక్తికి మూలమగు భక్తిని గూర్చి ప్రబోధింప బూను వ్యక్తి నడచేత నంపన్నుడయి నిష్కళంక చరిత్రుడయి సత్క్రియ చరణ యుక్తుడయి సర్వ విధ మానవోచిత లక్షణ లక్షితుడయి యుండనిచో హరికథా ప్రబోధమునకు నెంత మాత్రము నర్హుడు కాజాలాడు. భక్తి జ్ఞాన ప్రబోధ జనితానంద మనుభవైక వేద్య మగుటచే హరికథకుడు కూడ యానందమును సత్కార్యాచరణము ననుభవించియే సోదరమానవుల ననుభ వింప జేయ గడంగు టుచితము. ఇక్కాలమున చరిత్ర భ్రష్టులయి జ్ఞాన దూరులయి సప్త వ్యవస లోలరయు స్వార్థాంధులయి ద్విపాద పశువుల నదగు నిరక్షర కుఱులు హరికథా ప్రబోధముల నుదరం భరత్వమున కుప యోగించు సాధనములుగ జేసికొనుటెంతయు శోచనీయము. విషయ లంప టలగు వారు హరికథల జెప్పబూనుటం జేసియే యవ్వాని మహాత్మ్యమును నడల జూచినది. హరికథకుడన్న నవ్యక్తుడగు శ్రీహరుని భావాతీతములగు సద్గుణములను సత్క్రియలను జిత్రించు చిత్రకారుడే యనియు సంగీత జ్ఞానమునను మిథ్యావాక్పాతురీ విలసంబునను వేలయు వాచాలండు కాడనియు

హరికథా శ్రవణంబున జ్ఞానము నార్జించి సంసార సాగర తరణోపాయంబు నన్వేషింప సంకల్పించు గృహస్తులెల్లరు గ్రహింతురుగాతమ్మని మామ కంబగు ఫిజ్జిప్తి.

1911 సంవత్సరం విరోధికృత సంవత్సరాది అంద్రపత్రిక సంఘికలో ఆదిభట్ల నారాయణదాసుగారి వ్యాసమున హరికథను లక్షణములిట్లు వర్ణించ బడినవి.

సీ॥ ఘన శంఖమో యన గంఠంబు పూరించి
మేలుగ శృతి లొన మేళగించి
నియమము తప్పక నయ ఘనంబుల చెక్కు
రాగ భేదంబుల రక్తిగొల్పి
బంతులెగిరిన వగిరి కాలక్షాతన
జాతి మూర్ఛనలొప్ప స్వరము పాడి
చక్కని నృత్యము సర్వ రసానురూ
లంబు గాగ నభినయంబు చేసి॥

గీ॥ స్వకృత మృదు యక్షగాన ప్రబంధ సరణి
వివిధ దేశంబులం బిన్న పెద్దలు గల
బలు సభల హరిభక్తి మహానృసింహ
లేని సంగీత కవిలాభిమానమేల!

శ్రుతి స్మృతి విజ్ఞానము శబ్దానుశాసనజ్ఞత అభిదాన ప్రవీణత వస్త్ర ప్రభేద వేదిత్వము అలంకార కౌశలము రసభావ పరిజ్ఞానము దేశ స్థితి చాతురి నానాభాషా వైశద్యము సర్వకాల వికారదత్వము కళాకావ్య నైపుణి మార్మకతితయ చాతుర్యము హృద్యకారీర కారిక లయ తాల కళాజ్ఞానము,

ప్రభూత ప్రతిభోద్భూత భాక్త్యము, సుభగ గేయత దేశీ రాగాభిజ్ఞత్వము
వాక్పటుత్వము, సభావిజయ సామర్థ్యము, రాగద్వేష పరిత్యాగము ఉచితజ్ఞత
సార్ధత్వము అనుచ్ఛిష్టాక్తి నిర్బంధము, నూత్నదాతు వినిర్మాణ దక్షత, వర
చిత్త పరిజ్ఞానము, ప్రబంధ ప్రగల్భత, ద్రుతగీత విరచనా నైపుణి, పద్యాంతర
విధగత, త్రిస్థాన గమనప్రౌఢి, వివిధాలప్తి నిపుణత, విశేషావధానశక్తి రమ్య
రూపము స్వేచ్ఛా సంవారము స్వతంత్ర జీవనమును వాగ్గేయకారుడగు
నుత్తమ కథకుని లక్షణములు.

భా గ వ తార్

హరి దాసుకు భాగవతార్ అని పిలుచుటయు వాడుకలో గలదు. భగ
వత్సేవకుడు గాన భాగవతార్ యొను. భాగవతులు అని మరియొక పంబో
ధనము గలదు. పూర్వము యానాదులు, గొల్లలు, మాలలు, కూచిపూడి
బ్రాహ్మణులు యక్షగాన ములను వీధి నాటకములను తెల్లవార్లు (రాత్రి
యంతయు) ఆడుచుండెడివారు. అట్టి వారిని భాగవతులు అనియు పామరులు
భాగోతు లనియు పిలుచు చుందురు. వారి నాటకమును భాగవత సేవకు
బదులు భాగోత సేవ యని యనెడి వారు. భాగవత సేవ యనగా భక్తుల
యొక్క సేవ చేయుట ద్వారా భగవంతుని సేవయని యర్థము. భగవంతుని
లీలలు భక్తుల చరిత్రలు గలది పోతన భాగవతము. ఈపదము నుండి
యుత్పత్తియైనదే భాగవతుడు భాగవతార్ అను పదములు. భాగోత సేవ అను
మాటను కొందరు అవహేళనగా భావించుదురు. అంతూ పంతూ లేక విని
గించు పనిని భాగోత సేవయని పోల్చి గేలిసేయుట జరుగు చున్నది. యక్ష
గాన నాటకములు తెల్లవారు వరకు ఆడబడుచుండునుగదా?

శ్రీహరి గానలోలుడు శివుడు తాండవ లోలుడు. అందుచే గానపరు
లందరికి హరిదాసులను నామము సార్ధకమై యున్నది. అంతేగాని హరిదాసు

శివదాసు అనియనుట సరివతుట లేదు. భాగవతులన నెట్టివారో నీలి పీఠ
రాఘవ దాసు రచించిన మాధవదాసు చరిత్రమను హరికథలోని ఈవద్యమును
పరిశీలించినచో తెలియగలదు.

సీ॥ శ్రుత్యంత విశ్రాంత మధ్యమ కమనీయ
భగవత్ప్రసంగతుల్ భాగవతులు
నకల నన్ముఖ యోగి జన సదానందైక
పరమ భాగ్యోదయుల్ భాగవతులు
కృష్ణవదధ్యాన కేవలామృతపాన
పరిణామ యుతులు శ్రీభాగవతులు
బహుపాతకానీక పరిభవ ప్రక్రియ
పరుషాగ్రమూర్తులు భాగవతులు.

గీ॥ భావతత్వార్థ వేదులు భాగవతులు
బ్రహ్మవాదానువాదులు భాగవతులు
పిరులు దనరంగనెన్నడు జేటులేని
పదవి నొప్పురు వారు పో భాగవతులు.

పింగిరిదాన విరచిత మగు రామదాస చరిత్రమను హరికథలోని పరమ
భాగవతస్థుతి పరిశీలించినచో భాగవతులన నెట్టివారో బోధపడును.

క॥ మది ప్రహ్లాదార్జున నా
రద సన క ననంద కుక పరాశర రుక్మాం
గద భీష్మ శౌవకాదుల
సదయాత్ముల భాగవతుల సతతము గొలుతున్.

త్రైస్తవమత సంబంధమగు కథలను గూడ త్రైస్తవులగు అత్రోట వెంకటరత్నంగారు మొదలగు కొందరు హరిదాసులు హరికథలను చెప్పుచుండిరి. వారువారిమత సంప్రదాయ పద్ధతిన వేషము ధరించుట న్యాయము.

భాగవతారిణి.

పూర్వము భాగవతారిణులరుదు. ఈనాడు భాగవతారులకంటే భాగవతారిణులే ఎక్కువ ప్రాముఖ్యముగా గన్నట్లుచున్నారు. ప్రజలెక్కువగా భాగవతారిణులనే యాహ్వానించి వారి హరికథలను విని యానందించుచున్నారు. అందుచే వారి విషయముగూడ కొంత చర్చించుట యవసరము. ఈకాలములో ప్రజలలో భక్తి ప్రపత్తులకంటే వింత వినోదములకే ప్రాధాన్యత యేర్పడి యున్నది. పండిత కథలకు గిరాకీ తగ్గినది. పామర రంజక కథల విలువ హెచ్చినది. ఎక్కువ ఓట్లు గ వాడె గొప్పనాయకుడైనట్లు ఈ నాడెక్కువ జనమును అకర్షించువాడె గొప్ప హరిదాసుగ పరిగణింప బడుచున్నాడు.

భాగవతారిణుల వేషములు భాషలు భక్తి భావములకు దోహద మొనంగు రీతిగా నుండుట ధర్మము. భాగవతారిణిని గాంచుట తోడవే భక్తాగ్రణ్యులైన వారి శిరోమణులు పతివ్రతా రత్నములు నగు సీత, సావిత్రి, రుక్మిణి, అనసూయ, ఆరుంధతి, సుమతి, నక్క, మీర మొదలగు స్త్రీ రత్నములు స్ఫురణకు రావలయును. అట్టి యుత్తమ భక్తి వేషములు దాల్చుట భక్తి ప్రపత్తులు గలిగి భక్తితోధన గావించుట భాగవతారిణుల భాధ్యత అయి యున్నది.

హరికథ వ్యాపారమా?

హరిదాస దాసీనులు మనసా వాదా కర్మణా త్రికరణ శుద్ధిగా భక్తులై యుండురు. పూర్వపు దాసులు వసుధా భాగ్యవంతులుగా నుండెడివారు. ధన

ర్జనమునకు గాక భక్తిప్రచారమునకే హరిదాసు లయ్యెడి వారు. ప్రపంచము నకే భక్తి బోధకుడగు భాగవతారు వృత్తి మహా బాగ్యవంతుడైనది. అట్టి హరిదాసులను కొందరు అష్టాదశానులుగా వ్యాభ్యానించుదు ఇది అర్ధరహితము హరిదాసు డబ్బుకు దాసుడగుట విచారకరము.

హరికథను వ్యాపారముగా తలంచుట పొరబాటు కానీ ఈరోజులలో ప్రజలుగూడ ధనమెక్కువ నార్జించినవానినె గొప్పవానిగ నెంచుచున్నారు. పూర్వము కోరిక రహితునికి గౌరవమెక్కువ. నేడు కోరిక సహితునికి విలువ యెక్కువ. పూర్వము పరలోకచింతన గలిగి యుండి ఇహలోక వాంఛల నిగ్రహించి భక్తికి ప్రాధాన్యమిచ్చుట పరిపాటి. దురదృష్టవశాత్తు నేడు హేతువాదన అను నెవముతో పూర్వ సిద్ధాంతములకు విరుద్ధముగా నడచుచున్నదీ ప్రపంచము. పరలోకముపై నమ్మకము నన్నగిల్లుచున్నది. రాత్కాలిక సౌఖ్యములకే ప్రాధాన్యత హెచ్చుచున్నది. స్వార్థము పెరిగినది. నిస్వార్థము తరిగినది. దేవతల ప్రవృత్తి యగు తృప్తి తగ్గినది. రాక్షస ప్రవృత్తి యగు దురాశ ప్రబలినది. Art for art sake అను సామెత ప్రకారము నేడు కళలు లేవు. కళలు వ్యాపారాత్మకములగుచున్నవి. ప్రతివాడు బోధకుడైనాడు. బోధించ బడువాడరుదైనాడు కళలు వ్యాపారాత్మకములు కారాదు. ఇతర కళలెట్లున్ననూ ఆ ధనాశా పికానికి భాగవతార్లు బలియై పోరాడు, భక్తి పూరితముగ మండదగు హరికథా సంప్రదాయమునకు కళంకము తేరాదు. మహారాష్ట్రమున హరికథా ప్రారంభించిన సమర్థరామదాస స్వామి హరికథకులు ధనమానించరాదని నియమము చేసినారట. ఒకప్పుడు అదిభట్ల నారాయణ దాసుగారు మైసూరు మహారాజా వారి ఆస్థానమున కథాకాలక్షేప మొనరించిన తదుపరి రాజావారు దాసుగారిని ఎంత ధనమివ్వ ముందురని ప్రశ్నించినారట. అందుకు బదులుగా దాసుగారు బుద్ధుడు బెంగు శూరు వంశాయ లిప్పించండి బాబూ అని యడిగిరట. దాసుగారి నిస్వార్థ

మునకు సంతపించి రాజావారు వీణ, తంబురా, బంగారుమురుగులు వెయ్యి స్నూటపదహార్లు 2 కాలువలు రెండవట్లాసు రైలుటిక్టుతో నన్నానించినని, దానచరిత్ర వలనతెలియుచున్నది. అట్టివి ఆదర్శమైన హరిదాసుల జీవితములు దాతల యొక్క దాతృత్వములు. పూర్వము హరిదాసులు తమ స్వంత ధనము వెచ్చించి రామోత్సవములు క్రీష్ణోత్సవములు తమ యిండ్లలో చేయుచూ అన్నదానములు చేయుచుండెడి వారు. ఒంగోలు తాలూకా పెండ్లొత్తవల్లి వాస్తవ్యులు రామాయణం శీతావతిగారు పేరు ప్రఖ్యాతులు వహించిన హరి దాసు సంగీత సాహిత్య ప్రవీణులు. వారింట ప్రతి సంవత్సరము కృష్ణోత్స వములు జరుగు చుండెడివి. హరిదాసులను భజనపరులను పిలిచి అయిదు రోజులు అన్నదానములు చేసి నూతన వస్త్రదానములతో నన్నానించి పంపు చుండెడివాడు.

పూర్వపు హరిదాసులు వారిఇండ్లలో అఖండమైన దేవతార్చనలు గలిగి యుండెడివారు. గజారోహణములు కనకాభిషేకములు జరిగెడివి. అట్టి మంచియలవాట్లు ఈనాడు మరుగున బడినవి.

చున్నేపల్లి వెంకటాచలం గారు మోక్షగుండ రామాయణ హరికథను తనస్వంతభర్తుతో తనయింట ఒకనెల చెప్పించినట్లు వారిగ్రంథమువలన తెలియుచున్నది. గోపాలకృష్ణ విలాస గ్రంథకర్త రామాయణం వెంకట నరిసింహ కవి గ్రంథపరిశీలనను బట్టి ఆయన మహావిద్వాంసుడని గోచర మగుచున్నది. వీరి గ్రంథము 1870 కి పూర్వము రచింపబడినది. అట్టి విద్వాంసుడు ధనాశాపీడితుడై దేశములవెంట పరుగెత్తక ఐమ్మెరబోతనవలె హాలికవృత్తిచే జీవించే 5ని ఏకదగ్గింధమున విశదము గావించబడినది. మరియు నదరు వెంజట నరిసింహముగారు తమయింట జరిపించు రామోత్సవాదులలో పాడుకొనుటకై గోపాలకృష్ణ విలాస గేయ ప్రబంధమును ద్వాత్రింశత్సంజరి

రామకృష్ణ తారావళి నారాయణ తారావళి పరమాత్మతారావళి మరికొన్ని పద్య స్తోత్రములు రచించుకొన్నాడని గూడ వివరింపబడినది. ఇట్లేన్నియో యుదా హరణములు గలవు. పూర్వపు హరిదాసుల భక్తి అంత నిస్వార్థమైనది నాకుఁదెలివి ఆకోపరు చెందిన నెల్లూరు వాస్తవ్యులు భాగవతారు పండతాధ్యుల సాంబమూర్తి గారు నేడు గొప్పగా త్యాగరాజ ఉత్సవములు జరిపించు చున్నారు.

ప్ర భ్యా త హ రి దా సు లు.

హరికథలు సామర జన బోధకె యను యభిప్రాయము చాల పొర బాటు. పూర్వము అందరూ హరికథా తేనెరి బిరుదాంకితులే యుండెడి వారు. ముసునూరి సూర్యనారాయణ గ్రామపొను రికార్డులో హరికథ చెప్పిన మఱి కులు. వీరు పెద్దింటి సూర్యనారాయణ దీక్షితులు గారి హరికథలు గానము చేసెడి వారట. నరసారావుపేట వాస్తవ్యులు బుద్ధవరపు కురంగేశ్వర్రావు, B. A. B. E. D., హరికథలో తస్మయ్య లయ్యెడి నిష్కల్మష భర్తులు. ఒంగోలు తాలూకా కుందుర్తి రామమూర్తి గారొక గొప్ప విద్వాంసుడు. ఒంగోలు తాలూకా పెదకొత్తపల్లి వాస్తవ్యులు రామాయణం పీఠాపతి గారొక గొప్ప హరికథకుడు. వీరు గుంటూరు, ఏలూరు, నరసారావుపేటలో రామాయణ హరికథలు చెప్పి అఖండ కీర్తి నార్జించి యుండిరి. సురభి కంపెనీ లలో నటించిరి. ధేనువకొండ చిన్నయ్య గారివద్ద పంగీతం నేర్చిరి ప్రయాగ పంగమేశ్వర కాప్రిగారు గుంటూరువద్ద అపనిగద్ద వివాసం. వీరు పంగీత సంస్కృతము లందు ఉద్బంధ పండితులు. దక్షిణాదిప పంగీత శిక్షణపొంది రట. చిత్తూరు జిల్లా వాసి. పాణ్యం పీఠారామ భాగవతారు వారి పోదరులు అసంత రామ భాగవతార్లకు నెల్లూరు జిల్లాలో అఖండమైన పేరు గలదు. అసంత రాం భాగవతారు గారు రామాయణములు కాంక్షపము చేసెడి వారు.

సీతారామ భాగవతార్ గారికి రామదాసు కథ పేటెంటు జూటూరి రామదాసు గారు నెల్లూరీయులు. వీరు ఆంధ్రమంతయు సంచారము చేసి కీర్తినార్జించిరి. మంచి సంగీత వికారదులు. గద్వాల మొదలగు సంస్థానములలో నన్మానములు పొందిరి. మైనంపాటి నరిసింగరావు గారి నివాసం ఒంగోలు తాలూకా టంగుటూరు. వీరుగూడ తమిళ దేశమున కేగి సంగీతము నేర్చి వచ్చిన వారే. వీరు అనేక హరికథా గ్రంథములు రచించిరి. శృంగార రస పోషణ వాక్ నమత్కృతి వీరి సహజ నైపుణ్యము. వీరి సోదరులు సుబ్రహ్మణ్యం రామయ్య గారలు వీరికి కథలో వంతపాట పాడుచుండెడి వారు. ఒంగోలు తాలూకా బ్రాహ్మణ నిడమానూరు వాస్తవ్యులు బొమ్మరాజు సీతారామ దాసు గారు గొప్ప భక్తాగ్రేసర హరికథకులు. చదలవాడ తిరునాళ్ల సమయమున తరంగ కాలక్షేపము చేయుచూ స్వామివారి నన్నిదిలో పరమపదించిన పుణ్యాత్ములు. ఇట్లే నెల్లూరులో సాయి బాబా మందిరమున కాలక్షేపమొనరించుచూ గోవిందాయని ప్రాణములు వదలిన భక్తుడు బండి సుబ్బరామిరెడ్డి గారొకరు గలరు. బొమ్మరాజు సీతారామ దాసు గారి కీర్తనలను ఆకాశవాణి భక్తి రంజని కార్యక్రమములో మనము వినుచున్నాము. అద్దేపల్లి లక్ష్మణశాస్త్రి క్రిష్ణరాయబారం, అనసూయ హరికథలను ఆంధ్ర అంతటా కాలక్షేపము చేపిరికార్డు ప్రేక్ చేసిన వ్యక్తి. సాలెకులజులు వీరాల ఉమాకాంతము గారు. ఉత్తర గోగ్రహణ హరికథ వీరిసొత్తు. పిల్లల మర్రి రామదాసు గారు తాండవ లోల బిరుదాంకితులు, వీరు పట్టభద్రులని. వీరందరు పూర్వీకులు కీర్తి శేషులు. మరియు పువ్వుల భ్రమర దాసు బవర్దాసు ఆదిభట్ల వారాయణ దాసు వీరందరు సమకాలికులే.

నాగరాజు సుబ్బారావు గారు తరంగ కాలక్షేప మొనర్చుటలో అఖండులు. వీరు హరికథలు గూడ చెప్పుదురు. క్షాతినాడ వేదనభట్ల పెంకట రమణయ్య గారు మహావిద్వాంసులు ఆదిభట్ల వారి శిష్యులు వేదనభట్లవారు.

అకాశవాణి భక్తి రంజనీ కార్యక్రమములో అదిభట్ల వారి కీర్తనలను వేదన భట్ల వారు మనకు పాడి వినిపించు చున్నారు. భట్టి ప్రోలు రాపురస్తులు పాతూరి మధుసూధన శాస్త్రిగారు సంస్కృత పండితులు రచయిత. వీరు వారణాసి సంస్కృత విద్యా పీఠమున సంస్కృత భాషలో హరికథా కాలక్షేప మొనర్చి పండితుల మన్నన లందిన మహానుభావులు. ఇటీవల హైదరాబాదు లో జరిగిన ప్రపంచ తెలుగు మహా సభలలో సన్మానము పొందిన అదృష్ట వంతులు. కడలి వీరదాసు గోదావరి జిల్లా వాసులు. అదిభట్లవారి శిష్యులు. హిందీలో భారతం హరికథ చెప్పగలదిట్ట, కవిగూడా. నెల్లూరు జిల్లా కోవూరు నివాసం కామరాజు రామమూర్తి గారొకరు గొప్ప హరిదాసు గలడు. వీరు చిత్తూరు నెల్లూరు గుంటూరు జిల్లాలలో ప్రప్రథమున మహాభారత హరికథలు అఖండముగా చెప్పి యశస్సు నార్జించిరి. తెనాలి ములుకుట్ల సదాశివ శాస్త్రి గారు సంగీత సాహిత్య వికారదులు. త్యాగరాజ చరిత్ర చెప్పుటలో ఆంధ్ర లో వీరికి ప్రత్యేక స్థానము గలదు. ఇతర రాష్ట్రములలో గూడా ఆంధ్ర వధలలో త్యాగరాజ హరికథ చెప్పినవారు పేరొక్కరే. అకాశవాణి భక్తి రంజనిలో వీరు మోక్షగుండ రామాయణ కీర్తనలు గానం చేస్తుంటారు. ప్రయాగ నరికింహ శాస్త్రి గారు అకాశవాణి కేంద్రములో ఆకువుగా కథ లల్లి చెప్పుచుందురు. విజయవాడలో గుడిపాటి శ్రీరామ మూర్తిగారు పండిత హరిదాసొకరు గలరు. ఆమ్మల విశ్వనాథ భాగవతార్ సంగీత సాహిత్య పండితులు. సంగీత నాటక అకాడమీకి ఎన్నికైన వఘ్నులు. నెల్లూరు పండితరాధ్యుల సాంబమూర్తి గారు గొప్ప పండితులు. వీరికి కాళిదాసు కథలో గొప్ప పేరు గలదు. ప్రింట్లో ఆంధ్రదేశమంతటనూ భారతం హరి కథా కాలక్షేప మొనర్చిన వారిలో అగ్రగణ్యురాలు భీమవరం దుర్గాంబ భాగ వతారిణి. మరియు తెనాలి వగరాజ కుమారి, అమలాపురం సుగుణ భాగవ తారిణి. వేటికాలమున పినిమా సంగీత ఫక్కిలో హరికథలు చెప్పి బహు జనాకర్షణ పొందిన వారు. కోట సచ్చిదా నంద శాస్త్రిగారు, వీరుగు సాంధు

రంగ దాసుగారలు. ఇట్లనేకులు వందల కొలది ఆంధ్రలో కీర్తి నార్జించిన హరిదాస దాసినులు గలరు. వారి వందరము ఈగ్రంథమున ప్రస్తావించుట దుస్సరము. ఇంకనూ నాదృష్టిలో గలవారు బళ్ల బసవలింగం గారు, చేపూరి కనకరత్నా చారిగారు, కాకిన విశ్వరూపా చారి, కాళహస్తి బొజ్జా కృష్ణదాసు, తెలుగుపండిట్ గాజులమండెం శ్రీనివాసులు రెడ్డి, సాధు కృష్ణదాసు, పాకాల శంకరశెట్టి, కుప్పా వీరరాఘవశాస్త్రి, పొన్నూరు చింతలపాటి వీరరాఘవయ్య తెనాలి పి. రామరావు భాగవతార్, పంచనాథం భాగవతార్, గరె సత్య నారాయణ గుప్త, ఒంగోలు మద్దెల నరసింహా రావు, ములుకుట్ల సత్యన్నారాయణ, చీరాల ఈశ్వరదత్తు, పడవల వెంకటరత్నం, వారిరాజు శీతారామయ్య, ఆలూరపాడు దాదాసాహెబ్, వరదా రాఘవయ్య, సూరవరపు నారాయణ రావు, పిసీ ప్లేబ్యాండ్ గాయకుడు పట్టాభి భాగవతార్, మరియు పెంటపాటి వెంకట సుబ్బయ్య, భట్టిప్రోలు రాధా కృష్ణమూర్తి, చేపూరి పోతరాజు, నల్ల రామచంద్రయ్య, నాగినేని నాగేశ్వరరావు, రామరాజు కుటుంబరావు, చిలకపాటి గోపాల కృష్ణ భాగవతార్, కె. వి. జగన్నాథ భాగవతార్, మద్దుల కోటేశ్వర గుప్త, కొమ్ము వెంకటాచలం, పోతునూరి వెంకటా చలపతి, అమ్మల రంగదాసు, బండవల్లి భానుమూర్తి, ముట్నూరి కుటుంబ రాయలు, నారసరాజు రాధాకృష్ణమూర్తి, కడన జి. సుబ్రహ్మణ్యం, అప్పలాయగుంట జగన్నాథం మొదలగు హరిదాసు లనేకులు గలరు.

ఇంకనూ రేడియో కథకుల షేర్లనేకము మనము వినుచున్నాము గదా? తూచిభిట్ల కోటేశ్వరరావు, ఆక్కి-పెద్ది శ్రీరామ శర్మ, యాళ్లబండి తాతారావు, బుర్రా శివ రామ కృష్ణశర్మ, చిట్టూరి అంజనేయ భాగవతార్, ఆత్మకూరు గురుబ్రహ్మనంద గుప్త, యన్. పి. వి. కృష్ణమా చార్యులు, పట్నాల మల్లేశ్వరరావు, ముదపాక మల్లేశ్వరరావు, ప్రతాప సుబ్రహ్మణ్య

కాశ్రీ, M A, చీరాల కంచిబొట్ల కామేశ్వర శర్మ. లంకా వెంకట సుబ్బయ్య, వింజమూరు సుబ్రహ్మణ్య శర్మ మొదలగు వారనేడలుగలరు.

ఇక శ్రీలలో ఈరోజులలో భాగవతానిలు చెక్కరు మిక్కుటముగా మన్నారు. రేడియో కథకురాండ్రు బి భ్రమరాంబ, అచివర్తి సుశీలా రాణి, దానరి భిక్షవతి, జ్యోతిష్మయాంబ పరాంకుశం నత్యవాణి, బె. ఇందిర బాల భాగవతాని మరియు మద్రాసు వాస్తవ్యురాలు ప్రభావతి, పాకాల సుందరమ్మ ఆరుణకుమారి, శేషకుమారి, నరసింహ దేవి, వై. సుశీలా దేవి టి. చలిత, యం. నరస్వతి, తాడేపల్లి వరలక్ష్మి, కుందేరు అనసూయమ్మ, యం. సుబ్బు లక్ష్మి, ఉమాచందరి, గుండు నత్యవతి మొదలైన వారెందరో గలరు.

ఇంతెందుకు మా నెల్లూరులోనే ఈ క్రింద తెలిపిన హరిదాసులు గలరు.

అడిగోపుల నరిసింహదాసు, శంకరరెడ్డి, దిడతల శేషయ్య, రాజ మోహన దాసు, బొమ్మరాజు శేషగిరి రావు, దేగా వెంకట సుబ్బయ్య, శ్రీరాములు, చింతా ఈశ్వర శర్మ, గజాలపల్లి సుబ్బారావు, పుమగు శేషయ్య, శింగరాజు పుల్లయ్య, పున్నూరు గోపాలయ్య, కొట్రాసు సుబ్ర హ్మణ్యం, శిఖరం సుబ్రహ్మణ్యం, మల్లవరపు మహాదేవయ్య, తంగిరాల కృష్ణమూర్తి మొదలగు వారున్నారు.

శ్రీమతి సుగుణ, భవానీ బాయి, రత్న వెంకట సుబ్బయ్య, జన్నవాద రాజేశ్వరి, పరస్వతి, వాణీ సావిత్రి, వనంత్, తారాసిద్ధర్పు మొదలగు భాగ వతానిలు గలరు. ఇంతెందరు ఆంధ్రప్రదేశ్‌ములో గలరో అనూహ్యము.

వీరిలో చింతా ఈశ్వర శర్మ రేడియో కథకులు. బొమ్మరాజు శేష గిరి రావు, సుగుణ భాగవతారణి గారలు చిత్తురు జిల్లాలో భారతము హరి కథలు చెప్పటలో పేరుగాంచి యున్నారు.

గాజులపల్లి సుబ్బారావుగారు నెల్లూరు జిల్లా హరికథా గాన వాద్య కళా పరిషత్తుకు సెక్రటరీ అయి యున్నారు. ఇట్లు ప్రతివారునూ ఒక్కొక్క విద్యలో అరితేరి యున్నట్టి వారలే అయియున్నారు.

హ రి క థ - నే టి సి థి

హరికథలు నేడు దేశములో జరిపించ బడుచున్నను హరిదాసులకుగల పూర్వపు గౌరవ మర్యాదలు నేడు లభించుటలేదు. హరిదాసులు మంచి పండితు లగుచో శ్రోతలుగూడ మంచి జ్ఞానవరులే కూడుదురు. అయితే పూర్వము కంటే నేడు హరికథలలో పెద్దలు పాల్గొనుట లేదను మాట సత్యము. అందులకనేక కారణములు గలవు. ఇప్పుడు శ్రవణేంద్రియములు నేత్రేం ద్రియములు రేడియోలద్వారా చలనచిత్రములద్వారా వెల స్వల్పము ఫల మధికముగా తృప్తి చెందుచున్నవి. మరియు రాజకీయ వ్యవహారములు వ్యాపారకార్య కలాపములు పూర్వముకంటే నేడు హెచ్చయినవి. అందుచే హరికథలలో పెద్దలు పాల్గొనుట తగ్గినది. పాండిత్య ప్రకర్షలగు హరిదాసులు నేడు తక్కువ. హరికథలేర్పాటుచేయు నేటి పెత్తనదార్లలో పాండిత్యాభిలాష భక్తిప్రవర్తులు మృగ్యము. పాతరుదులపై రోత, క్రొత్తరుదులపై మోజా. వింతవిచిత్రములకే ప్రాధాన్యత హెచ్చుట, ఇట్లనేక పరిస్థితులు నేడు హరి కథలు పీఠదళకు వచ్చుటకు హేతువులైనవి.

శరీరమున కవయవ సౌష్ఠవమెట్లా అట్లే హరికథయను రూపమునకు హరిదాసు శిరస్సు, ప్రక్కవాద్యములు, భుజములు, ఇతివృత్త్యి శరీరము,

శ్రోతలు కాళ్లుపాదములుగా పొల్చువచ్చును. మనీషి నిలబడుటకు కాళ్ళెట్లు ముట్టయో హరికథకు శ్రోతలంత ముట్టచున్నమాట. ఇట్లే మన హిందూ సంఘ విభజన గాచింపబడినదని తలచును. బ్రాహ్మణులు శిరస్సుతో ష్ట్రీయులు భుజములతో దైత్యులు పరిరక్షుచో భాద్రులు పాదములతో పోల్చబడి నారు. హిందూమతం నిలబడుటకు భాద్రులంత ప్రాముఖ్యతైయున్నారని పూహింపవచ్చును. పిరందరు బ్రహ్మనుండి సృష్టించబడినవారే అయి వున్నారు. కానీ ఇట్టి ఉత్తమ భావములను విడచి ఈనాడు ప్రజలు అధికార ద్వేష భావములతో హిందూమత మందలి ఆచార వ్యవహారములన్నింటికి విపరీత వ్యాభ్యాసములు తమరీష్టమొచ్చిన రీతిగా చేయుచున్నారు.

హరిదాసుతో బాటు పూర్వపు ప్రక్కవాద్య విద్వాంసులుగూడ భక్తి పూరిత వేషధారులై వేదికపై త్రిమూర్తులనలె వలరరించి యుందురు. అట్టి సభాపేదిక నేత్రపర్వముగ నుండునుగదా? కాని నేడట్టి సభ గానరాదు. పూర్వము హరిదాసుకు వంతపాటరు యందెడివారు. వంసపాటరులలో కలసి చేయు హరికథా గానము యిందుమించు నేడు మనము రేడియోలో వినుచున్న యక్షగానములవలెనే యుండును.

హ రి క థ - ప రి స ర ము

దాసుగారివలెనే కాల పముసేయు స్థలములు గూడ దేవాలయ ప్రాంగణముల వలెనే పవిత్రత గోవరించుచుండును. వందరికి వచ్చని తోరణము కట్టెదరు. హరిదాసు ప్రక్కన దైవిచిత్ర పటముండును. పూలు తెంకాయ కర్పూరము మొదలగు పూజాద్రవ్యములుంచబడును. దాసుగారికిరువైపుల వాద్యవరు లాసీనులగుదురు. ప్రార్థనానంతరము దాసుగారు నిలిచిదెదరు, మృదంగము యొక్క కరిణిగలభాగము నభరెదురుగా ముందును తంఖూడా లేక హర్మోనియం శృంగితై వెనుకపై వుండును. కల్పాటక

శాస్త్రీయ సంగీత సాధనచేసిన హరిదాసులు వెల్డెన్ మృదంగముల నుపయోగించెదరు. ఇతరులు హార్మోనియము తబలాను వాడెదరు. ప్రశాంతతై సాధారణముగా రాత్రి పూర్వము 10 గంటల ప్రాంతమున కాలక్షేపము ప్రారంభించ బడును. ఆకాశవాణి కేంద్రములందు సాయతము యిదేసంప్రదాయము ననుసరించు చున్నారు. అనయమున ప్రకృతి ప్రశాంతముగా మండును. పూర్వపు పద్ధతులుగాని ఆచారములుగాని ప్రకృతి ననుసరించు యుండెడివి. నేడన్నియు విరుద్ధములే, రాగములు పాడుటకు తగిన వేళలు శాస్త్రములో నిర్ణయించబడినట్లే కథలుగూడా రాత్రిళ్లు రక్తికట్టినట్లు పగటి కథలు రాజించవు. కాలక్షేపమును పదము హరికథలే సంబోధించ బడుచున్నది. సంగీతమునకు గాని నాటకమునకుగాని బుర్రకథకుగాని యుపయోగింప బడుటలేదు. నామధేయమును బట్టియే హరికథా కాలక్షేప మెట్లుండునో మనకర్థమగు చున్నది. హావ భావములతో హాస్యపు మాటలతో రసపుష్టి కలిగి రక్తిగా భక్తిగా సంగీతపు సౌంధ్యలతో మధ్యమ కాలములో శ్రవణానందముగా ప్రయాణ సమయమున బటానీశ కాలక్షేపమువలె హరికథ నడువ బడునని గ్రహింపగుచున్నది. అనగా మనస్సు తన్మయత్వముతో ఆనందముగా తెలియకుండా కాలముగడచి పోవలెనన్నమాట.

ర చ న ల య వ స ర ము

హరికథా రచన లనేకవిధముల నుపయోగములుగా నున్నవి. రచనలు ముద్రితముగాక పూర్వము హరిదాసులు విషయనేకరణతై బహువ్రయాన పడుచుండెడివారు. నేడీ రచనలు హరిదాసలోకమున కరటి పండ్లాలిచి పెట్టినట్లు వుపయోగ పడుచున్నవి. ఆకాశవాణి కాలక్షేపమునకు భువముగా అనుకూలముగా నున్నవి. విజయవాడ ఆకాశవాణి కేంద్రమువారు కథాగానములు చేయుటకు పరిమి సుబ్రహ్మణ్యముగారు పెద్దింటి సూర్యనారాయణ

దీక్షితులుగారు కడలి వీరదాసుగారు ముద్దూరి సాంబయ్యగారు అదిభట్ల నారాయణదాసుగారు రచించిన కథలనామోదించి యున్నారు.

యక్షగానము - హరికథకు గల సామ్య భేదములు.

యక్షగానములు విజయరాఘవుని పరిపాలన కాలమున నాటకములుగా పరిణమించినవని పండితుల యభిప్రాయము. మొదట యక్షగానము శ్రవ్య కావ్యము. తదుపరి పరిణామము యక్షగాన నాటకము. ఇది దృశ్యకావ్యము, అనేక పాత్రలందు ప్రత్యక్షమగును. శ్రవ్య యక్షగానము హరికథవలెనే ఏక పాత్రాధినయ గానయోగ్యము. హరికథకు గూడ మాతృకము యక్షగాన శ్రవ్యకావ్యమే. యక్షగానములు హరికథలు యందుమించు రెండునూ ఒకే పోలికలు గలిగి యున్నవి. అందుచేతనే యక్షగానములను దృష్టిలో నుంచు కొని వందాగుర్లు అదినారాయణ శాస్త్రిగారు పరిష్కరించిన రామదాసు చరిత్ర విమర్శనము శీర్షికలో 15 వ శతాబ్దము చివర ప్రారంభమయి 16 వ శతాబ్ది పూర్వముగు లోపల హరికథ పర్మిక చక్కగా వ్యాప్తి నొందినదని విశదీకరించ బడినదేమో నని యనిపించును. యక్షగానములు హరికథలు ప్రక్క ప్రక్కనే యండినవనియు, యక్షగానములో సంభవచనములు క్లుప్తముగా నుండుననియు హరికథలలో కథాకథన మెక్కువ యనియు రజనీ కాంతారావు గారు తెలిపి యుండిరి. ఇది యదార్థమని మన మందరము రేడియోలలో వినుచున్న యక్షగానములు హరికథలను బట్టి తెలియుచునే యున్నది. హరి కథలలో పద్యరచనయెక్కువ. యక్షగానములందు తక్కువ తల్లి దిడ్ల పోలి కలవలె యక్షగానముల లక్షణములు హరికథలందు గానుపించును. /

ఆరంభమున యక్షగానము హరికథ ఒకటే అయినట్లు దృష్టాంత ములున్నవి. పాల్కురికి సోమనాథి కాలమందు శ్రీనాథుని కాలమందు

జక్కుల పురంధ్రులు శివుని కథలు ఏకవ్యక్తి ప్రదర్శనములుగా పాడి యుండి రట యక్షగాన రచనలు కొన్ని పామగ జన రంజక భాషలో రచింప బడి నవి. పండిత రంజక భాషా శైలిలో రచింప బడిన యక్షగానములు చదువు చున్నంతసేపు హరికథలు చదువు సున్నామనే యని యుగిపించును. సిద్ధేంద్రుని భామాకలాపంలో “జనులార వినుడీ హరికథ” యని ప్రారంభింప బడి నది. గోకులపాటి కూర్మన్న గారి మృత్యుంజయ విలాసమును యక్షగానము హరికథగా ప్రచారములో నుండినది. ప్రయాగ రంగశర్మ గారు దీనిని హరి కథ గా చెప్పుచుండెడివారట. హరికథలు వ్యాప్తిలోని కొచ్చిన పిదప గూడ యక్షగానమును పేర గ్రంథములు రచించ బడుచునే యున్నవి. నిదర్శనముగా క్రీ. శ 1921 సంవత్సరములో బి. సుందరమ్మగారు సంపత్సుక్ర వార వ్రత కథను యక్షగాన మనుపేర రచించినది ఈ గ్రంథము హరికథవలెనే యున్నది. హరికథల ప్రారంభమున సభావందన పద్యములు రచించబడినవి. యక్షగానములందని లేవు, పోలికలు తేడాలు తెలియుటకై యిందు కొన్ని యక్షగాన నాటకములను, శ్రవ్య యక్షగానములను, హరికథలను బుర్రకథ లను పరిశీలించి అందున్న వివరణలు విశదపరచడ మైనది.

పూసపాటి రత్నయ్య గారి శశిరేఖా పరిణయ నాటక రచనా పద్ధతి యిట్లున్నది. ఇష్టదేవతా ప్రార్థనలు సుకవి స్తుతి, కుకవి తిరస్కారములు, గ్రంథకర్త వంశావళి, తదుపరి వేత్రపాణి, తెరవెడలి వచ్చుట. వేత్రపాణి యనగా బెత్తముచేత యందుగలవాడు, భటుడు, లేక సూత్రధారుడు. అనగా ధారమును ధరించినవాడు, వీటన్నిటికి అసలు భావము నాటకము నడుపువాడు. బొమ్మలాటలో తోలు బొమ్మల నాడించు వాడు ధారమును ధరించి యుండును గదా ?

“నారదుడు వచ్చు విధంబెట్టి దనిన” —

“రాజుమాట” —

“మన హజారంబున పకల నామాంత కవి గాయక పాఠక విద్యుజ్జ
నంబులు హోటరై యున్నారా?”

“భటునిమాట” —

“బుద్ధి పరాచు అందరున్నా చదువను పనులయందు జాగ్రత్తగా
పున్నారయ్యా స్వామి.”

“రాజుమాట:— చప్పన్న దేశాధీశులు మనకు నిత్యులయి కామకలు
వెచ్చి కనిపెట్టుకొని యున్నారా?”

చరుపు - జంఝూటిరాగం - ఆదితాళం

లేవతి వెడలి వచ్చె - భునిని జూచుటకు || రే||

టీవి మీరగ చెలులు - వేవేగ నడువ || రే||

గ్రంథమున ఇట్టి కీర్తనలు, కంద సిసార్థములు సంవాద కీర్తనలు
గలవు.

కోల్తూరు పురుషోత్తము గారి మైరావణ చరిత్ర, యక్షగానము,
ఇది నాటకము వలెనే యున్నది ద్వీపద రచన గలదు. దరువులకు రాగం
నిర్ణయించలేదు, దేవతా స్తుతులు తక్కువ, కవిస్తుతి తీరస్కారములు లేవు.
ఈ గ్రంథము చివర ఈ యక్షగాన ప్రచురణకర్తలగు పి. వి. కృష్ణా బుర్
డిపో మద్రాసు వారిట్లు ప్రచురించి యున్నారు. శ్రీమహాభారత నాటకము
రచయిత కొత్తూరు రామలింగయ్య, ఇందు మహాభారత మంతయు వీధి
నాటక రూపమున వ్రాయబడినది. ఈ గ్రంథము విశేష ప్రసిద్ధిని పొంది
యున్నది. ఇందు ముద్దుల మాటగట్టు పద్యముల తోను కందార్థములతోను
ద్వీపదలతోను దరువులతోను చోపుదారులతోను సంవాదముల తోను మద్య

మధ్య చక్కనిపచనములతోను సీసార్థములతోను నృత్తములతోను మాలిసీ పృత్తములతోను వ్రాయబడి యుండెను. ఇది ప్రాచీనమైన గ్రంథము మహా భారతము నందలి కథకు ఏమాత్రము మార్పురాలేదు. పైవివరణను బట్టి యక్షగాన నాటకములు వీధులలో నాడెడివి. ఇప్పటివలె వీనికి ప్రత్యేకమైన రంగస్థలము టిక్కెట్టు అమ్మట మొదలగు పద్ధతులు లేవు. అని గ్రహింప నగును.

నాస్వానుభవము అంతియే నేను బాల్యములో అనేక వీధినాటకముల చూచియుంటిని. యక్షగాన నాటకములను యాచిపూడి ద్రాహ్మణులు సంగీత సాంప్రదాయముతో నందిత రంజకముగా అడుచుండిరి. యానాడులు, గొల్లలు, మాలలు అనుకులములవారు పామర రంజకముగా అడుచుండెడివారు.

రాయలసీమ ప్రాంతమున జక్కులను వారు నాడుచుండెడి వారని యన్. వి. జొగరావుగారు తెలిపియున్నారు. రాత్రి పదిగంటలకు నాటకము ప్రారంభించి సూర్యోదయమగు వరకు అడుచుండెడివారు. వీనిలోని పాత్రలు స్త్రీ నాటక పాత్రలవలె Actions feelings ను ప్రదర్శించుట పుండదు, సంగీత మెక్కువ. నాట్యముతో స.భాషణలతో సాగును. గ్రామములో చందాలు వసూలు చేసి వీధి వీధినా, రోజునాటకములు ఆడించు చుండెడి వారు.

ధరణికోట సుబ్రహ్మణ్య కవి గారిచే ఇంద్రాహల్య నాటకము క్రీ. శ. 1898 లో రచించబడినది. ఇది అయిదు రోజుల నాటకము, అయిదు భాగములుగా విభజింప బడినది. ఇందలి ప్రత్యేక రచనలు బువ్వముబంతి పాట, మంగళముపాట, కవి సంగీత విద్వాంసుడుగా నున్నాడు. అదినాట అంత్యసురట రాగముల నుపయోగించి శాస్త్రపద్ధతిని అనుసరించినాడు.

ఇందలి వనన సంఘములు :— 'హే! మమీలాదా! హే! మమీ
ప్రభో! ఓ దేవా! ఓ శూన్యా! ఓ సద్విద్యా! ఓ సుకృతా! ఓ భామా! ఓ లక్ష్మణా!
ఉత్పలమాలార్థములు రచించినది యుద్ధిరి.

గోకులపాటి మాధవరావు గారికి రచిత చరిత్రములు విలాసము.
ఈ కవి అచ్చెల నియోగి. దినాభిషేకము నామమున. గౌరవార్థంబున
తలిదండ్రులు. ఈ గ్రంథము నాటించి. గొప్ప ప్రతిభను సమర్థించిని బా
క్లోకములో ఒకప్పుడు చాలో కీర్తింది. రచనచేసి ప్రశంసించబడినది. ఈ
గ్రంథమును ఆనేటినుండి మహమ్మదీయుల వ్రాసినట్లుగా పరిశీలించి యన్నారు.
ఈరచన అనిభవ్య నారాయణుని గారికి రచించినట్లుగా ఒకవడిగా నున్న
దట. గోవానికి చెల్లా వాస్తవికులు ప్రయాగ లోని శత్రువులను పీడించి హరితభగా
గానము చేయు చుండెడివారు. హరితభవత్వమును ఒకచూర్చిలో వర్ణించ
బడినది. కీర్తనలలో భరతవాద్య శబ్దములు సంగీత స్వరములు రచించబడి
నవి గనుక ఇది సంగీత భరత కావ్య విద్వాంసులచేతగాద అయిపుండునని
గ్రహింపవలయును. సంధివచనములు ఇతర గ్రంథములవలె వకటి లేదు
వాక్యములుగాక పేరగ్రాఫులలో రచింపబడెను. అశ్విన విభజన గలదు.
ఒకవందకము ఒక రగద రెండు చూర్చికలు గలవు. ద్విపదలు మిక్కు
టము, వదనములు సంభాషణలు పామరభాషలో లేవు. కథ పాండిత్యముతో,
గుడి యున్నది. కీర్తనల ప్రక్కన దరువు అని వ్రాయబడలేదు, ద్విపద రచన
క్షుప్తపదచిన ఈ గ్రంథము హరితభను యోగ్యము. నేను పరిశీలించిన ఈ
గ్రంథము 1907 లో ముద్రితము. కథావరణలో తేడాలు గ్రహింపుతై ఒక
అంతరికత లేక అంగంకత యను జానిని వివరించెదను. దీనిన్ని యక్షగాన
మని పేరు పెట్టకయ్యానున్నది.

ధేనువరొడ పెంకయ్య గారి నియోపాఖ్యానము:- ఇది 1916లో ముద్రితమైనది. కవి ఉన్నట్టయిన ప్రకళం బిల్లా గర్లపాటి, పండితుడు అచ్చేల నియోగి బ్రహ్మణులు, ప్రశ్నాదికముల పైపరి పరిచరితము లగడలో రచింపబడినవి. వీరు రామాయణం హరివిభాగముల పరిచరితము, విరాటపర్వము బుర్రకథగా రచించినారు. వీరి రచనలు ప్రఖ్యాతి గాంచినవి.

ర గ డ

శ్రీవసుదేవ కుమారా ధీరా శ్రీతజన మంచారా

కేవల పరమో నారా శ్రీధర కేశవ భవచూరా॥

కొన్ని దరువులు, పద్యములు 20 పంచదామరములు, వచనమొక్కవగా గలదు. ఒకచూర్ణిక గలదు.

శ్రీనాథుడు గూడ యక్షగానమును వీధి నాటకమును రచించెను. క్రీ. శ. 1370 మొదలు 1450 లోపల శ్రీనాథుడు జీవించి యుండునని నేలటూరు వెంకటరహస్యయ్య గారు నిర్ణయించిరి. శ్రీనాథుడు చక్కదేశి కవితలను సమదృష్టితో చూచినవాడు. అట్టివాడు యక్షగానము రచించినే గాని హరికథ రచించలేదు అందుచే అప్పటివరకు హరికథ యత్పత్తి అయి యుండదుగాననే శ్రీనాథుడు హరికథను రచించలేదని వమ్మవచ్చును.

త్యాగరాజుగారికి హర్షానంద యక్షగాన రచనను త్యాగరాజస్వామి వారి యక్షగాన రచనకు ఎక్కువ అనిరిమ్మము గలదు. త్యాగరాజుగారి రచన సంగీత సాహిత్య ప్రతిభతో గూడినది. యక్షగానము హరికథల ద్వేయ మొక్కటే. అది భక్తిప్రబోధము నాటకము యొక్క ద్వేయము అభినవ కౌశలము ఆనందము నిచ్చుట, 19 వ శతాబ్ది చివర 20 వ శతాబ్ది ప్రారం

భమున రచింపబడిన హరికథలలో కొన్ని యక్షగాన సంబంధ రచనలు గలవు. అధునికమైన హరికథలలో కీర్తనలు కృతి సాంప్రదాయముగా నున్నవి. వర్తనలు తర్క్కువ. గేయరచన లలిత సంగీతమున రచనవుగా భావ రసిత్యముచే రచింపబడినది. నామ సిద్ధాంత రచన తర్క్కువ, మంజరులు మట్టము. పూర్వహరికథలు యక్షగానముల సరటిగా విస్తారము. నేటి కథలు క్లుప్తము. ఈనాటి ప్రజలకు టిపిగలు తర్క్కువ చూడుగంటలకు మించి నభిలో ఆసీనులు గాలేరు, పూర్వము రెల్లవార్లు హరికథ జరుగుచుండెడిది. అందుకు నిదర్శనముగా బుద్ధవరపు కరంగేశ్వరరావు గారిని అభిభట్ల నారాయణ దాసు గారిని నేటి యుగమున నెల్లా వాస్తవ్యులు పండితరాధ్యుల సౌంబమూర్తి గారిని భట్టిప్రోలు వాస్తవ్యులు పాతూరి మధుసూదనరావు గారిని తలంప వచ్చును. వీరు పండితప్రభాండులుగాన, కథలో రీతమై ఉపమానోదాహరణ ములతో కథను పెంచుచూ పోవుదురు. హరికథా లక్షణములు యక్షగాన లక్షణములు మిశ్రితమైన కొన్ని చరిత్రలను ఈ దిగువ మీ పరిశీలనకై యుంచుచున్నాను.

తూము నృసింహదాసు చరిత్రము :

ఈ చరిత్ర నందెరుమానూరు సూరిచే రచింపబడెను, దీనిని సింగరి దాసు వ్యాప్తిలోనికి తెచ్చెను. కీర్తనలకు, మకుటము నరసింహదాసు పేరు గలదు. ఇందు కీర్తనలు 115 సీనములు 19 తొహరాలు పేరగ్రావులవంటివి 19 చూర్ణికలు 4 వృత్తములు 48 గీతములు 11 కందములు 11 పంచదామ రములు 2 ద్విపద 1 గలవు. ఇందలి ప్రత్యేక రాగములు అయిది మాంజి, మూర్జరి, వలాళి, ద్విజాషతి, దేశీయ, జంగల మొదలగునవి. ఇవి వర్ణ సాధారణముగా నందరు పాడునట్టి వాడుక గల రాగములు గావు.

ఇందలి రచనా ప్రక్రియలందలి విషయములు విరిబంతులాట, అభ్యంజనము, దంతధావనము, సేవాప్రకరణము, జేలుకొలుపు, జోలపాట, లాలిపాట, ఏకాంతసేవా ప్రకరణము, పరాకులు, ప్రభుత్వసేవా ప్రకరణము, హెచ్చరికలు మొదలైన విషయములు పద్యగేయ తొహరా రచనలతో రచింపబడినవి. త్యాగరాజు వరద రామదాసుగారు వీరి సమకాలికులట. నరిసింహదాసుగారి నివాసం గుంటూరు. భర్తుడు తీర్థయాత్రలు చేసినవాడు మంచి విద్వాంసుడు.

రామదాసు చరిత్రము :— ఈ చరిత్రను ముగ్గురు కవులు రచించినారు. నేను పరిశీలించిన ఈ గ్రంథము రామదాసుచే రచింపబడినది. పింగరిదాసుచే ప్రబలపరచబడినది. ఈ గ్రంథరాజమున 113 కీర్తనలు, 17 శ్లోకములు, 5 సీసములు, 28 తొహరాలు, 42 వృత్తములు, 1 చూర్ణిక, 36 గీతములు కందములు 2 రగడలు 3 ద్విపదలు రచింపబడినవి. తొహరాలను సంధిపరణము లనబడెను. సంధి యనగా కథాగమనమును తెలుపునట్టిది అని భావము. ఇదియు తూము నృసింహదాసు చరిత్రమునే బోలియున్నది. ఏకపాత్రాభినయమునకు తగిన గ్రంథము లీరెండు. వీనివి హరికథలుగా ములుకుట్ల నదాశివశాస్త్రి గారు చెప్పట మనము రేడియోలో వినుచునే యున్నాము.

హ రి క థ ల — వి భ జ న

కథా వస్తువు ననుసరించి హరికథలను పౌరాణికములు, భర్తుల చరిత్రలు పతివ్రతల గాథలు కవుల జీవితములు మత ప్రవర్తల చరిత్రలు దేశనాయకుల చరిత్రలు అని విభజింపవచ్చును.

పౌరాణికములు :— ఇవి పురాణము లందలి కథలు. భారత భాగవత రామాయణ మహాకావ్యములందలి కథలు. బ్రహ్మ విష్ణు, శివ, వత్స

భవిష్యోత్తర, బ్రహ్మ కైవర్త, నారదీయ, మార్కండేయ, లగ్నేయ, లైంగ, స్కాంద, మత్స్య, కూర్మ, వరాహ, వామన, గరుడ, బ్రహ్మాండాది పురాణములగాఢలు 18. ఉప పురాణము లందలి గాథలు, పౌరాణికము లన బడును. ఇట్టి సౌరాణిక హరికథలే పరిమి సుబ్రహ్మణ్యం గారి భారత భాగవ తములు. కడలి వీరచాను భారతం (అముద్రితం) ములుకుట్ల పున్నయ్యగారి విజయ భారతం, నల్లమల్లి బవివీరెడ్డిగారి భారతం, కట్టా అచ్చయ్య గారి భారతం, ఆదిభట్లవారి రామాయణం, మైనంపాటి వారి రామాయణం, రామ పుత్రి రామాయణం, మోక్షగుండ రామాయణం, కొసూరి భోగలింగదాసు రామాయణం, పాతూరి చుడుసూదన రాపుగారి రామాయణం, రామాయణం వెంకట నరిసింహముగారి గోపాలక్రిష్ణ విలాసము (భాగవతం) కొమ్మూరి బాలబ్రహ్మనందం గారి శివచరిత్ర మరియు ఇతర కథలు మార్కండేయ, ప్రహ్లాద, అంబరీష, హరిశ్చంద్ర, గణేంద్రమోక్షం, నలచరిత్ర, లక్ష్మీ కల్యాణం, గయోపాఖ్యానం, కశలవ, జలంధర, రఘువరీత్ర, ధన్వంతరీ, సుమతి, సావిత్రి, శకుంతలకమణి, పార్వతీపరిణయం ప్రమీల, మారుతీ చిటి కెలు, మాయా సుభద్ర, శ్రీనివాస కల్యాణం, వల్లీకల్యాణం, కృష్ణగారీ, భూకైలాసం, సత్యన్నారాయణ వ్రతం, గరుడ గర్వ భంగం, మాయూర ధ్వజ, హనుమద్భజనం, కృష్ణకులాభారం, వామన, పరీక్షిత్విలాసం మొద లైనవి.

భక్తుల చరిత్రలు :— రుక్మాంగద శ్రీయాళా విప్రనారాయణ రామ దాసు కవీర్ నందనార్, మొదలగునవి.

పతివ్రతల గాథలు :— సీత సుమతి సావిత్రి నక్క-బాయి ద్రోపది అగస్త్యుని రుక్మిణి, మొదలగునవి.

కవుల జీవితములు :— వాల్మీకి కాళిదాసు వేమన పోతన త్యాగ రాజు తెనాలి రామక్రిష్ణ వురంశరదాసు, మొదలగునవి.

మత ప్రపత్తలు :— శంకరాచార్య బ్రహ్మం గారి చరిత్ర నిష్టయ్య చరిత్ర, మొదలగునవి.

రాజకీయ సంబంధముగల చరిత్రలు :— నేరాజి, మధాన్ రాజా ప్రతాప్ గాంధీ నెహ్రూ అంధ్రజనని ప్రభాకం శివాజి తిలక్ యూస్ఫిలక్ష్మి బాయి క్రిష్ణని రాయవాడం, మొదలగునవి.

రసపోషణముననుసరించి కథలు విభజించినచో భక్తుల చరిత్రలు భక్తిరసపోషితములుగును. పతివ్రతల గాథలు కరుణరసము. రాజకీయ చరిత్రలు వీరరసము, మతప్రపత్త చరిత్రలు శాంతిరసమును పోషించును. -

సీత, రుక్మిణి, పార్వతి, సుభద్ర మొదలగు వర్ణాణాగాధలు శృంగార రసమును, కాళిదాసు ఉత్తరగోగ్రహబంధు, తెనాలిరామక్రిష్ణ అంశాదహనం శశిరేఖ, ఇట్టికథలలో హాస్యరసమును పోషించు మట్టములు గలవు.

శృంగార, హాస్య, కరుణ, శాంత, అపవ్రత, భయానక, భీషక, వీర, రొద్ర, రసములచేబడు వనరసములలో శృంగార హాస్య రసములుమేటి. వీనితో గూడిన భక్తి సాటిలేని పుణ్యములకీటి. సమస్థిరాంశ్చతమై శోభిల్లి విరాజిల్లి హరితా భవనలు పరమపద మపేక్షించు వారికి పోషకములు. ముముక్షువులగు విజ్ఞానకీ హరితా గానములొక వీనుల విందులే. మోక్షన మార్గము ముక్తిమార్గమనవలయు. ముక్తికి మూలాధారము భక్తి, భక్తికాల కాలము హరితా కాలక్షేపము.

అట్టి కాలక్షేపముక పాలకడలి. కథనుందలి వస్తువు మందరగిరి. హరిదాసువాసుకి, శ్రోతలగు భక్తులు దేవతలు. కథను వినక నిద్రించు దద్దమ్మలగు పెద్దమ్మ పుత్రులు రాక్షసులు. ఇకభక్తులకు కాలక్షేపములో దొరకునవి, దేవతలకు పాలనముద్రములో దొరకినట్టివే. దేవతలకు దొరకినవి, అమృతపు కళిశము, కంఠవృక్షము, రామధేనువు, చింతామణి చందమామ, వైజయంతము, ఉచ్చేశ్రవము, ఐరావతము, అదిలక్ష్మి, అప్పరాంగ నలు మొదలైనవైతే హరికథా కాలక్షేపములో భక్తులకు దొరకునవి, భక్తి ప్రబోధములు పాతివ్రత్య మహిమలు కరుణరస గాథలు కైలాసవాసుని లీలలు నీతివిషయములు నీరజాక్షని మాయలు సుందరమగు పాటలు సృష్టి రహస్యములు అధ్యాత్మిక చింతనలు ఆరోగ్యమొనగు గానామృతములు కోరి కలిచ్చు గోవిందనామములు నవ్వుపుట్టించు పిట్టకథలు ప్రకృతి యంతము లేనిదనిదెచ్చు పద్యపతనము యొక్క నుదీర్ణ రాగాలాపనలు. చిన్ని గోపాలుని జ్ఞప్తిదెచ్చు కాలిగడ్డల మ్రోతలు ప్రపంచపు మనుగడకు లయప్రధాన మని దెలుపు చిటికల శబ్దములు శివునికి ప్రీతికరమగు చర్మవాద్యపు దరువులు సరస్వతికింపగు తంత్రీనాదస్వరములు భక్తిపరిపూర్ణమైనపదప ముక్తిగోరు ముముక్షువులకు ధన్వంతరి అమృత ధారలొంచినట్లు కాలక్షేపము చివర శ్రోతలకు నిద్రమత్తు వదలి ముఖములు ప్రసన్నములగుటకా యనునట్లు నిచ్చు పప్పు పానకములు పంచకణ్ణాయములు మొదలగు ప్రసాద పంపకములు. ఇట్టివి శ్రోతలకు హరికథలో లభించు ఫలితములు. మానవ జన్మ రాహిత్య మున కింతకన్న మరేమి కావలయును? మిగత వాఙ్మయ చరిత్రల కంటే హరికథా వాఙ్మయ చరిత్రకు భక్తి ప్రయోజనము అను ప్రత్యేకత గలదు. నేను హరిదాసునగుటనే చదువరుల కింపు గొల్పుటకై పైవర్ణన గావించితి వని మనవి చేయుచున్నాను.

హరికథలు చెప్పు సందర్భములు

హరికథ పవిత్రం హరిదాసు పవిత్రం హరికథా పరిసరం పవిత్రం హరికథ భక్తులు పవిత్రం హరికథా కవులందరికంటే పవిత్రం. కావుననే కల్యాణ సమయములందు కర్మాంతర క్రియలందు తిరునాళ్లందు తీర్థములందు పర్వములందు పబ్బములందు జయంతలందు వర్ధంతలందు హరికథా కాలక్షేపములు జరిపించబడుచున్నవి. శుభకార్యములందు సీత, రుక్మిణి, హైమవతి మొదలగు శృంగార రస పూరిత కల్యాణకథలు, అంత్య క్రియలందు భక్తిప్రధానములగు భీష్మ, సావిత్రి, సక్కుబాయి, రామనిర్యాణం కృష్ణనిర్యాణము మొదలగు కథలు, రాజకీయ మీటింగులలో గాంధీ, నెహ్రూ, తిలక్, నేతాజీ, యూస్ఫూషి మొదలగు హరికథలు చెప్పించ బడుచుండును. భారత యజ్ఞములను పేర తమిళ సంప్రదాయానుసారముగా షుమారు ఒక నెల మధ్యాహ్న సమయమున దక్షిణాంధ్ర దేశమున (చిత్తూరు జిల్లా) వేసవి కాలములో హరికథలు జరిపించబడును. మరియు రాత్రిళ్లు భారతం యక్షగాన నాటకములను జరిపించుచున్నారు.

వేసవి కాలమున ప్రజలకు తీరిక సమయము గానుండును గాన రామాయణ భారత భాగవతాది చరిత్రలు రాత్రిళ్లు పుణ్యకార్యములుగా భావించి చెప్పించు చుండెడివారు. కానీ సినిమా వ్యామోహంలో పడిన ప్రజలకి హరికథా వ్యామోహం నేడు తగ్గినది. బ్రహ్మాంగారి చరిత్ర పల్లెలలో బహుళ ప్రచార మగుచున్నది. బ్రహ్మాంగారు చెప్పిన కాలజ్ఞానములకు నేటికాలమున దేశమున జరుగుచున్న విచిత్ర పరిస్థితులకు యదార్థత గోచరించు చున్నది. అందుచే ప్రజలాపక్తిగా దానిని వినుచున్నారు.

హరికథ - శైలి

హరికథలను మరల రెండు రకములుగా విభజింప వచ్చును. పండిత రంజకములు పామర రంజకములు. హరికథలు ఉన్నత ప్రమాణముల వను

నరించుచూ కథారచన కవనరమగు. వస్తునముదాయము భాషాపటిమతో భావోన్నత్యముతో శాస్త్రజ్ఞానముతో బహుగ్రంథ పరిచయముతో ఉపమానోదాహరణములతో చక్కని పద్యములతో పండిత రంజకముగా యుండి రచించిన గ్రంథకర్తలగు కవిశ్రేష్ఠ లోకరకము. సరళమైన శైలిలో సులభ గ్రాహ్యముగా వ్యావహారిక భాషలో భావకవిత్వ ధోరణిలో సమాసర హితముగా సాఫిగా కథనడుచు పద్ధతిన రచించిన కవులు రెండవరకము. వీరికథలు లలిత సంగీతము వంటివి. పండిత కథలు శాస్త్రీయ సంగీతము వంటివిగా పోల్చవచ్చును. ఆదిభట్ల వారివి పరిమి వారివి పెద్దింటి వారివి పాతూరి వారివి మొదలైనవి పండితశ్రేణికిఁ జెందినవి. ములుకుట్ల వారివి భోగలింగదాసు తిరునగరి శేషదాసు, తెల్లాకుల వెంకటేశ్వర గుప్త వారి రచనలు సులభ గ్రాహ్యములు సరళములు. మరల ఈకథలను ప్రాచీనములు ఆధునికములని రెండుగా విభజింపవచ్చును. ప్రాచీన రచన విస్తారము. దరువులు రగడలు కందార్థములు ఇష్టదేవతా ప్రార్థనలు మొదలగు గేయరచన మిక్కుటము. ఆధునిక రచన సరళము సంగ్రహము. పద్యరచన మిక్కుటముగా గలిగి యున్నది. కీర్తనలు కృతి సంప్రదాయము.

బహుళ గ్రంథ కర్తలు :—

ఆదిభట్ల నారాయణదాసు, పరిమి సుబ్రహ్మణ్యము ములుకుట్ల పున్నయ్యశాస్త్రి మైనంపాటి నరిసింగరావు బి. బాలాజి దాసు కొమ్మూరి బాలబ్రహ్మనందం పాతూరి మధుసూదనశాస్త్రి కోసూరి భోగలింగదాసు తెల్లాకుల వెంకటేశ్వరగుప్త తిరునగరి శేషదాసు తాళ్లూరి నారాయణకవి కట్టా అప్పయ్య. అయ్యగారి వీరభద్రరావు నల్లమల్లి బసివిరెడ్డి పెద్దింటి సూర్యనారాయణ దీక్షితులు బాబు పి.యస్. నౌషర్వాన్ నందివాడ జగన్నాథ కవి కడలి వీరదాసు పత్తిగొడుగు రాఘవదాజు సాధు సాంబయ్య ముద్దూరి సాంబయ్య రామపుత్రి గారలు.

హరికథా రచయితలలో కొందరు హరిదాసులై యున్నారు మరి కొందరు కవులు మాత్రమే అయియున్నారు.

నేటి హరిదాసుల లక్షణములు :—

బి. బాలాజీ దాసుగారు కర్ణానంద దాయనియను గ్రంథమున కలియుగ హరిదాసుల సంగతి నిట్లు వర్ణించి యున్నారు.

చ॥ సరసత సున్న తెల్పుటకు సాహితీ శూన్యము నజ్ఞనాళిపై
గురుతు హాళక్కి దైవమును గొల్పుట నాస్తి శిరోజ పుంజము
ల్వరివిగ దిద్ది వేషములు వేయుచు మోరలనెత్తి వీధులం
దిరిగెడి దాసులెట్లు భవ దీయ పదంబును గండురీళ్ళరా !

ఈపద్యమున హరిదాసులకు కొన్ని మంచి గుణములు లేవని చెప్పబడినది. ఆయా మంచి గుణములు నేటి హరిదాసులు అలవరచు కొనుట మంచిది.

హరికథా కాలక్షేపము చేయవలసిన విధాన మెట్టిదో తన శీతాకల్యాణమును హరికథా గ్రంథమున బాబు పి.యస్. నౌషర్వాన్ జీ సుదీర్ఘమైన చంపకమాలలో నిట్లు వివరించి యున్నారు. హరికథ సంపాదనకై చెప్పరాదు. సంగీత సంస్కృత సాహిత్యమును గురువునొద్ద సభ్యునింప వలెను. కథ చెప్పనపుడు దాసుగారు విశృత చేష్టలు అంగ విన్యాసములు చేయరాదు, భక్తి గలిగి యుండవలయునని హరిదాసుల కుపదేశము చేయనడిగినది.

చం॥ హరికథగాన వైభవ మ! హద్విశమున్ గనలేక ముచ్చలై,
 దెరలుచు పొట్టకూటికిని! దేబరుతాచు వివేక భావ్యతన్
 దిరుగుచు పాపభీతి గడ! తేరడు నోహరిదాసులార మీ
 రెరుగగ జెప్ప నెంచితివి! యింపుగ భక్తి ప్రసంగ రీతులన్
 గరిషును వృద్ధమర్కటపు! గంతులు వేయుటగాదు గాంచతా
 నరుదుగ వేళ్యకాంతగతి! నాట్యము పల్పుటగాదు వెర్రిగా
 గిరగిర మేను ద్రిప్పుచును! గీళ్లుదిగించుట గాదు గుల్కుచున్
 తెరవుగ మోరయెత్తుకొని! తేకువ నీలుటగాదు వింతగా
 బరిపరి మందహాసమున! బండిగిలించుటగాదు జూపులన్

అని హరిదాసుల చేష్టలను విమర్శించి మరియు పుష్కలమైన
 సాహిత్య సుపద గలిగి మంచి సంగీత సౌరభము గల సురవనితా సమూ
 హముల పాటలవంటి మేటి పాటలతో గంగాప్రవాహము వలె పద్యపటనతో
 భక్తిరస ముప్పతిలజేయుచు హుసలపంటి నడకలు వెమళ్లవంటి నృత్యములు
 కోకిల గానములు చిలుకపలుకులు గరుడపక్షి క్రిష్ణాయని పిలిచినట్లు భక్తి
 తన్మయత్వముతో పెట్టు గోవింద నామములు భక్తియను అమృత సరస్సులో
 శ్రోతలుముణిగి ముక్తినిగాంచు రీతిగా హరికథా కాలక్షేపములక వలయునట.
 అట్టిమంచి హరికథలు వినవలయునట, లేనిచో హరికథలు చినుట దండగ
 యని యిట్లు పల్కెను.

—కరణిని జెప్పకున్న! హరిగాథ వినంగమ నేమిగల్గెడిని!
 దురితము బొందుటొక్కటియు! దోరపు చేతననంబు బోవుటల్
 నరుదుగ నిద్రదక్కమియు! నావల బెక్కులనర్థ మూలముల్
 యెరుగుదు మోసబోకుడిక! నెంతయు మాయల డాందికంబులన్
 తొరకుదు మాటనమ్ముడిక! చొక్కము నొషరు దాసు దెల్పగన్

గ్రంథ పరిశీలన — ఆధ్యాత్మ రామాయణము

క్రీ. శ. 1760 లో మునివల్లె సుబ్రహ్మణ్య కవి రచించిన ఆధ్యాత్మ రామాయణము తొలి హరికథ యనవచ్చునని దేశికవిత రచనకర్త R. V S. సుందరంగారు, ఆంధ్ర వాగ్గేయకారకుల చరిత్ర రచించిన బాలాంత్రపు రజనీ కాంతారావుగారు తెలిపి యన్నారు. అయితే సూక్ష్మముగ నాలోచించిన ఇది కీర్తనాత్మక మనియు దెలిసి యున్నారు. హరికథ యని యనవచ్చు ననిరేగాని హరికథ యని వారునూ ఖచ్చితముగా నిర్ణయించలేదు. ఆ గ్రంథమున హరికథా రచన కుండవలసిన లక్షణములు సంపూర్ణముగా లేవు పంచాగ్నుల అదినారాయణశాస్త్రి గారిచే పరిష్కరింపబడిన రామదాన చరిత్ర విమర్శ యను శీర్షికలో హరికథ 15 వ శతాబ్దము చివర ప్రారంభ మయ్యెనని తెలుపబడి యుండెను. కానీ ఆధ్యాత్మ రామాయణము 1760 లో రచించబడెను. హరికథా యుగము 19వ శతాబ్ది చివరి భాగముగా రజనీ కాంతారావు గారు నిర్ణయించి యుండిరి. ఆధ్యాత్మ రామాయణ కర్త సుబ్రహ్మణ్యం గారు తంజావూరు జిల్లా మునివల్లెలో జన్మించిరి. కాళహస్తి సంస్థాన విద్వాంసుడయి యుండెనని ముసునూరు వెంకట శాస్త్రిగారు రచించిన విద్యార్థి కల్పతరువు రెండవ భాగమున గలదు. గుంటూరు జిల్లా బాపట్ల తాలూకా పొన్నూరు పిర్కాలోని మునివల్లె గ్రామ కాపురస్తుడు మునివల్లె సుబ్రహ్మణ్యం కవి యని, గూడూరు నమళ్ళివాయగారు తే 19-10-1975 ది ఆదినారం ఆంధ్రప్రభలో రంగస్థల నటరత్నాలు ఆనువ్యాసములో తెలియ బరచి యుండిరి. ఆధ్యాత్మ రామాయణ గ్రంథమున బాలకాండలో 17 కీర్తనలు అయోధ్యకాండలో 26, అరణ్యకాండలో 11, కిష్కింధకాండలో 9, సుందరకాండలో 12, యుద్ధకాండలో 47. మొత్తము 122 కీర్తనలు గలవు. నేను పరిశీలించిన గ్రంథము 1938 లో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము వారి కాలయందు ప్రచురితమైనది ఇందు కీర్తనలుతప్ప అన్య రచనలు

లేవు. R. V. S. సుందరంగారి దేశికవితలో ఆధ్యాత్మ రామాయణ కీర్తనలు 104 అని తెల్పిరి. కీర్తనలలోనే కథ నడచినది. ఆధ్యాత్మక చింతన మనస్సు, ప్రవృత్తులు తనువు అశాశ్వతము, అత్యంతత్వము మొదలగు వైరాగ్య విషయ బోధన లెక్కువగా చర్చింప బడినదీ రామాయణ గ్రంథము. శేష గిరీశున కంకితమీయబడినది. ఈ కీర్తనలు భక్తిరంజనిలో అకాశవాణి యందు మనము వినుచుందుము. కీర్తనలలో మూడు మొదలు తొమ్మిది వరకు చరణములు గలవు. ఈగ్రంథమునకు హరికథయని నామకరణము చేయబడలేదు. కీర్తనలు అని నామకరణము చేయబడినది, ఇందు మొదటి కీర్తన.

ధన్యాసి - ఆది.

ప॥ నమశ్శివాయతే నమో భవాయ॥

అ॥ నమానాధిక రహితాయ శాంతాయ స్వ
ప్రకాశాయ! ప్రమోద పూర్ణాయ భక్తౌఘ
పాలనాయ ॥నమ॥

ప॥ గర్విత దానవలోక ఖణ్డనాయ శ్రీరజత
వర్వతాగ్ర నిలయాయ పావనాయ!
సర్వలోక పాపపుంజ నిర్వాప! జాయ శర్వాయ!
దర్శికర భూషణాయ సర్వోత్తమాయ ॥నమ॥

ప్రతి కాండము చివర “నిదియు జెప్పెను సుబ్రహ్మణ్యకవి శేషగిరీశు
పేర విఖ్యాతి మీఱ నధ్యాత్మ రామాయణాఖ్యనమున” అని వ్రాయ
బడినది. పార్వతికి శివుడు రామాయణ గాథ చెప్పినట్లుగా కథారంభము.

నిర్ణయింపగలము? యక్షగానములు హరికథలు ఒకే పోలికలు కలిగి యున్నను రెంటిని వేరు వేరుగా పరిశీలించు చున్నాము గదా ?

ఈ జానపద గేయములు అపండిత జనోదికములైనను వానిలో నెడ నెడ రమ్యమునైన భావములు వీనుల విందు చేకూర్చు పలుకుబళ్లు జాతీయ పదప్రయోగము ఆనంద ప్రదమైన రసపోషణము కానవచ్చు చుండును. రాజకీయ భావములు సంస్కరణ భావములు ప్రచారము చేసి సామాన్య జను లలోఁ జైతన్యోద్యమము కలిగించుట కీగేయములెంతో తోడ్పడినవని, దివార్ల వారన్నారు. ఈ లక్షణములు ఈప్రయోజనములు అన్నియు జాన పద గేయముల కలయికగల హరికథలలో గూడ పూర్తిగా గలవు. హరికథ గూడ జనపదులచే పోషింపబడుచున్నదే అయియున్నది. కథాగేయములు పలురకములు, కొన్ని హరికథలు, మరికొన్ని జంగం కథలు, గమ్మెటకథలు, బై నీడి సుద్దుల కథలు, యక్షగానములు, వీధినాటకములు మొదలైనవి. రగడ ప్రాధాన్యము గలది జంగంకథ గేయ ప్రాధాన్యము గలది హరికథ, సుద్దులు ప్రాధాన్యము గలది బై నీడికథ ఇట్లు వీనికి ఒక్కొక్క రచన ప్రాధాన్యత గలిగి యున్నప్పటికిని ఇతర రచనా సక్రియల సమ్మిళితముగా ప్రతికథయు వానివాని ప్రత్యేక లక్షణములు గలిగి శోభిల్లు చున్న కొందరు హరిదాసులు స్థానికాటకములనే హరికథలుగా జెప్పుచున్నారు. యక్షగానములను మార్పుల చేర్పులతో హరికథలుగా చెప్పుచున్నారు. కేవలం మహారాష్ట్ర ఆభంగముల తోనే హరికథలు చెప్పవారునూ గలరు. కానీ హరికథయని యనుటకు దాని ప్రత్యేక లక్షణములు వేరుగానుండును. ప్రస్తుత మిగ్రంధమున విచారణీయ మైనది హరికథ గ్రాన గేయప్రబంధముగా హరికథ లక్షణములు గల హరి కథా వాఙ్మయమే మునికిపట విచారణీయము. అధ్యాత్మ రామాయణము హరి కథగాదని నాతలంపు. శంకరాచార్యుల వారి భజగోవింద శ్లోకములు పాట లుగా మనము ఆకాశవాణి భక్తిరంజనీ కార్యక్రమములో వినుచుందుము,

అంతమాత్రమననే వానిని కీర్తనలనుటకు వీలులేలుగదా? అట్లే కథా గేయ ములనేకములున్ననూ వానివాని ప్రత్యేక లక్షణముల ననుసరించి మనకవ సరమైన వానిని గైకొని చర్చించుట నమంజనము అనితలంతును. యక్ష గానపక్కిక పేరు హరికథ పక్కిక పేరు అయిననూ మనమిప్పుడు హరి కథలు చెప్పుకొనుచున్నట్లు పూర్వము యక్షగానములు అమలులో నుండిన వని రచనా కైలిని బట్టి గ్రహింప వచ్చును. ప్రస్తుతం హరికథలను పేర ప్రచురింపబడి ప్రత్యేకముగా ప్రచారములో నున్నవి అనేకములైన గ్రంథ ములు గలవు. యక్షగానములు హరికథలు తల్లిబిడ్డలవలె పోలికలు గలిగి యున్నందున ఈ గ్రంథమున కొంత యక్షగాన పరిశీలన గూడా జరుగు చున్నది.

యక్షగానములు.

శారద రామాయణం :—

చివరి కీర్తన చరణమందు “రామభక్త కవి చెప్పె కథనంబు” అని వ్రాయబడెను. ఇందు షట్కాండలు సంపూర్ణముగా రామాయణము ఒకే దరువులో నడవబడినది. ఆటలాళములో మొత్తం 220 చరణములలో కథ సంపూర్ణమైనది. “ఔ శారదా కరుణానిధీ” అను ఒకేపల్లవి గలదు. ఇందలి దరువులందు అసమాపక క్రియలెక్కువగా యున్నవి.

దరువు - మొదటి చరణం

యించి|| విఘ్నేశ్వరుని ముందుబూజించి| శారదాంబ
నేర్పడ బ్రస్తుతించి| సత్కవుల నెల్లను మదినుతించి|
రాముడవతరించిన యొద్దమంచి|

ఇట్టికథ చాల నేవి స్తరించి! మంచి నెర చమత్కారముల
నెంచి యౌళారదా కరుణానిధీ!

ధర్మపురి రామాయణము :—

ఇది యక్షగానము కవి శేషాచలదాసు, ధర్మపురిలోగల నృసింహ స్వామి కర్పితము గావించబడినది, షట్కాండలు గలదు. 1899 లో ముద్రణము జరిగెను. దేవతాస్తుతులు లేవు, నాటకీయ సంవాద రచన లేదు అఖ్యానశైలిలో రచన సాగినది. ఇది శ్రవ్యకావ్యము భాష సరళము, దరువులు గలవు. ఇతర గ్రంథముల శ్లోకములు చేర్చబడినవి.

మొదటి కీర్తన - ఏకతాళం

పలికెద నోట రామాయణం - స్వామి పలికింపఘానె రామాయణం॥

బరువైన కథ రామాయణం - రామభద్రుని లీల రామాయణం॥

ముక్తిసొసంగు రామాయణం సుర - మునులకు మెప్పు రామాయణం॥

బోధకు దగిన రామాయణం - లోక పూజితమైన రామాయణం॥

జ్ఞానకురవంజి :—

ఇది యక్షగానము, భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్య మూలంబగు వేదాంత విచారంబైన గ్రంథము. 1887 ప్రాంతమున జిందాల్ల సంజప్ప గారిచే రచింపబడినది. మునిసతికి ఎరుకలసాని సోదీ చెప్పట ప్రారంభము. పరమాత్మ శింగడు, ముక్తికాంత శింగీ, ఈరెండే యిందలి పాత్రలు. ద్విపదలు, దరువులు, దండకములు, పద్యములు గలవు.

క॥ మనసే జగములు యగములు
 మనసే సంసార కర్మ మలినము తెల్లన్
 మనసే యహపర బంధము
 మనసే మోక్షంబు మర్మమెరిగిన యంతన్.

శింగి - శింగడు సంవాదం :— యాల

శింగి :- నిత్యానందా వట్టాణము నా
 సత్యమానే మేడినెక్కి పుత్తమా
 పీఢినీ యుండమా ఓ ఓ యెరుకాల శింగా
 కోరికాదీరా కూడియుందామా ॥నిత్య॥

శింగడు :- యొన్నాడు బాయనీ రాతిపొన్న
 పువ్వులతోటలో నాకన్నెరా నిన్ను
 కలసి యుండెనే ఓ ఓ యెరుకాల శింగి
 కన్నులాశ కరువు దీరెనే ॥యొన్నా॥

నిజలింగ చిక్కయ్య చరిత్ర :—

యక్షగానము కవి పిడుపర్తి గురుశిష్యుండగు నిమ్మయ్య, కళ్యాణ
 పురమున మున్నాటి కులమువాడు. నిజలింగ చిక్కయ్య దుర్గజములు కల
 వాడైనాడు చివరకు దొంగతనమునకేగి బనవేశ్వరుని పూజామందిరమునకు
 కన్నమువేసి లోపల జరుగుచున్న బనవేశ్వరుని శివపూజలు రాత్రి యంతయు
 గాంచి భక్తుడై బనవేశ్వరుని యొద్ద ఉపదేశమంది పోవుచుండ తలారి
 రాముడు భక్తుడై నిజలింగ చిక్కయ్యను తనయంటికి గొనిపోయి విందులు

చేసెను. ఆ రాత్రి తలారిరాముని భార్య చిక్కయ్యను ప్రేమించెను. కానీ చిక్కయ్య అందులకు నిరాకరించగా ఆతడే తనను బలవంతము చేసెనని నిందమోసెను. మఠాధిపతులు విచారించి చిక్కయ్య తల నరికించరి. శిరస్సు మాట్లాడెను. భక్తులు తమ తీర్పు తప్పుయని గ్రహించి తమ శిరస్సులు నరుక్కొనిరి. శివుడు ప్రత్యక్షమై యందరిని బ్రతికించెను. ఇది ఇందలికథ, ఇదీనాటకముగాదు. ఏలలు, ధవళములు, అర్ధచంద్రులు, జలలు ఆను రచనలు గలవు. ఈ కవి పాల్కురికి సోమనాధుని శిష్యుడనిన్న (1390-1440) ప్రాంతమున వాడనిన్న ముసునూరి వెంకట శాస్త్రిగారి విద్యార్థి కల్పతరువులో తెలుపబడెను. ఈ కథ మూఢభక్తికి పీఠైవమత విజృంభణమునకు నిదర్శనము.

సుగ్రీవ విజయము :—

ప్రచురిత యక్షగానములలో మొదటిదని R. V. S. సుందరం గారనిరి. S. V. జోగారావు గారు ప్రొలుగంటి చెన్నశౌరి 15వ శతాబ్దములో రచించిన సౌభరిచరితమును మొదటిదిగా సుగ్రీవ విజయము తరువాతదిగా పేర్కొనెను. సౌదరి చరితము ఆలభ్యము, సుగ్రీవ విజయమును కందుకూరి రుద్రకవి రచించెను. ఈతడు 1620 సం॥పు ప్రాంతము వాడని విద్యార్థి కల్పతరువునందు గలదు. మరియు ఈతడు స్వర్ణకారుడు, చెన్నశౌరి ఆర్వేల నియోగి, ముసునూరి వెంకటశాస్త్రి విద్యార్థి కల్పతరువును బట్టి చూచిన మొదటి యక్షగానం (1390-1440) నిమ్మనాధుని నిజలింగచిక్కయ్య యక్షగానము, తరువాతది (1500) చెన్నశౌరి సౌభరి చరితము అగుచున్నది. ఈగ్రంథ మందలి జనవాడుకలో నున్నపాట.

ఎంతవని జేసితివి రామా॥ నిన్ను,

నేమనందును సార్వ భౌమా॥

చెంతకిలు రారేక - చెట్లలో దాగుండి

ఎంత మృగమును గొట్టు - విధమాయెనా బ్రతుకు॥

ఇట్లు తార విలపించును, ఇది శ్రవ్య యోగ్యము. ఇట్టి యక్షగానములే తంజావూరి విజయరాఘవుని కాలమున నాటకములుగా మారినవి.

గంగా గౌరీ విలాసము :- యక్షగానము, (1513-1563) ప్రాంతమున పాలించిన పెదకెంపరాయడను రాజు రచించెను. ఈ గ్రంథము నందలి అర్ధరేకు.

అటతాళము

శంకరుని జూపరే నవమీనాంకుని జూపరే!

యీశుని జూపరే నాప్రాణేశుని జూపరే!

శూలిని జూపరే వర శుచిపాలుని జూపరే!

కోవిదుని జూపరే _____

ఉమా మహేశ్వర విలాసము :- యక్షగానము అధునికము, కవి భారతి రామరాజు, కడప జిల్లా పొట్లదుర్తి నివాసము. వందిమాగధుల వంశము, కనికులము. నెల్లూరు జిల్లా పార్లపల్లి లోని కైలానాథస్వామి వన విహారమును కథగా వర్ణించెను. ఇది శ్రవ్యకావ్యము, దీనిని పార్లపల్లి వాసి ములుముూడి పిచ్చిరెడ్డిగారు ముద్రింపజేసిరి. హరికథ పక్కీకలో నున్నది. సీసవద్యముల చివర “ పార్లపల్లి పురీశ సంభరిత భేశ! లలిత లోకాధినాథ కైలాసనాథ! ” అని ముక్తము గలదు. తొహరాలు రగడలు లేవు. చక్కని కవిత్వము.

కన్యకా పరమేశ్వరి చరిత్ర :- యక్షగానము, (1888) చెన్నపురి నివాసులు రఘునాయకం రామానుజ సూరిచే విరచితము, కృతిపతి కల్లపల్లి

కృష్ణమూర్తి శ్రేష్టి హరికథ వక్త్రకగా యున్నది. శ్రవ్యకావ్యము రచనలలో తొహరాలు కీర్తనలు గలవు. కథ 8 ఆశ్వాసములుగా విభజించబడినది. వానవి వైశ్యాంగనల కిచ్చిన శాసము ఈ కందములో గ్రహింపుడు.

క॥ ఇది మొదలు వైశ్యకులమున
మదవతు బుదయించి రేని మహానీయ గుణా
స్పదులై కురూపులగుడని
యదయత శాసంబువిచ్చె యార్యులు వినగన్

అయోధ్య రామాయణము :- కాలము తెలియదు, కవి గంగు కృష్ణదాసు తండ్రి లక్ష్మణాచార్యుడు బాలకాండ మొదలు యుద్ధకాండతో సంపూర్ణము దరువులు లేవు, కీర్తనలు గలవు. ద్వీపదలు ఎక్కువ. రచన సులభశైలి, ఏకపాత్రాభినయ యోగ్యము. అంజనేయుడు మొదటి రామలక్ష్మణుల కలసి కొనవృటి కీర్తన.

నా ద నా మ క్రి య - ఆ ది.

అయ్యా మీరెవరయ్యా యియ్యెట రాసనులేమయ్యా॥
అయ్యా మీరెవరయ్యా!
మూలపు టయ్యలైన యాహరిహరులో
మేల్వయ్యారపు దివాకర వండ్రులో
నయ్యన దెబ్బడ సాష్టాంగంబిడు ॥దయ్యా॥

పాత్రోచిత భాషగలదు. ఇందలి పద్యరచన సంభోదన రీతిలో లేదు, శతచెప్పరీతిలో యున్నది. పదశములు ఉపమానోదాహరణములలో గ్రాంథి కముగా వండిత రంజకముగా యున్నది.

పదనం :— అప్పుడప్పురవరంబు పురందర మందిరంబునుం
బోలె సుధర్మాభిరామందై వై కుంతంబునుం బోలె అనంత సేనానాయక
విరాజితందై రాజరాజనందనంబునుం బోలె—

సీతారామ పరిణాయవలోకన కుతూహలాగత సమస్త రాజన్య కిరీట
సంఘట్టన నివతిత పద్మరాగాది మణిజాలంకృత

వారాంగనాజన పతిత ఘంటాపదంబును

విదేహ ధాత్రీవరపుత్రీ కల్యాణ కాలంబున సకల గోత్రాగోత్రభిన్నస్తోత
పాత్రందై జెన్నొండె నయ్యె విధంబున

పతివ్రతా మహాత్మ్యము :- (1920) కవి, కాంట్రంబాక కేశవా
చార్యులు ఇది యక్షగానము శ్రవ్యకావ్యము ి ఆశ్వాసములలో కథ ముగి
సినది. స్త్రీలు అత్తవారింటిలో మెలగవలసిన రీతి వున్నవతుల లక్షణములు
ముతుకుల వివరణము నుమంగళుల లక్షణములు దుర్మార్గస్త్రీల లక్షణములు
లక్షణయను, పతివ్రతా లక్షణము సునందినీ ప్రభావము అనసూయ,
సావిత్రి, పార్వతి, లక్ష్మీదేవి గారల ప్రభావములు ఈ గ్రంథమున టూకీగా
రచింప బడినవి. కురుజంపె లను రచన గలదు. కురుజంపె యనగా కురువ
జంపె యని యర్థము. కీర్తనలకు పరిబంధించినవి యయి యుండును. ఈ
గ్రంథమున ఇట్లు అడ్వర్టైజుమెంటు గలదు. “మద్రాసులో శ్రీమాన్
పండిట్ లక్ష్మణాచార్యులవారు 1917-1918 లో మహాభారతమును 72 హరి
కథలుగా ఉపన్యాసములిచ్చిరి. వానిని ప్రచురించి యుంటిమి” అని గట్టువల్లి
శేషాచార్యులు శశిలేఖ అఫీసు, మద్రాసు వారు ప్రచురించిరి.

త్యాగరాజ స్వామివారి ప్రబంధములు 18వ శతాబ్దియంతమున రచిం
పబడినవి. ప్రహ్లాద భక్త విజయము, నౌకాచరిత్రము:- ఇందు కందములు

గీతములు ద్విపదలు కీర్తనలు సీనములు వృత్తములు గలవు, ఇది నాటకము. అంక విభజన గలదు. కథాప్రారంభమున దౌవారికు దొచ్చుట ప్రశ్నించుట, సూత్రధారుడు సమాధాన మిడుట గలదు. పూర్వము నాటకములకు రంగ ప్థలములు ప్రత్యేకముగా లేవు, వీధులలో కూడలిగా యున్నచోట్ల నాల్గుగుంజలు పాతుట మరుగునకై దుప్పట్లను తెల్లని గుడ్డలు కట్టుట వెలుతురుకై దివిటీలు వెలిగించుట, ఆ రోజులలో గ్రామములలో ఈదివిటీలు వెలిగించి మోయుట చాకలి వారిపని అయివుండెడిది. అందులకు వారికి మాన్యము లుండెడివి. త్యాగరాజు గారి వచనమును పరిశీలించినచో అనాటి నాటకము లెట్లుండెడినో విదితమగును.

ఇవ్విధంబున దౌవారికుండు వచ్చి సూత్రధారునింగని, ఈనభయేమి? ఈదివిటీల ప్రభలేమి? ఈమృదంగాది వాద్య మోషములేమి? ఈపొగపైన వేషములేమి? ఈనాటకంబునకు పేరేమి? దీనిఫలమేమి? ఈనాటకంబాడుమని ఎవరానతిచ్చిరో యావిషయముల నెరిగింపుమనగా సూత్రధారి యెరిగించు మార్గం బెట్టులనిన ————— దౌవారికుని వేషమెటులుండునో వాని అభినయమెట్టిదో యీ దిగువ త్యాగరాజ కీర్తన పరిశీలించిన తెలియగలదు.

క ల్యా జీ - ఆ ది

స॥ వాసుదేవ యని వెడలిన యీ దౌవారికుని గనరె॥

అ॥ వానవాది సురపూజితుడై - వారిజ నయముని మదిని

దలచుచును॥

చ॥ సీరుకావి ధోవతులను గట్టి - నిటలమునను శ్రీచార్ణము

బెట్టి పారివెడలి యీనభతో జుట్టి - సారెకు బంగరు

కోలను బట్టి

॥వా॥

2చ॥ మాటిమాటికిని మీనము దువ్వి - మన్మథరూపుడు తాననిక్రొవ్వి
దాటిదాటి పడుచును తానివ్వి - ధంబున బలుకుచు పకపక నవ్వి॥

3చ॥ బాగుమీర నటనముసేయుచును - పతితపావనుని తావేడుచుచు,
రాగతాళ గతులను బాడుచును - త్యాగరాజ సన్నుతుని బొగడుచును ॥వా॥

1921, బి. సుందరమ్మ :- వీరు రచించినది యక్షగాన మైననూ అంతా హరికథగనే యున్నది. కథ పేరు సంపత్సుక్రవార వ్రత కథ. ఈమె భర్త బి. శేషగిరిరావు హైదరాబాదు హైకోర్టు వకీలుకు అంకిత మిచ్చినది. సతీ కర్తవ్య సూచన యవి ఒక కంద పద్యము వ్రాసినది.

క॥ భగవతి భర్గవి నెంచుచు
మగువకుఁ గర్తవ్య మెద్ది మహిమనుకొంటిన్
మగని మనసెఱిఁగి బ్రతుకుట
తగు సతి కిదియొకటి దివ్య తపమను కొంటిన్॥

తన భక్తురాండ్ర హృద్ధరించు నుద్దేశ్యముతో పార్వతి శివు ననుజ్ఞ పొంది తన వ్రత మహిమ లోకంబున చాటుటకై బయలు దేరగా నారదు డెదురుపడి కలియ్యగములో లక్ష్మి పడుచున్న బాధలు పార్వతి కిట్లు వివరించె నను సరిరర్పమున ధనము దుర్వినియోగములను, గూర్చి ధనవంతుల దుష్ట వర్తనలను గూర్చి కవయిత్రి ఈ క్రింది సీసమును వ్రాసినది.

సీ॥ సోమరి పోతులై, సొక్కుచుండెడి వారి
 సొగసులకై యుండఁ, సొమ్ము నేను
 నిజ ధర్మముల్ మాని! ప్రజల పీడించెడు
 డాంబికాధములకఁ, దబ్బు నేను
 తనుజులై తలి దండ్రు! లను విడఱాదెడు
 తంటల మారికి! ధనము నేను
 హింసా పవాదంబు! సంసార మనియెంచు
 తంటరి వారింట! పంట నేను
 లంకులాడిని జేరి! బొంకులు బ్రతుకైన
 నమ్మిక ద్రోహి ధ! నమ్ము నేను
 దోపు తిరునాళ్లతో! ద్రోహులై జీవించు
 దుర్మార్గులింటిలో! దుడ్డు నేను
 కలహించి యన్యుల! కన్నీటిలో ముగ్గి
 కడతేరు వారికి! కాసునేను
 మన్యపానంబులో! మహితులై పోట్లాడు
 మానప్సేనుల ధన! మైతి నేను

గీ॥ ఎన్ని దుశ్చేష్టలున్న నే! నన్నిటికిని
 లొంగి యుందును వారింట! భంగపడుచు
 సుకృత శేషంబు కరగిన! సున్నయగుదు
 నైన నేమి ఫలంబు సం! మ్మాన మగునే॥

పార్వతి శుక్రవారమున సోమగిరి నగరంబు జేరి పద్మసాగరమను
 అయిదిండ్ల అగ్రహారము పోయి మొదటి యింటిలో ప్రొద్దెక్కిననూ

అందరూ నిదురించు చున్నందున రెండవ యింటికి పోయినది. అవట అందరు చదియన్నము తినుచుండిరి, మూడవ యింటిలో చింపిగుడ్డలు కుట్టుకొనుచుండిరి. నాల్గవయింటిలో తలప్రేలు గ్రక్కుకొనుచుండిరి. వారిండ్లకు పార్వతి పోలేదు, అయిదవ యింటిలో గృహిణి ఇల్లలికి స్రుగులు వేసి తోరణము లలంఠించి తులసి పూజచేసి గౌరి పంచాక్షరిని జపించుచూ బిచ్చమునకై పోయిన పతి రాకకెదురు జూచుచున్నది. ఉపా అట్టి బీద భక్తురాలింటికి పోయినది. ఆభక్తురాలి పేరు సుగుణవతి, ఆమెభర్త సదానందశర్మ మంచి భక్తుడు. గౌరి ముసలి ముత్తైదువ వేషములో వారింటికి పోయి ఇల్లాలిచే తులసి పత్రం గరిక వుప్పుములు గైకొని సుగుణవతిని సోమగిరి నగరమున గల ఉండ్రాళ్ల శెట్టి వద్దకంపెను. ఆమె పోయి గరిక పోచల నాతనికిచ్చి భోజన సామాగ్రి తెచ్చుకొనెను. ఇంటికి వచ్చు నరీకి సుగుణవతి గృహము భోగ భాగ్యములతో విలసిల్లు చుండెను. పార్వతి అదృశ్యమాయెను. ఆనాడు పూజా సమయంబున ఒక గొల్లపడుచు సుగుణవతి యింటికి మజ్జిగ పోయుటకై వచ్చి త్వరగా మజ్జిగ పోయించుకొనండి నాభర్త చావు బ్రతుకులతో మంచములో మున్నాడు, నేను త్వరగా పోవరానని యనగా ముసలి ముత్తైదువ వేషంలోగల పార్వతి ఆ గొల్ల పడుచుకు అక్షింతలు యిచ్చినది. ఇంటికి పోవునరీకి గొల్లదాని భర్త చని పోయి వుండెను. శవముపై అక్షింతలు చల్లగా భర్త బ్రతికెను. ఈవార్త ఆ దేశపు రాజు భీమవర్మవిని సుగుణవతిని రావించి శుక్రవార వ్రతకథ తెలుసుకొని పుత్రులు లేని తన భార్య హేమాంగిచే శుక్రవార వ్రతమాచరింప జేసెను. అంత వారలకు సుపుత్రుడు కలిగెను. ఇది ఇందలి కథా విషయము.

ఇట్టి కథలను మొన్న మొన్నటి వరకు చదువుకొన్న శ్రీలందరు పిచ్చికథలని నిరశించి నారు. మరల ఏదైనా సినిమాలో ఇట్టి వ్రతాచరణము

చూచినారేమో ఇప్పుడు విద్యావంతురాండ్రగు స్త్రీలు సయితము సదాచార సద్భక్తితో శుక్రవార వ్రతములాచరించుచూ, లక్ష్మి, పార్వతి, సరస్వతుల విగ్రహముల వలె ఆలంకారికులై భారతనారీమణులమని యనిపించు కొనుచున్నారు. ఇది శుభసూచకమే గదా? వ్రతములు నీతులు నియమములు ఆచారములు ధర్మములు, పుణ్యములు తీర్థములు క్షేత్రములు కళలు కవిత్వములు అన్నియు మానవులకేగాని పశువులకెందుకు?

ఇంతవరకు చదువరులకు, యక్షగాన రచనకు హరికథారచనకు శారతమ్యములు గ్రహించ గలందుకు కొన్ని యక్షగాన రచనలను వివరించితిని. మరియు ఇతివృత్తము వాని నామధేయముల తేడాను గ్రహించుటకై మరి కొన్ని వివరముల నిచ్చెదను.

బాలపాపాంబ అక్కమహాదేవి చరిత్రను, కొనేటి దీక్షితుడు విజయరాఘవ కల్యాణ నాటకమును, పురుషోత్తమ దీక్షితుడు తంజాపురాన్న దానమను నాటకమును, తంజావూరులోనున్న శహజీ మహారాజు ఆంధ్రము లో 20 యక్షగానముల నాటకములు. కశీరవుడను మైసూరు మహారాజు తెలుగులో 14 కురవంజికలై, పంచాయధికలై, నాట్యవిద్యావిలాసము వసంతోత్సవ విలాసము, విభక్తికాంతా విలాసము, అష్టదిక్పాలక విలాసము, పావకీనాటకము, వైవస్వత, నైఋతి, వారుణి, వాయవి, శోభేరి మొదలగు నాటకములు, శరభోజమంత్రి ఆనంతరాయమణి విద్యాపరిణయము తులబాణి అనునతడు శివకామ సుందరి పరిణయము, రాజనందన విద్యావిలాసము, ఆలారి కుప్పన ఆచర్యవిజయము, పంచనదీ స్థలపురాణము, భాగవత ధాన్యశాసన చరిత్రలు యక్షగానములు,

భాస్కర వెంకటాచలపతి :- (1731-1767) నాంచూరు పరిణయము యక్షగానము. తత్కేళ్ల పాటి లింగన్న విద్వత్త. భావి లానము యక్షగానము. 18వ శతాబ్ది మధ్యభాగమున కంకటి పాపరాజు విష్ణుమాయ విలాసము, శివాజి అన్నపూర్ణ పరిణయ మను నాటకము. వేరటూరు వెంకటరామ శాస్త్రి 12 యక్షగానములు 1846 లో ఎల్లయకవి చంద్రతారావిలాస యక్షగానము, దీక్షితుల పాపాశాస్త్రి చెంచు నాటకమును రచించిరి.

నిజాము రాష్ట్రమున మంథెన నివాసులు, మద్దయ కవి మంథెన రామాయణమును యక్షగానమును రచించియుండెను. 1800 సంవత్సరము లో ఇటుకల తిమ్మయ్య శెట్టి కన్యకా పురాణమును మైసూరు సామంతరాజగు సుగుటూరి ముమ్మడి తిమ్మరాజు (1614-1630) లో శంకర సంహిత యక్షగానము 17వ శతాబ్దిమున పిద్దేంద్రుడు భామాకలామము, లేక పారిజాతాపహరణమును యక్షగానము, త్యాగరాజు శిష్యుడు వేరటూరు అరుణాచలం 19వ శతాబ్దిమున కంసవధ యక్షగానం, 1830లో పితాపురం తాలూకా కొమరగిరి నివాసం చిలకమట్టి నారాయణాచార్యులు భాగవత దశమస్కంధ పూర్వభాగం రచించిరి. (ముసుసూరి-విద్యార్థికల్పితరువు)

1885 లో కావూరి వెంకటరామకవి సత్యన్నారాయణ చరిత్ర యను యక్షగానమును రచించెను. ఆగ్రంథము ప్రథమ ఖండిపై యిటుల వ్రాయబడి యుండెను “శ్రీమత్సమస్తసుజనులకు భగవద్భక్తి, నిశ్చలం బగు నటుల చేయ నర్హంబగు సీసత్యనారాయణ చరిత్ర యక్షగానము సంగీత సాహిత్య విశారదులగు శ్రీమాన్తమ్మారు లింగరాచార్యుల వారిచే పరిష్కరింపబడినది”.

1935 లో రామాయణము హరికథగా రచించిన రామపుత్ర 1905లో ఘముఖీదేవి చరిత్ర యక్షగానమును రచించినది. ఇది ప్రతివ్రత కథ, హరి

కథ రచనవలెనే యున్నది. 1878 లో వరగంటి శేషగిరిదాసు రామాయణ యక్షగానము షట్కాండలు రచించెను.

1909లో అగస్తరాజు రామన శీతాకల్యాణమును యక్షగానముగ రచించెను. ఈ గ్రంథము కేవలము బాలర కువయుక్తముగా వ్రాయబడినట్లు గ్రంథకర్తయే తెలిపినాడు. బాలరామాయణం సుమతిశతకం భాస్కర శతకం దుక్కిణీ కల్యాణము పిల్లలచే పూర్వము పాఠశాలలలో కంఠస్థము చేయించెడివారు. ఈ గ్రంథము గూడా అదేయుద్దేశముతో రచింపబడినది. కీర్తనలకు రాగములు నిర్ణయింపబడలేదు, ఇందు శ్రీరాముడు ఎరుకలసాని పేషములో సీతను కలుసుకొన్నట్లు వర్ణించబడినది. లిపి పెద్దపైజాలో నున్నది. రాముని గాంచినపుడు సీత పరిస్థితిని ఇట్లు వర్ణించబడినది.

అ ర్థ చ ం ద్రి క.

ముందరగా పోకముడి యటు పీడెన్
గ్రక్కున రవికె పటుక్కున పగిలెన్
మృగనేత్రికప్పుడు మేనుచెమర్చెన్
భయమును సిగ్గును పై పైగ్రమ్మెన్
గాజులు బిగువుగా గనుపించెన్
జాజులు కొప్పున జలజల రాలెన్
కొంచెముగా పైటకొంగిటు జారెన్
అందెలు ఘల్లుఘల్లుమనుచు మొరసెన్
కుచములా బరువు గునిపెను నడుమున్
సొమ్మల కాంతులు గ్రమ్మెను దిశలన్.

రా॥ గోపాల రామదాసు : - (1884) సీతాస్వయంవరమను యక్షగానమును రచించెను. గ్రంథముపై “జగత్సమేధిత పుణ్యసీమంతిని బాలికా ప్రముఖులు చదువుకొనుట కుపయుక్తముగా రచింప బడినది.” అని వ్రాయబడి యున్నది. ఈ కీర్తనను బోలిన కీర్తన హరికథలలో నెక్కువగా పాడబడుచుండును.

దరువు - సారంగ - ఆదితాళం

ఇందరిలో నెవ్వరిని బెండ్లాడెద విపుడుదెల్పుమో సీతా!
యందగతై నీమదికిట నమ్మతమైన దెసరు సీతా!
రతనాల తొటవు లమరిన యతడా! యతడుకాడు పోపోవే
ప్రతిలేని కిరీటము గలయతడా! యతడుకాడు పోపోవే
జతశాల్వలు కప్పుకొన్నయతడా! యతడుకాడు పోపోవే

— — — — —

చెలికత్తెలు సీతకు నభలోని రాజులను గూర్చి తెలుపుచూ ఇందెవరిని వరించితివని అడిగి తెలుసుకొను సందర్భములో పై కీర్తన పాడబడుచుండును.

1927 లో వరయూరు జియ్యడు తిరువడి సంబంధురాలగు రామానుజమ్మచే రచింప బడిన శ్రీరంగనాథుని పంగణ్ణుత్తరోత్సవ మను యక్షగానము ఇందలి అర్ధచంద్రిక.

శ్రీరంగాధిప నేవిత వరదా! కామిత ఫలదా! కరుణ
వినోదా! కమల మనోహర! కవికులపోషా! కన
కాంబరధర! కంజదళాక్ష! పంచాయధర! పన్నగ
శయనా! కౌస్తుభాంక శ్రీకస్తూరి రంగా॥

ఇందు కథయేనియు లేదు వర్ణనలమితము. రంగనాథస్వామి ఉత్సవములు, అలంకారములు వర్ణితములు. ఇట్టి యక్షగానములు నెల్లూరు వర్తమాన సమాజ గ్రంథాలయములో అనేకములు గలవు ఇట్లు ఆంధ్రదేశము నంతను ఎన్నిచేలు రచించిడి యుండునో అనూహ్యము

హ రి క థా క వు ల తా ల ప ట్టి క

క్రి.శ. 17 వ శతాబ్దములో శ్రీ కంచెర్ల గోచన్న (రామదాసు)

„ 17 వ శతాబ్దములో శ్రీ తిరుక్కడయూరి కృష్ణదాసు

„ 1829 — 1847 శ్రీ స్వాతి తిరునాళ్ మహారాజు

„ 1805—1870 శ్రీరామాయణం వెంకట నరసింహ కవి

„ 19వ శతాబ్దం చివర శ్రీ వెంకట విఠల్ దాసు

1898 శ్రీ గొల్లపూడి రామలింగ శాస్త్రి

1900 „ తాళ్లూరి నారాయణ కవి

1900 „ అన్నంరాజు సుబ్బరావు

1900 „ కందుకూరి చంగల్వరాజు

1902 „ మన్నేపల్లి వెంకటాచలం

1092 „ పేటూరి కన్నయ్య దాసు

1905 „ నీలి రాఘవదాసు

1905 „ మీనకగండం మునిస్వామి

1906 „ క్రొవ్విడి శేషవెంకట కాళీవతి

- 1909 „ అనైతాండాపురం భారతి గోపాలక్రిష్ణయ్య
- 1910 „ ఆదిభట్ల నారాయణ దాసు
- 1912 „ ముక్కవెల్లి నరిసింహదాసు
- 1913 „ వెంట సూర్యనారాయణదాసు
- 1914 „ తోట గురుమూర్తిదాసు
- 1914 „ గూడ క్రిష్ణయ్య
- 1920 „ బాబు P. S. నౌషర్వాన్
- 1920 „ నందివాడ జగన్నాథకవి
- 1921 „ వెలగల సుబ్బారెడ్డి
- 1921 „ అన్నదేవర నాగభూషరాయుడు
- 1921 „ చదువుల బసవ శంకరకవి
- 1921 „ చెరుకువాడ వెంకటరామయ్య
- 1923 „ తోట వెంకటాచలదాసు
- 1923 „ గుద్దంటి గోకర్ణము
- 1924 „ అయ్యగారి వీరభద్రరావు భాగవతార్
- 1924 „ పుతుంబాక శ్రీకృష్ణయ్య
- 1926 „ చీమకుర్తి వీరరాఘవరాయ కవి
- 1927 „ బి. బాలాజీదాసు
- 1927 „ బొమ్మరాజు జానకిరామశాస్త్రి
- 1927 „ చల్లా రామలింగయ్య

- 1929 ,, కందుకూరు చంగయ్యార్యులు
- 1929 ,, కారెపాకం శేషచలంపిళ్లై
- 1930 ,, గొర్తి కామరాజు భాగవతార్
- 1930 ,, రామాయణం రామక్రిష్ణయ్య
- 1933 ,, కారుపల్లి శివరామదాసు
- 1934 ,, తిరునగిరి శేషదాసు
- 1935 ,, కొమ్మూరి బాలబ్రహ్మనాందదాసు
- 1935 ,, కోసూరి భోగలింగదాసు
- 1935 ,, సూరినాగభూషణం
- 1936 ,, లకవరం శ్రీరామకవి
- 1936 ,, మద్దూరి సాంబయ్య
- 1937 ,, రామపుత్రి
- 1938 ,, కట్టా అచ్చయ్యకవి
- 1938 ,, మైనంపాటి నరిసింగరావు భాగవతార్
- 1939 ,, నల్లమల్లి బసివిరెడ్డి
- 1940 ,, జగ్గర్లపూడి వెంకటసుబ్బయ్య భాగవతార్
- 1940 ,, పెంటపాటి సర్వేశ్వరరావు భాగవతార్
- 1941 ,, మంచెళ్ల వెంకటసుబ్బరాయ భాగవతార్
- 1941 ,, అచ్చల లక్ష్మణకవి
- 1941 ,, పరిమి సుబ్రహ్మణ్య భాగవతార్

- 1942 ,, కామరాజు రామమూర్తిశర్మ భాగవతార్
- 1946 , గొన్నాబత్తుల పీఠేశ్వరింగదాసు
- 1946 ,, పెద్దింటి సూర్యనారాయణ దీక్షితదాసు
- 1946 ,. తిరుమల నల్లాన్ చక్రవర్తుల వెంకట
కృష్ణమా చార్యులు
- 1947 ,, ఉదయగిరి చన్నయ్య
- 1948 ,, అడిగోపుల వెంకటరంగం
- 1948 ,, జొన్నకూటి శామయ్యలుకవి
- 1950 ,, ధూళిపాళ వెంకట సుబ్రహ్మణ్యకవి
- 1950 ,, పెదపాటి కృష్ణమూర్తి బాలభాగవతార్
- 1951 ,, పుట్టా గోపాలదాసు
- 1952 ,, కొళ్లపూడి మల్లికార్జునరావు
- 1955 ,, ములుకుట్ల పున్నయ్యశాస్త్రి భాగవతార్
- 1955 ,, తెల్లాకుల వెంకటేశ్వరగుప్త భాగవతార్
- 1956 ,, దండు వెంకటరెడ్డి
- 1958 ,, పెళ్లూరు మస్తానయ్య
- 1959 ,, నేమాన వెంకట కొటీశ్వరశర్మ B. A.
- 1960 ,, సాధు సాంబశివ శర్మ
- 1964 ,; కడలి వీరదాసు
- 1967 ,, రావుల శ్రీరామయ్య

- 1970 ,, కె. శివరామిరెడ్డి భాగవతార్
 1972 ,, బండ్ర సుబ్రహ్మణ్య పండిట్
 1973 ,, పొతూరి మధుసూధనశాస్త్రి
 1973 ,, పొలంరాజు శీతారామయ్య భాగవతార్
 1976 ,, వాడరేవు శీతారామాంజనేయ భాగవతార్
 1976 ,, శ్రీపతి పండితారాధ్యుల సాంబమూర్తి భాగవతార్

ఈ కాలపట్టిక, గ్రంథములు అచ్చొత్తించినపుడు వేయబడిన నంబ త్వర సంఖ్యననుసరించి తయారు చేయబడినది. బి. బాలాజిదాసుగారి బాబు పి. యస్. నౌషర్వాన్ గారి రచనలు అదిభట్ల వారికి పూర్వమే ప్రచారములో మున్నవని పెద్దలవలనదెలియుచున్నది.

హరికథలు — గ్రంథపరిశీలన

కంచెర్ల గోపన్న గారు 17వ శతాబ్దములో స్వీయచరిత్రను యక్షగాన రూపమున రచించెనని శ్రీ శ్రీనివాస చక్రవర్తిగారి వాఙ్మతాల గ్రంథమువలెలువబడి యుండెను. మరియు తిరుక్కడయ్యారి కృష్ణదాసుగారు 17వ శతాబ్దమున రామదాసు హరికథను రచించెనని ముసునూరి వెంకట శాస్త్రిగారి విద్యార్థి కల్పతరువులో వ్రాయబడి యున్నది. దీనిని మొదటి హరికథ అని చెప్పవచ్చును. కానీ ఆ పుస్తకము పరిశీలనకు దొరుకలేదు. డాక్టర్ రాఘవన్ గారు, 18వ శతాబ్దములో యక్షగానములు హరికథలుగా, మారినవన్నారు. శాలివాహనశకము 1574 లో వరదరామదాసు గారు కంచి నుండి భద్రాద్రి చేరినట్లు (అనగా క్రీ. శ. 1652లో) నిర్ణయించిరి. వరదరామదాసుగారు ఆ ప్రాంతముననే రామదాసు హరికథ రచించియుందురు. గాన దీనినైనను మొదటి హరికథగా నిర్ణయించవచ్చును. లేక 1720-1790 ప్రాంతమున హరికథగా ప్రచారములో నున్న గోకులపాటి కూర్మన్నగారి మృత్యుంజయ విలాసమును మొదటి హరికథగా నిర్ణయించవచ్చునేమోనని తలంచెదను.

(1829-1847) స్వాతి తిరునాళ్ళ మహారాజు తిరువాన్కూరు పాలించెను. వీరు మేరుగోస్వామి ప్రోత్సాహముచే నంస్కృతములో కుచేలో పాఠ్యానము, అణామిళోపాఠ్యానము హరికథలుగా వ్రాసెనని శ్రీ రజనీ కాంతరావుగారు ఆంధ్ర వాగ్గేయకారకుల చరిత్రలో తెలిపియుండిరి.

19వ శతాబ్దపు చివరి ప్రాంతమున శ్రీమాన్ పెంకిపాటి పుత్రాచార్యగారు గజేంద్ర మోక్షమును హరికథ, రామజననము, పుట్టాంగద, చక్ర

బాయి అను హరికథలను రచించెను. గజేంద్ర మోక్షమను హరికథలో ప్రార్థనాదికములు లేకనే కథారంభము చేయబడినది.

రామదాసు చరిత్ర :- ఈ గ్రంథము హరికథగా బహుళ ప్రచారములో నున్నది. దీనిని మొదట వ్రాసినవాడు రామదాసు అని యీ క్రింది తొహరానుబట్టి తెలియును.

తొ హ రా :—

రామదాసుకథ వరరామదాసు రచించెను సూచనగా
ప్రేమతోడ సింగరిదాసీ కథ ప్రకటన పఠచెను బాగ॥

రామదాసు తనస్వీయచరిత్రను తానే వ్రాసుకొనినట్లు వారి కీర్తనలోని భావమును బట్టియే విదితమగుచున్నది. ఈతడు చిన్నప్పటినుండియే భక్తి భావమును అలవడజేసుకొనినాడు. అయిదేండ్ల ప్రాయమున రామాయణకథను విని భక్తిపరవశుడైనాడు, బాల్యమున బాలరామాయణాది గ్రంథముల పఠించినాడు. గోపనయని యీతని మొదటి పేరు. గోపన యనగా క్రిష్ణయ్య, కానీ యీతడు రామదాసైవాడు. చూచితిరా బాల్యమున బాలరామాయణ పఠన ప్రభావము !

రామదాసుగారి కీర్తనలలోని భావములు ముత్యములు రత్నముల వంటివి.

రామనామమే జీవనము అన్యమేమీరా కృపావనము॥

తారకమంత్రము కోరినదొరకెను ధన్యుడ నైతిని ఓరన్నా॥

శ్రీరామనామము మరువను సిద్ధము యమునకు వెరువను॥

బొయ్యేటప్పుడు వెంటరాడుగా పుచ్చిన వత్కెనా॥

తక్కువేమి మనకు రాముండొక్కడుండు వరక॥
 అబ్బిబ్బి దెబ్బలకు తాళలేర రామప్ప గొబ్బిన నన్నెలుకొరా॥
 రక్షించె దొరవని నమ్మితి నన్ను శిక్షింప తప్పేమి జేసితి॥
 ఇజ్జికుకుల తిలక ఇకనైన బలుకవె రామచంద్రా॥
 అడుగుదాటి కదలనివ్వను నాకభయమివ్వక నిన్నువిడువను॥
 ననుబ్రోవమని చెప్పవే శీతమతల్లీ॥

అని యిట్లు రామునితో తనభాధలను భక్తితో పట్టుదలతో పంతముతో బ్రతిమలాడుచూ బెదరించుచూ దీనముగా ధైర్యముగా స్వతంత్రముగా నిష్ఠురముగా విన్నవించుకొని ముక్తిని గొన్న చరితార్థుడౌ రామదాసు చరిత్ర, వారి కీర్తనలలో తెలియుచున్నది. శ్యాగరాజు భక్తి మనవి చేసుకొన్నట్లుండును, రామదాసు భక్తి, అప్పు వసూలు చేసినట్లుండును. అంతేగదా మరి, రామదాసు రామునికి House building loan యిచ్చినాడు. శ్యాగరాజుట్టి అప్పు యేమియు రామునికి యివ్వలేదుగదా? అందుచే రాముని దణయించుటకు శ్యాగరాజుకధికారము లేదు.

1898 గొల్లపూడి రామలింగశాస్త్రిగారు శంకర విజయమను హరి కథను రచించిరి. వీరి నివాసం ప్రకాశం జిల్లా కొత్తపట్నం.

తూము నృసింహదాసు చరిత్ర :—

దీనిని సంబెడుమానూరు సూరి రచించెను. పింగరిగాను వ్యాప్తిలోనికి దెచ్చెను. ఈ గ్రంథము రామదాసు చరిత్రమును బోలియున్నది. నృసింహ దాసు గుంటూరు వాస్తవ్యుడు, ఆంధ్ర సంస్కృత పండితుడు, రామదాసు

వంటి భక్తుడు. హరికథలు జెప్పెడివాడని ఈ క్రింది తొహరాను బట్టి తెలియును. ఈయన త్యాగరాజు సమకాలికుడట.

తొ హ రా :—

అనిశము హరికథ చేయుచు నానందాబ్ధిలోన దేలుచును॥

మునుపు ఘనులు నడిచిన మార్గమున మోక్షమంద గోరుచును॥

ఈ చరిత్రమందలి కీర్తనలు కొన్ని నృసింహదాసుగారి స్వంతరచనలే అయి యున్నవి. కీర్తన చివర వారి నామము మకుటముగా గలదు. రామదాసు గారి కీర్తనల ననుకరించినాడు, తీర్థయాత్రలు చేసినాడు. తిరువళ్ళిక్కేణి పురమున భక్తుడగు వరద రామదాసు ఆయనవెంట భద్రాద్రికి పోయి లక్షయాభై వేల వరహాలు (వరహా అనగా నాలుగు రూపాయలు) నృసింహదాసుగారికిచ్చి రామోత్సవములు చేయించిరి. కొంతకాలము పిమ్మట అన్యస్తతచే వరదరామదాసు గారు పరమపదించిరి. నృసింహదాసుగారు భక్త బృందముతో భజన చేయుచూ తెప్పనెక్కి గోదావరిలో ఋణిగి మోక్షమందిరి. భగవదవతారపురుషులు గూడా యిట్లే అంత్యమున దేహమును చాలించిరిగదా ! తెలియకుండా రైళ్లలో విమానములలో బస్సులలో ప్రాణాలు పొగొట్టుకుంటాకు సామాన్యులు. భక్తులు తెలిసి భక్తితో భగవన్నామ స్మరణతో పరలోకయాత్ర కేగుదురు. ఈ గ్రంథమందలి ప్రసిద్ధమగు కీర్తన యిది.

కీర్తన

భజనజేసే విధము దెలియందీ - జనులార మీరు

నిజముగనుగొని మోదమందండి॥

భజనజేసే విధము దెలియక - నిజముగా హరిభక్తులనుకొని॥

మదగజము దెగవ్రేయలేకను - సుజనులని
తిరుగలగ నేలను॥

వారువీరని యెంచబోకండి జనులార మీరు
నోరువచ్చిన వారు గాకండి॥

వారువీరని యెంచుచెల్లను - సారము లేనట్టిహీనత
సొరుపులకే గాక పుణ్యధారి కథలందేమి యున్నది॥

జ్ఞానులనుకొని యెగపి పడకండి - జనులార
తత్త్వజ్ఞానమందే మనసు నిలువండి॥

జ్ఞానులనుకొని యెగపివడి - యజ్ఞానములు పైబెట్టి కొనినను॥

మానసంబున బుట్టిజచ్చియుఁ - బూని మరి
జన్మింపవలయును॥

రూటమాటా లాడబోకండి - నరులార కలియుగ
నాటకములోఁ జిక్కబోకండి॥

రూటమాటా లాడి పొట్టహాటికి - వేషములు దాల్చుక॥

మాటికి యమబాధలాచే - గాటికిం బోవంగ నేటికి॥

ఈ కీర్తనలోని సీతిని ప్రజలు గ్రహించి పాటిస్తే మనకిక ఈ రాజ
కీయ పార్థిలతో నిమిత్తమే వుండదు. కులమత ద్వేషములేయుండవు, భూలో
కం స్వర్గతుల్యమగును. ఇట్లు పూర్వం హరిదాసులు పండితులు గురువులు
లోకశాంతి కై బోధనలు చేయుచుండెడివారు. ఇప్పుడు వారి ప్రచారము

తగ్గించి. రేడియోలు, సినిమాలు, పత్రికలు ప్రతానాయకుల ప్రచారమునొక్క..
ప్రతి.

కామరాజు సింగరిదాసు

కామరాజు సింగరిదాసు :- జననం క్రీ. శ. 1840 పీరిది
పండిత వంశము. ఈయన మనుమడు అనుభవానందస్వామిగా మారెను.
ఆయనయే భక్త సింగరిదాసు చరిత్ర అనుపేర నొకగ్రంథమును వ్రాసెను.
సింగరిదాసు తండ్రి కృష్ణయ్య మహాభక్తుడు; కొణిదెన అను గ్రామమున
అంజనేయస్వామి గుడిగట్టించెను. సింగరిదాసు యొక్క పితామహుని సోద
రుని కుమారుడు అబ్బయ్య అను భక్తుడు నెల్లూరులో నివాసముండినపుడు
పురవీధులలో బిగ్గరగా భక్తిగీతములు పాడుచుండెడివాడట. అద్దంకి వద్దగల
సింగరికొండలోని వరిపంపాస్వామి పీఠికి ఆరాధ్యదైవము, అందువలననే
సింగరిదాసు అని నామకరణము జరిగెను. బాల్యమునుండియే భక్తుడాయెను.
ఇది సంవత్సరముల వయస్సున ఆరేండ్ల కన్నీయ రుక్మిణమ్మను పెండ్లాడెను.

అనాటి యాచారమట్టిది. శూద్రప్రీతి భక్తులగు సీతాంబవద్ద దాసుగారు తారక మంత్రోపదేశము పొందిరి.

అద్దంకిచేరువలో వెంకటాపురము నివాసము. అటనుండి దాసుగారు కాలినడకన తంబూరాదులతో భజన చేసుకొనుచూ పదిహేను రోజులలో నెల్లూరుచేరి రంగనాథుని దర్శించి కీర్తించి తన్మయుడై తిరిగి ఇరువది రోజులలో వూరు చేరినాడు. తనభక్తి కార్యక్రమములకు భంగకరమని యెంచి ప్రభుత్వోద్యోగమును నిరాకరించినాడు. బంధువుల ఆహ్వానముపై చిత్తూరు జిల్లా పూతలపట్టు గ్రామములో పాతకాల నెలకొలిపి ఉపాధ్యాయుడుగా ఒక సంవత్సరము జీవితము గడిపినాడు. మరల వెంకటాపురము చేరి ఒకప్పుడు 91 దినములు కాలినడకను తిరుపతియాశ్రమ గావించినాడు. రేపల్లెలో పొన్నూరులో నూజివీడులో బందరులో గూడా నివసించాడు. 1889లో భార్య స్వర్గస్తురాలాయెను. అనేక కీర్తనలు వ్రాసినాడు, రచనలు సాగించినాడు. ఈ క్రింది కీర్తన పొన్నూరు భావనారాయణ స్వామిమీద చెప్పిన కీర్తన.

య ము నా క ల్యా ణి - ఆ ది తా శం

వారాయణ యనరాదా మనసా

నరకము దొలగునె యో మనసా॥

పొన్నూరీపుర భావదేవుని

పొంగుచుమదిలో నుంచవె మనసా॥

చెన్నువెలసిన సాంబశివుని నెడ

పన్నుతింపరాదట వే మనసా॥

కంజదళాక్షనుజుని లక్ష్మణుని

ఘనముగ శ్రోచిన ఘనుడే మనసా॥

సింగరిదాన హృదయకరికా
సంగతుడాయెను యో మనసా॥

సింగరిగిరి నివాసుడయిన
శ్రీనరహరి నమ్మవె యో మనసా॥

వృద్ధాప్యములో రామేశ్వర యాత్రచేసి 1916 జూన్ లో నవ్యసించి సమాధి బొందెను.

సింగరిదాసు కుమారులు మంచి యుద్యోగములలో నుండిరి. భజనలు చేయుట పురాణకాలక్షేపములు చేయుట ఈయన దినచర్య. ఈయన మంచి పండితుడు గూడా. ఈయన ఆర్యేలనియోగి బ్రాహ్మణుడు, ఆంధ్రలో ఉత్తరమున కోస్తా ప్రాంతమున నివసించువారు ఆర్యేల నియోగులనబడుదురు. నెల్లూరు చిత్తూరుజిల్లాల ప్రాంతవాసులను ప్రాంభాడు నియోగులందురు. ఉభయుల వృత్తిధర్మము లొకటే. అయిననూ రాజు మంత్రి అమాత్యుడు, అనుపదములు నామధేయముల చివరగలిగి యుండుట ఆర్యేలవారి ఆచారముగా యున్నది పూర్వము. అందునుబట్టి వారలు పూర్వము రాజ్యవరిపాలనాధికారములు కలిగియున్నట్లు విదితమగుచున్నది.

రామదాసు చరిత్ర తూము నృసింహదాసు చరిత్రను వ్యాప్తిలోనికి దెచ్చిన భక్తుడీతడే అయివుండునని నమ్మవచ్చును. కానీ యీ విషయము సింగరిదాసు చరిత్రలో కనుపించదు. అయితే హరిభజన సింగరిదాసు, అను పేర, పెద్దదాసు అనునొక హరికథ రచింపబడి యున్నది. ఆ గ్రంథము పరిశీలనకులభ్యము కాలేదు. భక్త సింగరిదాసు ఆంధ్ర ప్రాంతము వాడు, వరదరామదాసు, తూము నృసింహదాసు చరిత్రను రచించిన సంభెరుమానూరు సూరి, దక్షిణాది వారుగానున్నారు. మరొక సింగరిదాసున్నట్లుదృష్టాంతములు దొరుకలేదు.

రామాయణం వెంకట నరసింహ కవి :—

వీరు 1805-1870 సంవత్సరముల మధ్య కాలమున జీవించి యుండిరి. ప్రకాశం జిల్లా పెదకొత్తపల్లి నివాసము. తండ్రి పేరంరాజు, ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణులు. రచన గోపాలక్రిష్ణ విలాసము, గ్రంథము ద్రణ కావలి వాయునందన ముద్రణాలయమున జరిగినది. ఇది గేయప్రబంధము. భాగవతమునకు సంబంధించినది. గ్రంథము పైన యక్షగానమని గాని హరికథ యనిగాని లిఖింపబడ లేదు. గేయప్రబంధమని గ్రంథ పీఠికలో తెలుప బడినది. కవిగారి పౌత్రీ పౌత్రుడు చదలవాడ వెంకట రమణదాసు 1964లో ఈ గ్రంథమును ముద్రింప జేసినాడు. అంత క్రితమిది వ్రాతప్రతి గనే యుండి యుండెను. కవికండిత పంశస్థుడు, సంగీత సాహిత్యము లందు నిష్ణాతుడు. వీరి ముదిమనుమడు రామాయణం సీతాపతి యనునాతడు 1930 ప్రాంతమున ప్రఖ్యాత హరిదాసుగ నుండెను. కవికి అభినవ పోతన యను బిరుదు గలదు. వేదాంత జోతిష వాస్తు ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్ర పారంగతుడు. గ్రంథము త్రయోదశ ప్రకరణములుగా విభజింప బడినది. ఇందు షోడశోపచార పూజ ఏకాంతసేవ ప్రభాతసేవ పెండ్లి ఎదురుకోలలు జువ్వము బంతిపాటలు నాగవల్లి పాటలు గలవు. అనుప్రాసాది శబ్దాలంకారములతో గూడిన పద్యరచన గలదు. శ్లోకరచన గూడ గలదు. సంస్కృత పదరచన యధికము. ప్రతి కీర్తన చరణముల యందు కొంత తెలుగు కొంత సంస్కృతము అంత్యమున భరతశాస్త్ర శబ్దముల ముక్తాయంపుతో రచన సాగినది. కవితాశైలి కాఠిన్యము, పామరులకగోచరము. గొప్ప విద్వాంసుడయి యుండియు కవిగారు పోతనవలె హాళికవృత్తితో జీవితము గడపినాడని వారిబంధువు కావలి హైస్కూలు తెలుగు పండితుడు శ్రీవదాల రామమూర్తిగారు గ్రంథమున పీఠికలో వ్రాసియున్నాడు. శ్రీకృష్ణజననము

బాలక్రీడలు గోపత్సపాలనము వేణుగానము కృష్ణగోపికాన్వేషణము రాధా
మాధవ సంవాదము గోపికాగీతలు రాసక్రీడ మధురాప్రవేశము కంసవధ
రుక్మిణీ కల్యాణము పూజావిధానము ఏకాంత సేవ వృధగ్విధ రుక్మిణీ
కల్యాణము అను కథలుగ గ్రంథము విభజింపబడినది. కథ చాలా సంగ్రహ
ముగా రచియింప బడినది. మచ్చునకొక పద్యరచన పరిశీలించుదము.

ఉ॥ రాసము పావబంధకని, రాసము నాట్యకథా ప్రబంధనో
ల్లాసము బంధించిత్రిత వి, లాసము మోహలతానుబంధ నా
ట్యాసము కుండలీకృత వి! భాసిత తాళ యానుసంధ వి
న్యాసము బ్రస్తుతేక్షణ వ! కాగత నేత్ర లనద్వికాసమున్-

ఈ మాదిరి అంత్యానుప్రాసము లెక్కువై జిగి కూర్చిన పద్యములనే
కము లీ గ్రంథమున గలవు.

కీర్తన - కల్యాణి - ఆదితాళం

పల్లవి॥ శ్రీకల్యాణౌ భైష్ణికృష్ణా
సేవేహం సతతం॥

అనుపల్లవి॥ లోకోద్ధరణ చటార్దమవన్యాం
శ్రీకల్యాణ గుణైరవ తరితౌ॥

చరణము॥ ఈకాముని జననీ జనకుల నిదె
యాకామములెల్ల దీర గొల్తుము
తాకిట తకయ్యె! దిమికిట! యేకిట కిణయె
దిణకిణ! తాకిడ్కతక ధీకిడ్తక దిమితక!
ధణాయుణా! కిణధిమితక! దదిగిణ ॥శ్రీక॥

కన్నయ్యదాసుచే రచించబడినది కాళిదాసు హరికథ. కాలము తెలియదు పురాతన గ్రంథము. వీరి గురువు వీరభోగేంద్రుడు, బాషగ్రామ్యము అన్యదేశీయము. ‘‘ అల్పద్రోహము, యాపై ఆయిదు దేశములు ’’ ఇట్టి పదములు గలవు కవి ఆరవదేశ ప్రాంతము వాడై యుండనొవు. రచనలో ఆధ్యాత్మిక బోధ ఎక్కువ.

క్రీ. శ. (1900) అన్నమురాజు సుబ్బారావు గారు నూతన చంద్రహాస హరికథను రచించిరి. బుచ్చమాంబ, పిచ్చయ్య తల్లిదండ్రులు, ఆర్వేల నియోగులు. ప్రార్థనాదికములు లేవు, రగడలు మిక్కుటముగా రచించ సడినవి. ఈ గ్రంథము నకలేశ్వరున కంకిత మివ్వబడెను. దీనిని బుర్ర కథగా గూడ చెప్పెడినారట, చంద్రహాసుని వివాహ సందర్భమున బ్రాహ్మణులకు సంభావన లిచ్చుట ఈ రగడలో హాస్యముగా వర్ణింపబడెను.

ర గ డ

కాకినాడ శివ్యాపుధానులు - కాంతా సాంబయ్య
రేకపల్లి నరసింగ శాస్త్రిలు - తొకల మంగయ్య
చింతల తిమ్మన పోమయాళులు - చీకుల కోటయ్య
గంతుల పోతన గంగన చింపన - గరుగల కోనయ్య

అద్దులేక నీ బ్రాహ్మణు లందరు - ఆతి వేగంబునను
బుడ్డి చెంబు లంగోష్టములను చే - బుచ్చుక గుంపుగను.

క్రీ. శ. 1900 సం॥ కడూరి చెంగల్వరాజు నూతన చంద్రహాస యను హరికథను రచించెను.

1900 సం॥ తాత్కాలిక రాజ్యాంగ కవి గారిచే మోక్షగుండ రామాయణము హరికథ రచింపబడెను. ముద్రితమై అంధ్రమున ప్రఖ్యాతి గాంచి బహుళ ప్రచారములో నున్న సంపూర్ణ లక్షణములు గల హరికథ ఇదే అయివున్నది. ఆధ్యాత్మ రామాయణములోని దొరతలు తీర్చినవి మోక్షగుండ రామాయణమని రజనీ గారనిరి. వీరి తల్లిదండ్రులు జ్ఞానాంబ కృష్ణయ్య మంత్రి. మంత్రి యనగా అర్వేల నియోగి వ్రాహ్మణుడు. వీరు బ్రహ్మోత్తర ఖండమను మరియొక గ్రంథమునుగూడా రచించిరి. ఈ రామాయణమును మహాకవి జనమంచి శేషాద్రి శర్మగారు సరిచూచినట్లు గ్రంథమున తెలియచున్నది. ఈ గ్రంథము విశంభీ సం॥ర చైత్రమాసమున శ్రీరాముడు పుట్టిన మాసములోనే రామాయణ రచన ప్రారంభమగుట విశేషము.

క్రీ. శ. 1898 సంవత్సరములో ఈ గ్రంథము రచింపబడె యుండ నోవు. గ్రంథమునకు హరికథ యని నామ మేర్పరుప బడి కాండ విభజన జరిగినది. ప్రారంభమున రామస్తుతి గురుస్తుతి గణపతి, సరస్వతి స్తుత్యంతములు కీర్తనలు పద్యముల ద్వారా జరిగెను. కవిగారి స్వగ్రామమగు మోక్షగుండ రామునకే గ్రంథము అంకిత మీయ బడెను. కవి వంశావళి వివరింప బడినది. వీరికి స్వప్నమున రాముడు కారణాచార్యులగు వెంకట శివుని రూపంబున గానిపించి ఆజ్ఞ యిడి నందున రామాయణ రచన ప్రారంభ మయ్యెనట. కీర్తనల చివర మోక్షగుండ రామాయణ మకుటము గలదు. వార్షికీ విశ్వామిత్ర రామాయణముల నమనరించి ఈ గ్రంథము రచింప బడెను. మొదట ఈగ్రంథమును షేమూరి యజ్ఞనారాయణ, నరిపింహ శర్మ లను వారలు పఠించి లోకమున ప్రచార పరచిరి. ఇతర రామాయణ హరికథ లందు గానరాని విచిత్ర విషయము లిందు కొన్ని గలవు. అవి యేవవగా దశరథునికి ముగ్గురుగాక మరి 350 మంది భార్యలు గలరు. కవి వైస్వము

72 వేలుగాదు 72 వెలువలు, సీత పూర్వ జన్మ వృత్తాంతము గలదు. రాముడు మేనమామల కుమార్తెలను భూ, నీళ, విమల, జ్ఞాన, క్రియ యోగాది నామముల బరగు 129 మందిని పెండ్లాడెను. కలహో పాఖ్యానము అనగా గయ్యాళి భార్య చరిత్ర గలదు. సీతా స్వయంవరమునకు రాజులే గాక కొండలు, నదులు, నాగులు, యక్షులు, దేవతలు గూడా వచ్చిరట.

చ॥ శరుణను భేదరుల్ సురలు! నాగులు యక్షులు సిద్ధ చారణుల్!
గరుడులు రావణా ద్యసుర! కాంతులు మౌనులు వార్ధులున్ గిరుల్!
దరువులు కామ రూపములు! దాల్చి మహా విభవంబుతో స్వయం
శరమును జూచు కోరికను! వచ్చిరి తన్నగరంబుఁ జేరగన్॥

కాకాసురుడు సీతకాలి వ్రేలును ముక్కుతో బొడిచెను. శూర్పణఖ కుమారుడగు జంబు కుమారుని తల లక్ష్మణుడు కత్తితో నరికెను. మైరావణ చరిత్ర గూడా గలదు. సీతను రావణు డంటలేదు.

క॥ జనకజ చుట్టును ఘోషిని
దన నఖములఁ ద్రవ్వె బాహు! తతిచేఁ గడున్
బల్మిని నెత్తి రథముపై నిడి
వినువీధిని బలుప నవుడు! పేగము తోడన్॥

కాళ దృమములు బడగొట్టు నవుడు రాముడు, ఆదిశేషుడైన లక్ష్మణుని అంఘ్రితలము తనకాలితో నలుపుట, ఇట్టి విశేషములు ఈ గ్రంథమున గల ప్రత్యేక విషయవర్ణనలు, కవిత్వము సులభ గ్రాహ్యము. సరళము మృదు మధురము. ద్రావిడపాకము హాస్యరస భరితము వర్ణన కర్థానందము, కీర్త

నలు జాగాలు మిత్రలు గలిగి యున్నవి. అంత్యప్రాస యమకాది నియమములతో రంజకముగా నుండును. ప్రాచీన సంప్రదాయము ఆకాశవాణి భక్తి రంజనీ కార్యక్రమములో ఈ మోక్షగుండ రామాయణ కీర్తనలు ములుగుట్ల నదాన శాస్త్రి భాగవతార్గారు పాడుచుండుట మనము వినుచునే యున్నాము. తోహరాలకు ఒకే పల్లవి గలదు.

తో హ రా :—

రామా రామా యనవే! శ్రీరామా యణ కథ వినవే!

రామా రఘుకుల రామా! సీతారామా రామా యనవే!

రామామణిరొ రమ్యంబగు శ్రీరామాయణ కథ వినవే॥

రామామణిరొ యనగా పార్వతిని శివుడు సంభోదించి రామాయణ గాథను చెప్పుచున్నాడు.

కీర్తనలవైన చదువరులకు పాడుకొను పద్ధతి తెలియ జేయుటకై “భజియింప వలె మనసా, వలె” అని అప్పట్లో ప్రచారములో నుండు కీర్తనల మాదిరులను గుర్తించ బడినవి. వచన రచనలో ప్రాసవిన్యాస మెక్కువ. ఇప్పటి భావకవిత్వములో గూడ ఈలక్షణ మెక్కువ. మత్త కోకిలలు ద్వీపదలు షష్ట్యంతములు లావణులు మున్నగు పాతపద్ధతి రచన యెక్కువ. విషయ సూచిక విశదముగా నివ్వబడినది. విషయ సూచికను చూచినంతనే సంగ్రహముగా రామాయణ కథ గ్రాహ్యమగును. హాస్య రసము రచనలో మిక్కిలిముగా నున్నది, మచ్చునకీ దిగువ వచనమును పరి శీలింపుడు. ఇది సుందర కాండలో జంబుమాలి హనుమంతుని సంవాదము.

జంబుమాలి :- వేదండు తుండ నిభంబగు నుద్దండ భుజా దండం
 బున బ్రహ్మాండంబున నుండిన కొండలయినఁ బిండిపిండిగఁ జేయజాలిన
 దండిమగండ నగు నాదండకు రాగ బుండరీకాక్షందైన నోపఁడు, నీకండ
 లొక కండకయినఁ జాలవే! మంచిడుండము భండనంబున నీగుండెలు
 ఖండించి దండధరుని యండకుఁ బంపెద మొండీ యనిన విని, యాంజ
 నేయుండు ఖండేందు మౌళి కొదండంబుఁ బిండిచేసిన కొదఁడపాణి భటుండ
 చండాంశ సుతుని సచివుండ నాంజనేయుండ భండన భీముండ గుండెగల
 భూరండపైన నిండు వేడ్కతో రారా రఁదా! ఇప్పుడే మోయింతు నీముండ
 చేనెడ మరల మాట్లాడ కుండ :—

ఈ వచనములో భావమునకుఁ దగిన శబ్దరచన గూడ చేయ జడినది.
 ఇందు సున్నతో గూడిన, డకారము, పలుమారు అవృత్తియై చెవికింపు
 దోచు చున్నది, కొన్ని కీర్తనలు తాళ జ్ఞానము లేని వారు పాడజాలరు. కానీ
 కవులెల్లరకు నన్నయ్య భారత మెట్లుపయోగపడినదో అట్లు హరికథా రచయి
 తలకు మోక్షగుండ రామాయణ ముపయోగ పడినది.

బ్రహ్మహత్తర ఖండము :—

దీనికి హరికథయని నామకరణము చేయబడెను. నెల్లూరుజిల్లా పొదిలి
 దివిజన్ తర్లుపాడు నివాసులు వైశ్యులఁ జాలు వారెల్ల రామాయణమును
 ప్రేరణమున తాళ్లారి నారాయణశాస్త్రి కవి పదపద్య గుచ్ఛాన్నియని పదము
 చెను. మోక్షగుండ రామాయణము హరికథ తరువాత రచింపబడినది, ఈ
 కథ స్కాండ పురాణాంతర్గత మైనది పద్యరచన తక్కువ, సంభాషణ వచన
 ములు గలవు. ఇట్టి సంభాషణలు బి. బాలాజి దాసుగారి రచనలో గలవు.
 కాని పరిమివారి అదిభట్ల వారి రచనలో లేవు, ఈకథ 14 భాగములుగ విభ

జింప బడినది. 1 శైవపురాణము 2 శివరాత్రి మహిమ 3 దీపకలితా ప్రదాన
మహిమ 4 శివదోష మహిమ 5 పక్షప్రదోష మహిమ 6 సోమవార వ్రత
మహిమ 7 శివకవచ ప్రభావము 8 విభూతి మహాత్మ్యము 9 లింగారాధన
మహిమ 10 ఉమామహేశ్వర వ్రతము 11 రుద్రాక్ష మహిమ 12 రుద్రాభి
షేక మహిమ 13 పురాణ శ్రవణ ఫలము 14 గౌరి కల్యాణము.

ఈ క్రింది పద్యమును బట్టి హరికథలు యక్షగానములు ఒకే జాతికి
చెందినవని మనము గ్రహింపవచ్చును.

సీ॥ శ్రీమీట నేరెళ్ల రామయ్యగారి ప్రే
రణను లాఘూరి నా! రాయణ కవి
శాలివాహనశక సంవత్సరంబులు
షట్కర వసుసోమ! సంఖ్యఁదనరఁ
గ్రోదినంవత్సర మాధవాశివక్ష
వర దశమి శశివా పర శతభిష
తారా మిధునమున నారంభమొనరించి
కడగి బ్రహ్మాత్తర ఖండ పద్య॥

గీ॥ కావ్యమును యక్షగానంబు గారచించి
తల్లుపాట్పుర సీలకం ధరున కొనఁగె
నవని నాచంద్రతారార్క మగుచు నీవు
రాణంబుకడు నల! రారు గాత॥

పైపద్యమున చెప్పిన ప్రకారం శాలివాహనశకం 1828 అనగా
క్రీ. శ. 1904 వ సంవత్సరమున ఈ గ్రంథము రచింపబడినట్లు విదితమగు
చున్నది.

కీర్తనల చివర “తర్లపాటికుని” అను ముద్రగలదు. మోక్షగుండ రామాయణమున కున్నంత ప్రచారము ప్రశస్తి ఈ గ్రంథమునకు లేదు.

1902 సం॥ ప్రాంతమున మన్నేపల్లి వెంకటాచలం పంతులు గారు శ్రీరామచంద్ర లీలాతరంగిణి యను హరికథను రచించియుండిరి. గ్రంథము నెల్లారు రామకృష్ణా ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రింపబడినది. నివాసము నెల్లారు, తలిదండ్రులు వెంకమ్మ శీతారామయ్యగారలు, ఈ హరికథా గ్రంథ ప్రారంభమున కవిగారి జీవిత చరిత్ర తెలియజేయబడినది. వీరు కథ కులుగాదు కవులు మాత్రమే అయివున్నారు, ఉపాధ్యాయవృత్తిలో కొన్నాళ్లుండి కనిగిరిలో ప్లీడరు వృత్తిలో ప్రవేశించిరి. సంగీత సాహిత్యములందు కృషిచేసిరి, అరణ్యకాండ వ్రాయుచు 1905లో కవిగారు స్వర్గస్తులైనారు. రచన 1902లో ప్రారంభించబడినది, గ్రంథము బాల అయోధ్యకాండలు మాత్రమే రచింపబడినది. కవి జీవించి యుండినచో గ్రంథము షట్కాండములు పూర్తిచేసియుండెడివాడు, ఈరెండు కాండల గ్రంథమే పూర్తి రామాయణ గ్రంథమునకుండు పేజీలుగలిగి కథవిస్తారముగా రచింపబడినది. రచన ప్రాచీన యక్షగాన సంప్రదాయ పద్ధతిలో నున్నది. గ్రంథమునకు హరికథయని పేరు. ప్రారంభమున విష్ణు, శ్రీ, భూ, నీళ, శ్రీగురు, విష్వక్సేన, హయగ్రీవ, అనంత, వైనతేయ, ద్వారపాలక, పంచాయధ, తిరువాభరణ, బ్రహ్మ, నరస్వతి, శంకర, పార్వతి, వరమభాగవత, ఆంజనేయ, గురు వరంపర, సంస్కృతాండ్ర కవి, కృతినాయక స్తుతి గీతములు, పద్యములు గేయములలో రచించి అటు పిమ్మట షష్ఠ్యంతములు రామాయణ మహాత్మ్యము వ్రాసి తదుపరి కథారచన ప్రారంభింపబడినది. షష్ఠ్యంతములనగా గ్రంథము ఎవరిపేరుతో అంకిత మిచ్చునది తెలియజేయుట, ప్రపంచమునకు ప్రకృతి ఘరుఘడు మూలకారకులు గాన కవిగారు దేవతలను భార్య భర్తలతో సహా

పరిపూర్ణముగ ప్రార్థించినాడు. పూర్వపు హరిదాసులు హరికథా గ్రంథస్తమైన రచన యంతయు తా చా తప్పకుండా గానము చేయుచుండెడి వారు. ప్రార్థనకే గంటకుపైగా కాలము పట్టును, తరువాత కథారంభము. పూర్వపు హరిదాసులకైతే నేమి శ్రోతకైతే నేమి భక్తిపై అంత మక్కువ, ఓపిక ఎక్కువ. హరికథలు గూడ ఇంచుమించు వీధి నాటకముల వలె రాత్రి యంతయు జరుగుచుండెడివి. నేటి కాలపు పరిస్థితు లన్నియు విపరీతమే, దాసుగారు వేదిక నెక్కినప్పటి నుండి కథారంభము చేయమని శ్రోతలు ఒకటే గోల పెట్టుదురు.

ఈగ్రంథ రచనలో గల వృత్తములు మాలిని పద్మనాభ మేఘవిష్ణు రీతి, మానినీ, కవిరాజ విరాజితము పంచచామరము, శ్రౌంచపద, సుగంధ, కల్పిత కల్పవల్లి, భుస్కర విలసిత ప్రహరణ కవిత, ఉత్సాహ, ధృవకోకిల భుజంగ ప్రయాత మందా క్రాంతస్పాద్వి, మహాస్రగ్ధర, ఇంద్రజ అనునవి. ఇవి యన్నియు సూక్ష్మమగు తేడాలతో నుండును. కవి సామర్థ్య ప్రదర్శనకు మాత్రమే ప్రయోజనము. మరియు చూర్ణికలు, తంగమెట్టులు, కందార్దములు, అమితోగ్రదండులు, కళికలు, ఉత్కళికలు, లయ విభాతులు, మధుర గతి రగడలు మంగళాష్టకములు తేవార మను పలు రకముల రచనా ప్రక్రియలు గలవు. పీల్ రాగం జుల్వా తాళం (పాతపద్ధతి) గలవు. ఇవి ఈ గ్రంథమందలి ప్రత్యేకతలు, ఇన్ని వివిధ రచనలతో మరొక గ్రంథము రచింపబడి యుంధలేదు.

ఈ గ్రంథమున విశ్వామిత్ర చరిత్ర సంపూర్ణముగ వివరింప బడెను. ఇతర గ్రంథము లందిదిలేదు, అయోధ్యకాండ చివరన పోతన రచనను బోలు పద్యమొకటి విరచితమైనది.

క॥ పలికించె దీని నరహరి

పలికితి నే నమిత భక్తి! భవహర మగునీ

పలుకు రమేళుని దగుటను

పలు సౌఖ్యము విచ్చుదీని! బ్రజలు చదివినన్॥

1902లో వేలూరి కన్నయ్యదాసు రోహిదాసు కవీరుదాసుల సంవాద హరికథ రచించెను. రోహిదాసు మాలవాడు కృష్ణభక్తుడు, కవీరు, రామభక్తుడు. ఉభయులు తమ దేవుని పొగడుకొనుట, ఇతరుని దేవుని విమర్శించుట జరిగి చివరకు రామ క్రిష్ణ లిరువురు విష్ణుంశ సంభూతులే యని గ్రహించి మత ద్వేషములు విడనాడుట ఇందలి రచన సారాంశము :-

(1905) నీలి రాఘవ దాసు మాధవదాసు చరిత్రను హరికథ గా రచించెను. నివాసం నెల్లూరు, బలిజకులస్థుడు, తండ్రి నరిసింహయ్య పాల్కూడ గోత్రం, 1875లో కవిజననం. రామాయణము సుందర కాండ వరకు రగడ, వచన, దరువు, పద్యములతో రచించెను. చిత్రసేన, దేవదాసు రామానుజ చరిత్ర బీబీనాంచారమ్మ వివాహం మరియు ననేక గ్రంథముల రచించితినిని కవి మాధవదాసు గ్రంథమున తెల్పి యుండెను. తన జీవిత చరిత్ర గూడ గ్రంథములో వ్రాసి యున్నాడు. ఈకథ అన్యభాష లందుండినది గాని ఆంధ్రమున లేదట, తానే ప్రథమముగా రచించెనట. ఈ కథకు మూలము జై మిని రచించెనని తెలిపెను. చోళ దేశమున తిరెక్కరుం గుడి యను గ్రామములో మాధవదాసు యను నొక వైశ్యుడు పరమ భాగవ తొత్తము డుండెను. హరి ద్వాదశములో నొక గురువునొద్ద విద్య నభ్యసించు చుండును. గురువు దేవతా విమానములో స్వర్గమేగుచూ పన్ని దిలోలేని శిష్యునకై తిరుమంత్రము నేలపై వ్రాసి పోవును ఒక ఈశెల

సాని ఆ తిరుమంత్రమును చెరిపి తాటి యాకుపై లిఖించి తన చెవులలో ధరించును. శ్రీహరి గొల్లవాని రూపమున వచ్చి మాధవదాసును విషయ మంతయు తెలుపును. మాధవదాసు ఈతెలసానిని జేరి సేవ జేయుచుండును. ఒకనాడు భయులు పాండవగ్రజుడైన ధర్మజు నొద్దకు జేరుదురు, ఈతెల సాని నాట్యమునకు మెచ్చి ధర్మరాజు రవలకమ్మల నివ్వగా అప్పుడా ఈతెల సాని చెవుల తాటాకులు క్రింద పారవైచును. ఆతిరుమంత్రపు తాటాకులను మాధవదాసు గైకొని జపించుచూ కొంత కాలమునకు స్వర్గమున కేగును. ఇది ఇందలి వృత్తము.

1905 మిసరగడ మునుస్వామి వీరి రచన నక్కుటాయు చరిత్రము. నివాసం పడవాలపేట గ్రామం, తిరుపతికి దగ్గరలో గలదు, విశ్వకర్మ కులస్థుడు, సానక గోత్రం. పడవాల అగ్రహార నివాసుడు వేంకట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిలను పండితునిచే బరిష్కరింప బడినది. కాలి వాహన శకము, విశ్వావసు నామ సంవత్సరం కార్తీక ౫ తేది (పంచమి) సోమవారం చెన్నపట్టణము వెంకటేశ్వర ముద్రాక్షరశాల యందు ముద్రించ బడినది. ముద్రింప జేసినవారు కైకాల గురవయ్య గారు మరియు జల్లదం చెంగల్యరాయ నాయుడుగారు. ఈ గ్రంథము పడవాలపేట యందలి శేషాద్రి శ్వరున కంకితమివ్వబడినది. కీర్తనల చివర శేషాద్రిశ్వర అను మకుటము గలదు. ప్రతి కీర్తనకు ఆరేసి చరణములు గలవు. కథాప్రారంభమున షట్పాద పంచము వ్రాయబడినది.

దో రా కు ప ల్ల వి :—

రంగా రంగా యమదీ పాండు - రంగని దయ చేకొనుదీ॥

కవిగారికి బాల్యముననే కవితాశక్తి యున్నది, ఈతడు భజనమందిరములు గట్టించిన భక్తుడు. కలికాలచరిత్రము, రుద్రాక్షప్రభావ చరిత్రము,

సక్కుబాయి చరిత్రము, నిజలింగయ్య చరిత్రములు వద్యగద్యాది కీర్తనల రూపమున కవిగారిచే రచింపబడిన యితర హరికథలు. కృతిభర్తలు కృతి కర్తను ప్రార్థించి తమ నామధేయము చిరకాలముండుటకై సక్కుబాయి పుస్తకమును అచ్చువేయించితిమని గ్రంథమున వివరింపబడి యున్నది.

పూర్వపు భక్తి అట్టిది, ఈరోజులలో కృతికర్తలు కృతిభర్తలను ప్రార్థించిననే గాని గ్రంథములు అచ్చుగాలేవు. అందుచేతనే కవులకు పూర్వపుటాన్నత్యము నేడు గానరాదు.

దోరాలకు రాగతాళములు నిర్ణయించబడినవి. అపురూప రాగమని ఒక కీర్తనకు నిర్ణయించబడినది. సాధారణముగా వాడుకలో లేని రాగమును ఆపురూపు రాగమందురు. ఈ దిగువ రచన సక్కుబాయి పండరికి పోవు నపుడు పాడునట్టిది.

తంగము - శ్రీరంజనిరాగం - ఏకతాళం

- 1 శ్రీకుంజరములారా - శివంగములార
 ఝల్లి మృగములార - జింకల గుములార,
 సూకర వళులార - మీరు, సుందరాంగుని గానరె॥
- 2 వానరోత్తములార - పంచకంబులార
 భల్లూకములార - బిల్వరంగములార .
 మానిత హంసలార - మీరు - మాధవుని గానరె॥

- 3 కాక ఘోకములార - స్తోకకములార
కోక వుంజములార - కోకిల తతులార
కేకీ లోకములార - మీరు - కృష్ణమూర్తిని గానరె॥
- 4 భరత పిట్టలార - పావురంబులార
పైడిగంటలార - పాలపక్షులార
వరచకోదములార - మీరు - వైకుంఠుని గానరె॥
- 5 భినకంటికములార - పిగిలి పిట్టలార
బెళగువ్వగములార - బెండంగ గుములార
వనమించు పక్షులార - మీరు - పండరీకుని గానరె॥
- 6 కలవింకములార - కలికి పిట్టలార
జలకుక్కుటములార - జెలగు సాశ్వములార
చిలుకల గుంపులార - మీరు - శేషాద్రీకుని గానరె॥

పండితులకింపుగొల్పని పండులను, ఎలుగుబంటును కాకులను గుడ్లగూబలను, పాలపిట్టలను, పిగిలిపిట్టలను, కోళ్లను మొదలగు వానిని గూడా కవి ఈతంగములో చేర్చినాడు. హరికథ పామర పండిత రంజకము గావలెనన్న ప్రకృతిలో గల సృష్టినంతటిని కవి గైకొనవలెగదా! అందుచే ఉత్తమశ్రేణి జీవులను అధమశ్రేణి జీవులను సమానదృష్టితో జూచినాడీకవి, ఆనలు భక్తులకు ఈ శేడాలు గోచరించవు. నక్కుబాయి నిష్కల్మష భక్తురాలు, ఆమె భక్త్యావేదనతో ఆర్తితో ఆరాటనతో అమాయకతతో అయోమయావస్థలో పరవశతలో పండరినాడుని వెదకుచున్నది. ఆమె జీవరాసుల

నన్నింటిని, భగవంతుని చూచినారా? యనియడుగుచున్నది. అనగా అత్మ లన్నింటిని పరమాత్మను గాంచితిరా యని ప్రశ్నించినట్లున్నది. నక్కు ఆ సమయమున ప్రాపంచిక లౌకిక దృష్టిలో లేదు గనుక కవిగారి పై కీర్తన లోని వర్ణన సబబుగానే యున్నదని భావింపవచ్చు.

1906 క్రొవ్విడి శేష వెంకట కాశీపతి రచించిన హరికథ గజేంద్ర మోక్షము. వీరి కీర్తనలలో ముక్తాయంపుకై ప్రత్యేకించి వ్రాయ బడినవి. అంత్యాను ప్రాసముతో గూడిన పదములు.

కా ఫి రా గం - రూ ప క తా శం

ప॥ రమా మనోహరా రక్షింపర నీవాడరా ॥ర॥

అ॥ స్తోమశేఖరాదులైన నీమహిమనే పొగడుదురట
లనదంగ భవభంగ జితసంగ ॥రా॥

1906 'షేక్ నబీసా ఈ కవి గుంటూరుజిల్లా ముప్పాళ గ్రామ వాస్తవ్యుడు. కపోతీశ్వర చరిత్ర, ధృవోపాఖ్యానం హరికథల రచించినాడు. మహమ్మదీయదయియుండి హరికథలను రచించుట యను అతని నర్వహత సామరస్యతను ప్రశంసింప దగియున్నది. రచన సాధారణము.

1909 అనైతాండాపురం భారతి గోపాలక్రిష్ణయ్య గారిచే నందనారు చరిత్ర హరికథ రచింప బడెను. లిపి తెలుగు, కథ అరవభాషలో గలదు. చెన్నపట్టణమున ముద్రితము.

అదిభట్ల నారాయణ దాసు

శ్రీ మదజ్ఞాడాదిభట్ల నారాయణ దాసు

(1910) శ్రీ మదజ్ఞాడాదిభట్ల నారాయణ దాసు :—

దాసుగారి నివాసము విజయనగర ప్రాంతమున అజ్ఞాడ యను గ్రామము. ఇంటిపేరు అదిభట్ల, అనలుపేరు సూర్యనారాయణ, జననము 31-8-1884 తేది. పరమనదించినది 2-1-1945 తేది. అదిభట్ల నారాయణ దాసు చరిత్రమును M. V. R. కృష్ణ శర్మ గారు 1975లో పఠనములో రచించి యున్నారు. అందు దాసుగారి రచనలు 49 అని తెలుప బడినది. అదిభట్ల నారాయణ దాసు సారస్వతి సమీక్ష సిదాజనము అను గ్రంథము S.V. జోగ రావు గారి సంపాదకత్వమున యిటీవల ప్రచురింప బడినది. దానభారతి అను గ్రంథము ఆచార్య ఓరుగంటి వీధికంఠ శాస్త్రి గారి సంపాదకత్వమున

ప్రచురింప బడినది. ఈ గ్రంథమున దాసుగారి రచనలను గూర్చి యిట్లు వ్రాయబడెను. ప్రారంభ రచన ధృవచరిత్ర, ఇది 1883లో వారి 19వ ఏట రచింపబడినదట. అంబరీష చరిత్ర, 1884వ సంవత్సరమున, మార్క్కండేయ 1891లో ప్రహ్లాద, 1898లో హరిశ్చంద్ర 1898కి పూర్వమే రచింపబడెను. భీష్మచరిత్ర సావిత్రి చరిత్ర హరికథలుగా 1902లో రచింపబడినవి. (కానీ దాసుగారి కథలు 1910 నుండి ముద్రించుట ప్రారంభమైనవి).

యదార్థ రామాయణం 1915లో రచింపబడి తన భార్యపేర ఆంకిత మివ్వబడినది. ఇంకా ఇతర రచన లనేకములు గలవు, హరి కథలలో ధృవ చరిత్ర గోవర్ధనోద్ధారము అనునవి అలభ్యములు. గౌరప్ప పెండ్లి అచ్చతెను గున రచింపబడిన హరికథ. శ్రీహరి కథా మృతము అనుపేర శ్రీకృష్ణ జననం, పితృబంధ విమోచనము, ధర్మసంస్థాపనము అను మూడు హరికథ లుగా వ్రాసెను. శ్రీకృష్ణజననం హరికథను 1913లో కలకత్తాలో రవీంద్ర నాథతాగూర్ గారియెదుట చెప్పి మెప్పుబడెసెనట. మొదట ఈకథ సంస్కృతమున రచింపబడి తదుపరి 1930తో తెలుగులో ముద్రణ జరిగెను. దాసు గారు పోతనవంటి కవి, త్యాగయ్య జయదేవులవంటి భక్తుడు. లయబ్రహ్మ నన్నయ్య తిక్కన శ్రీనాథ తిమ్మనార్యులతో సమానుడిని M. V. R. కృష్ణ శర్మగారు వర్ణించిరి. దాసుగారి తలిదండ్రులు సరసమ్మ వెంకటచయ్యులు, F. A. వరకు విద్యాభ్యాసము. సంస్కృతాంధ్ర పాఠశీక ఉరుదూ అరబ్బి మొదలగు అష్ట భాషలలో మంచి విద్యనార్జించిన మహానుభావుడు. కవి, గాయకుడు, నృత్యమండునేర్పరి, రాజాస్థానములందు కథాగాన మొనర్చిన దిట్ట. విజయనగర రాజావారి ఆస్థాన విద్వాంసుడు విజయరాను గజపతి సం గీత కళాశాలకు ప్రధానాచార్యులు.

మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య గారి సంగ్రహాంధ్ర విజ్ఞాన కోశము మొదటి సంపుటమున ఆదిభట్ల నారాయణ దాసుగారిని గూర్చి యిట్లు వ్రాయబడినది. మద్రాసు వాస్తవ్యులు కుప్పస్వామి నాయుడుగారు విజయ నగరమందు హరికథను చెప్పగా విని నారాయణదాసు గారికి హరికథలందు కుతూహల మేర్పడి విశాఖపట్టణ వాస్తవ్యులు ధూళిపాటి క్రిష్ణయ్యగారు రచించిన ధృవవరిత్రను నేర్చి భాగవత పద్యములు కొన్ని తన పద్యములు కొన్ని కలిపి ప్రథమ హరికథ తన సోదరుడగు శీతారామయ్యగారింట్లో చెప్పెను. వీరి అన్న పేరన్నగారు దాసుగారి కథలో పంతపాట పాడుచుండెడివారు, వాజపేయ యాజుల వెంకట సుబ్బయ్య, నేతి లక్ష్మీన్నారాయణ గారలు ముఖ్య శిష్యులు. తిరుపతి వెంకటకవులు దాసుగారిని గూర్చి ఒక పద్యము రచించిరి.

॥మ॥ అల నారాయణుడప్పు కృష్ణుడయి గే॥ యమ్మందు సంతోషముం
గొలిపెం గాని కవిత్వమందు॥ గొలువన్ గొంతేనియు న్నోచుకో
డల లోపమ్మును దీర్చుకోడలచి కా॥ దా యిట్టి రూపమ్ముతో
నిల నారాయణ దాస నామమున॥ నిట్లేఫారె నాజెల్లదే॥

రాంభట్ల జగన్నాథశాస్త్రి గారిట్లు ప్రశంసించిరి : —

శ్లో॥ అసన్య సాధారణ శక్తి యుక్త
స్వయంతు నారాయణ దాస ఏకః
అన్యేతు సాధారణ శక్తి యుక్తా॥
సర్వేపి నారాయణ దాస దాసాః॥

అనగా దాసుగారి హరికథా శక్తి అనన్య సామాన్యమైనది. సాధారణ దాసులందరు దాసుగారికి భృత్యుల వంటివారే, దాసుగారు 5 వీరి ప్రాయముననే పోతన భాగవతమును చదివెడివాడట, వీరు రామాయణ హరికథా గ్రంథ పీఠికలోనే కథనంతయు విమర్శించి సోదాహరణముగా పరిశీలించి పాత్రల మంచిచెడ్డలు చర్చించి తమ పాండిత్య ప్రకర్షణను ప్రదర్శించి యున్నారు. సామాన్య జనులకు రామాయణ కథలో ననుమానము కలుగు చోట్ల కలుగ నీయక కథకు తానొక రూపమిచ్చి యదార్థ రామాయణ మను పేర గ్రంథమును రచించిరి. ఇట్లు మరొక కవి హరికథను రచించిన వాడు లేడు. ఇంద్రుడు తనను అంటక పూర్వమే వట్టిరట్టు తనపై పుట్టునని యెంచి రాముడొచ్చి తనను తాకు వరకు తాను పాషాణముగా నుండునని అహల్య తనకు తానే రాయి యయ్యెను. ఇట్లు అనేక సందర్భములలో కథను నవరించి పామరుల మనోగ్రహణ శక్తి కనుకూలముగ రచించెను.

సీ॥ స్వార్థపరులు రాజు! లక్కట తమ తార్క
సిద్ధి కై యితరుల! జెఱచు చుందు;
రక్షపాదున కెట్లు! లైన గోపంబు దె
ప్పించి యాతం దొన! రించు తపము
పాడుచేయుట కిట్లు! పన్నితివా? వట్టి
రట్టు నాపై నిఁక! బుట్టుఁ గనుక
స్వయముగా ధర్మదే! వత వచ్చి నన్నంటు
వఱకుఁ బాషాణ రూ! పమున నుండు

గీ॥ ననుచుఁ దీన నతత్వ మహిమ! మున సహల్య
రాయి యొటకు మిగుల న! బ్రంబు నంది
యేఁగుచుండిన యింద్రున! కెదురువచ్చి
గౌతముఁడు పల్కె నిట్టుల! గతమెఱింగి॥

రాజులు స్వార్థపరులని నారాయణ దాసుగారు వారి యనుభవమును లోకమునకు చాటిరి కాబోలు. వీరి హరికథా రచన లందు సీసపద్యములు మిక్కుటముగా వాడబడినవి. సీసములం దెక్కువ విషయమును దెలుప వచ్చును. మరియు వర్ణనలకు వీలుగా నుండును. దాసుగారి గద్యవర్ణనల లోని దృశ్యములు శ్రవ్యక్షముగ గోచరించును, రచన ఉపమానోదాహరణ లతో గూడి యుండును. ఇట్టి రచన హరికథ కెంతయో ముఖ్యము.

ఆదిభట్ల వారి కవితత్వము పండిత పామర రంజకమైనది. రామాయ ణము కథ రీ భాగములుగా విభజింప బడినది, గానీ కాండములుగా విభజింప బడలేదు. నారాయణదాసు గారి రచనాశైలి జాతిపద్యములగు సీసము, ఆట పెరిది, తేటగీత మొదలగు వానిలో గూడి భావ ప్రధానముగా రసాత్మకమైన మాధుర్య గుణము గలిగి యుండును. భక్తి భావము మనోహరమైన యూ హలు ఔచిత్య మగు లోకోక్తులు మనోజ్ఞమైన వచనములు గలిగి రచన మృదు మధురముగ నున్నది. హాస్య శృంగార రసములు చక్కగా పోషింప బడినవి. హాస్యము గల వచనము :— ఇందులో భయానకము మిళితము.

కుంభ కర్ణుని యుద్ధము :—

“కుంభ కర్ణుడు సింహ గర్జనలు నలుపుచు నొడుగరచుచు గపులఁ గొందఱు న్గాల్పేతుల నల్లులమాడ్కి నేల రాయుచుఁ గొందఱు న్నెనగలవలె నములుచుఁ గొందఱు న్నెన్నముద్దల కరణి మ్రింగుచుఁ గొందఱు న్తోమల లాగున దోలుచుఁ గొందఱు న్బొడుమట్లు దెగబీల్చుచుఁ జేబకుతోట విలుచి తిను మదపు చేనుంగు తీరునం జెదలకుఁ దలపడిన యెల్లు బంటి విధమున —————

రామాయణమున శ్లోకరచన గలదు మైనంపాటి వారివలె ఇతర గ్రంథములందలి శ్లోకములను చేర్చలేదు. వీరి కీర్తనలు పాడుటకు సంగీత భరత శాస్త్రముల పరిచయముండ వలెను, లేనివారి కసాధ్యము. కీర్తనలు జాగాలు ఘోరములు తాళ గతి మార్పులు రాగ మార్పులు మొదలగు విన్యాసములతో నుండును. సంగీత సాహిత్య సర్కుసులలో ఇతరులకన్న దాసు గారగ్రగణ్యులు. మంజరులకు గూడ భావమునకుఁ దగిన రాగములు నిర్ణయింప బడినవి. ఇతర గ్రంథములందెట్లు రాగనిర్ణయముగా గానరాదు, ఇది దాసుగారి రాగభావ సమ్మేళనమునకు నిదర్శనము. కథా గమనము సంభాషణ రీతిలో ఏకపాత్రాభినయమున కనుగుణ్యముగా నున్నది. త్యాగరాజు కృతుల వలె కొన్ని కీర్తనలు స్వరములతో నహః రచింప బడినవి, ఈ పరిశీలనకు దాసుగారి జానకీ శపథమును హరికథ నిదర్శనము. మచ్చుకొక కీర్తన.

కేదార గౌళ - మిశ్ర జాతి త్రిపుట

అయిదవ కాలాక్షరము లెన్నిదింటిపై ఎత్తుబడి. 2వ కాలము పల్లవి.

పల్లవి :- కమలాక్ష నీకై నేనిటు - కనిపెట్టు కొంటి ||క||

అనుపల్లవి :- అమల చరిత్ర నాదెంబ - పుణ్యమో నినుగంటి ||క||

చరణం :- నిలువ నోప నొడలకు చెఱలో - నేనతి దీనుడ
పెరివిమ్మా నీలో నిఁకఁగల - పెడఁ ద్వధధీనుడ ||క||

(3వ కాలము)

జేగరిన - నిదవని - సరిమన - గరిహత - ద్విం -
ధర్ములు - త - ధహితయెం - పసమ - నిదవన - నిదవమ - గరిస.

(4వ కాలము)

తర్జునత ద్విహి - తగ్గది యుణత - ద్విగి తగ్గ ద్విత
తద్దిరుగుడుదా - దిరుగుడు.

హరికథలు కొన్ని చెప్పబడును. వీనిలో సంగీత ప్రాధాన్యము తక్కువ. మరికొన్ని హరికథలు గానము చేయబడును. వీనిలో సంగీత ప్రాధాన్యతెక్కువ. దాసుగారి రచనలు రెండవ కోవకు చెందినవి. భక్తి భావము చక్కగా ఒక్కముక్కలో తోచించునది పద్యము.

గీ॥ శాశ్వతైశ్వర్య వంతుశీ జగతి లోన
రామ పాదాంబుజ ధ్యాన! రతు ధోకంబె
ఘోర సంసార రోగ ని వారక మగు
మందు శ్రీరామ చంద్ర వా! మ జవమొకపే॥

హనుమంతుడు రావణునికి సీతదెల్పుటలో వ్రాయబడినది పైపద్యము. సీసపద్యముల చివర “భక్తమందార భవదూర పరమపురుష” యను మకుటము గలదు. శ్రీరామ జననము, సీతాకల్యాణము, శ్రీరామ పాదుకా పట్టాభిషేకము, శ్రీరామ సుగ్రీవ మైత్రి, హనుమత్సందేశము, పామ్రాజ్య సిద్ధి అను ఆరుభాగములుగ విభజింపబడినది. యదార్థ రామాయణము ఆరు కాండలకు ఆరు పేర్లు నిర్ణయించబడినవి. అచ్చతెనుగు పదములు దాసుగారి రచనలో ఎక్కువ, దాసుగారు వాడినట్టి అపురూప రాగములు మరొక కవి వాడి యుండలేదు. జానకీ శపథమను హరికథ యందలి రాగములవి, ధాతు వర్ధని, హైమవతి, నాయకి, అమృతవాహిని, కోవలము, ఆహిరి, దేశి,

దేశాక్షి, నవరోజు, మానవతి, చిత్రాంబరి తానరూపి, గంగేయ భూషిణి, కాంతామణి, జ్యోతి స్వరూపిణి, దివ్యమణి, సేనాపతి, శ్యామలాంగి, హాట కాంబరి, యాగప్రియ వరుణప్రియ, విశ్వంభరి, పావని, సాంగము, శూలిని మారరంజని:—

రాగములకు అధిష్ఠాన దేవతలు గలరందురు గదా? దేవతలందరిని సేవించినట్లు భావించి రాగములలో వీరి కీర్తనల రచించిరి. ఈ రాగములు సాధారణ హరిదాసులు పాడ జాలరు, ఇతరుల కథలకంటె దాసుగారి హరి కథా రచనలలోని అరణ్య వర్ణనలు కడురమ్యముగా నున్నవి. ఇట్టి వర్ణన లలో దాసుగారి రచనకు ప్రత్యేకస్థానము గలదు. ఊదా :—

‘‘దమ పిల్లలకు వేటమప్పుదు జెరలాట మాడు బెబ్బులులున్. బెబ్బు లులన్, రాచ ప్రాపున విజ్ఞపీగు చు బెద్దల నిరసించు నల్పులవలె మెట్టకొనల గంతు లిడు చీనడించు కొండ మేకలన్. కొండ మేకలుండు గుట్టల! కెక్క జాలక వానింగని యూట లూరుచు నందరాని పొందున కొసించు జుద్ర జారులవలె నోరావులించు కొని చూచు నక్కలన్ నక్క నై చ్యంబులం గొంగ జవంబులన్ పిరిగల వారి పంచలం బిట్టి వ్రేలాడు యాచకుని వలె మట్టి యూడల నూగులాడు మర్కటంబులన్ — — — —

ఇట్టి వర్ణనలు వ్యంగ్య భోరణిలో నీతి బోధించుట కుపయోగపడును. సభా పందన పద్యములు గూడ ‘‘బెల్ల మగవర్చి మందిచ్చు తల్లిమాడ్కి’’ అన్నట్లు నీతులు శ్రోతలకు గలుపు చుండును. వీరి రచనలో రాజన గుణము పొడ సూపును. ఉన్నవారికి గర్వముండుట సహజమేగదా! ఉదాహరణకు రుక్మిణీ కల్యాణ హరికథలోని ఈసభాపందన పద్యరత్నమును పరికింపుడు.

సీ॥ పేద సాదుల నెల్లఁ బ్రియమున గాపాడు
 వదమల కరుణార్ద్ర! హృదయులార
 లంచమిచ్చకముల! నెంచక సతతంబు
 సత్యవ్రతంబూను! నిత్యులార
 తమవలె గూడ ని! తరుల నూహించెడు
 సుజనులారా బహు! శుద్ధులారా
 మత కులాచారముల్! మాసక లోకోప
 కారులై చెలగు ని! గర్వులార॥

గీ॥ దాతలారా ప్రహషణ సం! ధాతలారా
 యోగులారా నదా నము! ద్యోగులార
 పిన్నులార తెలియు మంచి! పెద్దలార
 రుక్మిణీ పరిణయము నిన్! రూఢి వినుడి॥

పూర్వము మతక్షలాచారములు పాటింపట ధర్మము. నేడధర్మము,
 రాసుగారి హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానములో నత్యమను ప్రవృత్తి ఈకాలమున
 బడు టోధలను చక్కగా వర్ణింపబడిన దీపద్యము. చేకాను ప్రాసముతో అలం
 కరింప బడినది.

సీ॥ ధనముల నాశించి! తగని బేరము చెప్పు
 వతఁకు నోటికి! వదకి వదకి
 దీనుల కొంపలు! దీనెడు స్త్రీదరు
 ఘాటసాక్ష్యంబుల! గుంది కుంధి

మిగుల లంచము పేసి! నిగిడెడు నుద్యోగి
 కులమున కన్నీరు! గార్చి గార్చి
 సోమరి పోతులై! సోదెలు బల్కెడు
 మత గురువుల చెంత! మాడి మాడి॥

గీ॥ యెట్లు లుంటివి చెప్పమా! యెల్లవేద
 సరసులంబొల్పు రాయంచ! సాధుమైత్రి
 గడుపు చుక్కాని నత్కులాం! గనల సొమ్ము
 సువ్రతమ్ముల ముఖ్యమ్ము! సూన్యతమ్ము॥

దాసుగారి హరికథలలో ఇట్టి నీతిబోధనలు కోకొల్లలు. వూరికె కథను రచించిన ప్రయోజనమేమి? కథా కథనము చక్కగా వర్ణనలతో విమర్శనలతో సాగినపుడె రచన ప్రావీణ్యత గన్పించును. హరిశ్చంద్రుని విఠవ చెవర నలవికానిదని ఈ మంజరీలో హరిశ్చంద్రుడు తిట్టబడుదు పొగడబడెను. ప్రి భాహుడు హరిశ్చంద్రుని నిందించుట —

మ ం జ రి

వట్టి గొట్టు తాకట్టు పోల్కి ని - ర్భాగ్యుడా నిన్ను గొంటి
 నొట్టు చెట్టిన ట్లచట బీనుంగు - నొక్కచైన గనకుంటి
 కాళిలోన నీవెంత జెప్పవో - కాలుబెట్ట నివ్వలను
 గాసువిలువ దూడ యైన జావదు - కప్పమెటు గట్టగలను॥

సావిత్రి చరిత్రలో యమలోక మిట్లు వర్ణించ బడెను:—

సీ॥ లాతి కొంపలు దీసి! లంచము లేయు మూ
 ధులను రంపంబుల! గోయుచుండ్రు
 తగ దీర్థ దైవ నిం! దకుల నెల్లప్పుడు
 మించినిప్పులఁ బొర! లించు చుండ్రు
 లలి గురుద్రోహం లం! బలు కూలముల బొడి
 పించి పాతరుల ద్రో! కించు చుండ్రు
 త్రుళ్లి లోభుల బట్టి! నోళ్ల మన్నుం గొట్టి
 చెట్టులకు న్నేల! గట్టుచుండ్రు

గీ॥ పొరి బొరి పర కన్యా శుల్క! ములను దినెడు
 కుత్సితం దొక్క జీల్చి రా! లొట్టు చుండ్రు
 మరి కృతముల బట్టి మా! నరకమందు
 జెరిగి సకల శిక్షలకు బా! లేయు చుండ్రు॥

కథకుడు కథను “ గోయు చుందురట బొర లించుదురట ” అని చెప్పిన కథ పటుత్వముగా నుండదు. శ్రోతలకు కథయందు అసక్తి నన్ను గిల్లును, ఆ విషయము నెఱింగిన దాసుగారు తాను యమలోకము చూచివచ్చి నట్లే ఛక్కగా వర్ణించిరి.

భక్తులు భగవంతుని స్మరించి సంత మాత్రముననే చాలదు. తోటి మానవులకు గూడ సహాయ పడుచుండ వలెనను సోషలిజము నహితము హరికథలో బోధింప బడుచున్నదని భీష్మ చరిత్ర లోని ఈ క్రింది పద్యములో విదిత మగు చున్నది.

సీ॥ పసుల జన్మమున జం॥ పఁగ నేల నాకలి
 గొన్న భూతమ్ముల॥ కన్నమిడుడు
 నొవ్వంగ పేద పా॥ రాయణములు యే
 నందఱి మ్రోల న॥ త్యము పలుకుడు
 తీర్థ యాత్రల డప్పి॥ తిరుగు లాడఁగనేల
 నార్తుల కెల్ల న॥ హాయపడుడు
 నన్యాసి భిక్ష నెం॥ పఁగ నేల మన తోటి
 సాటి వారలకునై॥ పాటు పడుడు

గీ॥ ఎండుకిక వేయుమాట లీ॥ యిలను సర్వ
 జనుల కు పకారముగ నడు॥ వని మనుజుడు
 జప తపఃబులు నిష్ఠలు॥ నలుపుచెల్ల
 బూడిదం బోయు వన్నీటి॥ పొల్ని గాదె॥

దాసుగారి యికర రచనలు గజేంద్ర మోక్షము, జానకీ శపథము,
 గౌరప్ప పెండ్లి మొదలగు హరికథలు మరియు భగవద్గీత
 యను వేల్పుమాట, పద్య శతకము, విష్ణుసహస్రనామ పంక్తిరసము,
 సూర్య నారాయణ శతకము ఇంకనూ అనేకములగు రచనలతో సహా 49
 గ్రంథములు గలవు.

దాసుగారిని గూర్చి ములుకుట్ల పున్నయ్య శాస్త్రి భాగవతారు గారు
 తమ పూల బుట్టి యను ఖండకావ్యమున నిట్లు వర్ణించెను.

ఉ॥ హాయిని గూర్చు పాట హృద! యంబు రమింపగ జేయు నాట ఆ
ప్యాయిత మైన మాట ఘన! పండిత బృందము లెల్ల మెచ్చి వ
హ్వయను నత్యవిత్వ ఫల! భాగ్యపు మూటగు అధిభట్ల నా
రాయణ దాసు నద్గురుని! రంజిలు భక్తి భజింతు నెమ్మదిన్॥

1912 ముక్కపెల్లి నరిసింహదాసు :— పార్వతీ పరిణ
యము అను హరికథను శివకథ అను పేరుతో రచించెను. కాకినాడలో
ముద్రణ జరిగినది.

1913 పెంట సూర్యనారాయణ దాసుగారు, రత్నమాలికా
పరిణయమును హరికథను రచించెను. విశ్వబ్రాహ్మణుడు, తండ్రి అచ్చయ్య,
ఉపమన్యన గోత్రం, విశాఖచట్టణం జిల్లా విజయ నగరం తాలూకా మేరక
ముడి కాపురము. ఇందలి కథ :- వారణాసి దగ్గర మేఘమంజరి పుష్ప
రాజు, నర పాలకుడు. ఈయన కుమార్తె రత్న మాలిక, అనంతపుర రాజు
వీరసేను దామెను పెండ్లాడును. త్రోవలో రాజును గుడ్లగూబ నెత్తుకొని
పోయి ఒక కొలను చెంత విడుచును, భర్తను వెదుకు కొనుచు ఒంటరిగా
వచ్చు చున్న రత్నమాలికను రత్నాల పోలినెట్టి బలాత్కారము సేయును.
భార్యము నుండి రత్నమాలిక అధిరోహించు ఏనుగు అస్తలమునకు వచ్చుట
తటస్థించి పోలినెట్టిని చంపి రత్నమాలికకకు సాయపడును. మరల భార్య
భర్తలు కలుసు కొరిదురు, ఇది ఇందలి వృత్తాంతము. కీర్తనలకు స్వర
ములు కల్పించ బడినవి. అందుచే కవి సంగీత విద్వాంసుడని తెలియు
చున్నది. హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము అను హరికథను గూడ రచించినట్లు
పీఠికలో తెలియ బరచ బడినది.

1914 తోను గురుమూర్తి దాసు శ్రీరామ నామామృత మను హరికథను రచించెను. నెల్లూరు బిల్లా కల్లూరు గ్రామం, తండ్రి వెంకట నారసింహయ్య నువ్వర్ల గోత్రం. దరువులు ద్విపదలు ఎక్కువ. మూడు అధ్యాయములుగ కథ విభజింప బడెను. నామ సిద్ధాంతము రామ నామ మహిమ, అమనస్కరాజ యోగ శివ జీవైక్య సంధాన మను పరమార్థోప దేశము అను విషయము లీకథలో వర్ణింప బడినవి:-

1914 గూడ క్రిష్ణగర్భ గారు నీకాదళీ మహాత్యము (రుక్మాం గద) అను హరికథ రచించెను. తెనాలి తాలూకా పెరవలి గ్రామం:-

1920 జాబు, పి. యస్. వాషర్ వాస్ జి వీరి రచనలు సీతా కల్యాణము, వైజయంతీ విలాసము (విప్రనారాయణ) శ్రీరామ జన నము, కవీర్ మొదలైనవి. గ్రంథములు నొషర్ వాస్ జి కవి నన్ను వారిచే ప్రకటిత మైనవి. తలిదండ్రులు చందమాంబ, హను, రచనాక్రమము పాత వద్దతి. కవీరు గ్రంథమున నామ సిద్ధాంత మెక్కుసగా గలదు. శేవలం అధ్యాత్మిక విషయము భక్తిప్రబోధము. ఇట్టి విషయమునే గుణానుభవ మను పేర పీఠా కల్యాణ కథలో వ్రాసెను. అంధ్ర కవుల నందరిని రెండు సీస ములలో నొషర్ వాస్ కవి స్తుతించెను.

చెంగాలి హిందూస్థానీ గ్రంథముల నుండి విషయము సేకరించ బడినదని కవి గ్రంథమున తెలిపెను. కవీరులో పద్య రచన లేదు, సీతా కల్యాణ కథలో పద్యరచన గలదు. గేయరచన హిందూస్థానీ షక్తిలో నున్నది. పాద్య రచన సుఖికము. పెద్దలను నీతి స్త్రీలను పతివ్రతా ధర్మములు మును బ్రతులకు భక్తి లోకములు సుఖాపితములు సామెతలు విద్వజ్ఞులు ఇతర

గ్రంథముల చండి అధికముగా సేకరింప బడినవి. హాస్యముతో గూడిన భక్తి నీతి గుఱు ప్రబోధ గేయమును తిరిగింపుదు.

నా ద నా మ క్రి యు - ఆ ది

నవ్వు చున్నాడు యముడు - నవ్వు చున్నాడు

నవ్వు చున్నాడయ్యా - యముడు

॥న॥

నారాయణ స్మరణ మరచి క్రొవ్వు బట్టి తిరిగే

కామ క్రోధ లోభ మోహ మతుల జూచి

॥న॥

స్నానము చరిసీళ్ల జేసి పైనిండా విభూతి పూసి

మానవతుల వలచు మదన ఛ్యాస సంపన్నుల జూచి

॥న॥

జపము సేయక నెపము బూని జపమాలా పూసకొన్నచు

చపలాక్షుల వారగండ్ల చపలులై ఊచే వారిని జూచి॥

నౌషర్ వాన్ గారి కవిత్వమును గూర్చి A. E. B. M. కాలేజి గుంటూరు, తెలుగు పండితులు నేతి వెంకట సుబ్బారాయ శాస్త్రి గారు రెండు కందముల నిట్లు వ్రాసిరి.

క॥ కలిలో నుత్తమ భక్తులు

కలరేమొకొ కోటికొకరు, కల్గినయెడ వా

రలు పూర్వుల గ్రంథములన్

కలిమిఁ దరించెదరు వారి, కై మనకేలన్

క॥ ఈ కలి మనుజు లనేకులు

ప్రాకృతులే గాన వారు, ప్రాకృత భక్తిం

జేకొన సుభ గ్రంథము

లే కావింపంగ నగు న, దే మనగలిలోన్॥

పై పద్యముల సారాంశమును బట్టి చూడ పండితుల మని భ్రమించే మనబోటి వారందరము పామరులమే యని తోచుచున్నది. 64 విద్యులలో ఆరితేరిన విశారదులు లోక మందరుడు గదా! ఒక విద్యతోని విద్వాంసుడు మరొక విద్యయందు పామరుడే, గాన విజ్ఞులెల్లరు హరికథా కార్యక్రమములలో పాల్గొనుచు పండితుల నాదరించుచూ నానాటికి దిగజారుచున్న హిందూ సంస్కృతిని హరికథా గాన కళను ఉన్నతస్థితికి పునఃస్థాపించుటకు తోడ్పడవలసిన యవసరము నేడెంతైననూ గలదని గ్రహింతురు గాక.

నెషర్ వాన్ గారి గేయములు కొన్ని కన్నడ దేశపద్ధతిలో నడచినవి. భక్తుల పేర్లు, దెబ్బచూ ఒక అందమైన రగడ రచింప బడెను. కీర్తన చివర కవి పేరు ముద్రగా చేర్చబడినది. కథ విసుగు జనింపకుండుటకై కన్నడ హిందీ తెలుగు గేయములలో ఇంగ్లీషు ముక్కలతో నవ్వు పుట్టించు నట్లు చిత్ర విచిత్రములుగా రచన సాగినది. శృంగార రసముతో కీర్తనలు రచింపుచూ అందు వైరాగ్య బోధన గావింపబడినది. ఈ కవిగారి కీర్తన లందలి భావములు వ్యంగ్యార్థములతో హాస్యపూరితము గా నుండును.

కీర్తన హిం - కాఫి - ఆది

మాయకు లోబడకా, కడకన్యాయముగా

జెడకా, ఓ కొడకా

॥మాయ॥

సాయంతనమే స్నానము చేసి - చందనాది వాసనలను జూసి

బాయక ముత్యపు పరులెడ చేసి -

బయటనుండి తలపించెడు దాని

॥మాయ॥

తెల్లని వెంట్రుక లగవకుండా - తీర్చి నన్నులకు కాటుక నిండ

అల్లన దిద్ది తలవాకిట గుండా - యంది చూచెడి

లంజముండ ॥మాయ॥

కవిగారు నామ సిద్ధాంతమున ఇతిగ్రీషు కొదేనెస్టు గూడ యిచ్చి
యన్నారు.

To have more than enough is need loss and
burden some. Too much rain does not nourish but
causes the fruits of the earth to rot and decay.

1920 నందివాడ జగన్నాథ కవిగారి రచన సీతాకళ్యాణ
హరికథ. తండ్రి సుబ్బరాయామాత్యుడు, భారవ్యాజి గోత్రుడు,
ఆపస్తంబ సూత్రుడు. ఈ కవి భాగవతారుగాదు, ఈకథను ఏలూరు తాలూకా
గుండుగొలను వాస్తవ్యులు సంగీత సాహిత్య నిపుణులు భోగరాజు వెంకట్రా
మయ్యదాసు గారు అనేక చోట్ల హరికథచేసి మెప్పుబడసి నందున వారిప్రేర
ణచే ఈ గ్రంథమును అచ్చు చేయించితిని గ్రంథమున వ్రాసియున్నారు.
వీరి యితర రచన కృష్ణరాయదారము, ఈ సీతాకళ్యాణ కథలో గల కీర్త
నాదుల సంఖ్య మొదటి పేజీలో తెల్పబడియున్నవి. పద్యములు 67 మంజ
రులు 66 పదనములు 35 కృతులు 41 గద్య 1. కీర్తన చివరన తనపేరును
మకుటముగా జేర్చుకున్నాడు, భాస్కర రామాయణము ననుసరించినాడు

గ్రంథము రామునికి అంకితము గావించ బడినది. కీర్తనలు చక్కగా ఆదు నికముగా వున్నవి. ఈ కవి మంచి విమర్శకుడు, అయోధ్యాపట్టణమును వర్ణించుచూ ఒక 24 పాదములుగల సీసమాలికను వ్రాసెను. దానిని చదివిన కవిగారి లౌకికజ్ఞానము మనకు బోధపడును. ఆ పద్యములో చక్కని నీతి బోధగలదు.

సీ॥ నిజ కులాచారంబుఁ నెరవక నీచనే
వాన్వితులగు విప్రు! లచట లేరు
దేవ భూదేవ భ! క్తిని వినర్జించి గ
ర్వాంధులౌ క్షత్రియు! లచటలేరు
సరుకులమ్మెడుపల్ల! సత్యమెన్నక ధనం
బార్జించు కోమటు! లచటలేరు
తమ పై కులముల పెద్దల సేవసేయక
హంకృతిఁగను శూద్ర! లచటలేరు
హరికథా శ్రవణంబుఁ జరుపక నితరవా
క్యములు పల్కెడువార! లచటలేరు
సోమగిహోరురై! సూర్యోదయాస్తమ
యముల నిద్రించువ! రచటలేరు
కులశాంతల త్యజించి! కూరిమి నొరులతో
య్యలుం బొందెడు వార! లచటలేరు
వరున వాపుకొకింత! నరయకఁ సంభోగ
మాచరించెడు వార! లచటలేరు
కడుఁదరిదుల కొక్క! గవ్వైన నివ్వక
సంతయుఁ దినువార! లచటలేరు

పంచ పర్వము లందుఁ న్సంత కాంతలనైన
 నంటబోయెడు వార! లచటలేరు
 కామ మోహంధులై! కనులుగానకఁ విధ
 వాంగనఁ గూడు వా! రచట లేరు
 మేనల్లుఁడు దరిద్రుఁ! దైనఁ గూతులనివ్వ
 కన్యలకిచ్చు వా! రచటలేరు
 పేదల గెంటించి! భీతిచే ధనులఁ మ
 ర్యాదఁ జేసెడు వార! లచటలేరు
 తీటికై నపుడైనఁ! దేవునెంచక బేక
 లాడుచుండెడు వార! లచట లేరు
 సత్రనిర్మాణంబు! సలువక దెచ్చు సౌ
 మ్య పహరించెడు వార! లచటలేరు
 కాలైన గడుగక! మైలగుడ్డల తోడ
 నన్నంబుడిను వార! లచటలేరు
 నిష్ఠ తామెనయక! నైష్ఠికులం జూచి
 యపహసించెడు వార! లచటలేరు
 శాస్త్రము లేవదము! ల్పిత్యంబు కావని
 యపనింద సేయువా! రచటలేరు
 తద్దినంబులు వెట్టు! తటి నన్యభాషలో
 వచనము ల్వల్కువా! రచటలేరు
 ఉత్తరీయము మాని! నెత్తిమీదను గుండ్ర
 మగుబోపిఁబెట్టు వా! రచటలేరు

గీ॥ సకల సౌఖ్యకరమ్మా శ్రీ! సఖియకిమ్ము
 భూపురంద్రికి మాణిక్య! నూపురమ్ము .
 కలిత సజ్జనపరులకు! గాపురమ్ము
 నందమున గోపురమ్ము! యోధ్య పురమ్ము॥

ఈ పద్యమందు విమర్శించ బడిన పనుల్నియు ఈ కాలమందు మిక్కిలి గౌరవమును పొందుచున్నవి. అందువలననే దేశకాల మానముల ననుసరించి ధర్మములు మారుచుండునని మనము గుర్తెరుంగవలయును. పాలకులను బట్టి పద్ధతులు మారుచుండుట సహజము. పతిభక్తి లేని స్త్రీలు పునర్జన్మలెట్లుండునో ఈ క్రింది పద్యమున వివరింపబడినది. సీతను వివాహానంతరం అత్తగారింటి కంపునపుడు తండ్రియగు జనకమహారాజు చెప్పిన నీతులు యివి. ఈనీతులు ఈరోజులలో కూతుండ్రకు తండ్రులు చెప్పినట్లయితే వెంటనే ఆ కొమరితలు తండ్రులను shut-up అని నోరుమూయిస్తారని యనుకుంటాను.

సీ॥ మగఁడు భక్షింపగా మిగిలిన యన్నంబు
 నారగించనిది దు! నై జనించు
 మగఁడూరలేనిచోఁ నగలు ధరించి సో
 కై యుండు చెలి పంది! యై జనించుఁ
 మగని శృంగారక! ట్టగొని రూడించి పొ
 మ్మనితిట్టనది గాడి! దై జనించు
 మగనికన్నను ముందు! తెగదిని తాంబూల
 మాచరించునది కు! కై జనించు

గీ॥ మగనికింజాపనిచ్చి కా । మంచమెక్క
మగువ యొకొండచివవయై మహిమించు
మగనినెందైన నంపి తాఁ మారుచుగని
దగులుకున్నది కొతియై ధవజనిండ॥

భర్తకు భార్య జానినకాదు, పోటీ స్నేహితురాలు. భార్య భర్త హక్కులు సమానము, మగవాడికొక భర్తయు ఆడదానిరికొక భర్తమా? యని ప్రశ్నించు ఈరోజులలో హరికథలో హరిదాసు ఈ పద్యము చదివినచో ఆయనకు వల్లెమందు కానుకలా బడుటకు బదులు పూర్ణోనుంచి వెళ్లగొట్ట బడుట తథ్యము.

1921 పెరిగల సుబ్బారెడ్డి గారు పీఠ భవవరిత్ర ప్రహ్లాద యను హరికథలను వ్రాసిరి. నివాసము కృష్ణాజిల్లా మార్చేడు పంచకం. తల్లి గంగమ్మ తండ్రి రాజయ్య, బాబు పి. యస్. రాజరావు గారి సహాయమున తాను కథలు రచించెనట. కథారచనను గూర్చి పీఠికలో నిట్లున్నది. శ్రీ పురుష బాలవయోవృద్ధుల కుపయోగమగు నటుల కాలప్రశంస విచేక మహిమ మూర్ఖపద్ధతి కపటగురువుల మాయోపాయము గురుశిష్యుల నడవడిక భగవంతుని మహిమ సద్గురు లక్షణము సంసార చిద్రము కర్మపద్ధతి బ్రహ్మ జ్ఞానము మూఢభక్తి మహిమ, శ్రీ మోహము కలిమి లేముల స్థితి బెరియాలి మోసము మొదలగు విషయములు నీతి భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్య విషయములు వెల్లి విరియునట్లుగా ఈకథలో పొందు పరచ బడినవని పీఠికలో కవి తెలిపి యుండెను. గ్రంథము శ్రీహరి కంకితము. నౌషర్వాన్ది పద్ధతినే అనుసరించెను. వీరి రచన యగు నొక చక్కని పద్యమును పరిశీలించుదు.

సీ॥ అజునిచే నిర్మించు! నన్ని జీవుల యందు
మానవు జన్మంబు! మంచి దనిరి
అందు పూరుష జన్మ! మతి దుర్లభం బండ్రు
పురుషుడై బుట్టి ఈ! పుడమి లోన
వనితల వలజిక్కి! వాంఛతో దిరుగుచు
దాసుల బొడగాంచి! దండమిడక
ధన మదోన్మత్తులై! దనుజుల రీతిగా
దైవమా యనినోట! దలవకెపుడు

గీ॥ జీవహింసలు మిగులను! జేయుచుండ
కాల కింకరు లరుదెంచి! కఠినము గను
దండనలు జేయుచుండంగ! దాశరథిని
తలవ లేమైతిమని మదిన్! తలకు జెంది
చింత జేసిన ఫలమేమి! పిగ్గులేక॥

ఇట్టి భావము గల పద్యములు హరికథలకు చాలా ప్రాముఖ్యము.

1921 అన్నదేవర నాగభూషరాయ విరచితము ప్రహ్లాద
చరిత్ర. ద్రాక్షరామము కవి నివాసము.

1921 చదువుల బసవశంకర కవి భక్తశిరియాళయను హరి
కథను రచించెను. నివాసము పెద్దాపురము.

1921 చెరుకువాడ వెంకట రామయ్య దామోజి పురపు
వెంకట నరిసింహ రావు అను ఇరువురు కవులు తీలక్, అను హరికథను

రచించిరి. వీరిలో దామోజి పురపు వెంకట నరిసింహారావు గారిది తాదేవల్లి గూడెము. ప్రారంభమున భాగవత పద్యము, తదుపరి భరతమాత ప్రార్థన కీర్తన, అటు పిమ్మట నభావందన పద్యము కథా ప్రారంభము. శ్రీరాముని గుణములగు స్వార్థ త్యాగము దుష్ట శిక్షణ శిష్ట రక్షణ ధర్మసంస్థాపన ఆర్త త్రాణ పరాయణత తిలకు మహారాజులో గూడ గలవు. గాన తిలకు చరిత్ర గూడ హరికథ యగునని కవులు గ్రంథమున తెలిపి యుండిరి.

1923 తోట వెంకటాచలదాసు శ్రీరామ జననం హరికథను వ్రాసెను. తెనాలిలో ముద్రణ జరిగినది. వార్మీకి రామాయణ గ్లోకములు రామ కర్ణామృత మందలి గ్లోకములు చేర్చబడినవి తల్లిదండ్రులు జానకమ్మ పానకాలు, గురువు యలహరి శేషాచలం, అంకితము రామునకు.

1923 గుద్దంటి దోకర్లము ప్రకాశం జిల్లా పేరారి నివాసం. రచన భావనా ముని చరిత్రము.

1924 అయ్యగారి వీరభద్రరావు భాగవతారు, రాజమండ్రి ప్రాంతము మినుమంచిలిపాటి అగ్రహారం. ఆర్యేల నియోగి, శౌండిన్యన గోత్రము తలిదండ్రులు బాపమ్మ వీరయ్య. వీరి రచనలు మయూరధ్వజ, నందనారు, రామదాసు, కృష్ణ తులాభారము, కుశలవ, శివలీల, రామాయణము. గ్రంథములు సంస్కృతాంధ్ర ఐక్ డిపో వారిచే రాజమండ్రి రాజేశ్వరి ప్రెస్ లో ముద్రితమునవి. పాహిత్య విద్వాన్ పట్టభద్రులు మహాకవి దైవజ్ఞ భూషణ బిరుదాంకితులు, మయూరధ్వజ కథలో నాటక ములో వలె పాత్రల పేర్లివ్వబడెను. (మయూరధ్వజుడు - మణిపురాదివతి కథనాయకుడు) (తామ్రధ్వజుడు - మయూరుని కుమారుడు) ధర్మ, భీమ,

అర్జున, కృష్ణ (వృషకేతుడు కర్ణుని పుత్రుడు) (మేఘవర్ణుడు - ఘటోత్కచుని కుమారుడు) ఇది జై మిసీ భారత మందలి కథ. రచనాశైలి సులభము మృదు మధురము. పాత్రోచిత్య బాషకు ప్రాధాన్యత లేదు, భాషాన్నత్యము నకు ప్రాముఖ్య మివ్వబడినది. హేతు వాదనతో ఆస్తిక మతమును ప్రచార మొనర్చుటకు తగినదీ క్రింది పద్యము ఇది నందవారు గ్రంథములోనిది.

సీ॥ జగము నినర్గంబు! నత్యంబు పరమేశుఁ
దొకఁడు లేఁడనుట నా' స్తిక మతంబు
పదునాల్గు జగములఁ! బాలింపగా దక్షిఁ
దొకఁడుండె ననుట యా' స్తిక మతంబు
నాస్తికుఁ డనినట్లు! భూస్థలి నొకఁడైన
దేవునిఁగని వచ్చి! తెల్పినాడె
యని మించి పరమేశుఁ డనువాడు లేఁడని
తలఁపు గలిగి యుంట! తగవుగాదు

గీ॥ చిత్రకారుఁడు లేకుండఁ! జిత్రమున్నె?
శిల్పి లేకయే భవనంబు! చెలగుచున్నె?
అగ్ని లేకుండఁగా దూమ మడరుచున్నె?
అట్లే జగమున కాధారు! డడర కున్నె?

ఏ విషయమున కైననూ 'లేదు కాదు' అనియనుట సులభము. "ఉన్నది అవును" అని ఋజువు చేయుట కష్టము. ఈ సూత్రము ననుసరించియే న్యాయస్థానములందు స్తీడర్లు వాది, వాదన అబద్ధము అని ప్రధమమున చెప్పుదురు. ఏ గ్రంథమునూ పరిశీలించకయే నాస్తికుడు సులభముగా దేవుడులేడు అనేస్తుంటాడు. అట్టివారికి కవిగారు చక్కగా ఉపమానములతో

నయబోధచేసినారు. భాగవతార్ గారి గేయరచన మక్కికిమక్కి పక్కికి పక్కిగ పూసగ్రుచ్చినట్లు త్వరగా బుర్రకెక్కుటకు వీలుగా రచించిరి.

1924 పుతుంటాక శ్రీకృష్ణయ్య గారు వీరి స్వగ్రామం గుంటూరు జిల్లా పెదపాలెం, వీరు కథకులుగాదు. కవులు మాత్రమే అయి యున్నారు. వీరి రచన పరీక్షిద్విలాసమను హరికథ. కవిగారి ఆధ్యాత్మిక గురువుగారైన పురుషోత్తముగారికి అంకితమివ్వబడిన దీగ్రంథము. దెజవాడ శారదా భండార ముద్రాక్షరశాల యందీవు స్తకము ముద్రించబడినది. సంగీత సాహిత్యములు లేనివాడనని కవి గ్రంథమున తెల్పియున్నాడు. కానీ గ్రంథ రచనను పరిశీలించినచో కవి మంచి పండితుడేయని నమ్మకము గల్గును. ఈ కథ పోతన భాగవతము ననుసరించి రచింపబడినది. రచన పాఠకున కాలోచన కల్పించును. పేరు చెప్పకయే కృష్ణుడు చేసిన పనులను వర్ణించి భగవంతుని ప్రార్థిస్తాడు. ఆ భగవంతుని పాఠకుడు వూహించుకోవలె.

సీ॥ నిరుపేదయై యున్న! నరుజూచి ద్రౌపది
చేపట్టుటెవని యా! శీస్సు వలన
కురురాజు ద్రౌపది! కోకల నీడ్చింప
చెదరలేదెవని యా! శీస్సు వలన
వనముల దిరుగాడు! వాండవుల్ గ్రమ్మర
క్షితినేలుటెవని యా! శీస్సు వలన
ఉత్తర గర్భాన! నున్నట్టి బాలుడు
చెడకుండుటెవని యా! శీస్సువలన

గీ॥ అదిమండియు పాండవు! లన్నివిధుల
జేటుగనకుండు టెవని యా! శీస్సు వలన

నట్టి దిట్టను గట్టిగా! బట్టిమదిని

శిరమువంచెద వానియా! శీఘ్రకొరకు॥

అసలు కోరిక చివర పాదములోనే యున్నది. మిగత పద్యమంతయు భగవంతుని పలురీతుల పొగడయే, మానవుడు ఎక్కువ పొగడ్తలందు కొలది కరుణ స్వభావుడగునుగదా! అట్లే భగవంతుని దయనుబొంద భక్తుడు ప్రయత్నించును. ఈ సూత్రము ననుసరించియే హిందూ మతములో పలు విధముల భగవదారాధన పూజలు అష్టోత్తరములనియు, సహస్రనామావళి లనియు, శతసహస్రనామావళి, లక్షబిల్వార్చన, లక్షతులసి పూజ, సహస్ర గటాభిషేకములనియు గలవు

ఈ క్రింది సీనపద్యములో కృష్ణునివనుల లోని మంచి భావమును చెడుభావమును విడమరచి చెప్పి తుదకు కృష్ణుడు మంచి వాడని నిరూపించుట కవిగారి చాకచక్యము. కృష్ణుని పనులు విమర్శించువారికి సమాధానము పద్యమున గలదు.

సీ॥ దుష్టరాజుల నెల్ల! దునుమాడెనే కాని
కోపమాత్మను లేని! కోవిదుండు
మనుజు రూపముచేత! మనలినాడేకాని
దివ్యమంగళమూర్తి! దేవభర్త
గోపికా కుచగుంభ! నాపహారియె ఖాని
రతిసీతి నెతుగని! బ్రహ్మచారి
నా బంధువితడని! నటియించెనే కాని
బంధువిహీనుడౌ! వరమయోగి

గీ॥ నకలకామ్యంబు లాతడు! చక్కబెట్టె
 గాని యిసుమంతయేనియు! కామిగాడు
 బాహ్యదృష్టిని వానిత! త్వంబు గనిన
 జార చోట త్వ మయమగు! సరణిదోచు॥

హిందూమతంమీద అభిమానములేనివారు కృష్ణుడు జారుడు చోరుడు పిరికిపంద, పక్షపాతి. అబద్ధాలకోరు మోసగాడు అని ఏమేమో విమర్శలు భక్తులకు తెలియజెప్పి భక్తులనుగూడ నాస్తికులుగా మార్చవ్రయత్నిస్తుంటారు. ఈ కువిమర్శలన్నియు భక్తులకు తెలిసియే యదార్థతను గమనించి భక్తితత్పరులగుచుందురని ఈ పద్యరచన తెల్పును. ఇట్టి పద్యరచన వలన హరిదాసు ఎన్నియో ఉపమానోదాహరణములు పోల్చి వివరించి కథాకాలక్షేపమును నిక్షేపముగా చేసుకొనవచ్చును. ఈ కవిగారి కవిత్వాల్లెల్ల బహురమ్యమైనది, భక్తిజల్లులు వెదజల్లునది భాష సులభముగాయున్నను భావ గంభీరము గలిగి ప్రౌఢముగా యుండును. కథ చదువమొద డిన విసుగు జనించక పూర్తిగా చదువ కుతూహలము గల్గును. అట్టి కవికయే కవిత్వ. కీర్తనలు నర్వసామాన్యము నర్వులు గానము చేయుటకు సులభ సాధ్యము.

1925 పంచాంగుల ఆధినాథాయణ శాస్త్రీ గారచే పరిష్కరింపబడిన మద్రాసు R. వెంకటేశ్వర అండు కంపెనీ వారిచే ముద్రించబడిన రామదాస చరిత్రము. ఇందు కంఠేనీవారు ముద్రించిన విమర్శయను శ్రీరికలో హరికథా వాఙ్మయ పుట్టుపుర్వోత్తరములు వివరింపబడినది.

1927 బి. బాలాజీ దాసు మీరిది విశాఖపట్టణం జిల్లా అనకాపల్లి నివాసము, కన్నమ్మ కేశవరామయ్యలకు ద్వితీయ పుత్రుడు. కులగోత్ర

ములు తెలియవు. ఈయన సోదరుడగు బాలాప్రసాదు గాన ప్రవీణుడు, గురువు పొట్నూరి వెంకటస్వామి సంగ్రహ రామాయణం మూడురోజుల హరికథ. 1927వ సంవత్సరములో శశిరేఖ 1929లో కుశలవ 1930లో పురందరదాసు కథలు రచింప బడినవి. మరియు గయోపాఖ్యానము ప్రియం వద జయప్రద హరిశ్చంద్ర నలచరిత్ర సీతాకల్యాణము రుక్మాంగద దయా కర విజయము ద్రౌపది మానవంరక్షణము కుచేల సూరదాసు అను హరికథలు హరికథేతిహాసమంజరి లేక సమాయోచిత పద్యగేయములు కవిగారిచే రచింపబడినవి. సంగ్రహ రామాయణమున గుడివాడ తాలూకా అంగలూరు మానవాదర్శ గ్రంథాలయా ధక్షిణ దుగ్గిరాల బలరామ క్రిష్ణయ్య చౌదరి తొలిపలుకులో దాసుగారిని గురించి ఇట్లు వ్రాసియున్నాడు ప్రప్రథమున ఆంధ్రదేశమున హరికథా బీజముల వెదజల్లి అంకురింప జేసి తగు నభివృద్ధికి గొని వచ్చిన దీ మహాసీయుడే ఔదార్యవంతుడు శిష్య వాత్సల్యపరుడు సర్వ జన సౌభ్రాతృత్వము వర మత సహనము సరసాండ్ర కవితా రచనా శక్తి పీఠిలో స్వాభావికముగనే వెలయుచుండును కవిత్వము రస వంతము పాత్రోచిత్యము మృదు మధురమైనది. గేయముల నడకలు పురాతనములు భావము సౌందర్యముగా మండి చమత్కార పద్యములతో శ్లేషార్థములతో హాస్య రస ప్రధానముగా రమ్యత గలిగి రచన సాగినది.

బాలాజీ గారి ప్రతిరచనలో ఏదోఒక క్రొత్తనమము గావించు చుండును. ఈ శక్తియే వారి గొప్పతనమునకు మూలము. కవులందరిలో సీశక్తియుండదు. యమకాది శబ్దాలంకారములతో గూర్చిన యీ ఉత్పల మాలను తిలగింపుడు, సీతమ్మ యందము వర్ణింప బడినది.

ఉ॥ కంబుగదే గళంబు కను, కంబుగదే తమకాంతి చక్రవా
కంబుగదే కుచంబు నవ, కంబుగదేక్రుతి మత్తచందరీ

కంబుగదే కవంబు మధు! కంబుగదే రదనాంకుకంబు నా
కంబుగ దేవలగ్నము సి! కంబుగదేనుడి భూమిజాతకున్॥

కంబుగదే, కంబుగదే యని ప్రాసధ్వనులు లయాన్వితములై చెవి
కింపు గొల్పుచున్నవి. కానీ ఈ పద్యభావము వివరించుటకు హరిదాసు పండి
తుడై యుండవలయును.

హాస్యరసపూరిత గేయములకు ఈ క్రింది మచ్చుతునకను పరిశీలింప
వచ్చును. హరికథేతిహాస మంజరి లోనిదీక్షీర్తన.

హింబై రవి - త్ర్యశ్య గతి

- 1 చెలరేగకె యుక్కు నీ! తలబట్టి చలినొక్కు
తలపకుమా చిట్ట నిను! దరుము విననకట్ట॥
- 2 అనునరించకె నల్లి! నిన్నట్టే మ్రింగు బల్లి
ననుదాకకె యీగ నిను! బనన జిగటు లాగు॥
- 3 ఎగరకుమా ధూళి యి! ల్లిదిగొ వర్షాళి
ఎగరకె యెంగిలాక ని! న్నెండు కుక్క పీక॥

ప్రతి కవిత్వములో కవి అనుభవము ప్రతిబింబిస్తుంటుంది. అందుచే
విమర్శకుడు తన కనుభవము లేనంత మాత్రమున కవి యనుభవమును విమ
ర్శించరాదు. పనస జిగుటలో ఈగలుపడి చచ్చుట విశాఖ పట్టణ జిల్లావాసి
యగు కవి యనుభవము పై గేయమున గోచరము. కవులల్లాడు తుంటారు
కవనము వ్రాయుటకు తగిన విషయము చిక్కక. బాలాజీగారి కాబాధ లేదు.
కంటి కగవడున దంతయు కథ. వీనులకు వినబడున దంతయు విషయము.

రుక్కాంగద హరికథతో కందార్పములు సీపార్థములు గూడ గలవు.
సర్వమత సమ్మతమగు ప్రార్థన తెలుపున దీపద్యం.

గీ॥ తల్లి దండ్రులు లేనట్టి భయ్య దెవదొ
చావు పుట్టుక గనరాని! నరసు దెవదొ
హెచ్చు తగ్గుల నెంచని! యీశు దెవదొ
అట్టి భగవంతు నురుభక్తి! నాశ్రయింతు॥

ఈ గ్రంథ మందలి రచనా ప్రక్రియ లన్నియు రత్నరాసులే, నాయకి
నాయకుల గుణములు ఏకాదశీవ్రత ఫలితములు, భజన మందిరములు, రాజుల
పాప కార్యములు, సూర్య చంద్రోదయ వర్ణనలు, శ్రీరామునిలో గల నవ
రస గుణములు, త్రిమూర్తుల ప్రార్థనాదికములు, చక్కగా వద్య గేయము
లలో వర్ణింప బడినవి. ఇట్లు హరికథా గ్రంథముల నన్నింటిని సంపూర్ణ
ముగా పరిశీలించినచో అదియొక మహా ఉద్బంధమగును.

ప్రియంవద అనునది చోళరాజులకు సంబంధించిన హరికథ. వీర
వనిత పతివ్రత చతురత యగు ప్రియంవదచరిత్ర మండలిదీ క్రింది నీవశం
అక్కర పాదుషా నెదుట ప్రియంవద పరిగీతము పాకిన విధము తెలుపును

సీ॥ తిరుగ మేల్పొట్లాల! ద్రిప్పిజ్జొకచోట
నురుజువ్వ లెగనిన! ధ్లాక్కచోట
భరత విహంగము! అప్పమీయు నట్లాకచోట
నొడ్డిలు నెగరి న! ధ్లాక్కచోట

మలయా నిలంబును! మలపునద్లొకచోట
 నుదిద ముట్టాడి న! ద్లొక్కచోట
 దనివి దీరగ నుధం! ద్రావి నద్లొకచోట
 జక్కెర మెక్కి న! ద్లొక్కచోట

గీ॥ మదన రేని నల్పి న! ద్లొక్కచోట
 యువతితో చెందు లాడి! నద్లొకచోట
 బోటి మున్నరొ పీదగు! మేటిపాట
 వెలిపె నకల మనుజుల హృ ద్వీధి నాట॥

ఈ కవిగారి కాలపు సంగీతపునక్తి పై పద్యమున విచిత్రము. అదు
 నిక సంగీతము ఆమృతవారసలె నీ చూచి గంగా ప్రవాహవీతి కోకిల
 గానమువలె నుండునని బట్టించబడినది.

బాలాజీ దాసుగారు ఇంగ్లీషు సాంగ్సు చూడ ఉపయోగించినారు. ఈ
 క్రింది కీర్తన హరికథేతిహాస మంజరి రెండవ భాగము లోనిది.

క మా ని రా గం - అ ది తా శం

- 1 Omnipotent and the Omniscient and the
 Omnipresent Him we always should obey
 'The one'
- 2 Honorable creator assembled we should
 adore Him god evading even high minds
 Perbading "The one"

- 3 His one career there is none say here sure
whole of his history is full of much mystery
"The one"
- 4 Full loved by us children be loved to His
well drawn
forgives and Paternally gives bliss eternal
"The one"

బాలాజీదాసు గారి సంగ్రహ రామాయణ హరికథలో అనేక రామాయణము లందలి విచిత్ర గాథలను క్రోడీకరించి చేర్చబడెను. అద్భుత రామాయణము, ఖర్గవ పురాణం, ఉత్తర వాసిష్ఠ పురాణం ఉత్తర రామాయణం విచిత్ర రామాయణం మొదలగు గ్రంథములలో విషయములు సేకరించబడినవి రావణుని చుట్టూరై గుండునాటకము చేసి చూసి నాగడుని వలన యీ వార్త రావణుడెరిగి నా నులమెరిగి నా నుల ముగ్ధుడై చూచి నాగడుని వలన వారి కమండ ముం లోని జంతు జంతు రాక్షసులది భూములలో పడెను. ఆజల ప్రభావమున పుట్టినదే నాగటిచాతలో దొరకిన సీత, స్వయం వరమునకు బాణాసురుడు గూడ చచ్చెనట. నాగడుని గర్వభంగ కథగలదు, సుగ్రీవుడను పదమున కర్థ మేమనగా చూడు వేల మైళ్ల దూరము వరకు ఆయన కంఠనాదం వినిపించుట, ఇట్టి విచిత్ర విషయములతో రమ్యముగా సంగ్రహ రామాయణము రచించ బడెను.

1926 చీమకుర్తి పీఠ రాఘవతాయ కవి రచన గయోపాఖ్యానము. శండ్రి కోటేశ్వరవరపు భుజంగరాయ మాత్యుడు, ఆపస్తంభ సూత్రుడు. గురువు ఇలపావులూరు కోటిశ్వరుడు. దర్శకులు 8, ఒకసుగంధి వృత్తము ఇందుగల రచనా ప్రక్రియలు.

1927 బొమ్మరాజు జానకిరామశర్మ నివాసం ప్రకాశం జిల్లా పోతవనము. ఉభయభాషా ప్రవీణ శతావధాని మంచి విద్వాంసుడు. 1933 లో సరమపడము చేసినాడు. వీరు రచించిన హరికథలు నక్కుబాయి, నందనాడు, కథాసరగి భక్తిభావముగల్గి చక్కని భాషాపటిమతో సరళముగా నున్నది. కవిగారి వంశమే నిక్కులకు పండితులకు ఆలవాలమైనది, నిశ్చలమైన నిష్వార్థమైన నిష్కళంకమైన భక్తియన నెట్టిదో నక్కుబాయి చేత ఈ క్రింది సీసపద్యముతో చెప్పించినాడు.

సీ॥ అలరి నాప్రేమంబు! నార్జింప శ్రమియిందు
పతిపైన ప్రేమభా! వంబు లేదు
నవమణి కల్పితా! నర్హ భూషాంబర
హారి పుష్పములపై! నానలేదు
చనిపెంది పెద్దది! నినిజేసి యున్నట్టి
తనిదండ్రులవయి యి! తమ్ము లేదు
నాపెట్టి సరిపడు! లేవేళ తర్జిందు
మీమీద లోపమే! మీయును లేదు

గీ॥ వంశమును నిల్పవలెనన్న! వాంఛలేదు
ఇంటిలో నుండవలెనను! నిచ్చలేదు
పాండురంగనితో నై కృ! భావమొంది
కడిమి తరియింప గొర్కెయ్యె! కండు దర్క॥

1927 చల్లా రామలింగయ్య ప్రార్థనాదికములు గాని వంశ వళిగాని లేవు. ప్రారంభముననే కథారచన మొదలు పెట్టబడినది. వీడు రామ భాసు హరికథను రచించిరి, కథారచన విమర్శనతో చక్కగా వర్ణింపబడినది.

పద్య రచన చాల తక్కువ, చమత్కారమైన విమర్శ, పాత్రోచిత భాష గలదు.

1929 కందుకూరి చెంగయ్యార్యులు నెల్లూరు జిల్లా పెను బర్తి గ్రామ కాపురస్తుడు. తండ్రి చెంచుదామాచారి తల్లి బుచ్చెమ్మ. సుక పీశ్వర, తత్వజ్ఞాన, బ్రహ్మనంద శివయోగి యను విరదములు గలవు. గ్రంథము నెల్లూరు ఎడవర్దు ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రించబడినది. సాంబశివ భక్తుని చరిత్ర హరికథగా రచించబడెను.

1929 కారెపాక శ్రీమోచలంపిల్ల రచన వైదర్భీ పరిణయము. తలిదండ్రులు లక్ష్మింబ మౌనిసారా, తాత శేషాచలం, వదంజలి మహాముషి గోత్రం. నివాసం తాడిమేడు గ్రామం నెల్లూరు జిల్లా. కవి తాను విద్వాంసుడ గానని ఒక పద్యములో తెలిపియుండెను. గానీ తన ప్రత్యేకత రచనలో నిరూపించుకొనెను. వినాయక స్తోత్రములను విధుదారిసుత స్తోత్రమనియు, అంజనేయనుతిని సదాగతి నందను నుతియనియు కృష్ణుని ప్రార్థనమును తెలిదేవి గేస్తు గిడిగిడి యనియు సుకవిలాస్తుతిని సరువురెంకజాలు అనియు కుకవి విమర్శనమును కైకైనరుల నేరేడల్లులు అనియు పేర్లొడి ప్రార్థనలు రచించియున్నారు. ఇట్లు మరొక కవి వ్రాయలేదు.

కవి పిల్లెగారు గాన అరవ భాషలో గూడ ఒక కీర్తన వ్రాసినాడు. ఒక మాతృభాష వానికి మరొక భాషలో మాటలు వింటుంటే హాస్యముగా అనందముగా యుండును. రుక్మిణిని గైకొనిపోవుచున్న కృష్ణుని వెంటనంటి రుక్మిణి అన్నయగు రుక్మి యిట్లు పలుకును,

హి ర దూ - జ్ఞా ల్వా తా శ ం

ಕೊಣ್ಣುಬ್ಬಣ್ಣನೆ ವೆಣ್ಣೆ ಯಿಚ್ಚಿ ಕೊಣ್ಣುವಾ!

వెటైకొల్లుపన్ను కొడుత్తుశరణ జ్యేష్ఠవా!

యదై యరదుమనె గళివె!

తిరుడి తిరుపి పిళ్ళ 'తొట్ట' త్రవసే!!

తాల్చి ఈ అనవ అక్షరము తెలుగులో లేదు.

1930 గొర్తి కామరాజు భాగవతార్ బెజవాడ వాస్తవ్యుఁ.
పంధరీపుర మహాత్యమను హరికథ వీరిచే విరచితము.

1930 రామానుజం రామకృష్ణయ్య పీఠి జననం ప్రకాశం
జిల్లా పెటేన్ లి ప్రాంతం. పెద్దమల్లు పెటేన్ లి బాలా సర్వేపల్లి
రెడ్డివల్లెలో ఉపాధ్యక్షుడు వ్యవస్థాపక సభ్యుడు. రామానుజం రామకృష్ణ
గ్రంథ పరిచయము వలన పరిచయము. పీఠి విశిష్ట గురువు అయిన
ఆర్యేల నియోగి ప్రభాకరయ్యను, వీరి అన్నగారి కుమారుడు రామాయణం
సీతావతిగారు గొప్ప చూపారు. అయిన తమ్మడు బిరారామస్వామి తరంగ
కాలక్షేపములో దిట్ట. ఉయ్యబ్రహ్మ. మరొక అన్న కుమారుడు రామాయణం
అయోధ్య రామయ్య మంచి మృదంగిష్టు. ఈ కవిగారి కుమారుడు వెంకట
సుబ్బయ్యగారు బాల్యమునుండి భక్తుడు పండితుడు.

వీరి రచన కృష్ణరాయబారము హరికథ (అముద్రితము) కృష్ణుడు దుర్యోధనునింటికి భోజనమునకు రాను విడుదలనింటికి పోయెదనని చెప్పు సందర్భమున ఈక్రింది మత కోకిల రచించబడినది.

తొర పేళ్ళర నేనురానను కారణంబును దెల్పిగా

గోరదేనియు దూతముందుగ కూడు సాపడ గూడునే॥

వారు మీరును పోరులేకను వక్కాపై కూడుండెడు
దారిచేయగ వచ్చినేనిటు దారిదప్పిన నష్టరే!

కవి దక్షిణప్రాంత నివాసుడయినాదున 'పోవడు' అను అరవ పదము
నుపయోగించినాడు.

1933 తాళపుట్టి పద రామభాషం : పద రచించినది సత్య
హరిశ్చంద్ర. కీర్తిరత్నానిర. తత్వభూషణ! విద్యానీధి! ఆను విరుదులు
గలవు. కవి సేలంజిల్లా తెలమంగలం గ్రామవాస్తవ్యుడు. ధృవచరిత్ర
కుచేల యను హరిరథులను గూడ రచించినాడు.

1934 తిరునాగరి శేషభాషం : ఈయన కస్తూరి రంగదాసు
కుమారుడు, హేలాపురం అనగా రాజమండ్రి తాళపుట్టుడు. వీరు తనరచన
లందు కీర్తనలను మాత్రము రచించిరి. పద్యములు మాత్రము పోతన
భాగవతము, గోపీనాథ, విచిత్ర, అధ్యాత్మ మొల్ల ఆంధ్రవాల్మీకి (అనగా
వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు) ధాన్యర రామాయణాది గ్రంథములలో మరి
కొన్ని ప్రబంధముల నుండి సేకరించి చేర్చిరి. నిందులననగా ప్రాచీన
కవీంద్ర విరచిత పద్యావళికంటే రసవత్తరముగ వ్రాయుటకు తనకు శక్తి
లేదని చెప్పుకొనిరి. ఈ భావన కవికి కలుగుట వారి వినయ విధేయతకు
నిష్కల్ప పుష్ప భక్తికి నిదర్శనము. కవిగారు ప్రతి సంవత్సరము పాదచారులై
భద్రాద్రి యాత్ర సల్పుచుండెడి వారు. చలివేంద్రులు ధర్మశాలలు నెలకొల్పి
నట్లు గ్రంథమున తెలియ జేయబడినది. పాదుక, సుభద్ర, సీతాకల్యాణము,
సీతావ హరణము, కుశలవ అనునవి వీరి హరికథలు సరళమైన కవిత్వము.
కీర్తనలు లయకు చక్కగా సరిపడును. వీరి కథలు సామాన్యులు సయితము
నేర్చుకొని సులభముగా కథలు చెప్పట కనుకూలముగా రచింపబడినవి.

దెజవాడ సరస్వతీ బుక్ డిపో వారు ఆంధ్రవాణి ప్రెస్సునందు గ్రంథము ముద్రింప జేసిరి.

కొమ్మూరి బాలబ్రహ్మానంద దాసు

1935 కొమ్మూరి బాలబ్రహ్మానంద దాసు రాజమండ్రి నివాసం, గురువు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి గారు. బాల కవితా సరస్వతి, పరమ భాగవత శిఖామణి అభినవ రీలా శుక చిరుదాంకితులు. వీరి రచనలకు కవి సార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి గారు ఉపోద్ఘాతములను వ్రాసి యున్నారు. వీరికథలలో సంఘ దురాచారములు విమర్శింపబడినవి. గేయ రచనలో పాత్రోచిత్య భాష గలదు. నందనారు, భీమార్జున గర్వభంగము, శ్రీకృష్ణ గురుచరిత్ర, శశిరేఖ, శ్యామరాజు, పత్యన్నారయణ చరిత్ర, శ్రీరామ కథాలహరి బాలకాండ 3 భాగములు అయోధ్యకాండ 3 భాగములు, బృందాదేవి (తులసి), శివచరిత్ర, కృష్ణరాయభారము, విచిత్ర కథా వక్షత్ర

మాల సీమంతిని (సోమవారం వ్రతకథ) హరికథా విధానము. (నిఘంటువు) పూర్ణానందము యను హరికథలు దానుగారిచే రచింపబడెను. పూర్ణానందము సాంఘికమైన కథ. శ్రీ పునర్వివాహము చేసుకొనుచున్న వని ప్రబోధము చేయనట్టి కథ. ఇందలి ఇతివృత్తము ఒక వైకుంఠానికి సంబంధించినదై యున్నది.

అస్పృశ్యత పనికి రాదని కవిగారు తన యభిప్రాయమిట్లు ఈ సీన పద్యమున తెలియ జేసిరి. గాన హరికథలు భక్తిబోధకే గాక సంఘసేవకు గూడ ఉపయోగపడునని గ్రహించవలెను.

సీ॥ అస్పృశ్యతా రోగః మంత రింపక జనుల్
స్వేచ్ఛా విహారమున్ జేయలేరు
ననుముట్ట కొనబోటు! మనుమాట విడకున్న
మనసు నిశ్చలమైన! దనఁగ రాదు
హరిజనుల్ మన వార! లనక యుండిన వారు
సంఘదాహు శృంగుల్! నలుపలేరు
అంటరాని తనంబు! నణచి వేయక యున్న
వ్యక్తిత్వమున కైన! ఫలము లేదు

గీ॥ మాలయన సర్వ సౌకర్య మాలమణియు
రక్షణము నేయునట్టి రు! ద్రాక్ష మాగు
మాలయని నంత మాత్రాన! మాల యగున
మౌఢ్యహ రణమౌప్పటికపు! మాలగాక॥

బాలబ్రహ్మనందము గారు హరికథా విధానమును గ్రంథములో తన స్వానుభవములను తెలియ జేసియున్నారు. గాలిలో కథను చెప్పరాదు, తైతక్కమని సృత్యము చేయరాదు. వ్యభిచారి కారాదు. త్రాగుబోతులు దొంగలు హరికథలు చెప్పరాదు వినరాదు అని ఉద్ఘోషించి మరికొన్ని సలహాలను దాసులకు నిచ్చిరి. ఈ సలహాలు దాసులే గాక కథలుబోషకులు గూడ పాటించి ఆమోదించినపుడే కథబాగుగా జరుగునని గ్రహించవలయును.

సీ॥ చలనమింతయులేక! నలువబోయెడు కథన్
బలియింపుచున్నట్లు జ్ఞా! పరము కొలచు
తరువాత గొంచెము! తక్కువగా భుజి
యించి తమలము సే! వించబోక
తంబురా ఫిడిలు మృ! దంగంబు బాయింబు
వారి గథాస్థలిం! జేరిబంపి
వెనుక శృతియు మృదం! గిని దక్షిణంబున
నెడమవైపున వైజీ! కుడును బ్రక్క

తే॥ కొకొక యద్గెడమున ముందున! కొక్క గజము
గూర్చొనగ బంపి శృతులను! చూలముగ న
లుపగ మడినేగి దేవువే! దుకను బాడి
గజ్జలం గాలిలోవైపు గట్టి నిలచి॥ ———

— — — — —

ఈ కవిగారి బృందాదేవి యను హరికథ రంగూన్ నివాసి రెడ్డినన్యానయ్య గారికి అంకితమివ్వబడినది. ఈ కృతిభర్త దాసుగారిని రంగూన్ పిలిపించి గౌరవించినాడట. ఈ కవిగారు ఆశుకవిత్వము గూడ చెప్పగలడట.

1935 కోసూరి భోగలింగ దాసు గారి రచనలు శ్రీయాళ, రుక్మాంగద, అంబరీష, విప్రనారాయణ, శశిరేఖ, గోపీచందు చరిత్ర, సంగీతానంద రామాయణము, నలోపాఖ్యానము. వీరి నివాసం పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా తణుకు తాలూకా వేలువెన్ను గ్రామము. తండ్రి లక్ష్మణాచార్యుడు నేను పరిశీలించిన రామాయణము హరికథ రెండవ ముద్రణ 1938 లో జరిగినది. సంగీత సాహిత్యము లందు కవిగారు బాగుగా కృషిచేసితి నని గ్రంథమున తెల్పియున్నారు. ఈలోకమంతయు మాయ శోకమయము అని వివరించుచూ నామ సిద్ధాంతమున ఈక్రింది సీసపద్యమును రచించియుండిరి.

సీ॥ గయ్యాళి గంపకు! గడు సజ్జనుడు భర్త
పుణ్యసాధ్వీకి తిండి! పోతు మగడు
కడు బీదవానికి! గంపెడు బిడ్డలు
ధనవంతులకును సం! తతి కొరంత
పండితునకు శుద్ధ! బండ మొండి సుతుండు
దుండగు కొమరుడు! పండితుండు
ధర నజీర్తికి పెక్కు! ధాన్య రాసులుకొట్లు
కుడిచెడి వానికి! హడులేదు

గీ॥ ఇట్టి కల్పన చే మాయ! కట్టు గట్టి
నాటకం బాడుచుంటివా! నళిన నేత్ర
భళిర సీమాయ దెలియ నె! వ్వరి తరంబు
రవికుల పయోధ చంద్ర శ్రీ! రామ చంద్ర॥

ఇట్టి పద్యమును ఆదిభట్ల నారాయణ దాసుగారు మాత్రమే రచించి యుండిరి. ఇతర కవులెవ్వరు రచింపలేదు. ఇట్టి పద్యములు హరికథ బోధ

తెంతేని అవసరము. పార్వతికి శివుడు రామాయణకథను చెప్పవట్లుగా పురాణ పద్ధతిని కథ ప్రారంభించ బడినది. అదిభట్లవారి రామాయణము ఇట్లుగాక మూతప పద్ధతిలో రామాయణ కథతోనే ప్రారంభించబడినది. ఈ కవి గారు యజ్ఞదత్తుని కథ పాడుతూ పట్టాభిషేక కథలో దశరథుని మరణ సమయమున చేర్చిరి. కాని అదిభట్లవారు సమగ్రంధ ప్రారంభముననే రచించిరి. కథలు వరుసక్రమము తప్పనింత రత్తికొరకై అదిభట్లవారు ఇట్టి మార్పులు చేసిరి. ఇదే మూడినిగా భావన హరికథలో సరియి సుబ్రహ్మణ్యం గారు చూడా భీష్మ వర్ణములో ఉండు భీష్మచరిత్రను మొదటనే తమ గ్రంథమున రచించిరి వీరి రచన కర్ణానందముగా మూట్లాడుకొను రీతిలో సరళమైన భాష కలిగి చెవికింపుగా ఉండును. కథ సాఫీగా నడుచును, ఉపమానోదాహరణములు మితము.

1935 హరినాగభూషణం గారు, B. A. జననం 1884 బందరు నివాసం. వీరు త్యాగరాజు శి భాగములుగా శంకరాచార్య 7 భాగములుగా, విభిష శరణాగతి పాదుక మొదలగు హరికథలు రచించిరి. స్వయముగా హరికథలు చెప్పెడివారు, తన హరికథా నైపుణ్యమునకు అదిభట్ల నారాయణదాసుగారి పలన విజయనగరం రాణి గారి పలన బహుమతులు పొందిరి. సంగ్రహముగా శ్లోకరూపమున రామాయణము రచించిరి. వీరి సంగీత సాహిత్య భావనా పారాయణ వాగ్గేయరారక రత్నమని బిరుదములు గలవు. వాయలీన విద్వాంసులు గూడా.

1936 అకపరం శ్రీరామ కవి నివాసం నెల్లూరు జిల్లా నాగ బొట్ల పాలెం, తండ్రి రామయామాత్యుడు భారద్వాజన గోత్రుడు. గౌరి కల్యాణము, వామన చరిత్ర, దుర్యోధన వరాభమను ఘోషయాత్ర యను హరికథలు వీరి రచనలు. గౌరి కల్యాణమునకు హరకథ యని పేరిడిరి.

మిగత వానిని హరికథలనిరి. గౌరీ కల్యాణమందు కొప్పరపు సోదర కవుల ప్రశంసా వాక్యము గలదు. ఈ కొప్పరపు సోదరులు ప్రఖ్యాతి వహించిన కవులు. ఆగమ శాస్త్ర విశారదులగు తుమ్మలవల్లి నాగలింగా రాధ్యుల వారి ప్రశంసా పత్రము గూడ గలదు. ఒరంగల్లు వాస్తవ్యులు ఉభయభాషా కవితా కరణ ప్రవీణ పండిత పులిపాక మహానంది శాస్త్రిగారు ఈ గౌరీ కల్యాణకథ యందలి రచన రసభావ పదప్రమోగ చాతుర్యములచే నొప్పి శ్రోతల హృదయా నందనంధాయకమై యనుపమాన భక్తిజగత్తమై యున్నదని ప్రశంసించిరి. స్కాందపురాణాంతర్గత మైన విషయము కథరాధారము. కవి శైవ మతాభిమాని హరికథ యనుటకు బదులుగా గౌరీకల్యాణ కథకు హరకథ యని పేరు పెట్టిరి. వీరి గ్రంథములు ఒంగోలు వెల్ కమ్ ప్రెస్సు P.V.R. హిందూ స్కూలు ప్రెస్సునందు ముద్రాపితము. ఈ కంద పద్యము, కవి పోతన ననుకరించి సట్లు తెల్పును.

క॥ పలికెడిది శివుని చరితము
పలికించెడి వాడు శివుడు! భక్తిదనర నే
బలికిన క్కొన్న హరణము
ఫలహింతుని చెప్పనెట్టి! ప్రాజ్ఞుల దరమే॥

రచనానైలి ప్రాచీనము, కుకవి తిరస్కార పద్యము చక్కని యవమానముతో నున్నది: —

గీ॥ గంధమాలా విభాసిత! గాత్రమంత
విదది యీగలు పుంటిని! వెతకు కరణి
భావ రసపద నైపుణి! పంక బోక
తప్పు పెదకుదురు కుకవి! తండ్ర మెప్పుడు॥

కవి హరి కథకుడు గాడు, పండిత సరళి యగు రచన. గేయములు సామాన్య జ్ఞానులు సహితము గానయోగ్యములు మృదు మధురములు. కవి త్వము హాస్యరస భరితము. కైకుకవి తిరస్కార వద్యమును బట్టి యే కవి పోతన వలెనే లోకమును లెక్కించేయవారు గాడనియు పాండిత్య ప్రతిభ గల ధీశాలి యనియు విదితమగును. కవిత సులభ గ్రాహ్యము. దక్షయజ్ఞం గొరీ కల్యాణ మని కథ రెండు భాగములుగా విభజింప బడెను. ఇతర కవుల కథకు ఈ గొరీ కల్యాణ కథకు కొంత తేడాగనించును. శివుడు ఎరుకల సాని వేసమున వచ్చినట్లు ఈకథలో వర్ణింప బడలేదు. ఈకథలో మన్మథుడు గర్వించినట్లు లేదు బ్రహ్మ శపించెద ననగా భయపడి మన్మథుడు శివుని పైకి పోయెను.

తే॥ గీ॥ పెద్దలందరు నిన్నిట! బిలిచి చాఁ
బ్రియము తోడుత నిన్నొక! పెద్ద జేసి
మంచి మాటలు జెప్పిన! మదికి నెక్క
వింక నీపొగ రడగ శ! పింతు బాదు॥

పార్వతి మేనక గర్భమున జనించినట్లు ఇందు లేదు. మానస సరో వర ప్రాంతమున ధ్యానములో నున్న హిమవంతునికి ఒక కమలములో దొరికినది.

మ ం జ రి

వరమచ్చిత్రమగు పుల్లహల్లక ప్రసూన మున బాబి
నిరుప సూనయై కానుపించె నీతి సురుచిర లీలావారి॥

శివుడు వటువుగా పార్వతిని పరీక్షించుటకై వచ్చినట్లు ఇతర గ్రంథ ముల గలదు. ఇచ్చట వృద్ధ బ్రాహ్మణ వేషములో వచ్చినట్లు వివరింపబడి

నది. పోతన వ్రాసిన వీరభద్ర విజయము వాయు పురాణము లోనిది, అది నరి లేదని కవి కొంత విమర్శనను జేసి యున్నాడు. కవి మంచి గ్రంథ పరిచయము గలవాడినీ తెలియు చున్నది. అంకితము శివార్పణము.

1936 ముద్దురి సాయియ్యగారు I. L. T. D. కంపెనీలో Head clerk పనిచేయుచూ భక్తిప్రపత్తులయి హరికథలు రచించిరి. శ్రీకృష్ణ తులాభారము. భృవచరిత్ర, మయూరభృంజ, శ్రీనివాస కల్యాణము వీరిచే రచింపబడిన హరికథలు. రచనలో అంబడిపూడి రామనాథ భాగవతార్ గారు తోడ్పడిరి. తులాభారం హరికథ తల్లిగారగు పార్వతమ్మ గారి కంకితము, కవికి సంస్కృతములో ప్రవేశము గలదు. ఇష్ట దేవతా ప్రార్థనలు సంస్కృత భాషా పద మయములు. నిర్మల మైన తెలుగు రచనము. సమయానుకూల సంభాషణము, మైత్రీయుత పద ప్రయోగము ఉచిత భావ ప్రకటన, రస పోషణము, పాఠ్రాచిత్యము రచన లోని గుణములు. కథ పండిత రంజకము, కవిత సులభమైతి, భక్తిరస భరితము. ఈకథలు ఆకాశ వాణి కేంద్రములలో చెప్పబడుచున్నవి.

1937 రామపుత్రి అసలు పేరు సుబ్బిమ్మట, తల్లి విశాలాక్షి తండ్రి శ్రీరాములు. ధ్యాన సమయమున ఈమెకు అంజనేయ స్వామి దర్శన మిచ్చి రామాయణము వ్రాయునుని అనుజ్ఞ నిచ్చెనట. అంతట రామాయణము హరికథను రచించెను. ఈమె భర్త పవితనముననే గతించినందున భర్తతో భౌతిక సంబంధము లేక భక్తురాలై జీవితము గడుపుచూ రామపుత్రి యని పిలువబడుచుండెనట. కవయిత్రికి మిత్రురాలగు రుక్మిణమ్మ రచనలో తోడ్పడినది. నెల్లూరు జిల్లా బుచ్చిరెడ్డి పాలెంలో గల నవకోనల రామునకు గ్రంథమంకిత మియ్యబడెను. రచన సులభమైతి, డోరాలెక్కువ. 1905లో ఈమె సుముఖి దేవి యను యక్షగానమును గూడ రచించెను.

దోరా పల్లవి :—

జయ జయ రామ జానకి రామా - జయ జయ జగదధి రామా
జయ జయ నవకోనల పురి ఛామా - జయ జయ దశరథ రామా॥

ప్రారంభమున సంక్షేప రామాయణము రచింప బడెను. కీర్తన
లయకు నరివడుట లేదు, గేయములకు రాగములను, మిత్రురాలు నెల్లారు
సంతాన రామయ్యంగారి కుమార్తె రుక్మిణమ్మ గూర్చినది. ఈ విషయం బాల
కాండ చివర వ్రాసియున్నది. కాండములుగనే కథా రచన సాగెను. చంపక
మాలాది వృత్త రచన లేదు, పదనముతో అనఘాపర క్రియలెక్కువ.

శ్రీహరి యుదయించి, కౌసల్య దశరథుల కానందము గల్పించి,
కౌసికముని యాగము గాచి, అహల్యను ద్రోచి, ధనుర్బంగము గావించి,
జానకిని వరించి-----

✓1938 కట్టా అచ్చయ్య కవి వేటపాలెం బాపట్ల తాలూకా.
శ్రీకృష్ణా వతార మహా భారతము 30 హరికథలు రచించెను. అనగా పాం
డవ కౌరవుల చరిత్ర, కవి కథకుడు గూడా. కృతిభర్త పుచ్చల భ్రమర
దాసు ఈయన ఒక గొప్పపేరు బొందిన హరిదాసు. కృతిభర్త గూడ హరి
దాసగుట ఇందు విశేషము. అదిభట్ల నారాయణ దాసు గారు అభిప్రాయ
మిట్టానంగిరి. మొత్తం పాద చక్క చేర్చినది కవిగారు
కాదు చచ్చిపోయిందా! కాలం అంతే
(ఇది తా. నా. గానము)

గీ॥ ఒక్కొక్కని కొక్క నేర్పు పెం! పెక్కు చుండు
వొకని మించిన గొప్ప వాఁ డొకడు లేడు

1938 మైనంపాటి వేదవేదాంతము గాన ప్రథమం బిల్లా
 బంగుటూరు వాస్తవ్యులు, కంఠ ప్రావీణ్యముగలవారు, కంఠ ప్రావీణ్యముగలవారు
 మంచి పండితుడు కవి. అతడు గాన ప్రావీణ్యముగలవారు, కంఠ ప్రావీణ్యముగలవారు
 వంశము. నరిసింగరావు గారు పండితులు, కంఠ ప్రావీణ్యముగలవారు, కంఠ ప్రావీణ్యముగలవారు
 కేసరి విరుదాంతములు. శ్రీరామకృష్ణ శాస్త్రి తామరపాటి రామకృష్ణ శాస్త్రి రామకృష్ణ శాస్త్రి
 హరికథను రచించెను. శ్రీరామకృష్ణ శాస్త్రి తామరపాటి రామకృష్ణ శాస్త్రి రామకృష్ణ శాస్త్రి
 పరిణయము, సుభద్ర, రుక్మిణీ కల్యాణము, గౌరీ కల్యాణము, ప్రమాదమున
 గర్వభంగము, గరుడ గర్వభంగము, పరిపాటిభట్ట, ప్రాసాదీశ్వర, ప్రాసాదీశ్వర
 యము, హనుమ జ్ఞానము, సంజయ కృష్ణ రాయవారిము అను హరికథలను
 గూడ తాను రచించితి నని రామాయణ గ్రంథములో తెలిపెను. వీరి సోద
 రులు హనుమంతరావు రామయ్య సుబ్రహ్మణ్యము గారలు హరిదాసులే. నరి
 సింహరావు భాగవతార్ గారికి రథలలో సోదరులు మైనంపాటి పాడునుండెడి
 వారు. ద్యాన సమయమున రాముడు గనుపించి అట్లు యిది నందున ఈ రామా
 యణమును వ్రాసినారట. దాను గారు పసుదా భాగ్యవంతులు, 91 సంవత్సర
 ములు జీవించి ఇటీవలనే పరమ పదించిరి. ప్రార్థనాపితములు కవి పుత్రులు
 వంశావళి రచింపబడెను. కీర్తనలు అక్షరకాలములో వ్రాయుచు జాగా పిడుప
 వలసిన మాత్రల కాలమును కామలచే (9) గుర్తించ బడెను. మరియు
 కీర్తనలు ఎత్తుగడలు మాట్టులు గలిగి మిత్రులు భావనకు తగిన రాగ నిర్ణయ
 ములు మొదలగు విద్య తప్పనింధము లగు విద్యార్థులు రచనలో గలవు.
 మైనంపాటి వారి వంశము కవిత్వమునకు చమత్కార శృంగార హాస్య రస
 పోషణమునకు పెట్టినదిపేరు. వాల్మీకి శ్లోకములు తాత్పర్యసహితముగా గ్రంథ
 మున చేర్చ బడినవి. ఈ పద్ధతి హరిదాసుల కుపయోగ్యము. చుట్టూనకొక
 గేయము తిరికింపుడు. ఈగేయమున త్రిమూర్తులు నొకేసారి ప్రార్థింపబడిరి.

శంకరా భరణము - అది

శ్రీశ సోమ్యతీశ భావ తీశ చావ ప్రోవనే॥

అశాసాశ విమోచనా హరిహర తోలేశ పావనా

॥శ్రీ॥

అబలుని ప్రహ్లాదుని ప్రోవ గృహింహాకృతి ధరించినావు

ప్రబలాకృతితో మృగంబునుతన దీర్ఘాయునిగఁ జేసినావు

నబలుడవై నీచహామూలచే జగములు వృతించినావు

శబదిని గూడ నాచి సనరాదులఁ బ్రోచి సర్వనుయుఁడవై

యున్నావుఁ నీవు॥

అంత్యమున కవి నాడుము గలదు. ఇట్లు కామాలు గుర్తించి గేయముల రచించిన కవి మరియొకడు గాక గాదు. ఈ కీర్తనలు సంగీత శాస్త్రజ్ఞానము లేనివారు పాడవారు.

ఈ క్రింది సీసము విష్ణు హార మహిమను విమరించును. అహల్యా కాప విమూచన సందర్భములోనిది.

సీ॥ రమణీయ మగు రమా! రంధోరు తలముపై
నివ్వట్లుచునెద్ది! పవ్వళించు
నమర నాథునకు రా! జ్య మొసంగు నెపమున
బలి సిరంబున నెద్ది! పాడుగాంచె
నలిల పీఠంబు! నడఁగ ద్రొక్కఁగఁజాలు
నట్టి గంగుల నెద్ది! చుట్టినిల్లు
నననది మునుల హృ! త్వరసి జంబులఁ జేరి
పేద సూక్తుల నెద్ది! వినుతిఁ గాంచె

గీ॥ నట్టి శ్రీరాము పదముల! నలరు లేలు
 వంటి లిల రూపమును దాసి! యుద్యోహల్య
 చురు సార్వజనంగం గన! పడియె నపుడు
 చంచల కన్యలతో దొడ్డు పడతి యనంగ॥

హరిదాసు కిట్టి రచనలు చాలా ముఖ్యము. సంగీత పాటనుడు వల్లది పాడి వదలినవో ప్రక్క నాద్యములు వల్లది నానాముగ వారి స్వంత విద్యను పెంపు జేసి ప్రదర్శించెదరు. అట్లే హరిరచా రచన గూడా కథకుడు కథ చెప్పుటను పెంపు చేసినట్లు రచనలముగా యెన్ను కవిత్వమే శ్రేష్టమైనది. ఈ పైపద్యము చదివరించి విభుదెంత చాల్చెనను ఊహ్య సింప వచ్చును. శేషపాన్ముడై జడరించు విష్ణువును గూర్చి వాసునుని గూర్చి గంగ పుట్టుకను గూర్చి సంపదకారులు దారి చూపించును గూర్చి అయా చరిత్రలు అనంతముగా వివరింప వచ్చును. ఇట్లు ఈ గ్రంథరచన యంతయు బహు చక్కగా వర్ణింపబడుచూ రచింపబడినది.

1939 సల్లముల్లి బుసవిలెడ్డి నివాసము రామవరము. రచన భారత వీర చరిత్రము. కవి కథకుడు గూడ.

ఈ గ్రంథమునకు కడిమాల వీరభద్ర శాస్త్రి గారు ప్రచోదకను వ్రాసి యున్నారు. ఈ గ్రంథము వ్రాసుటకు మూడేండ్లు పట్టినట్లు. మాతామహితి గ్రంథ మంకిత మివ్వబడెను. రచన ముఖ్యతైలి, పద్యరచనలో వృత్తములు తక్కువ. ఆధునిక రచన ఇతర భారత కథలకన్నా ఈరథలోని కొన్ని ప్రత్యేక ఘట్టములు గలవు. అవి పునర్జాతము, అగస్త్యోపాఖ్యానము, వృతాసురోపాఖ్యానము, పరశురామ చరిత్ర, మార్కండే యాగమనము, భూ ప్రళయము, యుగధర్మములు, పత్నివ్రతా ప్రభావము, ధర్మ వ్యాధోపదేశము మొదలైనవి. యుగ ధర్మముల గూర్చిన కీర్తన యిది.

ధన్యాసి - ఏక

కలికాలము కడుమోరము గడువంగా దరంబా
సుకృతిరీన్

॥క॥

తులువదనము కాటపట్టు సుజనుల దుఃఖపెట్టు
పాపపుం గొట్టు హా॥

బలులకు నాయువు హెచ్చు, చక్రధరుని నమ్మిక జచ్చు
కలిమిఁ బలిమిఁ గడు ద్రుళ్లుచు నధముఁడు

జ్ఞానుల నతి నిరసించి హసించున్

॥క॥

నతి పతి దృఢీకరించు, కన్నసుతుడు పేధించు

నతి నిర్దయ భూపతులు ప్రజల వన్యాయముగా బాలించు
చెడుమతి నొజ్జను శిష్యుడు గిడురించు।

మంచి మార్గమును విప్రుఁడు త్యజించు

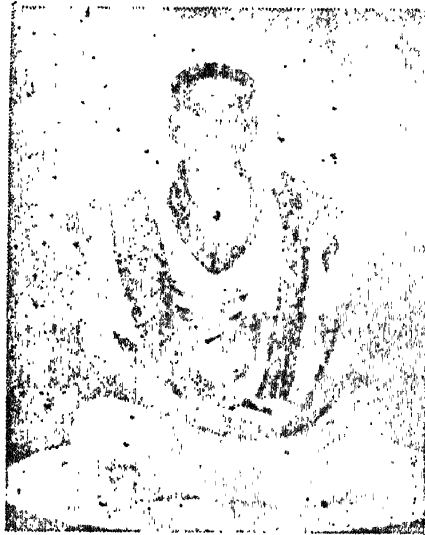
॥క॥

1940 జగద్గూఢాధి పెంకట సుబ్బయ్య భాగవతార్ గారు తెలుగు విద్వాన్. కాపట్ల నివాసం, అమరలింగ విజయము అనగా మేధాన రాముని హరికథ వంటి కథను రచించెను. ఇది శ్రీశైల మహాత్మ్యమును తెలుపును. మరిరెండు కథలను గూడ రచించెనట.

1940 పెంటపాటి సర్వేశ్వరావు భాగవతార్ ఉంగుటూరు నివాసము తండ్రి సుబ్బరాయ భాగవతార్ గారు. వీరి రచనలు రామదాసు, భీమాష్టన గర్వభంగం, ప్రహ్లాద, సత్యన్నారాయణ వ్రతం, శివిత్యము సులభ గ్రాహ్యము. కథ చెప్పినట్లుగాక గానము చేసినట్లుండును, వర్ణనలు ఉపమానోదాహరణలు తక్కువ క్లుప్తరచన.

1941 మంచెళ్ల వెంకట సుబ్బారాయ భాగవతార్
రచన రామదాసు, ఈశ్వర గ్రామ నివాసం. కొన్ని శీర్షకాలకు స్వరములు
రచించెను. విద్యాన్ కవికోకిల విరుదు, గ్రంథము తల్లియగు శీతమ్మ గారి
కంకితము.

1941 అచ్చుల అక్షణానంత కవి సతీతులపి దక్షయజ్ఞము
వామన విజయము అను హరికథలను చిరచించెను. నివాసం చీరాల ప్రకా
శం జిల్లా. అచ్చుల రామయ్య, మునుయ్యశ్రేష్టి గారల సహాయంతో
గ్రంథము ముద్రణ జరిగినది.

-పరిమి సుబ్రహ్మణ్య భాగవతార్

1941 పరిమి సుబ్రహ్మణ్య భాగవతార్ ప్రఖ్యాతుడగు
అధునిక కవి. ఆకాశవాణి ద్వారా వినబడు హరికథలు ఎక్కువగా వీరి

రచనలే, స్వగ్రామము పోతునూరు హేలాపుర (రాజమండ్రి) ప్రాంతము. అపస్తంభ సూత్రుడు, తల్లి కనకమ్మ తండ్రి సుందర రామయ్య. గురువు గుడిగుంట లక్ష్మీవతి, బిరుదులు కథకవాచస్పతి కవిరోమణి గ్రంథ రచనలు మహా భారతము, శ్రీకృష్ణ భాగవతము, జలంధర, ధన్వంతరీ చరిత్ర, నల చరిత్ర, రఘుకుల చరిత్ర, సుమతి, తులసీ ప్రభావము లక్ష్మీ కల్యాణము, శమంతకమణి, సాయిబాబా, పార్వతీ పరిణయము, రసికానందము, (నమయో చిత పద్య గేయములు) నేతాజి, ప్రమీల సీమంతిని, సుభాస్ చంద్రబోసు మారుతి చిటికెలు, అర్జున గర్వభంగము, మాయా సుభద్ర మొదలగు హరి కథలు. సుప్రహ్మణ్యముగారి కవితా శైలి కవిత్వయమును తిరుపతి వెంకట కవులను బోలియుండును. వారి ననునడించితి నని గ్రంథమున చెప్పబడెను. పోతన రామునకు వలె తాను కృష్ణునకు భాగవతము నంకిత మిచ్చితి నని తెలిపెను. తన కవిత్వము తప్పుల కుప్ప యని తానే జెప్పికొనినాడు. గాన వారి కవిత్వమును విమర్శించుటకు విమర్శకుల కధికారము పోయినది.

ఉ॥ తప్పుల కుప్ప నాకయిత! దానికి దోడుగ గొప్ప సాములే
జెప్పగ బోని మేటి కత! జెప్పగ బూనితి నెక్కనక్కెమో
జప్పున గాదె బాస బిగి! చాలని యల్లక నాకొలందికిన్
బప్పున గాలు వేయక నె! బాసని పించుట నొటి మాటలే॥

తప్పుల కుప్ప పద్య రచనయే, యెంత గొప్పగ్గః ప్రౌఢముగా నున్న దో గమనింపుడు. ఫలములు గల వృక్షము వంగి యుండునను సామెత పరిమి వారి యాదర్శముగ నున్నది. వీరి రచనా సరళి పద గుంభనముతో గంగా ప్రవాహము వలె గంభీరముగా పదకౌఠిన్యముతో గన్నట్లు చుండు ననుటకీ పద్యము నిదర్శనము.

మ॥ పృథు గంగాధి తరంగ శీకర సమాః క్రిప్త భూత భాన్వజ్జటా
విదితాంభో రుహ వైరి మండల నురోః ర్వీ జాత సూనావళీ
నద సత్కుండలః నిర్జ రోల్లసిత శః శ్వద్యైభవా భండలా
బుధ సంసేవిత విశ్వనాథ శివశం ధోపాహి ధోగేశ్వరా॥

భారతము 24 హరికథలుగ వ్రాయబడినను. భీష్మ ప్రతిజ్ఞ భీష్మ విజ
యాము, పాంధవ జననము, కురుపాండ వాఘ్మదయము, పాండవ పర్యట
నము, ద్రౌపది స్వయం వరము, సుభద్రా పరిణయము, పాశుపత సంసిద్ధి
ఘోష యాత్ర, సైంధవ పరాభవము, కీచక వధ, ఉత్తర గోగ్రహణము,
పాండవ సందేశము, కృష్ణ రాయబారము, చక్రధారణ, భీష్మ పతనము,
పద్మవ్యూహము, సైంధవ వధ, ప్రచండ పార్షదము, కర్ణ స్రతాపము, కర్ణ
వధ, సామ్రాజ్య సంపిద్ధి అను నామములతో విభజింప బడినను.

శ్రీకృష్ణ భాగవతమును పదునారు హరికథలుగా వ్రాపియున్నారు.
అవి శ్రీకృష్ణ జననము శకటాసుర భంజనము శ్రీకృష్ణ మాయ, కాశీయ
మర్దనము, గోపికా వస్త్రావహరణము, గోపర్జన సముద్భవము, గోపికా
గీతలు, రాసక్రీడ, జలక్రీడ, అహర సందేశము, కంసవధ, భ్రమర గీతలు
ప్రచండ యాదవము, ముచికందోపాఖ్యానము, రుక్మిణీ కల్యాణము అను
పేర్లతో విభజింప బడినది.

ఈ భాగవత హరికథలను పరిమి వారివలె మరొకరు రచింప లేదు.
కీర్తనలు సంస్కృత పద సమ్మేళనములు ఈ కీర్తనాక యుదాహరణము.

సా మ - ఆ ది

మ॥ మందర నీలతమం వీరద - సుజనాధారం శ్రీతమందారం॥

ఉ॥ ఇందిరా రమణ మిందు నిభావన - మిందీవర దళ విశాల నయనం॥

చ॥ కరుణా రస భరితం భవ తరణం - కమలాసన వందిత స్పృదు చరణం
పరమపురుష మభినవ కందర్పం - భజగోవిందం పరమానందం॥

వీరి రచనలో సీ న ము లు అయాన్వితములై ఉయ్యాల లూగిన ట్లుండును.

భాషా పరిచయము లేని హరిదాసు పరిమి వారి కథలను కాలక్షేపము చేయ జాలడు. పద్యములందలి భావములు విపులీ కరించనిదే పామరులు కథను గ్రహింప జాలరు. ఎక్కువ విషయము తక్కువ రచనలో నిమిద్ద బడి యుండుట అను హరికథ యొక్క ముఖ్య లక్షణము ననుసరించిన వారు సుబ్రహ్మణ్యము గారు. గేయ రచన చక్కని చిక్కను కవిత్వముతో తాళాక్షర కాలమునకు సరిపోవు నట్లుండును. సామాన్య సంగీత జ్ఞానులు సహితము పాడుకొన యోగ్యముగా నుండును. ఆదిభట్ల వారి గేయములు పాడుటకు సంగీత అయ జ్ఞానము అవసరము. వీరి ప్రమీల యను హరికథ జైమినీ భారతము లోనిది, ఈ కవి గారి రచనలు నవరస భరితములై బహుళ ప్రచారములో నున్నవి. ఒకటి బాగున్నది వేరొకటి బాగులేదు అని చెప్ప జాలము, కథలన్నియు తూకముగా ఇంపుగా సొంపుగా రచింపబడినవి. గేయములకు నర్వులకు పరిచితమైన రాగములనే నిర్ణయించిరి. చందస్సులో గూడ ఈకవి ఆరి తేరిన వాడే, హరికథా లోకమునకు ఆధార భూతుడై ఈ కవి త్యాగరాజువలె వీదతనమునే యనుభవించిరట పాపము.

1942 కామరాజు రా మ మూర్తి శర్మ భాగవతార్
గారి నివాసము కోపూరు, నెల్లూరుజిల్లా, తండ్రి వెంకటప్పయ్య 10-7-1905

తేది జననం. వీరికి హరికథకసింహ, హరికథా కళాప్రపూర్ణ, హరికథా చక్ర
వర్తి, హరికథా చతురాననయను బిరుదులు గలవు. జ్యోతిషశాస్త్ర పండితులు,
వీరి గురువు బొమ్మరాజు జానకి రామయ్య గారు. సతీసుతస్య లేక ఇంద్ర
గర్వభంగమను హరికథ వీరి రచన ముద్రితమైనది. వీరిరచన ఉపమానో
దాహరణములతో కథాగమనమునకు అడ్డంకులు లేకుండా సాఫిగా సరళముగా
సులభగ్రాహ్యముగా నుండును. ఈ గ్రంథమునకు కృతిపతి శెట్టి బలరామి
రెడ్డిగారు, వీరి నివాసం కోవూరు తాలూకా లేగుంటపాడు. ఇందలి కీర్తనలు
తాళమునకు నమముగా సరిపోవును. సర్వులు సులభముగా పాడుకోదగినవి.

ఈ కవి గారి శ్రీ వర్ణన శాస్త్రసమ్మతముగా గంభీరముగా నుండును.

ఉ॥ పీఠపు టుగరంబులన! నెమ్మిదలిర్పెడి కేళజాలముల్
మేలిసువర్ణముననగు ను! మీ తనుకాంతి సుశంఖమే గళం
జాలితాంగి యూరుయుగ! మారయ రంభల గేరుఁజూడగా
జాలనికొను మీనములె! సాటి యనందగుఁ గన్నుదోయి యా
బాల సుకన్య నెన్న నల! వాణి చునోధవుడైన నోపునే॥

వీరు భారతం హరికథా కాలక్షేపము అనేకచోట్ల అనేకసార్లు చెప్పి
యుండిరి. ఏత్తూరు నెల్లూరు గుంటూరు జిల్లాలో వీరికి అఖండమైన కీర్తి
ప్రతిష్ఠలు గలవు.

1946 గొన్నాభక్తుల వీరేశలింగ దాసు వీరు హరికథకులు
గూడ, బెజవాడ వాస్తవ్యులు. హరికథా కంఠీరవ బిరుదాంకితులు. గాంధీ
కల్యాణం, వీరబ్రహ్మనంద జననం, గోవిందాంబ కల్యాణం, పద్దయ్య చరిత్ర
కవిగారి రచనలు. తలిదండ్రులు చిన్నమాంబ అప్పయ్య కవి, పండితాధి
ప్రాయమును తాళాభక్తుల కృష్ణమూర్తి భాగవతార్ గారు వ్రాసియుండిరి.

శ్రీమాన్ పెద్దింటి సూర్యనారాయణ దీక్షితులు

1946 శ్రీమాన్ పెద్దింటి సూర్యనారాయణ దీక్షిత దాన భాగవతార్ పబ్లిషింగ్ గోదావరి జిల్లా నరసాపురం నివాసము, కవికి కథక రత్న బిరుదు గలదు. భారతము, నలోపాఖ్యానము, షేరంజిత్తు పెల్లి, (హాస్యరసం) అల్లూరి పీతారామరాజు, సాయిబాబా, శారదాదేవి చరిత్ర, ఆదిభట్ల నారాయణ దాన చరిత్ర హరికథలుగా వీరిచే రచింప బడిన గ్రంథ రాజములు. ముసునూరి సూర్యనారాయణ భాగవతార్ (గ్రామఫోను రికార్డిస్టు) వీరి హరికథలను గానము చేసెడివారట. తణుకు పట్టణములో అడ్వ కేటు పోతాప్రగడ శ్రీరామరావు గారు శారద హరికథ గ్రంథము తొలివలు కులో నిట్లనిరి. దీక్షిత దాసుగారిని ఆంధ్ర దేశమున ఎటుగని వారరుడు, శ్రీ నారాయణ దాసుగారి వలె స్వతంత్రముగ హరికథల రచించి చెప్పి, శిష్యులకు నేర్పి ఉత్తమ హరికథా సాంప్రదాయమును పోషించుచున్న వారిలో శ్రీదీక్షిత

దాసుగార గ్రశ్రేణికి చెందినవాడు. వారిరచనలందు మాధుర్యమును గాంభీర్యమును సమ్మిశ్రతము లైనవి. పూర్వ సాంప్రదాయములును క్రొత్తపోక డలును కలిపినవి, రాజకీయ సామాజిక ఆధ్యాత్మికములకు సన్నిహితత్వమే ర్పడినది. వాల్మీకికి చైతన్యవంతనుగు ప్రవాహ వేగము కలదు, హరికథల రూపమున వారు చేసిన ఉత్తమాదర్శ ప్రచారమున కాంధ్రదేశము వారికి ఋణపడి యున్నది. శారద చరిత్ర గ్రంథ ప్రారంభమున 'మనవిసేత' యను శ్లోకలో దీక్షితదాసు గారిట్లు వ్రాసిరి.

“కవిత్వము వ్రాయువాడు కవిననుకొను పాంచ భౌతిక మాంస పిండము కాదు. భగవంతుని యప్రాకృత దివ్యశక్తి కవిత్వమును గవి నోటఁ బిల్కించును. కాన కవిపరాత్పరుని పవిత్ర సందేశమును మానవ లోకమున కందిచ్చు మధ్యవర్తి మాత్రమే “God not we the poem makes, we only tell folks what he speaks” అను నొక ఆంగ్ల కవిసూక్తియు ‘పలికించెడు వాడు రామ భద్రుండట’ యను పోతన విశ్వాస పదనమును దానికి తార్కాణము. పరమాత్మలో దాదాత్మమునొందు ఋషి కాని పామరుడు కావ్య రచన కనర్హుడు.”

ఈ కథకు యక్షగానమని పేరిడ బడెను. తొహరాలకు ‘మధురగీతి’ యను నామమిడెను. రచన సంస్కృత పదసమ్మేళనము. కథ పండితశ్రేణికి తెందినది. ముచ్చినకొక కీర్తన తిలకింపుడు.

కల్యాణి చతుర శ్రగతి

ప॥ నమో భగవతే రామకృష్ణాయ సమశ్చారదైత తృష్టాయ॥

అ॥ కామారి పుష్కరపుర జాతాయ కామారినదృశ విజితైహికాయ॥

మిత్ర॥ — — — — —

వరణం॥ మానవసేవా మాధవసేవా మామదర్శ ఇతిసత్ప్రతిజ్ఞాయ
దీనజనబాంధవాయ జగద్గురు దేవాయ దీప్తితావనపజాయ॥

1946 ఉ. పె. ప్ర. తిరుమల సల్మాన్ చక్రవర్తుల
వెంకట కృష్ణమాచార్యుల వారు, దరికి అగ్రహారం, రచన అంబరీ
షోపాఖ్యానము సులభశైలి. సికింద్రాబాదులో శ్రీ ని వా సా ప్రింటింగు
వర్క్సులో ముద్రితము.

1947 ఉదయగిరి చెన్నయ్య ఈ కవిగారి రచనము వరద
రాజీయము, అనగా గజపతిరాజు కుమార్తె తుక్కాంబను శ్రీకృష్ణదేవరాయలు
తిమ్మరసుమంత్రి నేర్పరితనమున వివాహమాడుట. కవి బలిజ కులస్తుడు,
తండ్రి వెంకటయ్య ఆధునికమైన రచన సరళశైలి.

1948 అడిగోపుల వెంకట రంగం గారు జైమినీ భారతం
హరికథను రచించిరి, కవి హరిదాసు అయియున్నాడు. ప్రకాశం జిల్లా
ఈశముక్కల గ్రామం. కథ ఎనిమిది అశ్వాసములుగా విభజింపబడెను.

1948 జొన్నకూటి శ్యామయ్యలు కవి గుంటూరు జిల్లా
పాములవాడ నివాసం. రచన చంద్రహాస, ప్రఖ్యాత ఆధునిక కవియగు
గుఱ్ఱము జాషువా గారి శిష్యుడు. సభావందనము గేయముగా రచింపబడుట
ఈ గ్రంథ రచనలోని ప్రత్యేకత, మిగత గ్రంథములందు పద్యరచనలో
సభావందనము గలదు. కృతిభర్త గుంటూరు తాలూకా తక్కిళ్లపాడు వాస్త
వ్యులు చేట్రోలు రామస్వామి చౌదరి. కవిత్వము సులభశైలి, ఆధునిక
వద్దతి.

1950 ధూళిపాళ పెంకట సుబ్రహ్మణ్య కవి గుంటూరు
జిల్లా చిలకలూరిపేట. సాయిబాబా చరిత్ర పీఠి రచన, అతిసులభగ్రాహ్యము,
అతి క్లుప్తము.

1950 పెదపాటి కృష్ణ మూర్తి బాల భాగవతార్
గారి నివాసము ఉంగుటూరు. అనసూయ, దృవవిజయము, నెహ్రూ చరిత్ర,
సువర్చలా కల్యాణము, గాంధీ విజయం, ఆంధ్రరేసరి అను హరికథలు
పీఠిచే రచించబడినవి. సువర్చలకథ స్వర్గీయ ప్రేయసి కంకితము. 1940
ప్రాంతమున సన్మానితలు పొందినాడు, పాత్రోచిత భాష గలదు. కథ
సంగ్రహముగా సాఫీగా జరుగును. వర్ణనలు, ఉపమానోదాహరణములు
తక్కువ.

1951 పుట్టా గోపాలదాసు రాజమండ్రి నివాసం, తలిదండ్రులు
పెంకటెడ్డి అప్పలాంబ. వైష్ణవ గోత్రం. రచన కవీరు చరిత్రము, రాజ
మహేంద్రవరమందలి గోపాలస్వామికి అంకితము. భాష తండ్రివద్ద నేర్చి
నాడు చందస్సు వ్యాకరణము తెలియనివాడు. రచనలోని భావమును మాత్ర
మే గ్రహించమని కొరినాడు కవి. తేటతెల్లమగు పద్యములో అందరికర్థ
మగునట్లు పేదాంత విషయములు తత్వబోధలు వ్రాసియుండిరి. క్రొత్త
వర్ణమెట్లలో కీర్తనలు గలవు. ముముక్షులకు భక్తిమార్గమును బాలురకు
జ్ఞానమార్గమును స్త్రీలకు పతివ్రతా మార్గమును గలుగజేయు సుద్దేశ్యముతో
ఈ గ్రంథము రచించబడినదని కవిగారు సుడివియున్నారు.

ఈ గ్రంథమున కవీరు చర్యలు వర్ణించుచూ విద్యయొక్క ఉపయో
గం విద్యాభాసం నిదురవల్ల నష్టములు భయము ధర్మము గురురహిత విద్య
వలన లోపములు జన్మలు కర్మలు బేధభావము పనికిరాదనుట తారకమంత్ర

ప్రభావం, ప్రీ అందం, శరీరం మొదలైన విషయముల గురించి వర్ణించుచూ పద్యము లనేకము గలవు, కానీ వ్యాకరణ చందస్సు దోషములు గలవు.

1952 కొల్లపూడి చుల్లికాభ్యుదయ రచన విరాట్ పోతూలూరి బ్రహ్మాండస్వామి జీవితము హరికథ, గుంటూరు జిల్లా నిడుబ్రోలు, మరొక రచన తులసీ చుహాత్యము. బ్రహ్మం గారి చరిత్ర 300 సంవత్సరముల క్రింద జరిగినది. రెండు రాత్రుల కథగా భాగింపబడెను. ఈహరికథ రచించుటకు కైవల్య నవనీతము, మానసకల్ప నవనీతము, జీవ బ్రహ్మైక్య వేదాంత రహస్యమును గ్రంథములు పోడినవట.

ములుకుట్ల పున్నయ్యశాస్త్రి భాగవతార్

1955 ములుకుట్ల పున్నయ్య శాస్త్రి భాగవతార్ వీరి నివాసము బూదవాడ ప్రకాశం జిల్లా, తలిదండ్రులు వెంకట సుబ్బమ్మ

శ్రీరామశాస్త్రి. తమ్ముడు సత్యన్నారాయణ గారు గూడ భాగవతారు ఈ కవి ఇటీవలనే పరమవదించిరి. వీరి రచనలు పెక్కుగలవు. విజయభారతం, జైమి నీ భారతం (అముద్రితం), బ్రహ్మాంగారి చరిత్ర, కుశలవ కల్యాణం, సీతా కల్యాణం, కబీరు, దుష్కాంగద, బాహిదాసు, శ్రీనివాస కల్యాణము, పల్లికల్యాణము, శ్రీకృష్ణ గారడి, విప్రనారాయణ, భూరైలాసం, వార్మికి, కన్యకా పరమేశ్వరి, పురురవ, తెనాలి రామకృష్ణ, శంకరాచార్య, మాయా మహేశ్వర, నరనారాయణ, శశిరేఖ, కృష్ణ పారిజాతం, త్యాగరాజు, పోతన, వేమన, శివాజి, నేతాజి, రాజాప్రతాప్, శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు, మూడున్నర వజ్రం, క్రిపునిరాయభారం, గాంధీ, శబరి మొదలగునవి. వీరు చాలామంది శిష్యులను గూడ తయారు చేసిరి. వీరి కవితలోని ముఖ్యమైన గుణములు మాధుర్యము ప్రపాదము, కవిత్వానికి యంతకంటే యంతేం కావాలి. భాష సులభతైలిలో ధారాళంగా ద్రాక్ష మధురంగా ముందుకు నడుస్తూ వుంటుంది. వీరికీర్తనలు వంపులు సొంపులు కుదింపులు బిగింపులలో చులచబడి ఎంతో ముచ్చటగా వున్నవని శ్రీజంధ్యాల పాపయ్య శాస్త్రిగారు, గాంధీ హరికథలో శుభాశంసనము నందు నుడివి యున్నారు. వీరి కథా రచన ఆధునిక భావ కవిత్వము వలె గోచరించును. భావపూరితమైన కీర్తనలు చక్కని తైలిలో నవరస భరితములై సర్వజనాప్లందరముదా నుండునని వేమన హరికథలో ప్రారంభమున సంగీత సాహిత్య భావ సమ్మేళన చక్రవర్తి మహావాది వెంకటప్పయ్య గారు తమ అభిప్రాయమును వ్రాసి యుండిరి. వేమన హరి కథలో ప్రథమమున పున్నయ్యగారు తన మనవిని ఇట్లు ఒక సీసములో దెల్పిరి.

సీ॥ ఆంధ్ర గీర్వాణము! లాకాశ కుసుమముల్
పంచకావ్యంబుల! పఠనమరుదు
శబ్దార్థ విజ్ఞాన! సంపద శూన్యంబు
గణయతిప్రాస ల! క్షణము సున్న

సర్వరాగ యుక్తమౌ సంగీత మానాస్తి
భరత శాస్త్రము చెవిఁ బడగలేదు
భావ గంభీర శ! బి ప్రయోగమును రాదు
రచనా చమత్కార! రుచి హాళక్కి

గీ॥ ఇట్టి నాకైత బుధుల మె! ప్పింప దంచు
నామదికి తెలియు నైన భా! షామ తల్లి
సేవజేయుదికై కృషి జేయు చుంటి
తప్పు లెంచకు డయ్య వి! ద్వాంసు లార॥

కవి కుండవలసిన లక్షణము లేవో కవిగారే పైపద్యమున నుడివిరి.
కానీ అవి యేవియు తనకు లేవనెను. అట్లు లేవనచునే హరికథా రచనలో
ఇతర కవులకన్న మిన్నగా కథలను రచించి హరికథా వాఙ్మయమున అగ్ర
స్థాన మలంకరించెను. ఇది వీరిలోని ప్రత్యేకత, వీరి కీర్తనలు జాగాలు
విడచి అంత్యమిత్రులతో పాడుకొనవలసి యుండును. మృదంగిష్టునకు పని
గల్పించు నవిగా యుండును.

ఆనంద భైరవి ఆది

ప॥ ప్రవిమల రూపం పావన చరితం
భజామి తవ పాదం! జయ్ నమో గాంధీ దేవమ్ ॥ప॥

అ॥ అవిరళ సత్యాగ్రహ మంత్ర ఫలం
ఆత్మ స్వాతంత్ర్య వాంఛిత సఫలం ॥ప్ర॥

చ॥ విలసిత ఖాది దివ్యాంబర ధరం
వేదజనిత గీతార్థ ప్రచారం

కలుషిత హరిజన దుఃఖ విదారం

కౌసల్యాత్మజ నామ వినోదం॥

మిత్ర॥ కలిత విశ్వమానవ కల్యాణం - కరుణారస పరిపూరితనయనం॥

సలలితశాంతమయం శ్రీపున్నయ్యశాస్త్రి భాగదేయం

నతరుణ గేయం॥

జీవితము తాత్కాలిక కష్టములకు లోనైనను నిత్య నిర్మల ధర్మ మార్గమున గడపిన వాడే ధన్య జీవుడని బోధించు ఈ శ్రీ. ది. పద్యము లో చక్కని యుదాహరణములు ఉపమానములు పోల్చిన కవి సమయోక్తిని ప్రశంసించ వలయును. గాంధీకి బాల్యమున నీతి గరపు సందర్భములోని దీపద్య రత్నము.

సీ॥ శాంతి యుతందైన! సత్యాగ్రహము బూను

ప్రహ్లాదు కీర్తికి, భంగమేమి

సత్య వ్రతమునకై! సర్వ నాశన మైన

అలు హరిశ్చంద్రుడే! హాని బొందె

రాజ్యంబు బాసి ఘో! రారణ్యముల కేగు

రామచంద్రునకు లో! శేమి గల్గె

జనకునకై బ్రహ్మ! చర్య వ్రతంబూను

ఆప గాత్రజవకే! లోప మయ్యె

. గీ॥ బుధుతనిన్ సంహరింప సా! ల్పదు త్యాగ

శీలు రుక్మాంగదున కేమి చేబొదవెను?

నిత్య నిర్మల సద్ధర్మ నియతి గల్గె

ధన్యజీవుని జన్మ సా! ధృకము తండ్రీ॥

భక్తి ప్రబోధకము లైన కథలే గాక చరిత్రక రాజకీయ హరికథలను నయితము ఎక్కువగా రచించిన కవిగారు వీరొక్కరే. పామర జనములలో వీరి హరికథలు బహుళ ప్రచారములో నున్నవి. భాష సులభ గ్రాహ్యము గాన కథకుడు విడమరచి చెప్పనవసరము లేదు. చరిత్ర చరణముగా ఒక కవి రచించిన కథలనే మరల రచించక ఈకవి అధునిక ప్రజల యభిరుచికి తగినట్లు క్రొత్త కథలను రచించెను. కాళిదాసు, వాల్మీకి, శంకరాచార్య, వేమన, త్యాగరాజు, క్రిష్ణ రాయబారము, కృష్ణదేవరాయ మొదలగు రాజ కీయ నాయకుల చరిత్రలు కవుల చరిత్రలు రచించుట లోనే కవిగారి లౌకిక జ్ఞానము వెల్లడి యగుచున్నది. శబరి హరికథ అముద్రితము. ప్రార్థనాదిక గేయములు వీరి రచనలో క్లుప్తము. ఓపికలు లేని ఈ కాలపు ప్రజల మనో భీష్టములకు శాస్త్రిగారి కథలు అనుగుణ్యములు.

అల్లూరి వెంకటేశ్వరి గుప్త భాగవతార్

1955 తెల్లాకుల వెంకటేశ్వర గుప్తు భాగవతార్

గుంటూరు జిల్లా తెనాలి నివాసం. తలదండ్రులు శాయమ్మ వెంకయ్య, జన్న స్థలం కనిగిరి తాలూకా చిత్తూరు. సంగీతాభ్యసనం, ఉప్పలపాటి అంకయ్య వడయార్ గారి వద్ద. బీదవిద్యార్థి విద్యార్థినులకు కథలు నేర్పించెను, విద్యా దానకర్ణ బిరుదము పొందెను. తెనాలి పెనుగొండ గుంటూరు మొదలగు సనేక పట్టణములలో వైశ్యబృందములు దాసుగారికి ఘనసన్మాములు గావించిరి. రచనాశైలి ప్రజాను రంజకము, మృదు మధురము సులభగ్రాహ్యము గీతమాలికలు గలవు. కీర్తనలు త్యాగరాజ కృతులను బోలి యున్నవని పండితులు నభిప్రాయము లొసగి యుండిరి. రసపుష్టికై కథలు కల్పన చేయ బడినవి. పాత్రోచిత భాష గేయములలో పాటించబడినది. సంవాద గేయములు గలవు. ప్రథమ రచన చంద్రహాస, ఇతర రచనలు. శివలీల, వానపీకన్యకా పరమేశ్వరి చరిత్ర, లక్ష్మి చెన్నకేశవుల కల్యాణము, మైరావణి, పల్నాటివీర భారతము, (శీతాకల్యాణము అమృదితము), శివలీలయనగా పార్వతి పరమేశ్వరులు తమభక్తులగు ధర్మపురి రాజదంపతుల బరీక్షించుట, భాగవతారిణు లెక్కువగా తయారగుటకు వీరే కారణభూతులనుటలో అతిశయోక్తి యేమియు లేదు. అందుకు వీరు అభినందనీయులు.

1956 దండు వెంకురెడ్డి నెల్లూరు జిల్లా తిమ్మనగారిపాలెం,

రచన కాళహస్తి మహాత్మ్యము, కాళహస్తిశ్వరునకే యంకితము. కవి వాస్తు హస్త సాముద్రిక శాస్త్ర పండితుడు గూడ. నామ సిద్ధాంతము వచనములో నేయున్నది. ఇందలి భావ శాత్పర్యములను మాత్రమే గ్రహింపమని గ్రంథ ప్రవేశికలో పిల్లలమణి వెంకట హనుమంతరావు M. A. గారు మడిచిరి. సులభగ్రాహ్యము. గ్రంథముద్రణ గుంటూరు శాంతిశ్రీ ప్రెస్సునందు జరిగినది.

1958 పెళ్లూరు మస్తాన య్య రాకా కుంభార్ దాసు చరిత్రము హరికథను రచించెను. నెల్లూరు నివాసి, సీలి రాఘవదాసు గారి శిష్యుడు, తండ్రి కాశయ్య పెట్టి బలిజ కులస్తులు. ఈ కథకు పండరీపుర మహాత్మ్యము లేక సింహపురి వర్ణన అనిగూడ నామధేయము గలదు. పర్యవచన తక్కువ, సింహపురి యనగా నెల్లూరు. నెల్లూరు రంగనాథుని పాండురంగనిగా వర్ణించబడినదీ కథలో.

1959 సేమాన పెంకట కోటిశ్వర శర్మ B. A. తిరువతి నివాసము, కవిరత్న బిరుదు, రచన శ్రీనివాస కల్యాణము హరికథ. పీఠికలో నిట్లు వ్రాసెను, పృత్తి వలన హరిదాసుని కాకపోయినను భక్తివలన హరిదాసుగా మారతిని. కాశీ శృష్టహరిగారి నాడు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి పండితాభిప్రాయములు గలవు.

1960 సాధు సాంబశివ శర్మ గారిది మునిగర్తిపాలెం నెల్లూరుజిల్లా, రచన శంకర విజయం హరికథ. బిరుదు సుమిత్య విభూషణ తల్లి మహాదమ్మ తండ్రి కృష్ణయ్య హరితన గోత్రం. సంగీతము నేర్పిన గురువులు గుంటూరు పట్టాభి రామశాస్త్రి వేమూరి కృష్ణయ్య. కవితా గురువు అనంబ నరసప్పయ్య శాస్త్రి. ఇతర రచనలు త్యాగరాజ చరిత్ర, రామాయణము (అలభ్యము) బాలకాండ, వత్సలా పరిణయం. కవి హరికథలు చెప్పెను. గ్రంథమున ప్రస్తావనలో కవిబైదుష్యక కవితా నైపుణ్యుడని గురూపదీష్ట మంత్రోపాసనా ప్రభావము గలవాడిని నెల్లూరు V. R. కళా శాలాండ్రోపన్యాసకులు ధరణికోట వెంకట సబ్బయ్య గారు వ్రాసిరి. వీరి కథ శంకర విజయం 7 అశ్వాసములలో ముగిసెను. పృత్తములు అరుదు, ఆధునిక రచనా పద్ధతి, సులభగ్రాహ్యమైననూ కవిత్వము పేలవముగా లేక గాంభీర్యముగా నుండును.

1964 కడలి పీఠదాసు గారి నివాసము భీమవరము పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా. రచన శివలీల హరికథ, గురువు అడిభట్ల నారాయణదాసు, సంగీతము నేర్పిన గురువు అడివి హరికామయ్య, కవితా గురువు చెళ్లపిళ్ల వెంకటాశ్రీ. భారతం 40 హరికథలుగా రచించితినిన పీఠికలో వ్రాసెను. ఈ శివలీల భారతసారం అను గ్రంథమునుండి గైకొని రచించిన వినోద విషయము. రచనసరళమైనశైలి, భక్తిరస పూరం, సుగమ బోధకం, సహజ పాండిత్యం. దాసుగారి కథాకథనం గాంభీర్యం, తన్మయత్వముగా కథాగానము చేసెదరు. రమ్యమైన రచన, చమత్కార పద జాలము గలది. మధ్వునకొక కీ రన పరిశీలింపుడు.

య ము న - ఆ ది

స॥ ఆనంద కరము సదాశివశీల నానింపుడి చెవులార॥

అ॥ గాన లయ నాట్యాభినయ పూరిత కథయే కథబుధులార॥

చ॥ ఘోర కలి కల్మషౌఘ శమనమగు కోరి దీని వినునెడఁ॥

వారిజ భవాది దేవుళ్ళ కేని భవహార మన్ని విధముల "మహా"

ఉన్నతాదర్శ భావప్రకటన నొప్పారునది హరికథ

తిన్నగ మానవ సంస్కృతి చాటునదే వీరదాన కృతినిహితా "అ"

1967 రావుల శ్రీరాములు కవి నివాసం చీరాల గుంటూరు జిల్లా, తల్లి లక్ష్మీదేవమ్మ తండ్రి సుబ్బయ్యమాత్యుడు కొండిన్యస గోత్రము రచన పేదనరాముడను శివభక్తుని చరిత్రము అను పూరకథ శిథిలావస్థలో ఉన్న పాతవ్రాతపతి నాథాచమ్యుగా రావుల దేవేంద్ర నాథం గారి గ్రంథమును 1987లో ముద్రించ జేసెను. ఈ గ్రంథమునకు చీరాల ప్రతాప వెంకట

సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు అభిప్రాయమును వ్రాసి యున్నారు. కృతికర్త సంస్కృతాంధ్రములందు దీట్ల పద్యములు సంస్కృత పద భూయిష్టములు తెలుగు సామెతలు గావు. కృతికర్త వంశము భోగభాగ్యములలో దానధర్మ వికరణములో పాండిత్యములో చాల గొప్పది అని గ్రంథము ను బట్టి తెలియుచున్నది.

1970 K. శ్రీవరామిరెడ్డి భాగవతార్ గారి నివాసము ప్రకాశం జిల్లా చీరాల, తండ్రి వెంకయ్యనాసు తల్లి మాణిక్యమ్మ, గుర్రపు ములకట్ల పున్నయ్యశాస్త్రి భాగవతార్. సీస పద్యమున వ్రాయడగు విషయమును క్లుప్తముగా గీతపద్యమున రచించగల సమర్థుడు. పీరి రచన రామాంజనేయ యుద్ధం: —

గీ శివయు తన మేని కందలు! చెండి యిచ్చె
బలి మహారేడు పాతాళ! బంది యయ్యె
అల హరిశ్చంద్రు డధిక బా! ధలను తెందె
నలుడు దుర్గమాటవులలో! నలవటిల్లె॥

1973 బండ్ల సుబ్రహ్మణ్య పండిట్ పేటపాలెం రచన
బుద్ధ చరిత్ర యక్షగానము (బుర్రకథ).

పాతూరి మధుసూదనరావు గారు

1973 పాతూరి మధుసూదనరావు గారు జననం 31-7-1909 తేది వెలనాటి వైదికి. తల్లి కనకరత్నమ్మ తండ్రి సుబ్రహ్మణ్యము. వీరి రామాయణమును ప్రింటుచేయించిన వారు ఎందోమెంటు బోర్డు కమీషనరు కె. వాసుదేవరావు గారు. అంకితము భద్రాద్రి రామునకు. 1930లో కవిగారు ఉస్మాన్ నర్సాగ్రహములో పాల్గొని జైలుకు వెళ్లిరి. అరేపురం జైలులో ప్రథమకథ శ్రీకృష్ణజననం రచించెను, 1944లో విశ్వనాథ సత్యన్నారాయణ గారి ఆధిపత్యమున గండ పెండెరము బడసెను, హరికథా కేసరి, హరికథా స్వతంత్ర, హరిదాస హంసయను చిరుదములు పొందెను. 24-3-56 తేదిన ఇండియా ప్రప్రధాని పండిట్ జవహర్ లాల్ నెహ్రుగారితో ఇష్టాగోష్ఠి జరిపెను. కనకాభిషేకము బడసెను. పార్వతీ పరిణయము, హనుమత్కల్యాణము, శివాజి, యోగి జవహరు జననం మొదలగు హరికథలు రచించెను. సాక్షి దేవదరిత్రమను యక్షగానము (హరికథ) వగైరా వీర్లు

రచించ బడినవి. సాక్షిదేవ చరిత్రము పొన్నూరు స్థల పురాణము చెల్పును. భావనారాయణ స్వామి పొన్నూరులో వెలయుట ఇందలి ఇతి వృత్తము. 1956 ఏప్రిల్ నెలలో రవీంద్ర భారతి హాలులో దాసుగారు క థా గా నం చేసిరి. కవి మొదట సావిత్రి హరికథను ఒక వృద్ధ హరిదాసువద్ద ఆభ్యసించి నానని రామాయణ కథా గ్రంథమున తెలిపియుండెను. కానీ ఆ గురువు పేరేలనో వెల్లడించలేదు. సంస్కృతములో కొన్ని కథలు రచించెనట, అధునిక పద్ధతిలో కథారచన సాగినది. అదిభట్లవారి రామాయణంలో యుద్ధకాండ క్లుప్తము. మోక్షగుండ రామాయణ కీర్తనలు కొన్ని తాళమునకు సరిపడవు. ఇట్లు ఇతర రామాయణములందలి అసంపూర్ణతలను శ్రీరామ లీలాయనము సంపూర్ణముగావించినది. సామాన్య జ్ఞానులకు సయితము వీరికథలు సులభ సాధనములు. భాగవతమును శ్రీకృష్ణలీల లన్నట్లు, రామాయణము రామలీలలుగా వర్ణించ బడెను. కల్యాణ లీల, యాత్రాలీల, సమరలీల అని కథ విభాగింపబడినవి. ఆరు కాండలు ఆరు లీలలుగా పేరు మార్చబడెను. ఈ నామధేయములను బట్టియే కవి స్వరాజ్య సమరంలో దూకి స్వాతంత్ర్య మపేక్షించినట్లు కవి త్వరంగములో గూడా స్వతంత్రను ప్రదర్శించినాడు.

మచ్చునకొక సీస రచనను పరిశీలింపుడు!—

సీ॥ ఔ రాగియౌ రామ! భద్రుడుఁ నినుజేరు
మాటన్న వినుము కుం! దేలీ కొమ్ము
అలినిం గోల్పోవు! ననమర్దుఁ డిఁజేరు
ననుకెల్ల కల్ల గొ! ద్రాలి శిశువు
కడుపు కక్కుర్తికై! కందము లానెడి
ఘనుఁడిటుఁ జేరుటా! కాళ సుమము

కోతులనాడించుకొని, బ్రతికెడు వాడు
మముజేరుటన నెండ, మావి నీరు

గీ॥ ఇసుకలో నూనె దీయఁగా, దేల కోర్కె
తమ్మనిం గూడి బ్రతికెడు, దారిలేని
వాడు జలధిఁ ధరించి యీ, వాడఁ జేరు
నన్న నీయాశయంచె ని! రాశ్రయనుగ్గు॥

ఈ పైపద్యమును లంకలో రావణుడు సీతతో ననును. ఉపమానో
దాహరణల పుట్ట వీరి కవిత్వము. హరికథలే గాక బ్రహ్మవిద్యా ప్రదీపక
భావతరంగిణి మధుస్మృతి దేవిస్తుతి అను ననేక నితర గ్రంథములంగూడ
రచించెను.

1973 పోలంరాజు సీతారామయ్య గారు ప్రస్తుతం గుం
టూరు నివాసం. తండ్రి ఈశ్వరయ్య, సంగీత సాహిత్య కళా పా న క
విరుడు. రచనలు శబరిమల అయ్యప్ప చరిత్ర, సాయిసాబా, సతీఅనసూయ,
మహిషాసుర మర్దని (అముద్రితము). శబరిమల అయ్యప్ప చరిత్ర యందలి
దొక కీర్తన యిది:—

హిందోళము - అది

ప॥ పరమ పద వివాసా శ్రీవీవాన - పాలయమాం నిజభక్త
మనోల్లాస - చిద్విలాస॥

అ॥ కరుణతో ఘామొరవిని భక్తుల - కాపాడగ వేరెవరున్నారా॥

మిత్ర॥ గరుడగమన సురవర హరనుత మృదుచరణ

మకర మద హరణ! పరమ పురుష శేష శయన

నరదా పాహిమాం పాహిమాం పాహిమాం

గమదేమదమ గమదమగమగన సగమగామ

గమదమ గమదనిసీ! సగమగామ గమగస దనిసా!

నగన నిపని' దనిద మదమ గమగన॥

వీరు సంగీత విద్వాంసులు. హరికథలు చెప్పేదరు. అండర్ లైను గీచిన చోట్ల దురితముగా పాడవలెనని యర్థము.

1976 వాడరేవు సీతారామాంజనేయ భాగవతార్, B.A.

(ఈ వాఙ్మయ గ్రంథకర్త) జననం 20-2-1924. రచనలు సీతవద్యములు హనుమద్రాయబార హరికథ, శైలి సులభగ్రాహ్యము. మచ్చునకొక కీర్తన పద్యము పరిశీలింపుడు.

మోహన - ఆది

ప॥ విన్నేనమ్మితిరా రామ - నన్నెడబాయకరా రామ ॥వి॥

అ॥ నిన్ను సమీక్షింపి త్రికరణశుద్ధిగ - నన్ను బ్రోవ రావేర రఘువీర ॥ని॥

చ॥ మున్ను విభీషణు గాచిత్రోచుటయు - పన్నుగళబరికి మోక్ష
మిచ్చుటయు

ఎన్నగ హనుమను నాదరించుటయు - నన్నియువినినే నమ్మితి నామది॥

మి॥ నన్ను నీవు చేనట్టుకున్నమరి నాకు ఓక్కయి! యెవరన్నా
చిన్నమవేదగ వెన్నుదనిన్ను - సీతరామ అంజనేయు బ్రోవగ ॥వి॥

ఉ॥ వాలముగల్గియున్ మిగుల! వంకరమూతిని రామభక్తుడై
శీలమునుంచిదై చెలగి! సేవలుసేయుచె ద్యేయమై తగన్
మేలగు సీతనున్ వెదకు! మీయనలంకనుగాల్చు దేవుడై
అలము సేయవాడునగు! నంజని పుత్రునివేడెదన్ మదిన్॥

1976 శ్రీపతి పండితారాధ్యుల సాంబమూర్తి భాగవతార్
జన్మస్థలం నెల్లూరు జిల్లా మాచవరం. ప్రస్తుత నివాసం, నెల్లూరు. ప్రఖ్యాత
సినిమా నేపథ్య గాయకుడు S. P. బాలసుబ్రహ్మణ్యం గారు వీరి కుమారుడే,
ఆరాధ్య వంశము నియోగి శాఖకు చెందినదే. పంచకావ్యములు పఠించిన
పండితుడు. హరికథారచన లేమియు చేయలేదు, కీర్తనలను మాత్రము
వ్రాసియున్నాడు. (అముద్రితము) కీర్తనలు కృతిసంప్రదాయముగా నం
స్కృత పద జాల నమ్మిశితములై భావగంభీరత గల్గియున్నవి.

కా ఫి - ఆ ది

స॥ ఇంకనైన నను కరుణింపుము అక - లంకచరిత రఘువీర కృపావర॥
అ॥ జంకుగొంకులేక నీపద జల - జంబులకడ జాగి మ్రొక్కి వేడితి॥ ఇం॥
చ॥ మానంబును అభిమానము వదలియు - మానుగ కక్షను జోలెదవిల్పియు
జానకీరమణి నిను బాదుచును - అనూనవరితవి చ్చమైత్తుదుంటిని॥ ఇం॥
చ॥ భరియింపగజాలను సంసారపు - దరిగానరాదు దయాసా
గర శ్రీపతి పండిత మతచరితా - కరుణజూచి కరినిగాచినటు నమ॥ ఇం॥

శ్రీకీర్తన దాసుగారికి అభిమానమైనట్టిది.

భిక్ష అనగా త్యాగరాజోత్సవములు చేయుటకై చేయు భిక్షాటన. స్వార్థతతో చేయునది పాపం. నిస్వార్థసేవ పుణ్యముగదా!

ప్రథమ హరికథ యనబడు పరద రామదాసు గారి రచనయగు రామ దాసు చరిత్రలోని కవిత్వము మచ్చునకు క్రింద పొందు పరచితిని దయతో పరికింపుడు.

తొ హ రా :

నవాబు తానీషా తట్టజేరియా! నగరమేలుచుండా
మక్కువగు దివాను లాతనికి! మాన్యులు బహు సజ్జనులు
అక్కన మాదన్నయు ననియిద్దరు! నన్నదమ్ము లతిప్రియులు

క॥ అనఘుల గార్యవిధిజ్ఞుల
ననురక్తుల బిత్వపితామహ క్రమమున వ
చ్చిన విప్రుల మంత్రులుగా
నొనరించెను గార్య సంప్రయోగము కొఱకున్॥

తొ హ రా :

ఈశుక్టీలో జేరినగ్రామము నేలకొండవలి యందూ
ఖ్యాతిగ లింగనమంత్రి వసించెను గాపురముగ నందూ
లింగనమంత్రి వివాహంబయ్యెను మంగళవతి కామాంబన్

దీని ననుసరించి వ్రాసిన పింగరిదాసు గారి కవిత్వము:—

తా హ రా :

శ్రీమించిన నెలకొండవల్లెలో! శిష్టజనులు పొగడగను
కామాంబకు గోపన్న జనించెను! కమలాక్షిని పరమునను
ఆత్రేయన గోత్రంబున గంచె! ద్వాంధ్రార్యుల వంశమునన్
పుత్రుడగుచు రింగనపంత్రికి! దా! బుద్ధును గోపన్నయనన్

ఆంధ్రమున గ్రంథాలయములలో వందల కొలది హరికథా గ్రంథములు గలవు. అవియన్నియు ఈ గ్రంథమున వివరించుట దుర్లభము. కవి కాలాడులు తెలయసి అముద్రితములైన గ్రంథము లనేకములు గలవు. గుంటూరు జిల్లా పమిడిపాడు నివాసం రావి హరిచందరి గారిచే శకుంతలా కల్యాణం, మహాదేవుని విశ్వరూప దర్శనం, శక్తిమహాత్మ్యం, గణపతి రాయబారం హరికథలు రచింపబడినవి.

1954 లో పిడుగురాళ్ల వాస్తవ్యులు స్వామి కేశవతీర్థగారి పద్యరచన, వారి శిష్యులు పల్నాడు తాలూకా బ్రాహ్మణవల్లి వాస్తవ్యులు రాజశేఖరుని లక్ష్మీపతిగారి గేయరచనతో కొన్ని హరికథలు రచింపబడియున్నవి. స్వామి రామతీర్థ భక్త కన్నప్ప ముద్రితము. మిగత కథలు పోతన, మార్కెండేయ ప్రహ్లాద, రంతిదేవ, తులసిదాసు, జ్ఞానదేవ, పరీక్షిత్ మోక్షము, రాజర్షి రాణా ప్రతాప్ మొదలగునవి అముద్రితములు.

హైదరాబాదు నివాసులు పంచాగ్నుల విశ్వనాథ భాగవతార్ సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు కొన్ని హరికథలు రచించిరి, ఇంకనూ చాలామంది హరికథలను రచించియున్నారు. విజయవాడ నివాసం తిరుమల్లాన్ చక్రవర్తుల సంపత్కుమార జగన్నాథ తిరువెంగళాచార్యులు గారు రామాయణం,

భారతం, సత్యభామా పరిణయం, రుక్మాంగద, గోదాపరిణయము, శోభనా చల సుహృత్కృమును రచించిరి.

1907 లో ఒంగోలు తాలూకా కొత్తపట్నం నివాసి గొల్లపూడి రామలింగశాస్త్రి జయతుఃసీదాసు, బొమ్మరాజు శీతారామయ్య రామాయణము, ధేనువకొండ సుబ్బారావు ద్రోపది (అముద్రితము), పత్తిగొడుగు రాఘవరాజు జైమిమీ భారతమును (ముద్రితము), ఇంద్రాని పాపయ్యశాస్త్రి రామదాసు త్యాగరాజు పోతన (అముద్రితములు), వీరి కథలను కూడిబొట్ల కోటేశ్వరరావు గారు చెప్పదురట. ఆర్డేపల్లి లక్ష్మణశాస్త్రి భాగవతార్, శిరియాళ, కుప్పా ఆంజనేయశాస్త్రి జయదేవ చరిత్ర కన్నప్ప (ముద్రితములు) హరికథను రచించి యున్నారు. జూలూరి అచ్యుతరామశాస్త్రి మిరాబాయి హరికథ, అచ్యుతపురి నివాసుడు ముడుంటి నృసింహాచార్య కవి కొన్ని హరికథలు రచించిరి.

1924 లో ఒంగోలు తాలూకా మద్దిపాడు నివాసి మద్దిపాటి వీరరాఘవయ్య హనుమద్విజయము. 1894లో అయోధ్యాపురివాసి రా. డ. రామసింగు గారిచే రచింపబడి మద్రాసులో పమ్మిత్తాగయ్య పెట్టి గారి ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రింపబడిన కవీరుడాసు చరిత్ర, 1969 లో ములుకుట్ల పున్నయ్యశాస్త్రి గారి సోదరుడు సత్యన్నదాయణ శాస్త్రి గారు రచించిన మారుతీ పరిణయము యాజ్ఞవల్క్య మహర్షి చరిత్ర, గణపతి కల్యాణము న్నూ రచింపబడినవి.

1973 లో పసుమర్తి సుబ్బరాయుడు గారిచే రచింపబడిన పుండరీక చరిత్రమును యక్షగాన కళానిధి విరుదాంకితుడైన తెల్లాకుల వెంకటేశ్వరగుప్తగారు పరిష్కరించి యున్నారు. 1927లో పురాతన శైలిలో ఆర్వేల

నియోగి కేశరాజు వెంకట సుబ్బారాయకవి పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా రావూరు పాడు నివాసులు భద్రాద్రి రామాయణం హరికథను భువ్వముగా రచించెను. వంటెద్దు లచ్చయ్య మయూరఖ్వజ, 1921 లో అక్కపెద్ది సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి ఇందుమతీ పరిణయము, 1937 లో ముత్యాల వెంకట జనార్దనరావు పితాపురం నివాసి కుసుమహరనాథసేవ, మరియు నెల్లూరు వర్ధమాన సమాజ గ్రంథాలయములో, వేటపాలెం గ్రంథాలయ కేటలాగులలో తెలుపబడిన రచనలు ఈ క్రిందివి:—

ముక్కంటి నృసింహదాసు అన్నదాన ఫల మహాత్మ్యం, వారణాశివరామయ్య అభినవ నాగ తీర్థ మహాత్మ్యము, 1910 లో బొడ్డు సుదర్శన దాసు కణ్ణన్ చరిత్ర, చౌకామిశుని చరిత్ర, దామరాజు పుండరీకాక్షుడు కలియుగ ప్రహ్లాద, చారువల్లి శివరామదాసు కుచేల, అహోబిల కవి గరుడాచలము, వరగంటి వెంకడ రమణయ్య గోమాబాయి చరిత్ర, మాంబలం రంగదాసు ధృవ చరిత్ర, తుమ్మల సీతారామమూర్తి నామదేవ చరిత్ర, వసుమర్తి వారి పార్వతీ పరిణయము, హరిభజన శింగరిదాసు పెద్దదాసుని చరిత్ర, మద్దిపాటి రాఘవశర్మ హనుమద్విజయము, అదినారాయణ పాత్రుడు వరాహుని చరిత్రము, మోక్షగుండ రామాయణకర్త శాళ్లూరి నారాయణశర్మ వాసవకన్య, 1909 లో గోదావరి ప్రాంతం విశ్వానరాయపురం నివాసం కస్తూరి శివశంకర కవి శంకర రామాయణం (ఇందు నామసిద్ధాంతమెక్కువ) నారాయణ వెంకటరమణయ్య సీమంతిని చరిత్ర, వేలూరి కన్నయ్య సుభద్ర, శేషాచార్యులు హరిశ్చంద్ర, కొంపల్లి రామలింగకవి హైమవతీ విలాసము, అచ్యుతుని వెంకటచలపతి గారు బాలాంజనేయము రచించియున్నారు. జనమంచి లక్ష్మిన్నారాయణ గౌతమోపాఖ్యానం, ధరణికోట సుబ్రహ్మణ్యం ఇంద్రాహల్య విలాసం, వసుమర్తి యజ్ఞనారాయణ జానకీ పరిణయము, ఉయ్యాలవాడ రామచంద్రయ్య రామచరిత్ర, వందటి శాగదాము ద్రౌపదీ

వస్త్రాప్సహరణము, పాలవర్తి కృష్ణదాసు కుచేల, 1928 లో పొన్నూరు దగ్గర పెదపాలెం నివాసులు స్వర్ణ సుంద్రహర్షణుల పార్వతీ పరిణయమును వ్రాసియున్నారు. ఇది శివకథ అయిననూ దీనిని హరికథ యన నబలుగాదని గ్రంథమున సోదాహరణముగా విమర్శించి గ్రంథమునకు హరికథ యని నామమిడినారు. ముక్కువెళ్లు నరిసింహదాసు పార్వతీ పరిణయము, (దీనికి శివకథయని నామకరణము చేయబడినది). నెల్లూరు నివాసి పిళుపాటి వెంకట నారాయణశర్మ దివోదాసు అను హరికథ, అమ్మల విశ్వనాథ భాగవతార్ సావిత్రి, రేవల్లె తాలూకా జేతపూడి ప్రకాశం కొన్ని హరి కథలు, రాయలసీమ ప్రాంతవాసులు జాగేపల్లి అనంతాచార్యులు 13 హరి కథలు (వీరు అదిభట్ల వారికి పూర్వరూపం). ప్రయాగ న రి సింహ శాస్త్రి కొన్ని హరికథలు, లింగంగుంట సీతారామయ్య గండకి, నతీసులోచన అను హరికథలు, రచించి యుండిరి. ఇట్లనేక వందలమంది హరికథలను హరికథా వాఙ్మయమునకు సేవచేసినట్టివారును గలరు. గ్రంథాలయములందు గూడ హరికథలు యక్షగానములు బుర్రకథలు కలిపి ఒకేచోట అమర్చి యున్నారు. ఇందునుబట్టి ఇవన్నియు యక్షగాన కుటుంబమేయని ప్రజలు పరిగణించుచున్నట్లు విదితమగుచున్నది.

ముగింపు :-

గాంధీకి జాతివివేకవలె నన్నయకు ఆదికవివలె అదిభట్ల నారాయణదాసు గారికి 'హరికథా పితామహ' యను బిరుదు సార్థకమైనది. కానీ హరికథలు దాసుగారికి పూర్వకాలము నుండియు ఆంధ్రదేశమున వ్యాప్తితో నున్నవని చరిత్ర తెలుపుచున్నది.

ఈము న్యసింహదాసుగారి చరిత్రను వారి సోదరులైన మనుమడు సీతా తామయ్య అనునతడు వ్రాసియున్నారు. వీరు గోల్కొండ వ్యాపారులు.

బ్రాహ్మణులు. నృసింహదాసుగారు క్రీ. శ. 1832 సం॥లో నిర్యాణమొంది రని అందు తెలియబరచబడి యున్నది. దాసుగారు వలుబదిఏండ్లు జీవించి యుండిరట. దీనినిబట్టి పరిశీలించినచో తూము నృసింహదాసు గారు తిరు వయ్యూరు చేరునాటికి త్యాగరాజస్వామి గతించియుండునని తెలియుచున్నది. రామదాసు చరిత్రను ముద్రించిన మద్రాసు R. వెంకటేశ్వర కంపెనీవారు నిర్ణయించిన వరదరామదాసు గారు భద్రాద్రి చేరిన కాలము శా. శ. 1574 (క్రీ. శ. 1652) సరిగాదని తెలియు చున్నది.

అరెననూ 18వ శతాబ్దము చివర వరద రామదాసు గారున్నట్లు నిరూ పితమగుచున్నది. గాన ప్రథమ హరికథ వారి రామదాసు చరిత్రమే యని నిర్ణయింప వచ్చును. ఈ గ్రంథమున 20 యక్షగానములు 2 బుర్రకథలు 101 హరికథలు పరిశీలించ బడినవి. హరికథా కవులు 102 మంది పేర్లు గలవు.

హరికథా రచయితలలో కులముల వారీగా విభజించినచో ఈ గ్రంథ మున కవుల కాలపట్టికలోని వారిలో రమారమి నియోగి బ్రాహ్మణులు 15 మంది, వైదిక బ్రాహ్మణులు 12 మంది, రెడ్డి కులజులు 5గురు, విశ్వకర్మలు ముగ్గురు, సాలెకులస్తులు ముగ్గురు, వైష్ణవ బ్రాహ్మణులు ముగ్గురు, బలిజ వారు ముగ్గురు, మహమ్మదీయులు ఇద్దరు, వైశ్యులు ఒక్కరు, చౌదరులు ఒక్కరు, పిళ్లైలు ఒక్కరు, హరిజనులొక్కరు, రచయిత్రులిద్దరు గలరు. యక్షగానములందు గూడ రచయిత్రులు గలరు.

రామాయణముల పేర్లు :—

మోక్షగుండ రామాయణం యదార్థ రామాయణం సంగీతానంద

రామాయణం నరహరి రామాయణం నవకోసల రామాయణం రామ లీలా
యనము.

రామాయణము రచించిన కవులు :—

తాళ్లూరి నారాయణకవి, అదిభట్ల వారాయణదాసు, కోసూరి భోగలింగ
దాసు, మైనంపాటి నరిసింగరావు భాగవతార్, రామపుత్రి, పాతూరి మధు
నూదన శాస్త్రి మరియు అయ్యగారి వీరభద్రరావు, బొమ్మరాజు శీతారామయ్య,
సాధు సాంబయ్య.

మహాభారతం రచించిన వారు :—

పరిమి సుబ్రహ్మణ్య భాగవతార్, ములుకుట్ల పున్నయ్యశాస్త్రి, భాగ
వతార్, పెద్దింటి సూర్యనారాయణ దీక్షితులు, నల్లమల్లి బసివిరెడ్డి, కడలి
వీరదాసు, భాగవతమును రచించిన వారు పరిమి సుబ్రహ్మణ్యం గారు
రామాయణం వేంకట నరిసింహ కవి.

జై మిసి భారతం: పత్తిగొడుగు రాఘవరాజు ములుకుట్ల పున్నయ్య
శాస్త్రి, శివచరిత్రను కొమ్మూరి బాలబ్రహ్మనందంగారు రచించియున్నారు.

ఇంకనూ ఆంధ్రదేశమున గ్రంథాలయములందు అనేక హరికథా
రచనలు గలవు. వానినన్నింటిని పరిశీలించి ఈ గ్రంథమున వివరించుట
దుస్సాధ్యము. అయిననూ ఆంధ్రమున ప్రఖ్యాతి వహించి ప్రచారములో
నున్న గ్రంథములనన్నింటిని పరిశీలించి యుంటిని.

ఈ హరికథా గ్రంథముల ప్రచారమునకు తోడ్పడిన ప్రకటన కర్తలు.

కురుకూరి సుబ్బారావు, సరస్వతీ బుక్ డిపో,

—విజయవాడ

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య & సన్సు, సత్యనారాయణ
బుక్ డిపో.

—రాజమండ్రి

కాళహస్తి తమ్మారావు సన్సు సంస్కృతాంధ్ర
బుక్ డిపో.

—రాజమండ్రి

సుందరరాం అండు సన్సు.

—తెనాలి

జై హింద్ బుక్ డిపో.

—వేటపాలెం

వెంకటేశ్వర ఆండ్ కో.,

—గుంటూరు

గట్టుపల్లి శేషచార్యులు, శశిలేఖ ఆఫీసు

—మద్రాసు

మొదలైనవి:—

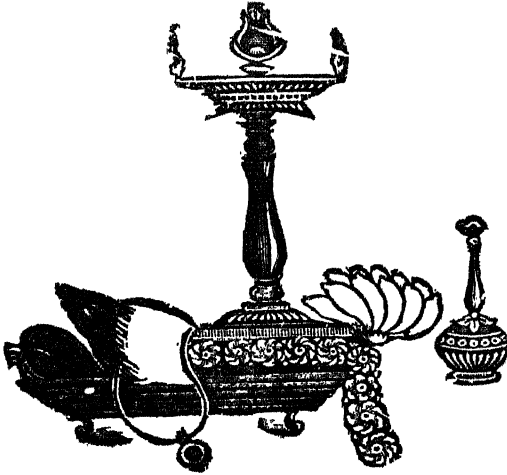
సంగీతము విష్ణువరము. సాహిత్యము విధాత వరము. నాట్యము శివుని వరము, ఈ మూటికలయిక యైన హరికథ త్రిమూర్త్యాత్మకము ఇట్టి హరికథను చెప్పినాడు మహాపవిత్రుడు. కానీ ఇది ప్రాతకొత్తల సంఘ ర్షణ కాలము.

ప్రపంచము నేడు యౌవనదశలో ఉన్నది. ప్రాశ్నపాశ్చాత్య నాగరికతలు మిళితమగుచున్నవి. ప్రపంచమే ఒక కుటుంబమగుచున్నది. మానవునకు క్రొత్తగురులపై మోజుపెచ్చినది. కళలు సంకరములయినవి సంకరస్పృహయుత్పన్నమగుచున్నది.

ఈ సంఘర్షణలో పవిత్రుడైన హరిదాసు ప్రక్కకొదిగియున్నాడు
పాపం! ఏంజేస్తాడు మరి! ఇహ సౌఖ్యమశాశ్వతం. ఆశపడకంటే యువ
కునికి కోపం. ఆయువు స్వల్పం. ఆనందమనుభవించు అంటే ముదుస
లికి తాపం.

నర్వం సమాప్తం

మంగళం.

రచనకు తోడ్పడిన గ్రంథాలయములు.

వర్ధమాన సమాజ గ్రంథాలయము	—	నెల్లూరు
స్టేట్ లైబ్రరీ	—	గుంటూరు
సంస్కృత కళాశాల గ్రంథాలయము	—	పొన్నూరు
సారస్వత నికేతన గ్రంథాలయము	—	వేటపాలెము
డిప్టింగ్ లోకల్ లైబ్రరీ	—	నెల్లూరు

తోడ్పడిన గ్రంథములు:—

గ్రంథ పరిశీలన శీర్షికలో తెలుపబడిన హరికథ, యక్షగాన గ్రంథములు

1 దానభారతి ప్రచురణ-4 సంపాదకుడు.

- ఓరుగంటి వీలకంఠ శాస్త్రి

2 ఆదిభట్ట నారాయణదాస చరిత్రము.

- M. V. R. కృష్ణశర్మ.

3 ఆదిభట్ట నారాయణదాస సారస్వత సమీక్ష వీరాజనము

సంపాదకుడు- S. V. జోగరావు,

4 ఆంధ్రపత్రిక స్వర్ణోత్సవ సంచిక 1964—65

5 తెలుగు సాహిత్యములో దేశికవిక - R. V. S. సుందరం.

- 6 ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వసము - తెలుగు భాషాసమితి.
- 7 ఆంధ్ర వాగ్గేయకార చరిత్రము - బాలాంత్రపు రజనీ
కాంతారావు.
- 8 హరికథల కేటలాగు - పేటపాలెం
గ్రంథాలయము.
- 9 హరికథల కేటలాగు - వర్ధమాన
సమాజ గ్రంథాలయము నెల్లూరు.
- 10 విద్యార్థి కల్పతరువు - ముసునూరు
వెంకటశాస్త్రి.
- 11 ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర - దివాకర్ల
వేంకటాచార్యుని, కాళీనాథుని నాగేశ్వరరావు.
- 12 వాఙ్మయ వ్యాసమంజరి - నేలటూరి వెంకటరమణయ్య.
- 13 ఉదాహరణ వాఙ్మయచరిత్ర - నిడుదవోలు
వేంకటరావు.
- 14 నాట్యశాల వ్యాసపంపుటి - శ్రీనివాసచక్రవర్తి.
- 15 యక్షగాన వాఙ్మయము - S. V. జోగారావు.
- 16 భక్తసింగరిదాసు చరిత్ర - అనుభవానందస్వామి.
- 17 గాంధర్వవాణి - రమామోహని.
- 18 తూము నృసింహదాసు జీవిత చరిత్ర - తూము సీతారామయ్య.

గ మ ని ం ప ద గి న కా ల ప ట్టి క

క్రీ. శ.	1170-1220	-	పాలకునికి సోమనాథుడు.
„	1390-1440	-	పిడుపర్తి నిమ్మనాథుడు.
„	1405-1470	-	బమ్మెర పోతన.
„	1430	-	శ్రీనాథుడు.
„	15వ శతాబ్దము	-	చెన్నకౌరి.
„	16వ శతాబ్దము చివర	-	గోపన్న (రామదాసు)
„	1620	-	కందుకూరి రుద్రరవి.
„	17వ శతాబ్దము	-	పిద్దేంద్రుడు.
„	1729-1790	-	గోకులపాటి కూర్మనాథుడు.
„	1760	-	మునివల్లె సుబ్రహ్మణ్య కవి.
„	18వ శతాబ్దము	-	త్యాగరాజు.
„	19వ శతాబ్దము మొదలు	-	వరదరామదాసు తూము వృసింహదాసు.
„	18వ శతాబ్దము	-	ఆంధ్రలో యక్షగాన వ్యాప్తి.
„	17 „	-	తమిళములో యక్షగాన వ్యాప్తి.
„	19 „	-	తెలంగాణమున యక్షగానవ్యాప్తి.

త ప్పొ ప్పు ల ప ట్టి క

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
7	23	పోడుగబా	పోడుగదా
9	9	కృష్ణసూ	కృష్ణమా
10	18	కోరికను	కోరికను
11	6	గలరు	గలదు
12	15	యక్షగాపములు	యక్షగానములు
13	12	ప్రవక్తి	ప్రసక్తి
16	21	ప్రత్యక్ష	ప్రత్యక్ష
18	12	కానవచ్చు	కావచ్చు
30	19	గాడు	గారు
31	15	శృంగార	శృంగార
32	12	జూటపు	జూదపు
34	2	ధవళము	ధవళము
40	13	ప్రస్తుము	ప్రస్తుతము
46	14	దాశ	దాశ
	18	సీరుకాని	సీరుకావి
47	7	గరువ	గరువ
51	11	గవాడె	గలవాడె
53	22	వేంజట	వేంకట
54	4	దెలివి	దెలిసి
	4	పండతాధ్యుల	పండితారాధ్యుల
55	7	నమత్కృతి	నమత్కృతి
60	13	వంనపాట	వంతపాట
66	1	వనన	వనన

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
67	19	హరికథల	హరికథల
	21	కౌశాల	కౌశల
68	7	ఆసీనులు	ఆసీనులు
	9	నెల్లూ	నెల్లూరు
70	5	బలివిరెడ్డి	బలివిరెడ్డి
	8	కొసూరి	కోసూరి
	16	మాయూర	మయూర
71	5	అండ్రకేనరి	అండ్రకేనరి
	7	క్రిపుని	క్రిపు
	13	హస్యం	హాస్యం
	20	కాలకాలము	కాలవాలము
72	22	నగుటనే	నగుటచే
74	22	రాఘవదాజు	రాఘవరాజు
75	1	రచయితలరొ	రచయితలలో
76	15	పెట్టు	పెట్టు
79	1	తెలువ	తెలువ
	4	నర్వేనిశిత్వ	నర్వేనిశిత్వ
	6	రామాయణము	రామాయణము
	18	రామాయణ	రామాయణ
80	11	గమ్మెట	గుమ్మెట
81	1	వీలులేదు	వీలులేదు
83	11	ఎరుకొలదింగి	ఎరుకొనింగి
84	7	శిష్యుడనిన్న	శిష్యుడనిన్న

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
	8	ముసునూరి	ముసునూరి
	14	అలభ్యము	అలభ్యము
85	10	అధునికము	అధునికము
87	12	ఋతుకుల	ఋతువుల
	12	సుమంగళులు	సుమంగళులు
89	8	వేడునుచు	వేడుచును
91	5	లలంఠరించి	లలంకరించి
	6	చున్నది	చున్నది
	9	సుగుణభతిని	సుగుణవతిని
92	9	తేడాచు	తేడాను
93	4	వేలరటూరు	వేరటూరు
96	6	గోచన్న	గోపన్న
97	4	పెంట	పెంట
98	6	తిరునగిరి	తిరునగరి
99	11	కొళ్ళపూడి	కొళ్ళపూడి
100	8	పొత్తూరి	పాత్తూరి
103	18	సింగరిగాసు	సింగరిదాసు
105	2	తిరుగంగ	తిరుగంగ
115	9	చేనెడ	చేనెద
	13	కవులెల్లరకు	కవులెల్లరకు
	15	బ్రహ్మాత్తర	బ్రహ్మాత్తర
116	2	శవి	శని
117	21	షష్ఠ్యంత	షష్ఠ్యంత

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
118	18	గ్రంము	గ్రంధము
120	8	వృత్తము	ఇతివృత్తము
124	7	సీదాజనము	సీరాజనము
127	21	దీనసతత్వ	దనసతీత్వ
181	18	సభాపందన	సభాపందన
132	14	రాసు	దాసు
	15	బోధలను	బాధలను
133	8	సూన్యతమ్ము	సూన్యతమ్ము
	12	ప్పీ	వీర
	15	గొట్టు	గొడ్డు
134	6	ద్రొకించు	ద్రొక్కించు
136	9	విశాఖచట్టణం	విశాఖచట్టణం
140	10	tot	rot
141	20	వరున	వరున
142	17	వేదముల్పత్తము	వేదముల్పత్తము
	20	వారచజలేరు	వారచజలేరు
147	6	నినర్గంబు	నినర్గంబు
148	17	వాండపుల్	పాండపుల్
149	10	వనుల	వనుల
	21	వరమయోగి	వరమయోగి
151	7	సమాయోచిత	సహయోచిత
154	10	ప్రవాంబు	ప్రవాహంబు
	17	honorable	honourable

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
155	18	వినిత్ర	విచిత్ర
158	9	వెంకటగిరి	వెంకటగిరి
159	10	రాజమండ్రి	వీలూరు
165	6	ప్రయోగ	ప్రయోగ
	16	ఫలమింతుని	ఫలమింతని
166	19	నిరుపసూనయై	నిరుపమానయై
170	18	వంశావళి	వంశావళి
172	9	కాలమైగమ	కాలమైనను
	20	పునర్ద్వితము	పునర్ద్వితము
	22	వ్యాధోపదేశము	వ్యాధోపదేశము
174	2	ఈదర	ఈదర
175	1	రాజమండ్రి	వీలూరు
	9	సుప్రహ్మణ్యం	సుప్రహ్మణ్యం
	10	ననునదించితి	ననునరించితి
	17	నొటిమాటలే	నోటిమాటలే
176	3	నద	నద
	6	భీష్మవిజయము	భీష్మవిజయము
	13	శకటా	శకటా
177	16	సర్వల	సర్వల
178	18	గొన్నాభక్తుల	గొన్నాభక్తుల

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
184	9	క్రిపుని	క్రిపుని
	11	ప్రపాదము	ప్రసాదము
	17	కరముదా	కరముగా
185	7	జేయుద్వితై	జేయుటై
186	5	నతగుణ	నతగుణ
	6	కష్టములకు	కష్టములకు
	14	అల	అల
	21	సద్దర్శ	సద్దర్శ
190	20	ముద్రింప	ముద్రింప
193	19	ననమర్దు	ననమర్దు
195	18	చేపట్టు	చేపట్టు
201	17	జాతివిక	జాతిపిత

